FRANZ KAFKA

Zámek

AUDIOKNIHY CZ · AUDIOKNIHYCZ.CZ

Franz Kafka

Kapitola první

Bylo pozdě večer, když K. přišel. Vesnice ležela v hlubokém sněhu. Ze zámeckého kopce nebylo nic vidět, mlha a tma ho obklopovaly, ani nejslabší záblesk světla nenaznačoval velký Zámek. K. dlouho stál na dřevěném mostě, který vedl ze silnice do vesnice, a hleděl do zdánlivé prázdnoty vzhůru.

Pak šel hledat nocleh; v hostinci ještě bděli, hostinský sice neměl volný pokoj, ale pozdním hostem navýsost překvapený a zmatený chtěl K. nechat spát v nálevně na slamníku. K. s tím souhlasil. Několik sedláků ještě sedělo u piva, on se však s nikým nechtěl bavit, sám si přinesl slamník z půdy a položil se blízko kamen. Bylo teplo, sedláci byli potichu, trochu si je ještě unavenýma očima prohlédl a pak usnul.

Krátce nato ho však už zase vzbudili. Mladý muž, oblečený po městsku, s hereckou tváří, úzkýma očima a silným obočím, stál s hostinským vedle něho. Sedláci tam také ještě byli, někteří obrátili židle, aby lépe viděli a slyšeli. Mladý muž se velmi zdvořile omluvil, že K. vzbudil, představil se jako syn zámeckého kastelána a pak řekl: „Tato vesnice je majetek Zámku, kdo tu bydlí nebo nocuje, bydlí nebo nocuje v jistém smyslu v Zámku. Nikdo to nesmí bez hraběcího povolení. Vy ovšem takové povolení nemáte, nebo jste je přinejmenším nepředložil."

K. se napolo vztyčil, uhladil si vlasy, podíval se zdola na ty lidi a řekl: „Do jaké vesnice jsem to zabloudil? Je tu snad nějaký zámek?"

„Ovšemže," řekl mladý muž pomalu, zatímco tu a tam někdo nad K. zavrtěl hlavou, „zámek pana hraběte Westwesta."

„A člověk musí mít povolení k přenocování?“ zeptal se K., jako by se chtěl přesvědčit, zda ta předchozí sdělení se mu snad jenom nezdála.

„Povolení člověk mít musí,“ zněla odpověď, a byl v tom veliký výsměch pro K., když se mladý muž s nataženou paží zeptal hostinského a hostů: „Nebo snad člověk povolení mít nemusí?“

„Tak si tedy pro povolení budu muset dojít,“ řekl K. s zívnutím a shrnul ze sebe přikrývku, jako by chtěl vstát.

„A u koho?“ zeptal se mladý muž.

„U pana hraběte,“ řekl K., „nic jiného mi nezbývá.“

„Teď o půlnoci si jít pro povolení k panu hraběti?“ vykřikl mladý muž a o krok ustoupil.

„Není to možné?“ zeptal se K. klidně. „A proč jste mě tedy budil?“

Nyní však mladík pozbyl rovnováhy. „Mravy pobudy!“ vykřikl. „Žádám úctu k hraběcímu úřadu! Vzbudil jsem vás proto, abych vám sdělil, že musíte okamžitě hraběcí území opustit.“

„Dost už té komedie,“ řekl K. nápadně tiše, lehl si a přetáhl přes sebe přikrývku. „Zacházíte, mladý muži, trochu daleko, a já se k vašemu chování zítra ještě vrátím. Hostinský a tamti páni jsou mi svědky, pokud vůbec nějaké svědky potřebuji. Jinak si však dejte říct, že já jsem ten zeměměřič, kterého si hrabě povolal. Pomocníci s mými přístroji za mnou přijedou zítra na voze. Nechtěl jsem si nechat ujít pochod sněhem, ale několikrát jsem bohužel sešel z cesty a proto jsem dorazil tak pozdě. Že už bylo pozdě hlásit se v Zámku, to jsem věděl sám od sebe, ještě než jste mě poučil. Proto jsem se také spokojil s tímto zdejším noclehem, který jste byl – mírně řečeno – nezdvořilý vyrušovat. Tím mé vysvětlení končí. Dobrou noc, pánové.“ A K. se otočil ke kamnům.

„Zeměměřič?“ zaslechl ještě za zády váhavou otázku, pak nastalo všeobecné ticho. Mladý muž se však brzy vzpamatoval a řekl hostinskému hlasem dostatečně tlumeným, aby to vypadalo jako ohled na spánek K., a dostatečně hlasitým, aby to K. slyšel: „Zatelefonuji a ze-

ptám se.“ Jak to, že na tomhle vesnickém hostinci mají dokonce i telefon? Byli tu znamenitě vybaveni. V jednotlivostech K. překvapilo, v celku to ovšem čekal. Ukázalo se, že telefon je umístěn skoro nad jeho hlavou, ve své ospalosti si ho nevšiml. Jestliže teď mladý muž musel telefonovat, pak při nejlepší vůli nemohl spánek K. šetřit, šlo jen o to, zda ho má K. nechat telefonovat; rozhodl se, že to dovolí. Pak však ovšem také nemělo smysl předstírat spáče, a proto se obrátil zase na záda. Viděl, jak se sedláci plaše stáhli k sobě a radí se, příchod zeměměřiče nebyla maličkost. Dveře do kuchyně se otevřely, dveře vyplňovala mohutná postava hostinské, hostinský se k ní po špičkách blížil, aby jí podal zprávu. A nyní začal telefonický hovor. Kastelán spal, ale podkastelán, jeden z podkastelánů, jistý pan Fritz, byl na místě. Mladý muž, který se představil jako Schwarzer, vyprávěl, jak K. našel, muže kolem třiceti let, dost otrhaného, klidně spícího na slamníku, s titěrným batůžkem místo polštáře a sukovicí po ruce. Byl mu samozřejmě podezřelý, a protože hostinský zjevně zanedbal svou povinnost, bylo jeho, Schwarzerovou, povinností jít věci na kloub. Vzbuzení, výslech, povinnou pohrůžku vyhoštění z hraběcího území přijal K. velmi nemilostivě, snad – jak se nakonec ukázalo – i právem, protože tvrdí, že je zeměměřič, kterého si pan hrabě objednal. Přinejmenším formálně je samozřejmě povinností to tvrzení ověřit, a Schwarzer proto prosí pana Fritze, aby se na ústřední kanceláři zeptal, zda se takový zeměměřič opravdu čeká, a odpověď aby ihned telefonicky sdělil.

Pak bylo ticho, Fritz se tam na druhé straně ptal a tady se čekalo na odpověď. K. zůstal jako dřív, ani se neotočil, nezdál se vůbec zvědavý, díval se před sebe. Schwarzerovo vyprávění ve své směsici zlomyslnosti a opatrnosti mu dávalo představu o tom jaksi diplomatickém vzdělání, kterým v samotném Zámku snadno vládli i tak malí lidé, jako byl Schwarzer. A ani na píli tam nestrádali; ústřední kancelář měla noční službu. A odpovídala zřejmě velmi rychle, protože už Fritz zvonil. Ta-

hle zpráva ovšem byla zřejmě velmi krátká, protože Schwarzer okamžitě vztekle praštil sluchátkem. „Vždyť jsem to říkal!“ zakřičel. „Ani stopy po zeměměřiči, obyčejný lhavý pobuda, pravděpodobně ještě něco horšího.“ Na okamžik si K. pomyslel, že se na něho všichni, Schwarzer, sedláci, hostinský i hostinská, vrhnou. Aby alespoň unikl prvnímu náporu, zahrabal se celý pod přikrývku. Vtom telefon znovu zazvonil, a jak se K. zdálo, obzvlášť silně. Pomalu vystrčil hlavu znovu ven. Ačkoli bylo nepravděpodobné, že se to opět týká K., všichni se zarazili a Schwarzer se vrátil k aparátu. Vyslechl tam delší vysvětlení a pak tiše řekl: „Tak omyl? Je mi to velmi nemilé. Telefonoval sám přednosta kanceláře? Zvláštní, zvláštní. Jak to mám panu zeměměřiči vysvětlit?“

K. zbystřil sluch. Zámek ho tedy jmenoval zeměměřičem. To bylo pro něj na jedné straně nevýhodné, protože to ukazovalo, že na Zámku ví všechno potřebné, že zvážili poměr sil a s úsměvem přijímají boj. Ale na druhé straně to bylo i výhodné, protože to podle jeho názoru dokazovalo, že ho podceňují a že bude mít víc svobody, než by si směl od začátku troufat doufat. A domnívali-li se, že ho tímto duchovně jistě povýšeným uznáním jeho zeměměřičství budou moci trvale držet ve strachu, mýlili se; lehce ho zamrazilo, ale to bylo všechno.

Na nesměle se blížícího Schwarzera K. mávl rukou, odmítl, aby se přestěhoval do pokoje hostinského, k čemuž ho pobízeli, přijal jen od hostinského doušek na dobrou noc, od hostinské umyvadlo s mýdlem a ručníkem a ani nemusel žádat, aby se místnost vyklidila, protože všichni se s odvrácenými tvářemi tlačili ven, aby ho snad zítra nepoznali. Lampa byla zhasnuta a on měl konečně klid. Spal hluboce, až do rána ho sotva jednou dvakrát krátce vyrušily přebíhající krysy.

Po snídani, kterou, jako vůbec celou stravu K., měl podle údajů hostinského platit Zámek, chtěl K. hned jít do vesnice. Ale protože hostinský, s nímž až dosud K. v upamatování na jeho včerejší chování

mluvil jen o nejnutnějším, se kolem něho s němou prosbou pořád točil, slitoval se nad ním a nechal ho u sebe na chvilku posedět.

„Hraběte ještě neznám," řekl K., „prý dobře platí za dobrou práci, je to pravda? Když člověk cestuje tak jako já, tak daleko od ženy a dítěte, chce si taky něco přinést domů."

„V tomhle ohledu si pán nemusí dělat starosti, na špatné placení si nikdo nestěžuje." – „Nu," řekl K., „nepatřím k těm plachým a dokážu říct svůj názor i hraběti, ale vyjít s pány v míru je samozřejmě mnohem lepší."

Hostinský seděl proti K. na kraji okenní lavice, pohodlněji se posadit si netroufal, a díval se na K. celou tu dobu velkýma hnědýma úzkostnýma očima. Nejdřív se k němu přitlačil, a teď to vypadalo, jako by nejraději utekl. Bál se, že se ho budou vyptávat na hraběte? Bál se nespolehlivosti toho „pána", za jakého K. považoval? K. ho musel odvést od tématu. Podíval se na hodinky a řekl: „Brzy mi přijdou pomocníci, budeš je tu moci ubytovat?"

„Jistě, pane," řekl hostinský, „nebudou však bydlet s tebou v Zámku?"

Vzdával se tak snadno a rád hostů, a zvlášť K., kterého rozhodně odkazoval do Zámku?

„To ještě není jisté," řekl K., „nejdřív se musím dozvědět, jakou práci pro mě mají. Kdybych například pracoval tady dole, bude taky rozumnější bydlet tady dole. Taky se obávám, že by mi život nahoře v Zámku nevyhovoval. Chci být vždycky volný."

„Ty Zámek neznáš," řekl hostinský tiše.

„Ovšem," řekl K., „nemá se soudit předčasně. Prozatím o Zámku nic víc nevím než to, že si tam umějí vybrat správného zeměměřiče. Snad tam mají i jiné přednosti." A vstal, aby se zbavil hostinského, který si neklidně okusoval rty. Důvěru toho muže nebylo snadné získat.

Když odcházel, upoutal K. na stěně tmavý portrét v tmavém rámu. Všiml si ho už z lůžka, ale na dálku nerozeznával podrobnosti a myslel si, že vlastní obraz je z rámu vyňat a vidět je pouze černé zadní víko. Byl to však přece jen obraz, jak se nyní ukázalo, poprsí asi padesátiletého muže. Hlavu měl tak hluboko sklopenou na prsa, že z očí nebylo skoro nic vidět, pro ten sklon zdálo se být rozhodující vysoké tížící čelo a silný dolů ohnutý nos. Plnovous, přitlačený k bradě vinou držení hlavy, odstával níže. Levá ruka ležela rozevřená v hustých vlasech, ale hlavu už zvednout nemohla. „Kdo je to?“ zeptal se K. „Hrabě?“ K. stál před obrazem a vůbec se po hostinském neohlédl. „Ne,“ řekl hostinský, „kastelán.“ – „Pěkného kastelána mají v Zámku, to je pravda,“ řekl K., „škoda, že má tak nezdařilého syna.“ – „Ne,“ řekl hostinský, přitáhl K. trochu k sobě dolů a šeptem mu do ucha řekl: „Schwarzer včera přeháněl, jeho otec je jen podkastelán, a dokonce jeden z posledních.“ V té chvíli hostinský připadal K. jako dítě. „Darebák!“ řekl K. se smíchem, hostinský se však nesmál s ním, nýbrž řekl: „Taky jeho otec je mocný.“ – „Jdi!“ řekl K. „Ty máš každého za mocného. Snad i mě?“ – „Tebe,“ řekl plaše, ale vážně, „za mocného nepovažuji.“ – „Takže pozorovat přece jen umíš docela dobře,“ řekl K., „mocný totiž, mezi námi, opravdu nejsem. A před mocnými mám tím pádem pravděpodobně úctu neméně než ty, jenom nejsem tak upřímný jako ty a nechci si to vždycky přiznat.“ A K. hostinského lehce poplácal po tváři, aby ho utěšil a naklonil si ho. Nyní se přece jen trochu usmál. Byl to opravdu chlapec s tou svou měkkou, skoro bezvousou tváří. Jak přišel ke své rozložité postarší ženě, kterou bylo vedle vidět za průzorem, s lokty daleko od těla, jak hospodařila v kuchyni? K. do něho však už nechtěl dál doléhat, nechtěl odehnat ten konečně vyvolaný úsměv. Jen mu tedy ještě pokynul, aby mu otevřel dveře, a vykročil do krásného zimního rána.

Teď viděl Zámek nahoře zřetelně obrysem v jasném vzduchu a ještě zdůrazněný sněhem, který ležel všude v tenké vrstvě a napodoboval

každý tvar. Ostatně se zdálo, že nahoře na kopci je mnohem méně sněhu než tady ve vesnici, kde se K. probíjel neméně obtížně než včera na silnici. Tady sahal sníh až k oknům chatrčí a hned zase tížil nad nízkou střechou, ale nahoře na kopci se vše tyčilo volně a lehce vzhůru, alespoň se to tak z tohoto místa jevilo.

Celkově Zámek tak, jak se tu z dálky ukazoval, odpovídal očekáváním K. Nebyl to ani starý rytířský hrad, ani nová honosná stavba, nýbrž rozlehlý areál, který se skládal z několika dvoupatrových budov a mnoha nízkých staveb natěsno u sebe; kdyby člověk nevěděl, že je to zámek, mohl by si ho splést s malým městem. Jenom jednu věž K. viděl, zda patřila k obytnému stavení nebo ke kostelu, nebylo poznat. Kroužila kolem ní hejna vran.

Oči upřené na Zámek, kráčel K. dál a nic jiného ho netrápilo. Jak se však blížil, Zámek ho zklamal, bylo to přece jen docela ubohé městečko, slepené z vesnických domů, vyznačené snad jen tím, že snad všechno bylo postaveno z kamene; nátěr však už dávno opadal a kámen se zdál drobit. Letmo si K. vzpomněl na své rodné městečko; jen málo zůstávalo za tímto údajným zámkem pozadu. Kdyby bylo K. šlo pouze o prohlídku, byla by škoda té dlouhé pouti a byl by jednal rozumněji, kdyby se zase jednou podíval na svou starou domovinu, kde už tak dlouho nebyl. A v myšlenkách srovnával věž kostela domoviny s věží tam nahoře. Ta věž, pevně, bez váhání, přímo vzhůru se zužující, se širokou střechou, uzavřená červenými taškami, pozemská stavba – co jiného můžeme stavět? – ale s vyšším cílem než nízký shluk domů a s jasnějším výrazem, než jaký má kalný všední den. Věž tady nahoře – byla to jediná, kterou bylo vidět –, věž obytného domu, jak se teď ukazovalo, snad hlavního Zámku, byla jednotvárná kulatá stavba, zčásti milosrdně zakrytá břečťanem, s malými okny, která se teď na slunci rozzařovala – mělo to v sobě něco pomateného – a s altánovitým zakončením, jehož cimbuří se nejistě, nepravidelně, křehce, jako nakreslené úzkostnou nebo nedbalou dětskou rukou, zazubilo do mod-

rého nebe. Bylo to, jako by trudnomyslný obyvatel domu, který by měl být ve vší spravedlnosti zavřen v nejodlehlejším pokoji domu, prolomil střechu a vztyčil se, aby se ukázal světu.

K. zase postál v klidu, jako by mu stání na místě dávalo víc soudnosti. Jenže ho vyrušili. Za vesnickým kostelem, u kterého se zastavil – byla to vlastně jen kaple, rozšířená na způsob stodoly, aby mohla pojmout obec –, stála škola. Nízká dlouhá budova, zvláštním způsobem spojující ráz prozatímnosti a hodně starého, ležela za zamřížovanou zahradou, která teď byla sněžným polem. Právě vycházely děti s učitelem. V hustém zástupu obklopovaly učitele, všechny oči hleděly na něho, bez ustání ze všech stran mluvily, K. jejich rychlému mluvení vůbec nerozuměl. Učitel, mladý, malý, úzkoramenný člověk, ale, aniž by to působilo směšně, velmi vzpřímený, si K. všiml už z dálky, ostatně byl K. kromě jeho skupinky jediným člověkem široko daleko. K. jako cizinec pozdravil první, a to takto panovačného, byť malého muže. „Dobrý den, pane učiteli," řekl. Jedním rázem děti umlkly, to náhlé ticho jako příprava na jeho slova se učiteli zřejmě líbilo. „Vy si prohlížíte Zámek?" zeptal se mírněji, než K. čekal, ale tónem, jako by neschvaloval, co K. dělá. „Ano," řekl K., „jsem tu cizí, teprve od včerejšího večera jsem v místě." – „Zámek se vám nelíbí?" zeptal se učitel rychle. „Jak?" zeptal se K. zpátky, trochu zaražený, a opakoval mírněji otázku: „Zda se mi Zámek líbí? Proč myslíte, že se mi nelíbí?" – „Žádnému cizinci se nelíbí," řekl učitel. Aby neřekl nic nevítaného, K. hovor otočil a zeptal se: „Vy jistě hraběte znáte?" – „Ne," řekl učitel a chtěl se odvrátit. K. však nepovolil a znovu se zeptal: „Jak? Vy hraběte neznáte?" – „Jak bych ho měl znát?" řekl učitel tiše a dodal nahlas francouzsky: „Berte ohled na přítomnost nevinných dětí." K. z toho vyvodil právo zeptat se: „Mohl bych vás, pane učiteli, jednou navštívit? Zůstanu tu delší dobu a cítím se už teď trochu opuštěný; k sedlákům nepatřím a do Zámku nejspíš taky ne." – „Mezi sedláky a Zámkem není velký rozdíl," řekl učitel. „Může být," řekl K., „na mé situaci to nic nemění. Mohl

bych vás jednou navštívit?“ – „Bydlím v Labutí uličce u řezníka.“ Byl to spíš údaj adresy než pozvání, přesto K. řekl: „Dobře, přijdu.“ Učitel přikývl a odešel se zástupem dětí, které hned zase začaly křičet. Brzy zmizeli v příkře klesající uličce.

K. byl ale roztržitý, rozhovor ho rozmrzel. Poprvé od svého příchodu pocítil opravdovou únavu. Dlouhá cesta sem ho zřejmě nejprve vůbec nevysilovala, jak jen procházel dny, klidně, krok za krokem! – Ted se však přece jen projevovaly následky příliš velkého vypětí, ovšem v nevhodnou chvíli. Neodolatelně ho to táhlo hledat nové známosti, ale každá nová známost únavu zesilovala. Jestliže se ve svém dnešním stavu přinutí k tomu, aby prodloužil svou procházku alespoň až ke vchodu Zámku, bude to víc než dost.

A tak šel zas kupředu, byla to však dlouhá cesta. Ta ulice totiž, hlavní ulice vesnice, nevedla k zámeckému kopci, vedla jen těsně k němu, pak však, jakoby úmyslně, zahýbala stranou, a i když se od Zámku nevzdalovala, taky se k němu neblížila. K. pořád čekal, že se už konečně musí ulice stočit k Zámku, a jen proto, že to čekal, šel dál; zjevně následkem únavy váhal opustit ulici, také ho udivovala délka vesnice, která nebrala konce, pořád nové malé domky a zamrzlé okenní tabulky a sníh a bezlidí – nakonec se odtrhl od té držící ulice, pohltila ho úzká ulička, ještě hlubší sníh, vytahovat zapadající nohy byla těžká práce, pot mu vystupoval, náhle se zarazil a dál už nemohl.

Nu, nebyl přece opuštěn, vpravo i vlevo stály selské chalupy. Udělal sněhovou kouli a hodil ji proti oknu. Hned se otevřely dveře – první otevřené dveře během celé cesty vesnicí – a starý sedlák v hnědé kožešinové kazajce, s hlavou nachýlenou na stranu, přívětivý a slabý, tam stál. „Smím k vám na chvilku dovnitř?“ řekl K., „jsem velmi unavený.“ Vůbec neslyšel, co stařec říká, s vděčností přijal, že mu bylo přistrčeno prkno, které ho ihned zachránilo ze sněhu, a několika kroky stál ve světnici.

Velká světnice v šeru. Kdo přišel zvenčí, zprvu vůbec nic neviděl. K. se zapotácel na prací necky, ženská ruka ho zadržela. Z jednoho rohu přicházel velký dětský křik. Z druhého rohu se valil dým a z přítmí dělal tmu. K. stál jako v mracích. „Vždyť je opilý," řekl někdo. „Kdo jste?" zvolal panovačný hlas a zřejmě obrácený ke starci: „Proč jsi ho pustil dovnitř? To se dá dovnitř pustit všechno, co se potuluje po ulicích?" – „Já jsem hraběcí zeměměřič," řekl K. a snažil se tak omluvit před stále ještě neviditelnými. „Ach, to je zeměměřič," řekl ženský hlas, a pak nastalo úplné ticho. „Vy mě znáte?" zeptal se K. „Jistě," řekl ještě krátce týž hlas. Že K. byl znám, pro něj zřejmě nebylo doporučením.

Konečně se trochu rozplynul kouř a K. se pomalu zorientoval. Zřejmě to byl všeobecný prací den. V blízkosti dveří se pralo prádlo. Kouř však přicházel z druhého rohu, kde v dřevěném škopku, tak velkém, jaký K. ještě nikdy neviděl – měl asi rozměr dvou postelí –, v páře se koupali dva muži. Ale ještě překvapivější, aniž by člověk přesně věděl, v čem to překvapivé spočívalo, byl pravý roh. Z velké mezery, jediné v zadní stěně světnice, přicházelo tam, zjevně ode dvora, bledé sněžné světlo a dávalo šatu ženy, která hluboko v rohu ležela unavená ve vysokém opěradlovém křesle, lesk jako hedvábí. Nesla kojence u prsu. Kolem ní si hrálo několik dětí, selských dětí, jak bylo vidět, ona k nim však zřejmě nepatřila, ovšem, nemoc a únava zjemňuje i sedláky.

„Posaďte se!" řekl jeden z mužů, plnovousatý, nadto s knírem, pod nímž otevřená ústa stále šňupala, a ukázal, komicky na podívanou, rukou přes okraj kádě na jednu truhlici a při tom postříkal K. teplou vodou po celém obličeji. Na truhlici už seděl, zasněný před sebe, stařec, který K. vpustil dovnitř. K. byl vděčný, že si konečně smí sednout. Nikdo si ho teď už nevšímal. Žena u pracích necek, plavovlasá, v mladické plnosti, tiše zpívala při práci, muži v lázni dupali a otáčeli se, děti se jim chtěly přiblížit, ale mohutné cákance vody, které nešetřily ani

K., je stále zaháněly zpět, žena v křesle ležela jako bez života, ani na dítě u svého prsu se nedívala, nýbrž neurčitě vzhůru.

K. ji zřejmě dlouho pozoroval, ten neměnící se krásný smutný obraz, pak však musel usnout, protože když se, vylekán hlasitým voláním, vztyčil, ležela mu hlava na rameni starce vedle něho. Muži svou lázeň skončili, nyní v ní dováděly děti pod dozorem plavovlasé ženy, a stáli oblečení před K. Ukázalo se, že křiklavý plnovousáč je ten horší z těch dvou. Ten druhý totiž, ne větší než plnovousáč a s mnohem menším vousem, byl tichý, pomalu uvažující muž mohutné postavy, i tvář měl mohutnou, hlavu držel sklopenou. „Pane zeměměřiči," řekl, „tady zůstat nemůžete. Odpusťte nezdvořilost." – „Ani jsem nechtěl zůstat," řekl K., „jen trochu si odpočinout. To se stalo a teď jdu." – „Divíte se asi malé pohostinnosti," řekl muž, „ale pohostinnost u nás není zvykem, nepotřebujeme hosty." Trochu občerstvený spánkem, trochu bystřejší sluchem než předtím se K. zaradoval nad těmi otevřenými slovy. Pohyboval se volněji, hůl si opíral jednou tu, jednou tam, přiblížil se k ženě v křesle, byl ostatně také tělesně v místnosti největší.

„Jistě," řekl K., „nač byste potřebovali hosty. Ale tu a tam je přece jen nějaký potřeba, například mě, zeměměřiče." – „To nevím," řekl muž pomalu, „zavolali-li vás, pak vás pravděpodobně potřebují, to je zřejmě výjimka, my ale, my malí lidé, se držíme pravidla, to nám nemůžete zazlívat." – „Ne, ne," řekl K., „mám vám jen poděkovat, vám a všem tady." A pro všechny nečekaně se K. formálně v jednom skoku otočil a stál před ženou. Z unavených modrých očí hleděla na K., hedvábný průhledný šátek jí sahal doprostřed čela, kojenec spal u jejího prsu. „Kdo jsi?" zeptal se K. Odbývavě – nebylo jasné, zda ta pohrdavost patří K. nebo její vlastní odpovědi – řekla: „Děvče ze Zámku."

To všechno trvalo jenom okamžik, už měl K. napravo i nalevo jednoho z mužů a byl, jako by neexistoval jiný způsob dorozumění, mlčky, ale vší silou tažen ke dveřím. Stařec se tomu něčemu radoval a tle-

skal rukama. I pradlena se smála, zatímco děti najednou začaly jako šílené dovádět.

K. však brzy stál na ulici, muži ho pozorovali z prahu. Zase padal sníh; a přesto se zdálo být trochu světleji. Plnovousáč netrpělivě zvolal: „Kam chcete jít? Tudy to vede k Zámku, tudy do vesnice.“ Jemu K. neodpověděl, ale tomu druhému, který mu i přes svou nadřazenost připadal přístupnější, řekl: „Kdo jste? Komu mám za pobyt poděkovat?“ – „Jsem koželuh Lasemann,“ zněla odpověď, „poděkovat však nemáte nikomu.“ – „Dobře,“ řekl K., „snad se ještě sejdeme.“ – „Nevěřím,“ řekl muž. V tom okamžiku zvolal plnovousáč se zdviženou rukou: „Dobrý den, Arture, dobrý den, Jeremiáši!“ K. se obrátil, v této vesnici se tedy přece jen ještě ukazují lidé na ulici! Ze směru od Zámku přicházeli dva mladí muži střední postavy, oba velmi štíhlí, v přiléhavých šatech, i v tváři sobě navzájem velmi podobní. Barva pleti byla temně hnědá, od níž svou obzvláštní čerností přesto odstávala špičatá bradka. Při těchto cestních podmínkách šli udivujícím tempem, takt za taktem házeli štíhlé nohy. „Co se děje?“ zvolal plnovousáč. S nimi se bylo možné dorozumět jen voláním, tak rychle šli a nezastavovali se. „Obchody!“ volali se smíchem zpátky. „Kde?“ – „V hostinci.“ – „Taky tam jdu!“ zakřičel K. najednou víc než všichni ostatní, měl velké přání, aby ho ti dva vzali s sebou; jejich známost sice nepovažoval za nijak zvlášť přínosnou, ale dobří, povzbudiví společníci na cestu zjevně byli. Slyšeli slova K., ale jen přikývli a byli už pryč.

K. stále ještě stál ve sněhu, neměl chuti vytahovat nohu ze sněhu, aby ji o kousek dál spustil do hloubky; koželuh a jeho společník, spokojení s tím, že se definitivně K. zbavili, pomalu, pořád na K. se ohlížejíce, se protlačili jen málo otevřenými dveřmi do domu, a K. byl se sněhem, který ho obaloval, sám. „Příležitost k malému zoufalství,“ napadlo ho, „kdybych tu stál jen náhodou, ne úmyslně.“

Vtom se v chatrči po levé ruce otevřelo malinké okénko; zavřené vypadalo tmavě modře, snad v odrazu sněhu, a bylo tak malinké, že

když bylo teď otevřené, nebyla vidět celá tvář toho, kdo vyhlížel, nýbrž jen oči, staré hnědé oči. „Tam stojí," zaslechl K. třaslavý ženský hlas. „Je to zeměměřič," řekl mužský hlas. Pak muž přistoupil k oknu a zeptal se ne nepřívětivě, ale přece tak, jako by mu šlo o to, aby na ulici před jeho domem bylo všechno v pořádku: „Na koho čekáte?" – „Na saně, které by mě vzaly s sebou," řekl K. „Tudy žádné saně nejezdí," řekl muž, „tudy není provoz." – „Je to přece ulice, která vede k Zámku," namítal K. „Přesto, přesto," řekl muž s určitou neúprosností, „tudy není provoz." Pak oba mlčeli. Ale muž zjevně o něčem přemýšlel, protože okno, z něhož proudil kouř, nechával stále otevřené. „Špatná cesta," řekl K., aby mu pomohl.

On však řekl jen: „No ovšem."

Po chvilce však přece jen řekl: „Chcete-li, zavezu vás svými saněmi." – „Udělejte to, prosím," řekl K. potěšeně, „kolik za to chcete?" – „Nic," řekl muž. K. se velmi divil. „Vy jste přece zeměměřič," řekl muž na vysvětlenou, „a patříte k Zámku. Kam chcete jet?" – „Do Zámku," řekl K. rychle. „Pak nejedu," řekl muž ihned. „Patřím přece k Zámku," řekl K. a opakoval mužova vlastní slova. „Může být," řekl muž odmítavě. „Pak mě tedy zavezte do hostince," řekl K. „Dobře," řekl muž, „hned jdu se saněmi." To všechno nedělalo dojem zvláštní laskavosti, nýbrž spíš dojem jakéhosi velmi sobeckého, úzkostlivého, skoro puntičkářského úsilí dostat K. z místa před domem pryč. Vrata od dvora se otevřela a vyjely z nich malé saně na lehký náklad, úplně ploché, bez jakéhokoli sedadla, tažené slabým koníkem, za nimi muž, shrbený, slabý, kulhající, s hubenou, červenou, rýmavou tváří, která se zvlášť malá jevila kvůli vlněnému šátku pevně obtočenému kolem hlavy. Muž byl zjevně nemocný a jen proto, aby mohl K. odvézt, přece jen vyšel. K. něco takového zmínil, ale muž mávl rukou. Jenom to, že je to kočí Gerstäcker, se K. dozvěděl, a že tyto nepohodlné saně vzal proto, že byly zrovna připraveny a vytahování jiných by vyžadovalo příliš mnoho času. „Posaďte se," řekl a bičem ukázal dozadu

na saně. „Sednu si vedle vás," řekl K. „Já půjdu," řekl Gerstäcker. „Proč?" zeptal se K. „Já půjdu," opakoval Gerstäcker a dostal záchvat kašle, který jím tak zatřásl, že musel zapřít nohy do sněhu a rukama se držet okraje saní. K. už nic neříkal, posadil se vzadu na saně, kašel se pomalu uklidnil a jeli.

Zámek tam nahoře, zvláštně temný už, kterého se K. ještě dnes doufal dosáhnout, se zase vzdaloval. Jako by mu však přece ještě mělo být dáno znamení na předběžný rozchod, zazněl tam zvon, vesele rozpuštěný zvon, který alespoň na okamžik rozechvěl srdce, tak, jako by mu hrozilo – neboť bolestný byl ten zvuk také – naplnění toho, po čem nejistě toužilo. Ale brzy ten velký zvon umlkl a byl vystřídán slabým, jednotvárným zvonkem, snad ještě nahoře, snad už ve vesnici. Toto zvonění se ovšem lépe hodilo k pomalé jízdě a k žalostnému, ale neúprosnému kočímu.

„Ty," zavolal K. náhle – byli už blízko kostela, cesta do hostince nebyla už daleko, K. si už něco mohl troufnout –, „velmi se divím, že se odvažuješ na vlastní zodpovědnost mě vozit, smíš to vůbec?" Gerstäcker si toho nevšímal a kráčel klidně dál vedle koníka. „Hej!" zavolal K., shrábl ze saní trochu sněhu a trefil jím Gerstäckera přímo do ucha. Nyní zůstal stát a otočil se; když ho však K. nyní viděl tak blízko u sebe – saně se ještě trochu posunuly –, tu shrbenou, jaksi utýranou postavu, červenou unavenou úzkou tvář s nějak nestejnými tvářemi, jedna plochá, druhá propadlá, otevřená, naslouchající ústa, v nichž bylo jen několik ojedinělých zubů, musel to, co dřív řekl ze zlomyslnosti, nyní z lítosti opakovat, zda nemůže být Gerstäcker za to, že K. veze, potrestán. „Co chceš?" zeptal se Gerstäcker nechápavě, nečekal však ani další vysvětlení, zavolal na koníka a jeli dál.

Kapitola druhá

Když – K. to poznal podle zatáčky cesty – byli už skoro u hostince, k jeho údivu byla už úplná tma. To byl pryč tak dlouho? Vždyť jen tak jednu, dvě hodiny podle jeho výpočtu, a ráno vyšel, a nepociťoval potřebu jíst, a až donedávna bylo rovnoměrné denní světlo, teprve ted tma. „Krátké dny, krátké dny!“ řekl si pro sebe, sklouzl ze saní a šel k hostinci.

Nahoře na malém schodišti k domu stál, pro K. velmi vítán, hostinský a s pozdviženou lucernou mu svítil vstříc. Letmo si vzpomněl na kočího, zastavil se, někde v temnu kašlal, to byl on. Nu, však ho zase brzy uvidí. Teprve když byl nahoře u hostinského, který ho pokorně pozdravil, všiml si po obou stranách dveří po jednom muži. Vzal hostinskému lucernu z ruky a oba muže osvětlil; byli to muži, které už potkal a kterým se říkalo Artur a Jeremiáš. Nyní salutovali. Ve vzpomínce na dobu u vojska, na ty šťastné časy, se zasmál. „Kdo jste?“ zeptal se a díval se z jednoho na druhého. „Vaši pomocníci,“ odpověděli. „To jsou pomocníci,“ potvrdil tiše hostinský. „Jak?“ zeptal se K. „Vy jste moji staří pomocníci, které jsem si nechal přijet, které očekávám?“ Přisvědčili. „To je dobře,“ řekl K. po chvíli, „je dobře, že jste přišli.“ – „Mimochodem,“ řekl K. po další chvíli, „opozdili jste se hodně, jste velmi nedbalí.“ – „Byla to daleká cesta,“ řekl jeden. „Daleká cesta,“ opakoval K., „ale potkal jsem vás, jak jste přicházeli ze Zámku.“ – „Ano,“ řekli, bez dalšího vysvětlení. „Kde máte přístroje?“ zeptal se K. „Žádné nemáme,“ řekli. „Přístroje, které jsem vám svěřil,“ řekl K. „Žádné nemáme,“ opakovali. „Ach vy jste mi ale lidé!“ řekl K., „rozu-

míte něčemu ze zeměměřičství?“ – „Ne,“ řekli. „Jste-li však moji staří pomocníci, musíte přece něco z toho umět,“ řekl K. a strkal je před sebou do domu.

Pak seděli ve třech dost mlčky v nálevně u piva, u malého stolku, K. uprostřed, vpravo a vlevo pomocníci. Jinak byl obsazený jen jeden stůl se sedláky, podobně jako včera večer. „S vámi je to těžké,“ řekl K. a jako už mnohokrát srovnával jejich tváře, „jak vás jen mám rozeznat? Lišíte se jen jmény, jinak jste si navzájem podobní jako“ – zarazil se, pak bezděčně pokračoval –, „jinak jste si navzájem podobní jako hadi.“ Usmáli se. „Jinak nás lidé dobře rozeznávají,“ řekli na obhajobu. „Věřím,“ řekl K., „sám jsem toho byl svědkem, ale vidím jenom svýma očima, a těma vás nerozeznám. Budu se k vám tedy chovat jako k jednomu muži a oběma vám budu říkat Artur, tak se přece jeden z vás jmenuje. Snad ty?“ – zeptal se K. jednoho. „Ne,“ řekl ten, „jmenuji se Jeremiáš.“ – „To je přece lhostejné,“ řekl K., „budu vám oběma říkat Artur. Pošlu-li Artura někam, jdete oba, zadám-li Arturovi práci, uděláte ji oba, má to pro mě sice velkou nevýhodu, že vás nemůžu použít na oddělenou práci, ale za to tu výhodu, že za všechno, co vám uložím, nesete společně a nerozdělenou odpovědnost. Jak si mezi sebou práci rozdělíte, je mi lhostejné, jen se jeden na druhého nesmíte vymlouvat, pro mě jste jediný muž.“ Rozmýšleli to a řekli: „To by nám bylo velmi nepříjemné.“ – „Jak by nebylo,“ řekl K., „to vám samozřejmě musí být nepříjemné, ale zůstává to tak.“ Už chvíli pozoroval K., jak jeden ze sedláků krouží kolem stolu, nakonec se odhodlal, přistoupil k jednomu z pomocníků a chtěl mu něco zašeptat. „Promiňte,“ řekl K., udeřil rukou do stolu a vstal, „toto jsou moji pomocníci a my teď máme poradu. Nikdo nemá právo nás rušit.“ – „Och prosím, och prosím,“ řekl sedlák úzkostlivě a šel pozpátku zase ke své společnosti. „Toto si musíte především uvědomit,“ řekl K., když se zase posadil. „S nikým nesmíte bez mého povolení mluvit. Já jsem tady cizinec, a jste-li moji staří pomocníci, pak jste cizinci také vy. My tři cizinci musíme proto držet při

sobě, podejte mi na to ruce.“ Až příliš ochotně mu je napřáhli. „Dejte si tlapy,“ řekl, „ale můj příkaz platí. Teď půjdu spát a radím to i vám. Dneska jsme ztratili jeden pracovní den, zítra musí práce začít velmi brzy. Musíte sehnat saně na cestu do Zámku a v šest hodin tady před domem s nimi stát.“ – „Dobře,“ řekl jeden. Druhý však vpadl: „Ty říkáš: Dobře, a přece víš, že je to nemožné.“ – „Klid,“ řekl K., „to se chcete asi začít od sebe lišit.“ Ale už také řekl ten první: „Má pravdu, je to nemožné, bez povolení nesmí žádný cizinec do Zámku.“ – „Kde se musí o povolení žádat?“ – „To nevím, snad u kastelána.“ – „Pak tam budeme žádat telefonicky, zatelefonujte okamžitě kastelánovi, oba!“ Rozběhli se k aparátu, získali spojení – jak se u něho tlačili! Zvenčí byli směšně poslušní – a zeptali se, zda s nimi smí K. zítra do Zámku. To „Ne!“ odpovědi slyšel K. až ke svému stolu. Odpověď však byla ještě podrobnější, zněla: „Ani zítra, ani jindy.“ – „Zatelefonuji sám,“ řekl K. a vstal. Zatímco K. a jeho pomocníci dosud, nehledě na případ onoho sedláka, byli zřídka pozorováni, vzbudila jeho poslední poznámka všeobecnou pozornost. Všichni s K. vstali, a i když se je hostinský snažil zahnat zpátky, seskupili se u aparátu v těsném půlkruhu kolem něho. U nich převládalo mínění, že K. nedostane vůbec žádnou odpověď. K. je musel požádat o klid, nežádá si poslouchat jejich mínění.

Ze sluchátka vycházelo bzučení, jaké K. při telefonování ještě nikdy neslyšel. Bylo to, jako by se z bzučení nespočetných dětských hlasů – ale ani to bzučení žádné nebylo, byl to zpěv nejvzdálenějších, zcela nejvzdálenějších hlasů –, jako by se z toho bzučení přímo nemožným způsobem vytvářel jediný vysoký, ale silný hlas, který narážel do ucha tak, jako by vyžadoval, aby pronikl hlouběji než jen do ubohého sluchu. K. naslouchal, aniž telefonoval, levou paži měl opřenou o telefonní pult a tak naslouchal.

Nevěděl jak dlouho; tak dlouho, až ho hostinský zatahal za kabát, prý přišel posel. „Pryč!“ zakřičel K., snad bezděčně, do telefonu, protože nyní se někdo ozval. Rozvinul se tento rozhovor: „Zde Oswald,

kdo tam?“ volalo to, přísný povýšený hlas s drobnou vadou řeči, jak se K. zdálo, kterou se snažil nad sebou samým vyrovnat dalším přidáním přísnosti. K. váhal představit se, vůči telefonu byl bezbranný, ten druhý ho mohl zahromovat, odložit sluchátko, a K. by si zatarasil cestu snad ne nedůležitou. Jeho váhání činilo muže netrpělivým. „Kdo tam?“ opakoval a dodal: „Bylo by mi velmi milé, kdyby se z té strany tolik netelefonovalo, teprve před okamžikem bylo telefonováno.“ K. tu poznámku pustil mimo a náhlým rozhodnutím ohlásil: „Zde pomocník pana zeměměřiče.“ „Jaký pomocník? Jaký pán? Jaký zeměměřič?“ K. si vzpomněl na včerejší telefonát. „Zeptejte se Fritze,“ řekl krátce. Pomohlo to, k jeho vlastnímu údivu. Ale víc než nad tím, že to pomohlo, žasl nad jednotností služby tam. Odpověď zněla: „Vím už. Ten věčný zeměměřič. Ano, ano. Co dál? Jaký pomocník?“ „Josef,“ řekl K. Trochu ho rušilo mumlání sedláků za zády; zjevně nebyli srozuměni s tím, že se nehlásil správně. K. však neměl čas se jimi zabývat, protože rozhovor ho velmi zaměstnával. „Josef?“ zeptal se hlas zpátky. „Pomocníci se jmenují“ – malá pauza, zjevně si jména vyžádal od někoho jiného – „Artur a Jeremiáš.“ „To jsou noví pomocníci,“ řekl K. „Ne, to jsou staří.“ – „Jsou to noví, já jsem ale ten starý, který přišel za panem zeměměřičem dnes.“ – „Ne!“ zakřičel to teď. „Kdo jsem tedy?“ zeptal se K. klidně jako dosud. A po pauze řekl týž hlas s touž vadou řeči, a přece jako jiný hlubší hlas hodný úcty: „Jsi ten starý pomocník.“

K. naslouchal zvuku hlasu a málem přeslechl otázku: „Co chceš?“ Nejraději by sluchátko už odložil. Od tohoto rozhovoru už nic nečekal. Jen z donucení se ještě rychle zeptal: „Kdy smí můj pán do Zámku?“ – „Nikdy,“ zněla odpověď. „Dobře,“ řekl K. a zavěsil.

Sedláci za ním se už úplně přiblížili. Pomocníci, s mnoha pokradmými pohledy na něho, byli zaneprázdněni tím, aby sedláky od něho drželi dál. Vypadalo to však jen jako komedie, i sedláci, spokojení s výsledkem rozhovoru, pomalu couvali. Vtom byla jejich skupina rychlým krokem zezadu rozdělena mužem, který se před K. uklonil a předal

mu dopis. K. si dopis podržel v ruce a díval se na muže, který se mu v tu chvíli zdál důležitější. Byla mezi ním a pomocníky velká podobnost, byl tak štíhlý jako oni, stejně úzce oblečený, i stejně obratný a hbitý jako oni, ale přece jen docela jiný. Jak jen by ho K. raději měl za pomocníka! Trochu mu připomínal ženu s kojencem, kterou viděl u koželuha. Byl skoro bíle oblečen, šat zřejmě nebyl z hedvábí, byl to zimní šat jako každý jiný, ale měl v sobě jemnost a slavnostnost hedvábného šatu. Jeho tvář byla jasná a otevřená, oči převeliké. Jeho úsměv byl neobyčejně povzbudivý; přejel si rukou po tváři, jako by chtěl ten úsměv zahnat, ale nepodařilo se mu to. „Kdo jsi?“ zeptal se K. „Barnabáš se jmenuji,“ řekl. „Posel jsem.“ Mužně a přesto jemně se jeho rty při mluvení otevíraly a zavíraly. „Líbí se ti tady?“ zeptal se K. a ukázal na sedláky, o něž dosud neztratil zájem a díval se na ně s jejich formálně mučenými tvářemi – lebka vypadala, jako by byla nahoře naplocho ztlučena, a rysy obličeje se zformovaly v bolesti té rány –, s rozpláclými rty, otevřenými ústy, ale přece se na ně zase nedíval, protože někdy jejich pohled zabloudil a utkvěl, než se vrátil, na nějakém lhostejném předmětu, a pak K. také ukazoval na pomocníky, kteří se vzájemně objímali, přitiskli tvář na tvář a usmívali se, člověk nevěděl, zda pokorně nebo posměšně, ukazoval mu je všechny, tak, jako by představoval zvláštními okolnostmi mu vnucené průvodce a očekával – v tom byla důvěrnost, oč K. šlo –, že Barnabáš bude mezi ním a nimi neustále rozlišovat. Ale Barnabáš – ovšem ve vší nevinnosti, to bylo poznat – otázku vůbec nepřijal, nechal ji přejít přes sebe, jako dobře vychovaný sluha jen zdánlivě pro něho určené slovo pána, podíval se jen ve smyslu té otázky kolem, pokynul rukou na pozdrav známým mezi sedláky a vyměnil s pomocníky několik slov, to vše svobodně a samostatně, aniž se s nimi mísil. K. se – odmítnut, ale ne zahanben – vrátil k dopisu v ruce a otevřel ho. Jeho znění bylo: „Velectěný pane! Byl jste, jak víte, přijat do panských služeb. Vaším nejbližším nadřízeným je starosta vesnice, který Vám také sdělí všechny podrobnosti

o Vaší práci a o mzdových podmínkách a kterému budete rovněž skládat účty. Přesto Vás však ani já neztratím z očí. Barnabáš, doručitel tohoto dopisu, se u Vás bude čas od času dotazovat, aby se dozvěděl o Vašich přáních a sdělil mi je. Vždy mě naleznete připraveného být Vám, pokud to bude možné, nápomocen. Záleží mi na tom, abych měl spokojené pracovníky.“ Podpis byl nečitelný, ale pod ním stálo vytištěno: Přednosta X. kanceláře. „Počkej!“ řekl K. ukloněnému Barnabášovi, pak zavolal hostinského, aby mu ukázal pokoj, chtěl se s dopisem nějakou dobu zůstat sám. Přitom si vzpomněl, že Barnabáš i přes všechnu náklonnost, kterou k němu měl, přece jen nebyl ničím víc než poslem, a dal mu podat pivo. Dával pozor, jak ho přijme, přijal ho zřejmě velmi rád a hned se napil. Pak K. odešel s hostinským. V tom domečku pro K. nemohli připravit nic jiného než malý podkrovní pokoj, a i to působilo potíže, protože museli dvě služky, které tam dosud spaly, přemístit jinam. Vlastně nic jiného neudělali, než že služky odstěhovali, pokoj byl jinak zřejmě nezměněný, žádné lůžkoviny k jediné posteli, jen několik polštářů a koňská pokrývka ve stavu, v jakém to po poslední noci zůstalo. Na stěně několik svatých obrázků a fotografií vojáků. Ani vyvětráno nebylo, zjevně doufali, že nový host dlouho nezůstane, a nic pro to, aby ho udrželi, nedělali. K. však byl se vším srozuměný, zabalil se do pokrývky, posadil se ke stolu a začal si u svíčky znovu číst dopis.

Nebyl jednotný, byla v něm místa, kde se s ním mluvilo jako se svobodným člověkem, jehož vlastní vůli uznávají, tak byl nadpis, tak bylo místo, které se týkalo jeho přání. Byla však také místa, kde s ním bylo otevřeně nebo skrytě zacházeno jako s malým, od sídla onoho přednosty sotva znatelným pracovníkem, přednosta se musel namáhat, aby „ho neztratil z očí“, jeho nadřízeným byl pouze starosta vesnice, kterému musel dokonce skládat účty, jeho jediným kolegou byl snad vesnický policista. To byly bezpochyby rozpory, byly tak viditelné, že musely být zamýšleny. Myšlenku, vůči takovému úřadu šílenou, že zde

spolupůsobila nerozhodnost, K. sotva zavadil. Spíš v tom viděl otevřeně nabídnutou volbu, bylo ponecháno na něm, co ze směrnic dopisu udělá, zda chce být vesnickým pracovníkem s nějakým alespoň označujícím, ale jen zdánlivým spojením se Zámkem, nebo zdánlivě vesnickým pracovníkem, který ve skutečnosti nechává celý svůj pracovní poměr určovat zprávami Barnabáše. K. neváhal s volbou, nezaváhal by, ani kdyby neměl zkušenosti, které už udělal. Jen jako vesnický pracovník, pokud možno nejdál vzdálený pánům ze Zámku, byl s to v Zámku něčeho dosáhnout, tihle lidé ve vesnici, kteří k němu byli ještě tak nedůvěřiví, by začali mluvit, kdyby se stal, když ne jejich přítelem, tak alespoň jejich spoluobčanem, a kdyby jednou byl k nerozeznání od Gerstäckera nebo Lasemanna – a muselo se to stát velmi rychle, na tom záleželo všechno –, pak se mu jistě naráz otevřou všechny cesty, které by mu, kdyby šlo jen o pány nahoře a jejich milost, zůstaly navždy nejen zatarasené, ale i neviditelné. Ovšem, jedno nebezpečí tu bylo, a to bylo v dopise dost zdůrazněno, s jistou radostí bylo představeno jako nevyhnutelné. Bylo to stát se pracovníkem. Služba, nadřízený, práce, mzdové podmínky, účty, pracovník, tím se jen hemžilo v dopise, a i když bylo řečeno něco jiného, osobnějšího, bylo to řečeno z toho stanoviska. Kdyby se chtěl K. stát pracovníkem, mohl se jím stát, ale pak s celou strašnou vážností, bez jakéhokoli výhledu jinam. K. věděl, že se mu neslibovalo skutečným donucením, toho se neobával a tady nejméně, ale síly odrazujícího prostředí, zvyku na zklamání, síly nezaznamenaných vlivů každého okamžiku, těch se opravdu obával, ale s tímto nebezpečím musel riskovat boj. Dopis také nezatajoval, že K., kdyby mělo dojít k bojům, měl drzost začít; bylo to řečeno s jemností, a jen neklidné svědomí – neklidné, ne špatné – to mohlo zpozorovat, byla to ta tři slova „jak víte“ ohledně jeho přijetí do služby. K. se byl ohlásil, a od té doby věděl, jak dopis vyjadřoval, že je přijat.

K. sňal ze stěny obraz a pověsil dopis na hřebík; v tomto pokoji bude bydlet, zde má dopis viset.

Pak sestoupil do nálevny. Barnabáš seděl u malého stolku s pomocníky. „Ach, tady jsi," řekl K. bez příčiny, jen proto, že byl rád, že Barnabáše vidí. Ten hned vyskočil. Sotva K. vstoupil, zvedali se sedláci, aby se k němu přiblížili, už se stalo jejich zvykem stále za ním běhat. „Co ode mě pořád chcete?" zvolal K. Nebrali to zle a pomalu se obraceli zpátky ke svým místům. Jeden odcházeje řekl na vysvětlenou, lehce, s nevyložitelným úsměvem, který si několik jiných osvojilo: „Člověk pořád slyší něco nového," a olízl si rty, jako by to nové bylo nějaké jídlo. K. neřekl nic smířlivého, bylo dobré, když dostali před ním trochu úcty, ale sotva se posadil u Barnabáše, cítil už dech nějakého sedláka v šíji; přišel si, jak řekl, pro slánku, ale K. dupl ze zlosti nohou, sedlák tedy také bez slánky utekl. Bylo opravdu snadné K. zasáhnout, stačilo například jen poštvat proti němu sedláky, jejich zarputilá účast se mu zdála horší než uzavřenost druhých, a mimoto to byla také uzavřenost, protože kdyby si K. sedl k jejich stolu, jistě by tam neseděli. Jen přítomnost Barnabáše ho zdržela od toho, aby ztropil povyk. Přesto se k nim ještě hrozivě otočil, i oni byli obráceni k němu. Když je však tak viděl sedět, každého na svém místě, aniž se mezi sebou dorozumívali, bez viditelného vzájemného spojení, spojeni mezi sebou jenom tím, že všichni na něho zírali, zdálo se mu, že vůbec není zlomyslnost, co je žene za ním; snad od něho opravdu něco chtěli a jen to neuměli říct, a nebylo-li to, pak to snad byla jen dětinskost, která se zdála být tu doma; nebyl snad také hostinský dětinský, když držel obouruč sklenici piva, kterou měl přinést nějakému hostu, stál klidně, díval se na K. a přeslechl volání hostinské, která se vyklonila z kuchyňského okénka?

Klidněji se K. obrátil k Barnabášovi, pomocníky by byl rád odstranil, nenašel však záminku. Ostatně se tiše dívali do svého piva. „Ten dopis," začal K., „jsem si přečetl. Znáš jeho obsah?" – „Ne," řekl Bar-

nabáš, jeho pohled jako by říkal víc než jeho slova. Snad se K. v něm mýlil v dobrém, tak jako se v sedlácích mýlil ve zlém, zatímco blahodárnost jeho přítomnosti zůstávala. „Je v dopise řeč také o tobě, máš prý občas zprostředkovávat zprávy mezi mnou a přednostou, proto jsem si myslel, že obsah znáš." – „Dostal jsem," řekl Barnabáš, „jen příkaz předat dopis, počkat, až bude přečten, a pokud se ti to bude zdát nutné, přinést zpátky ústní nebo písemnou odpověď." – „Dobře," řekl K., „psaní není třeba, vyřiď panu přednostovi – jak se jmenuje? Nemohl jsem podpis přečíst." – „Klamm," řekl Barnabáš. „Vyřiď tedy panu Klammovi můj dík za přijetí a také za jeho zvláštní laskavost, kterou já, jenž jsem se tu ještě vůbec neosvědčil, dovedu ocenit. Budu se zcela řídit jeho záměry. Zvláštní přání dnes nemám." Barnabáš, který pozorně naslouchal, požádal, zda smí příkaz před K. zopakovat. K. mu to dovolil, Barnabáš zopakoval všechno doslovně. Pak vstal, aby se rozloučil.

Celou tu dobu zkoumal K. jeho tvář, teď to učinil naposled. Barnabáš byl asi stejně vysoký jako K., a přesto se zdálo, že jeho pohled ke K. klesá, ale dělo se to skoro pokorně, bylo nemožné, aby ten muž někoho zahanbil. Ovšem, byl to jen posel, neznal obsah dopisů, které měl roznášet, ale i jeho pohled, jeho úsměv, jeho chůze jako by byly poselstvím, i když o něm sám nic nevěděl. A K. mu podal ruku, což ho zřejmě překvapilo, neboť se chtěl pouze uklonit.

Hned, jak odešel – před otevřením dveří se ještě chvilku opíral ramenem o dveře a pohledem, který už nepatřil nikomu zvlášť, objal světnici –, řekl K. pomocníkům: „Zajdu si pro poznámky do pokoje, pak probereme další práci." Chtěli jít s ním. „Zůstaňte!" řekl K. Pořád s ním chtěli jít. K. musel příkaz zopakovat ještě přísněji. V chodbě už Barnabáš nebyl. Ale vždyť právě teď odešel.

Jenže ani před domem – padal nový sníh – ho K. neviděl. Zavolal: „Barnabáši!" Žádná odpověď. Má snad ještě být v domě? Jiná možnost se nezdála existovat. Přesto K. ještě ze všech sil zakřičel to jméno.

Jméno zahřmělo nocí. A z dálky teď přece jen přišla slabá odpověď. Tak daleko už tedy Barnabáš byl. K. ho zavolal zpátky a zároveň mu šel vstříc; kde se setkali, nebyli už od hostince vidět.

„Barnabáši," řekl K. a nedokázal potlačit chvění v hlase, „chtěl jsem ti ještě něco říct. Všímám si přitom, že je to vlastně dost špatně zařízené, že jsem odkázán jen na tvůj náhodný příchod, kdykoli něco potřebuji ze Zámku. Kdybych tě teď náhodou nebyl ještě zastihl – jak ty letíš, myslel jsem, že jsi ještě v domě –, kdo ví, jak dlouho bych byl musel čekat na tvoje další objevení." – „Můžeš přece," řekl Barnabáš, „požádat přednostu, abych vždy chodil v určité, tebou stanovené časy." – „Ani to by nestačilo," řekl K., „snad celý rok nebudu chtít nic vzkazovat, a právě čtvrt hodiny po tvém odchodu bude něco neodkladného." – „Mám tedy," řekl Barnabáš, „oznámit přednostovi, že se má mezi ním a tebou zřídit jiné spojení než přese mne?" – „Ne, ne," řekl K., „vůbec ne, zmínil jsem tu věc jen tak mimochodem, tentokrát jsem tě přece ještě šťastně zastihl." – „Chceš," řekl Barnabáš, „se vrátit do hostince, abys mi tam dal nový příkaz?" Už udělal krok zpátky k domu. „Barnabáši," řekl K., „to není třeba, projdu s tebou kousek cesty." – „Proč nechceš jít do hostince?" zeptal se Barnabáš. „Ti lidé mě tam ruší," řekl K., „vlezlost sedláků jsi sám viděl." – „Můžeme jít do tvého pokoje," řekl Barnabáš. „Je to pokoj služek," řekl K., „špinavý a dusný; abych tam nemusel zůstat, chtěl jsem s tebou kousek jít; musíš mi jenom," dodal K., aby své váhání jednou provždy překonal, „dovolit, abych se do tebe zavěsil, protože ty jdeš jistěji." A K. se zavěsil do jeho paže. Byla úplná tma, jeho obličej K. vůbec neviděl, jeho postavu nezřetelně, paži si už chvíli předtím pokoušel nahmatat.

Barnabáš povolil, vzdálili se od hostince. Ovšem K. cítil, že přes největší úsilí není s to udržet s Barnabášem stejný krok, že mu brání v jeho volném pohybu a že by za obyčejných okolností už na téhle maličkosti všechno muselo ztroskotat, zvlášť v postranních uličkách, jako byla ta, v níž K. dopoledne zapadl do sněhu a z níž se mohl dostat jen

tak, že ho Barnabáš nesl. Takové starosti ale teď od sebe zaháněl, utěšovalo ho také, že Barnabáš mlčí; když šli mlčky, pak i pro Barnabáše mohla být účelem jejich společné cesty jenom cesta sama.

Šli, ale K. nevěděl kam; nic nemohl rozeznat. Ani to, zda už minuli kostel, nevěděl. Námaha, kterou mu působila pouhá chůze, způsobila, že nedokázal ovládat své myšlenky. Místo aby zůstávaly obrácené k cíli, pletly se. Pořád znovu se vynořovala domovina a vzpomínky na ni ho naplňovaly. I tam stál na hlavním náměstí kostel, zčásti byl obklopen starým hřbitovem a ten vysokou zdí. Jen málo chlapcům se podařilo tu zeď slézt, ani K. se to ještě nepovedlo. Nehnala je k tomu zvědavost, hřbitov pro ně už žádné tajemství neměl. Jeho malou mřížovanou brankou tam vešli už mnohokrát, jen tu hladkou, vysokou zed chtěli pokořit. Jednoho dopoledne – tiché, prázdné náměstí bylo zalité světlem, kdy je K. jindy, dřív nebo později, takhle viděl? – se mu to překvapivě lehce povedlo; na místě, kde už mnohokrát ztroskotal, zlezl zeď s malým praporkem mezi zuby na první pokus. Ještě pod ním sypala suť, už byl nahoře. Zarazil praporek, vítr napjal plátno, rozhlédl se dolů a kolem, i přes rameno na kříže zapadající do země; nikdo nebyl teď a tady větší než on. Náhodou pak šel kolem učitel, zahnal K. nazlobeným pohledem dolů. Při seskoku si K. poranil koleno, jen stěží dorazil domů, ale na zdi přece byl. Pocit toho vítězství se mu tehdy zdál dávat oporu na dlouhý život, což nebylo tak docela pošetilé, neboť teď, po mnoha letech, ve sněžné noci u paže Barnabáše, mu to přišlo na pomoc.

Zavěsil se pevněji, Barnabáš ho téměř táhl, mlčení se nepřerušovalo. O cestě K. věděl jen to, že podle stavu silnice ještě nezabočili do žádné postranní uličky. Zapřisáhl se, že se žádnou obtíží cesty, ani starostí o cestu zpět, nedá odradit od toho, aby šel dál. Aby se nakonec nechal dál vléct, k tomu by jeho sil snad ještě stačilo. A což mohla být cesta nekonečná? Ve dne Zámek ležel před ním jako lehký cíl, a posel přece znal nejkratší cestu.

Vtom se Barnabáš zastavil. Kde byli? Dál se už nejde? Barnabáš se bude s K. loučit? To se mu nepovede. K. držel Barnabášovu paži pevně, až to bolelo skoro jeho samého. Nebo se stalo něco neuvěřitelného, a byli už v Zámku nebo před jeho branami? Ale vždyť, pokud K. věděl, vůbec nestoupali. Nebo ho Barnabáš vedl tak nepozorovaně stoupající cestou? „Kde jsme?“ zeptal se K. tiše, víc sám sebe než jeho. „Doma,“ řekl Barnabáš stejně. „Doma?“ – „Teď ale dávej pozor, pane, abys neuklouzl. Cesta jde dolů.“ – „Dolů?“ – „Je to jen pár kroků,“ dodal, a už klepal na dveře.

Otevřela dívka; stáli na prahu velké světnice téměř v temnu, protože nad stolem vlevo vzadu visela jen docela maličká olejová lampa. „Kdo to s tebou jde, Barnabáši?“ zeptala se dívka. „Zeměměřič,“ řekl. „Zeměměřič,“ opakovala dívka hlasitěji směrem ke stolu. Nato se tam zvedli dva staří lidé, muž a žena, a ještě jedna dívka. Pozdravili K. Barnabáš mu je všechny představil, byli to jeho rodiče a jeho sestry Olga a Amálie. K. se na ně sotva podíval, sundali z něho mokrý kabát, aby ho usušili u kamen. K. to nechal být.

Takže nebyli doma oni, doma byl jen Barnabáš. Ale proč sem šli? K. odvedl Barnabáše stranou a zeptal se: „Proč jsi šel domů? Nebo bydlíte už v obvodu Zámku?“ – „V obvodu Zámku?“ opakoval Barnabáš, jako by K. nerozuměl. „Barnabáši,“ řekl K., „vždyť jsi chtěl z hostince jít do Zámku.“ – „Ne, pane,“ řekl Barnabáš, „chtěl jsem jít domů; do Zámku jdu až ráno, nikdy tam nespím.“ – „Tak,“ řekl K., „nechtěl jsi jít do Zámku, jen sem.“ – Zdálo se mu, že jeho úsměv je matnější, on sám nenápadnější. – „Proč jsi mi to neřekl?“ – „Neptal ses mě, pane,“ řekl Barnabáš, „chtěl jsi mi dát ještě nějaký příkaz, ale ne v nálevně a ne ve svém pokoji, tak jsem si myslel, že mi ten příkaz můžeš nerušeně dát tady u mých rodičů. Všichni se hned vzdálí, když to poručíš; mohl bys také, pokud se ti u nás líbí víc, zůstat na noc. Nejednal jsem správně?“ K. neodpovídal. Bylo to tedy nedorozumění, sprosté, nízké nedorozumění, a K. se mu úplně oddal. Nechal se očarovat Barnabášovou těs-

nou kazajkou s hedvábným leskem, kterou si Barnabáš teď rozepínal a pod níž se objevila hrubá, šedě umazaná, mnohokrát spravovaná košile nad mohutnou, hranatou hrudí nádeníka. A všechno kolem tomu nejenom odpovídalo, ještě to předčilo – starý, dnou sevřený otec, který se pohyboval vpřed víc pomocí hmatavých rukou než pomalu se posunujících, strnulých nohou, matka s rukama sepjatýma na prsou, která kvůli své mohutnosti dovedla dělat také jen docela drobné krůčky. Oba, otec i matka, šli už od chvíle, kdy K. vstoupil, ze svého kouta jemu vstříc a ještě ho zdaleka nedosáhli. Sestry, blondýnky, podobné sobě i Barnabášovi, ale s tvrdšími rysy než Barnabáš, velké, silné služky, obstoupily příchozí a čekaly od K. nějaké pozdravné slovo. On však nemohl nic říct; věřil, že tu ve vesnici má každý pro něho význam, a také tomu tak bylo, jen právě tihle zdejší lidé mu byli naprosto lhostejní. Kdyby byl schopen zdolat cestu do hostince sám, byl by hned odešel. Možnost jít ráno s Barnabášem do Zámku ho vůbec nelákala. Teď, v noci, nepovšimnut, chtěl do Zámku proniknout, veden Barnabášem, ale takovým Barnabášem, jak se mu dosud jevil, mužem, který mu byl bližší než všichni, které tu dosud viděl, a o němž zároveň věřil, že je daleko nad svůj viditelný stav úzce spjatý se Zámkem. Jít však se synem téhle rodiny, k níž bezezbytku patřil a s níž už seděl u stolu, s mužem, který, příznačně, ani nesměl v Zámku spát, s ním se za bílého dne zavěšený do jeho paže vypravit do Zámku, bylo nemožné, byl to směšný beznadějný pokus.

K. se posadil na okenní rám, odhodlán strávit tam i noc a nepřijmout od té rodiny žádnou další službu. Lidé z vesnice, kteří ho odháněli nebo kteří z něho měli strach, mu připadali méně nebezpeční, protože ho v jádru odkazovali na něho samého, pomáhali mu udržet si síly pohromadě; takoví zdánliví pomocníci však, kteří ho místo do Zámku zavedou díky malé maškarádě do svých rodin, ho odvádějí od věci, ať chtějí nebo ne, pracují na ničení jeho sil. Zvoucího zavolání od

rodinného stolu si vůbec nevšímal, se svěšenou hlavou zůstal na své lavici.

Vtom vstala Olga, mírnější ze sester, bylo na ní vidět i stopu dívčích rozpaků, přišla ke K. a požádala ho, aby přišel ke stolu. Chléb a slanina jsou tam prý připraveny, pivo ještě přinese. „Odkud?“ zeptal se K. „Z hostince,“ řekla. K. to bylo velmi vítané. Požádal ji, aby žádné pivo nenosila, ale aby ho do hostince doprovodila, má tam ještě důležitou práci. Ukázalo se však, že nechce jít tak daleko, ne do jeho hostince, nýbrž do jiného, mnohem bližšího, do hostince U pánů. Přesto K. prosil, aby ji smělo doprovázet, snad, pomyslel si, se tam najde možnost přespání; ať by byla jakákoli, dal by jí přednost před nejlepší postelí tady v domě. Olga neodpověděla hned, ohlédla se po stole. Tam vstal bratr, ochotně přikývl a řekl: „Jestli si pán přeje.“ Málem by tento souhlas K. mohl přimět k tomu, aby svou prosbu stáhl, jenom s něčím bezcenným mohl Barnabáš souhlasit. Když se však teď probírala otázka, zda K. do hostince vpustí, a všichni o tom pochybovali, přesto na tom naléhavě trval, aby šel s nimi, aniž by si dal práci vymyslet pro svou prosbu srozumitelný důvod; tahle rodina ho musela přijmout takového, jaký je, před ní vlastně neměl žádný stud. Mátla ho na tom jenom trochu Amálie se svým vážným, přímým, nedotčeným, snad i trochu tupým pohledem.

Na krátké cestě do hostince – K. se zavěsil do Olgy a ta ho, jinak si pomoct nemohl, skoro tak táhla jako dřív její bratr – se dozvěděl, že tenhle hostinec je vlastně určen jen pro pány ze Zámku, kteří tam, když mají ve vesnici něco na práci, jedí a někdy i přespávají. Olga s K. mluvila tiše a jaksi důvěrně, bylo příjemné s ní jít, skoro jako s bratrem. K. se tomu dobrému pocitu bránil, ale cítil ho.

Hostinec byl zvenčí velmi podobný hostinci, ve kterém K. bydlel. Ve vesnici asi vůbec nebyly velké vnější rozdíly, ale malé rozdíly bylo přece hned znát, přední schody měly zábradlí, nad dveřmi byla připevněná pěkná lucerna. Když vstoupili, zavlála nad jejich hlavami látka, byla

to vlajka s hraběcími barvami. V chodbě se jim hned namanul, zřejmě na dozorčí obchůzce, hostinský; drobnýma očima, zkoumavě nebo ospale se na K. mimochodem podíval a řekl: „Pan zeměměřič smí jen do výčepu.“ „Zajisté,“ řekla Olga, která se K. hned ujala, „pouze mě doprovází.“ K. se však, nevděčně, od Olgy odpoutal a vzal hostinského stranou. Olga zatím trpělivě čekala na konci chodby. „Chtěl bych tu rád přespat,“ řekl K. „To je bohužel nemožné,“ řekl hostinský. „Zdá se, že to ještě nevíte. Dům je určen výhradně pro pány ze Zámku.“ – „To je možná předpis,“ řekl K., „ale nechat mě spát někde v koutě přece možné je.“ – „Velmi rád bych vám vyšel vstříc,“ řekl hostinský, „ale i když pominu přísnost předpisu, o němž mluvíte po způsobu cizinců, je to také proto neproveditelné, že páni jsou krajně citliví; jsem přesvědčen, že nejsou schopni, aspoň nepřipraveni, snést pohled na cizince; kdybych vás tedy tu nechal přespat a vy byste byl náhodou – a náhoda je vždy na straně pánů – odhalen, nebyl bych ztracen jen já, ale i vy sám. Zní to směšně, ale je to pravda.“ Tenhle vysoký, přísně zapnutý pán, který s jednou rukou opřenou o zeď, druhou v bok, s překříženýma nohama, trochu nakloněn ke K., mluvil k němu důvěrně, zdálo se, že už sotva patří k vesnici, i když jeho tmavý oblek vypadal jen jako selsky sváteční. „Zcela vám věřím,“ řekl K., „a také závažnost toho předpisu rozhodně nepodceňuji, i když jsem se vyjádřil neobratně. Jen na jedno vás ještě chci upozornit; mám v Zámku cenné styky a budu mít ještě cennější, ty vás pojistí proti každému nebezpečí, které by mým přespáním mohlo vzniknout, a ručí vám za to, že budu schopen plnohodnotně se odvděčit za malou laskavost.“ – „Vím,“ řekl hostinský a ještě jednou opakoval: „To vím.“ Teď by mohl K. svůj požadavek důrazněji vyslovit, ale právě tahle hostinského odpověď ho rozptýlila, proto se jen zeptal: „Přespává tu dnes mnoho pánů ze Zámku?“ – „V tomto ohledu je to dnes příznivé,“ řekl hostinský jaksi lákavě. „Zůstal jen jeden pán.“ Ještě pořád K. nemohl naléhat, teď už také skoro doufal, že je přijat; tak se jen ještě zeptal na jméno toho pána.

„Klamm," řekl hostinský mimochodem, zatímco se otočil po své ženě, která přišustila ve zvláštně obnošených, zastaralých, nabíranými volánky a sklady přetížených, ale jemných městských šatech. Chtěla hostinského zavolat, pan přednosta má prý nějaké přání. Než však hostinský odešel, obrátil se ještě ke K., jako by o přespání neměl rozhodnout už on, nýbrž K. K. ovšem nemohl nic říct, zvlášť ta okolnost, že právě tady je jeho nadřízený, ho ohromila. Aniž by si to sám úplně dovedl vysvětlit, cítil se vůči Klammovi méně svobodně než jinak vůči Zámku; být zde od něho přistižen by sice pro K. nebyl děs ve smyslu hostinského, přece však trapná nepatřičnost, asi tak, jako by někomu, komu je zavázán vděčností, lehkomyslně způsobil bolest; přitom ho tížilo vidět, že v takových rozpacích se zjevně už ukazují obávané následky toho, že je podřízený, že je pracovník, a že ani tady, kde se zřetelně projevují, není s to je potírat. Tak stál, kousal se do rtů a nic neříkal. Ještě jednou, než hostinský zmizel v jedněch dveřích, se po K. ohlédl. Ten se za ním díval a nehnul se z místa, dokud nepřišla Olga a neodtáhla ho. „Co jsi chtěl od hostinského?" zeptala se Olga. „Chtěl jsem tu přespat," řekl K. „Přespíš přece u nás," řekla Olga udiveně. „Ano, zajisté," řekl K. a nechal jí výklad svých slov.

Kapitola třetí

Ve výčepu, velké, uprostřed úplně prázdné místnosti, seděli u sudů a na nich u stěn někteří sedláci, kteří však vypadali jinak než lidé v hostinci K. Byli čistší a jednotněji oblečení do šedožlutavého, hrubého sukna, kazajky nabírané, kalhoty přiléhavé. Byli to malí, na první pohled sobě velmi podobní muži s plochými, kostnatými, a přece kulatolícími obličeji. Všichni byli klidní a sotva se pohybovali, jen pohledy sledovali vcházející, ale pomalu a lhostejně. Přesto na K., protože jich bylo tolik a protože bylo tak ticho, působili jistým dojmem. Vzal si Olgu znova pod paži, aby tím lidem vysvětlil, že je tu s ní. V jednom koutě povstal muž, Olžin známý, a chtěl jít k ní, ale K. ji zavěšenou paží otočil jiným směrem. Nikdo kromě ní si toho nemohl všimnout, snesla to s úsměvným pohledem úkosem.

Pivo nalévala mladá dívka, která se jmenovala Frieda. Nenápadné, drobné, blonďaté děvče se smutnýma očima a vyhublými tvářemi, které však překvapovalo svým pohledem, pohledem zvláštní nadřazenosti. Když ten pohled padl na K., zdálo se mu, že už tenhle pohled vyřídil věci týkající se K., o jejichž existenci sám ještě vůbec nevěděl, o jejichž existenci ho však ten pohled přesvědčoval. K. nepřestával hledět na Friedu ze strany, i když už mluvila s Olgou. Olga a Frieda si zřejmě nebyly přítelkyněmi, vyměnily jen pár chladných slov. K. chtěl pomoct, a proto se bez okolků zeptal: „Znáte pana Klamma?“ Olga se rozesmála. „Proč se směješ?“ zeptal se K. nazlobeně. „Vždyť se nesměji,“ řekla, ale smála se dál. „Olga je ještě pořádně dětinské děvče,“ řekl K. a daleko se naklonil přes psací stůl, aby znova zaujal Friedin pohled.

Ta však držela oči sklopené a tiše řekla: „Chcete vidět pana Klamma?“ K. ji o to poprosil. Ukázala na dveře, hned vlevo vedle sebe. „Tady je malý průzor, můžete se jím podívat.“ – „A ti lidé zde?“ zeptal se K. Nadhodila dolní ret a neobyčejně měkkou rukou odtáhla K. ke dveřím. Skrze malý průzor, který byl zřejmě navrtán k pozorování, přehlédl téměř celou vedlejší místnost.

U psacího stolu uprostřed místnosti seděl v pohodlném kulatém křesle s opěradlem, pronikavě osvětlen žárovkou visící před ním, pan Klamm. Středně velký, tlustý, těžkopádný pán. Obličej byl ještě hladký, ale tváře se již váhou věku trochu propadaly. Černý knír měl dlouze protažený. Nakřivo nasazený, lesknoucí se cvikr zakrýval oči. Kdyby pan Klamm seděl u stolu úplně rovně, byl by K. viděl jen jeho profil; jenže Klamm byl silně otočen stranou, takže se mu díval přímo do obličeje. Levý loket měl Klamm položený na stole, pravá ruka, v níž držel viržinko, spočívala na koleně. Na stole stála sklenice piva; protože okraj stolu byl vysoký, nemohl K. přesně vidět, zda tam leží nějaké spisy, ale zdálo se mu, že stůl je prázdný. Pro jistotu požádal Friedu, aby se podívala průzorem a dala mu o tom zprávu. Protože ale před chvílí v té místnosti byla, mohla K. bez dalšího potvrdit, že tam žádné spisy neleží. K. se zeptal Friedy, jestli už musí odejít, ale ta řekla, že se může dívat, jak dlouho bude chtít. K. byl teď s Friedou sám, Olga, jak letmo zaznamenal, přece jen našla cestu ke svému známému, seděla vysoko na sudu a kývala nohama. „Friedo,“ řekl K. šeptem, „znáte pana Klamma velmi dobře?“ – „Ach ano,“ řekla. „Velmi dobře.“ Nakláněla se vedle K. a jaksi hravě si upravovala, jak si K. teprve teď všiml, lehkou, vystřiženou krémovou halenku, která jí ležela na jejím ubohém těle jako cizí. Pak řekla: „Nevzpomínáte si na ten Olžin smích?“ – „Ano, nezbednice,“ řekl K. „Nu,“ řekla smířlivě, „byl důvod k smíchu. Zeptal jste se, zda Klamma znám, a já jsem přece“ – tu se mimoděk trochu vzpřímila a znovu její vítězný pohled, s tím, co se mluvilo, vůbec nesouvisející, přelétl K. –, „já jsem přece jeho milenka.“ – „Klam-

mova milenka," řekl K. Přikývla. „Pak jste pro mě," řekl K. s úsměvem, aby mezi nimi nevznikala přílišná vážnost, „úctyhodná osoba." – „Nejen pro vás," řekla Frieda přívětivě, ale neopětovala jeho úsměv. K. měl proti její pyšnosti prostředek a použil ho; zeptal se: „Byla jste už v Zámku?" Neúčinkovalo to však, neboť odpověděla: „Ne, ale není dost na tom, že jsem zde ve výčepu?" Její ctižádost byla zřejmě bláznivá, a právě na K., jak se zdálo, ji chtěla ukojit. „Ovšem," řekl K., „tady ve výčepu, znáte přece práci hostinského." – „Je to tak," řekla, „a začínala jsem jako děvečka ve stáji v hostinci U Mostu." – „S těmahle útlýma rukama?" řekl K. napolo tázavě, a sám nevěděl, jestli jen lichotí, nebo jestli je jí doopravdy zaujat. Její ruce ovšem byly malé a útlé; ale dalo se je také nazvat slabými a bezvýraznými. „Na to tehdy nikdo nehleděl," řekla, „a dokonce ani teď –" K. se na ni tázavě podíval. Zavrtěla hlavou a nechtěla pokračovat. „Máte přirozeně," řekl K., „svá tajemství, a nebudete o nich mluvit s někým, koho znáte půl hodiny a kdo ještě neměl příležitost vám povědět, jak to s ním vlastně je." To však byla, jak se ukázalo, nevhodná poznámka, bylo to, jako by Friedu probudil z nějakého jemu příznivého dřímání. Vzala z kožené brašničky zavěšené na opasku dřívko, ucpala jím průzor, viditelně se přemáhajíc, aby jí K. nic neznamenal ze změny jejího smýšlení, řekla: „Pokud jde o vás, přece všechno vím, jste zeměměřič," a dodala: „Teď ale musím zpátky k práci," a šla na své místo za výčepní pult, zatímco se tu a tam někdo zvedl, aby si od ní nechal naplnit prázdnou sklenici. K. s ní chtěl ještě jednou nenápadně promluvit, proto vzal z nějakého stojanu prázdnou sklenici a šel k ní. „Ještě jedno, slečno Friedo," řekl, „je to mimořádné a je k tomu nutná vybraná síla, propracovat se od děvečky ve stáji k výčepnímu děvčeti, ale je tím pro takového člověka dosaženo konečného cíle? Nesmyslná otázka. Z vašich očí, nesmějte se mi, slečno Friedo, mluví méně minulý než budoucí boj. Ale odpor světa je velký, roste s většími cíli, a není hanba zajistit si pomoc třeba malého, bezvýznamného, ale rovněž bojujícího muže. Snad bychom

spolu mohli jednou v klidu promluvit, nepozorováni tolika očima.“ – „Nevím, co chcete,“ řekla, a v jejím tónu tentokrát proti její vůli jako by nezaznívala vítězství jejího života, nýbrž nekonečná zklamání. „Chcete mě snad odvést od Klamma? Nebesa milá!“ a tleskla rukama. „Prohlédla jste mě,“ řekl K., jako by byl unaven tolikou nedůvěrou, „právě to byl můj nejskrytější záměr. Měla byste Klamma opustit a stát se mojí milenkou. A teď už můžu jít. Olgo!“ zavolal K. „Jdeme domů.“ Poslušně sklouzla Olga ze sudu, nedostala se však hned od přátel, kteří ji obklopovali. Vtom řekla Frieda tiše, hrozivě na K. hledíc: „Kdy s vámi můžu mluvit?“ – „Můžu tu přespat?“ zeptal se K. „Ano,“ řekla Frieda. „Můžu rovnou zůstat?“ – „Odejděte s Olgou, abych odsud mohla ty lidi dostat. Za chvilku se pak můžete vrátit.“ – „Dobře,“ řekl K. a čekal netrpělivě na Olgu. Jenže sedláci ji nepustili, vymysleli si tanec, jehož středem byla Olga, v kruhu okolo ní tancovali, a vždy při společném výkřiku k ní přistoupil jeden z nich, chytil ji pevně jednou rukou kolem boků a několikrát ji roztočil, kruhový tanec byl stále rychlejší, výkřiky, hladové, chrčivé, se zvolna slévaly skoro v jediný. Olga, která dřív chtěla kruh se smíchem prorazit, se už jen potácela s rozpuštěnými vlasy od jednoho k druhému. „Takové lidi mi sem posílají,“ řekla Frieda a hněvem si kousala do úzkých rtů. „Kdo to je?“ zeptal se K. „Klammovo služebnictvo,“ řekla Frieda. „Pořád znovu s sebou přivádí tuhle sběř, jejíž přítomnost mě ničí. Sotva vím, co jsem s vámi dnes, pane zeměměřiči, mluvila; bylo-li to něco špatného, odpusťte, přítomnost těchhle lidí je tím vinna, jsou to to nejopovrženíhodnější a nejprotivnější, co znám, a jim mám do sklenic nalévat pivo. Jak často už jsem Klamma prosila, aby je nechával doma; už musím snášet služebnictvo ostatních pánů, mohl by přece mít na mě ohled, ale všechny prosby jsou marné, hodinu před jeho příchodem se sem vždy vhrnou jako dobytek do chléva. Teď ať tedy opravdu jdou do chléva, kam patří. Kdybyste tu nebyl, otevřela bych tyhle dveře a sám Klamm by je musel vyhnat.“ – „Copak je neslyší?“ zeptal se K. „Ne,“

řekla Frieda. „Spí.“ – „Jakže!“ zvolal K. „Spí? Když jsem se do pokoje díval, byl přece ještě vzhůru a seděl u stolu.“ – „Tak sedí pořád,“ řekla Frieda, „i když jste ho viděl, už spal. Jinak bych vás přece nenechala podívat. Takhle on spí, páni spí velmi mnoho, to člověk sotva pochopí. Ostatně, kdyby tolik nespal, jak by jen tyhle lidi vydržel? Ale teď je budu muset vyhnat sama.“ Vzala z kouta bič a jediným vysokým, ne úplně jistým skokem, tak jako skáče jehňátko, se vrhla k tancujícím. Nejdřív se k ní obrátili, jako by přišla nová tanečnice, a opravdu to na okamžik vypadalo, že Frieda bič upustí, ale pak ho zase pozvedla. „Ve jménu Klamma,“ zvolala, „do chléva! Všichni do chléva!“ Teď viděli, že je to vážně míněno; v K. nesrozumitelném strachu se začali tlačit dozadu, pod nárazem prvního se tam otevřely dveře, dovnitř zavál noční vzduch, všichni s Friedou zmizeli, očividně je dvorem hnala do chléva.

V náhle nastalém tichu však K. slyšel kroky z chodby. Aby se nějak zajistil, skočil za výčepní pult, pod nímž byla jediná možnost se schovat. Pobyt ve výčepu mu sice nebyl zakázán, ale protože tu chtěl přespat, musel se vyvarovat toho, aby byl nyní ještě spatřen. Proto, když se dveře opravdu otevřely, vklouzl pod stůl. Být tam objeven ovšem také nebylo bez nebezpečí, přece jen bylo možné nepravdu, že se před rozzuřenými sedláky schoval, podat věrohodně. Byl to hostinský. „Friedo!“ zvolal a několikrát prošel místností sem a tam.

Naštěstí Frieda brzy přišla, K. nezmínila, stěžovala si jen na sedláky a šla, ve snaze K. najít, za pult. Tam mohl K. dosáhnout na její nohu a od té chvíle se cítil v bezpečí. Protože Frieda K. nezmínila, musel to konec konců udělat hostinský. „A kde je zeměměřič?“ zeptal se. Byl asi vůbec zdvořilý, trvalým a poměrně volným stykem s mnohem výše postavenými lidmi jemně vychovaný muž, ale s Friedou mluvil obzvláště úctyhodně, nápadné to bylo především proto, že při tom přesto nepřestával být zaměstnavatelem vůči zaměstnankyni, a navíc vůči zaměstnankyni dost drzé. „Na zeměměřiče jsem úplně zapomněla,“ řekla Frieda a položila K. svou malou nohu na hruď. „Už asi dávno

odešel.“ – „Já jsem ho ale neviděl,“ řekl hostinský, „a byl jsem skoro celou dobu v chodbě.“ – „Tady ale není,“ řekla Frieda chladně. „Snad se schoval,“ řekl hostinský, „podle dojmu, který jsem z něho měl, dá se od něho leccos čekat.“ – „Takovou odvahu snad mít nebude,“ řekla Frieda a silněji přitlačila nohu na K. Bylo v jejím projevu něco veselého, volného, čeho si K. dříve vůbec nevšiml, a nabralo to naprosto neuvěřitelně vrch, když se najednou se smíchem slovy: „Snad je tu dole schovaný,“ sklonila ke K., letmo ho políbila a znovu vyskočila a smutně řekla: „Ne, tady není.“ Ale i hostinský poskytl příčinu k údivu, když ted řekl: „Je mi velmi nemilé, že nevím s určitostí, jestli odešel. Nejde jen o pana Klamma, jde o předpis. Ten předpis však platí pro vás, slečno Friedo, stejně jako pro mě. Za výčep ručíte vy, zbytek domu ještě prohledám. Dobrou noc! Pěkně odpočívejte!“ Místnost ještě ani nemohl opustit, Frieda už zhasla elektrické světlo a byla u K. pod pultem. „Můj miláčku! Můj sladký miláčku!“ šeptala, ale K. se vůbec nedotýkala, jako omdlelá láskou ležela na zádech a rozpřáhla paže, čas byl před její šťastnou láskou snad nekonečný, spíš vzdychala, než zpívala nějakou drobnou píseň. Pak sebou trhla, protože K. zůstával tichý v myšlenkách, a začala ho jako dítě škubat: „Pojď, tady dole se udusí!“ Objali se, drobné tělo žhnulo v rukou K., v bezvědomí, z něhož se K. ustavičně, ale marně snažil vysvobodit, se překulili několik kroků dál, hluše narazili na Klammovy dveře a leželi pak v malých kalužích piva a dalším svinstvu, kterým byla pokrytá podlaha. Tam uplynuly hodiny, hodiny společného dechu, společného tlukotu srdce, hodiny, v nichž měl K. ustavičně pocit, že bloudí nebo že je tak daleko v cizině, jako před ním žádný člověk, v cizině, v níž ani vzduch nemá žádnou součást domovského vzduchu, v níž se musí člověk cizotou zadusit a v jejíchž nesmyslných lákadlech přece nemůže dělat nic jiného než jít dál, dál bloudit. A tak pro něho aspoň zpočátku nebyl děsem, nýbrž utěšujícím rozbřeskem, když se z Klammova pokoje hlubokým, panovačně-lhostejným hlasem volala Frieda. „Friedo,“ řekl K. Friedě do ucha, a tak volá-

ní dál předal. V jakémsi vrozeně úředním poslušenství chtěla Frieda vyskočit, pak se však vzpamatovala, kde je, protáhla se, tiše se zasmála a řekla: „Já tedy nejspíš nepůjdu, nikdy k němu nepůjdu.“ K. chtěl něco namítnout, chtěl ji nutit, aby šla ke Klammovi, začal sbírat zbytky její halenky, ale nemohl nic říct, byl příliš šťastný, že drží Friedu v náručí, také příliš úzkostlivě šťastný, neboť se mu zdálo, že když ho Frieda opustí, opustí ho všechno, co má. A jako posílena souhlasem K. zaťala Frieda pěst, zabušila jí na dveře a zvolala: „Jsem u zeměměřiče! Jsem u zeměměřiče!“ Nato Klamm skutečně zmlkl. Ale K. se vztyčil, poklekl vedle Friedy a rozhlédl se v kalném předjitřním světle. Co se stalo? Kde byly jeho naděje? Co teď mohl od Friedy čekat, když bylo všechno prozrazeno? Místo aby šel kupředu co nejopatrněji, odpovídaje velikosti nepřítele a cíle, válel se tady jednu noc v pivních kalužích, jejichž pach byl teď omamný. „Co jsi udělala?“ řekl si pro sebe. „Jsme oba ztraceni.“ – „Ne,“ řekla Frieda, „ztracená jsem jen já, zato jsem získala tebe. Buď klidný. Podívej se ale, jak se ti dva smějí.“ – „Kdo?“ zeptal se K. a otočil se. Na pultě seděli oba jeho pomocníci, trochu nevyspalí, ale veselí; byla to ta veselost, kterou dává věrné plnění povinnosti. „Co tu chcete?“ křičel K., jako by za všechno mohli oni. Hledal kolem bič, který Frieda večer měla. „Museli jsme tě přece hledat,“ řekli pomocníci, „protože jsi za námi dolů do nálevny nepřišel; hledali jsme tě pak u Barnabáše a konečně jsme tě našli tady. Tady sedíme celou noc. Služba není lehká.“ – „Potřebuji vás ve dne, ne v noci,“ řekl K., „pryč s vámi.“ – „Vždyť už je den,“ řekli a nehnuli se. Byl opravdu den, dveře do dvora se otevřely, sedláci s Olgou, na kterou K. úplně zapomněl, se dovnitř vhrnuli. Olga byla živá jako večer, ať byl stav jejích šatů a vlasů jakkoli zbědovaný, už ve dveřích hledaly její oči K. „Proč jsi se mnou nešel domů?“ řekla, skoro v slzách. „Kvůli takové ženské!“ řekla pak a několikrát to zopakovala. Frieda, která na okamžik zmizela, se vrátila s malým uzlíčkem prádla. Olga smutně ustoupila stranou. „Teď můžeme jít,“ řekla Frieda; bylo samozřejmé,

že má na mysli hostinec U Mostu, do kterého měli jít. K. s Friedou, za nimi pomocníci, takový byl jejich průvod. Sedláci dávali Friedě najevo mnoho opovržení, bylo to samozřejmé, protože je dosud přísně ovládala; jeden dokonce vzal hůl a dělal, jako by ji nechtěl pustit, dokud přes tu hůl nepřeskočí; ale její pohled stačil, aby ho zahnal. Venku ve sněhu si K. trochu oddechl. Štěstí být na čerstvém vzduchu bylo tak velké, že tentokrát učinilo obtížnost cesty snesitelnou; kdyby byl K. sám, šel by ještě lépe. V hostinci šel rovnou do svého pokoje a lehl si na postel, Frieda si vedle něho rozestlala lože na zemi. Pomocníci s nimi vnikli dovnitř, byli vyhnáni, vrátili se však pak oknem zpátky. K. byl příliš unavený, aby je vyhnal znovu. Hostinská přišla zvlášť nahoru, aby pozdravila Friedu, Frieda jí říkala „matičko“; došlo k nepochopitelně srdečnému pozdravu polibky a dlouhým přitisknutím k sobě. Klid byl v pokojíčku vůbec malý, často přišly dovnitř zadupat také služky v mužských holínkách, aby něco přinesly nebo odnesly. Potřebovaly-li něco z postele plné nejrůznějších věcí, vytáhly to zpod K. bez ohledů. Friedu zdravily jako sobě rovnou. Přes tento neklid zůstal K. v posteli, celý den a celou noc. Drobné služby mu obstarávala Frieda. Když příštího rána velmi osvěžený konečně vstal, byl to již čtvrtý den jeho pobytu ve vesnici.

Kapitola čtvrtá

Rád by si byl s Friedou důvěrně promluvil, ale pomocníci, s nimiž ostatně Frieda tu a tam také žertovala a smála se, mu v tom pouhou svou vlezlou přítomností bránili. Náročnost ovšem neprojevovali, ustlali si v koutě na podlaze na dvou starých ženských sukních. Bylo, jak s Friedou vzájemně probrali, jejich ctižádostí nerušit pana zeměměřiče a potřebovat co nejméně místa, v tomhle ohledu dělali, ovšem vždy pod šišláním a chichotem, různé pokusy, propletli si ruce a nohy, společně se schoulili, v šeru bylo v jejich koutě vidět jen jedno velké klubko. Přesto se však ze zkušeností za denního světla bohužel vědělo, že to byli velmi pozorní pozorovatelé, pořád na K. zírající, ať už tím, že si zdánlivě dětskou hrou dávali ruce před oči jako dalekohledy a podobné hlouposti, nebo že jen pokukovali a hlavně se zdáli zaneprázdněni péčí o své vousy, na kterých jim velmi záleželo a které spolu nespočetněkrát srovnávali délkou a hustotou a nechávali hodnotit Friedou.

Často K. z postele s úplnou lhostejností sledoval počínání těch tří.

Když se nyní cítil dost silný, aby opustil postel, přispěchali všichni, aby mu posloužili. Tak silný, aby se mohl bránit jejich službám, ještě nebyl, všiml si, že se tím dostává do jisté závislosti na nich, která mohla mít špatné následky, ale musel to nechat být. Vždyť nebylo ani tak nepříjemné pít u stolu dobrou kávu, kterou přinesla Frieda, hřát se u kamen, která Frieda zatopila, nechávat pomocníky v jejich horlivosti a nemotornosti běhat po schodech dolů a nahoru pro vodu na mytí,

mýdlo, hřeben a zrcadlo, a nakonec, protože K. vyslovil jemné, takto vyložitelné přání, také pro skleničku rumu.

Uprostřed tohoto rozkazování a obsluhování řekl K. víc z pohodového rozmaru než v naději na úspěch: „Odejděte už, vy dva, prozatím nic nepotřebuji a chci si o samotě promluvit se slečnou Friedou.“ A když na jejich tvářích neuviděl odpor, dodal, aby je odškodnil: „My tři pak půjdeme ke starostovi, počkejte na mě dole v nálevně.“ Kupodivu uposlechli, jen že před odchodem ještě řekli: „Mohli bychom čekat i zde.“ A K. odpověděl: „Vím to, ale nechci to.“

Nepříjemně, ale v jistém smyslu i vítaně K. zapůsobilo, když Frieda, která si mu hned po odchodu pomocníků sedla na klín, řekla: „Co máš, miláčku, proti pomocníkům? Před nimi nemáme co tajit. Jsou věrní.“ – „Ach, věrní,“ řekl K., „pořád mě špehují, je to nesmyslné, ale odporné.“ – „Myslím, že ti rozumím,“ řekla, zavěsila se mu kolem krku a chtěla ještě něco říct, ale nemohla dál mluvit; a protože křeslo stálo přímo u postele, překulili se na ni a dopadli dolů. Tam leželi, ale ne tak oddaně jako tehdy v noci. Něco hledala a něco hledal, zuřivě, s úšklebky, zavrtávajíce si hlavu do hrudi toho druhého, hledali, a jejich objetí a jejich sebou mávající těla jim nedávala zapomenout, nýbrž připomínala povinnost hledat; jako psi zoufale ryjí v zemi, tak ryli v tělech toho druhého; a bezmocně, zklamaně, aby ještě přinesli poslední štěstí, přejížděly jim někdy jazyky široce po tváři toho druhého. Teprve únava je přiměla ke klidu a vzájemné vděčnosti. Pak přišly nahoru i služky. „Podívejme, jak tu leží,“ řekla jedna a ze soucitu přes ně hodila šátek.

Když se později K. vyprostil zpod šátku a rozhlédl se, byli – to ho nepřekvapilo – pomocníci zase ve svém koutě, s prstem ukazujícím na K. napomínali jeden druhého k vážnosti a salutovali; ale kromě toho seděla těsně u postele hostinská a pletla na punčochu, drobnou práci, která se nijak nehodila k její obrovské, pokoj téměř zatemňující postavě. „Čekám už dlouho,“ řekla a pozvedla širokou, mnoha stařeckými

vráskami probranou, ale ve své velké mase ještě hladkou, snad kdysi krásnou tvář. Slova zněla jako výčitka, nevhodná, neboť K. vždyť nežádal, aby přišla. Potvrdil tedy její slova jen pokývnutím hlavou a vzpřímeně se posadil. Frieda také vstala, opustila však K. a opřela se o lenoch hostinského křesla. „Nemohlo by se, paní hostinská," řekl K. roztržitě, „to, co mi chcete říct, odložit, dokud se nevrátím od starosty? Mám tam důležitou poradu." „Tahle je důležitější, věřte mi, pane zeměměřiči," řekla hostinská, „tam jde pravděpodobně jen o práci, tady však jde o člověka, o Friedu, mou milou služku." – „Ach tak," řekl K., „pak ovšem; jen nevím, proč se ta věc nenechá na nás dvou." – „Z lásky, ze starosti," řekla hostinská a přitáhla k sobě Friedinu hlavu, která vestoje sahala sedící hostinské jen po rameno. „Když Frieda k vám má takovou důvěru," řekl K., „nemůžu ani já jinak. A protože Frieda právě před chvílí mé pomocníky nazvala věrnými, jsme tedy mezi přáteli. Pak vám tedy, paní hostinská, mohu říci, že bych považoval za nejlepší, kdybychom se Frieda a já vzali, a to velmi brzy. Bohužel, bohužel nebudu moci Friedě nahradit to, co mnou ztratila, místo v hostinci U pánů a přátelství Klammovo." Frieda zvedla tvář, oči měla plné slz, nic vítězného v nich nebylo. „Proč já? Proč jsem k tomu právě já určená?" – „Jak?" zeptali se zároveň K. a hostinská. „Je zmatená, to ubohé dítě," řekla hostinská, „zmatená ze setkání s tolika štěstím a neštěstím." A jako na potvrzení těch slov se Frieda teď vrhla na K., líbala ho divoce, jako by v pokoji nikdo jiný nebyl, a padla pak s pláčem, pořád ho objímajíc, před ním na kolena. Zatímco K. oběma rukama hladil Friedě vlasy, zeptal se hostinské: „Zdá se mi, že mi dáváte za pravdu?" „Jste čestný muž," řekla hostinská, i ona měla slzy v hlase, vypadala trochu zbědovaně a těžce dýchala; přesto našla ještě sílu říct: „Teď bude třeba uvážit jen jisté záruky, které musíte Friedě dát, neboť ať je nyní má úcta k vám jakkoli velká, přece jste cizinec, nemůžete se na nikoho odvolat, vaše domácí poměry jsou tady neznámé. Záruky jsou tedy nutné, to pochopíte, milý pane zeměměřiči, sám jste

přece zdůraznil, kolik toho Frieda spojením s vámi přece jenom ztrácí.“ – „Zajisté, záruky, přirozeně,“ řekl K., „ty se nejlépe asi dají před notářem, ale možná se do toho ještě vmísí také jiné hraběcí úřady. Ostatně i já musím ještě před svatbou něco bezpodmínečně vyřídit. Musím mluvit s Klammem.“ – „To je nemožné,“ řekla Frieda, trochu se vztyčila a přitiskla se ke K., „to je nápad!“ – „Musí to být,“ řekl K. „Nebudu-li s to to prosadit, musíš to udělat ty.“ – „Nemůžu, K., nemůžu,“ řekla Frieda, „nikdy s tebou nebude Klamm mluvit. Jak jen můžeš věřit, že s tebou Klamm bude mluvit!“ – „A s tebou by mluvil?“ zeptal se K. „Taky ne,“ řekla Frieda, „ani s tebou, ani se mnou, jsou to holé nemožnosti.“ Obrátila se k hostinské s rozpaženýma rukama: „Jen se podívejte, paní hostinská, co chce.“ „Jste zvláštní, pane zeměměřiči,“ řekla hostinská, a bylo to děsivé, jak teď seděla vzpřímeněji, s roztaženýma nohama, mohutná kolena vystupující pod tenkou sukní. „Žádáte nemožnosti.“ – „Proč je to nemožné?“ zeptal se K. „To vám vysvětlím,“ řekla hostinská tónem, jako by to vysvětlení nebylo poslední vlídností, nýbrž už prvním trestem, který udílí, „to vám ráda vysvětlím. Nepatřím sice k Zámku a jsem jen žena a jsem jen hostinská, zde v hostinci posledního řádu – není posledního řádu, ale blízko tomu –, a tak by mohlo být, že mému výkladu nepřikládáte velký význam, ale měla jsem v životě oči otevřené a potkala jsem se s mnoha lidmi a nesla jsem všechnu tíhu hospodářství sama, neboť můj muž je sice dobrý chlapec, ale hostinský to není, a co je zodpovědnost, nikdy nepochopí. Vy například za svůj pobyt tady ve vesnici vděčíte jedině jeho nedbalosti – já jsem toho večera byla už unavená, až jsem padala –, že jste zde ve vesnici, že zde sedíte v posteli v klidu a pohodě.“ – „Jak?“ zeptal se K., probuzený z jisté roztržitosti, vzrušený víc zvědavostí než hněvem. „Jen jeho nedbalosti za to vděčíte!“ zvolala hostinská znovu, s ukazováčkem napřaženým proti K. Frieda se ji snažila konejšit. „Co chceš,“ řekla hostinská s rychlým obratem celého těla. „Pan zeměměřič se mě ptal, a já mu musím odpovědět. Jak by mu to

jinak mělo být srozumitelné, co je nám samozřejmé, že pan Klamm s ním nikdy mluvit nebude, co pravím ‚nebude', nikdy s ním mluvit nemůže. Poslouchejte, pane zeměměřiči! Pan Klamm je pán ze Zámku, to znamená samo o sobě, zcela nehledě ke Klammovu dalšímu postavení, velmi vysoký stav. Co však jste vy, o jehož souhlas k sňatku se zde tak pokorně ucházíme! Nejste ze Zámku, nejste z vesnice, nejste ničím. Bohužel však přece jenom něco jste, cizinec, někdo, kdo je navíc a všude v cestě, někdo, kvůli komu je pořád nějaké postávání kolem, kvůli komu se musí stěhovat služky, někdo, jehož záměry jsou neznámé, někdo, kdo svedl naši nejmilejší malou Friedu a komu ji bohužel musíme dát za ženu. Pro to všechno vám vlastně v jádru nedělám výčitky. Jste, co jste; viděla jsem už v životě toho dost, abych snesla i tento pohled. Teď si ale představte, co vlastně žádáte. Takový muž jako Klamm aby s vámi mluvil! S bolestí jsem slyšela, že vás Frieda nechala podívat se škvírou, už když to udělala, byla vámi svedena. Řekněte, jak jste vůbec snesl Klammův pohled? Nemusíte odpovídat, vím to, snesl jste ho velmi dobře. Vy přece vůbec nejste s to Klamma skutečně vidět, to není z mé strany přezírání, neboť já sama toho také nejsem s to. Klamm aby s vámi mluvil, vždyť nemluví ani s lidmi z vesnice, nikdy ještě sám s nikým z vesnice nemluvil. Byla to velká pocta Friedy, pocta, která bude mou pýchou až do konce, že aspoň Friedino jméno míval ve zvyku vyvolávat a že k němu směla mluvit, jak chtěla, a dostala povolení ke škvíře, ale mluvit ani s ní nemluvil. A že Friedu občas zavolal, nemusí vůbec mít význam, který mu lidé rádi připisují, prostě zavolal jméno ‚Frieda' – kdo zná jeho záměry? –, že Frieda samozřejmě přispěchala, byla její věc, a že byla bez odporu k němu puštěna, byla Klammova dobrota, ale že by ji přímo volal, nelze tvrdit. Ovšem, teď je i to, co bylo, provždy pryč. Snad Klamm ještě zavolá jméno ‚Frieda', to je možné, ale puštěna k němu už jistě nebude, děvče, které se dalo s vámi dohromady. A jen jedno, jen jedno nemůžu pochopit svou ubohou hlavou, že se dívka, o které se říkalo, že je Kla-

mmovou milenkou – považuji to ostatně za velmi přehnané označení –, dala od vás jen dotknout.“

„To je zajisté podivné,“ řekl K. a vzal si Friedu, která se, byť se svěšenou hlavou, hned poddala, k sobě na klín, „ale dokazuje to, myslím, že se také jinak všechno nemá přesně tak, jak si myslíte. Tak máte například jistě pravdu, když říkáte, že před Klammem jsem nic; a i když teď žádám, abych s Klammem mluvil, a ani vašimi vysvětleními od toho nejsem odrazen, není tím ještě řečeno, že jsem s to pohled na Klamma bez dveří mezi námi dvěma vůbec snést a zda už při jeho objevení neutíkám z pokoje. Ale takováto, byť oprávněná obava pro mě není důvod, abych tu věc přesto nezkusil. Podaří-li se mi však mu vzdorovat, pak už není vůbec zapotřebí, aby se mnou mluvil, stačí mi, když uvidím dojem, který na něho moje slova udělají, a neudělají-li žádný, nebo nebude-li je slyšet, mám přece ten zisk, že jsem před mocným promluvil svobodně. Vy ale, paní hostinská, se svou velkou znalostí života a lidí, a Frieda, která ještě včera byla Klammovou milenkou – nevidím důvod od toho slova odstoupit –, mi jistě lehce opatříte příležitost promluvit s Klammem; nebude-li to možné jinak, pak tedy v hostinci U pánů, snad je tam ještě i dnes.“

„Je to nemožné,“ řekla hostinská, „a vidím, že vám chybí schopnost to pochopit. Ale povězte, o čem chcete s Klammem mluvit?“ – „O Friedě přirozeně,“ řekl K.

„O Friedě?“ zeptala se hostinská nechápavě a obrátila se k Friedě. „Slyšíš, Friedo, o tobě chce s Klammem, s Klammem mluvit.“ „Ach,“ řekl K., „jste, paní hostinská, tak chytrá, úctu vzbuzující žena, a přesto vás každá maličkost vyděsí. Nu, chci s ním mluvit o Friedě, to přece není až tak nestvůrné jako spíš samozřejmé. Neboť se jistě také mýlíte, pokud se domníváte, že se Frieda od okamžiku, kdy jsem se objevil, stala pro Klamma bezvýznamná. Podceňujete ho, pokud si to myslíte. Dobře cítím, že je ode mě drzé, chtít vás v tomhle poučovat, ale přesto to musím udělat. Mnou se nemůže na Klammově vztahu k Friedě nic

změnit. Buď žádný podstatný vztah neexistoval – to vlastně říkají ti, kdo Friedě berou čestné jméno milenky –, nu, pak neexistuje ani dnes; nebo existoval, jak by pak mnou, jak jste správně řekla, nicotou v Klammových očích, jak by jím pak byl narušen. Takovým věcem člověk věří v prvním okamžiku zděšení, ale už nejmenší uvážení to musí uvést na pravou míru. Nechť ostatně Frieda sama řekne, co si o tom myslí."

S pohledem bloudícím do dálky, tváří na hrudi K., řekla Frieda: „Je to jistě tak, jak matička říká: Klamm už o mně nechce nic vědět. Ale ovšem ne proto, že jsi, miláčku, přišel, nic takového by ho nemohlo otřást. Spíš věřím, že to je jeho dílo, že jsme se tam pod pultem našli; požehnána, ne proklata buď ta hodina." – „Je-li tomu tak," řekl K. pomalu, neboť Friedina slova byla sladká, zavřel na pár vteřin oči, aby ta slova skrz něho pronikla, „je-li tomu tak, je ještě méně důvodů, bát se promluvit s Klammem."

„Vskutku," řekla hostinská a dívala se na K. shora, „připomínáte mi někdy mého muže, tak tvrdohlavý a dětinský jako on jste také. Jste pár dní v obci, a už chcete všechno znát lépe než domorodci, lépe než já stará žena a než Frieda, která v hostinci U pánů toho tolik viděla a slyšela. Nepopírám, že je možné jednou něčeho dosáhnout zcela proti předpisům a proti osvědčenému; já jsem nic takového nezažila, ale podle lidí existují pro to příklady, snad; ale pak se to jistě nestane způsobem, jakým to děláte vy, že se neustále říká ‚Ne, ne' a přísahá se jen na svou hlavu a přeslechnou se nejlépe míněné rady. Myslíte, že má starost platí vám? Zajímala jsem se o vás, dokud jste byl sám? Ačkoli by to bylo dobré a mnoho by se bylo mohlo předejít. Jediné, co jsem tehdy řekla svému muži o vás, bylo: Drž se od něho dál. To by platilo pro mě i dnes, kdyby teď Frieda nebyla vtažena do vašeho osudu. Jí vděčíte – ať se vám to líbí nebo ne – za mou pečlivost, ano, i za můj zájem. A nesmíte mě prostě odbýt, protože vůči mně, jediné, která nad malou Friedou bdí s mateřskou starostí, nesete přísnou odpo-

vědnost. Je možné, že má Frieda pravdu a všechno, co se stalo, je Klammova vůle; ale o Klammovi teď nic nevím; nikdy s ním mluvit nebudu, je mi naprosto nedosažitelný; vy však tu sedíte, držíte mou Friedu, a – proč to zamlčovat? – jste držen mnou. Ano, mnou držen, neboť zkuste to, mladý muži, až vás pak z domu vyženu, najít někde ve vesnici přístřeší, byť v psí boudě."

„Děkuji," řekl K., „to jsou otevřená slova, a zcela vám věřím. Tak nejistá je tedy moje pozice a s ní souvisí i Friedino."

„Ne!" vpadla do toho hostinská zuřivě. „Friedina pozice nemá v tomhle ohledu s vaší nic společného. Frieda patří k mému domu, a nikdo nemá právo nazývat její postavení zde nejistým."

„Dobře, dobře," řekl K., „dávám vám i v tom za pravdu, zvlášť když se Frieda z mně neznámých důvodů zdá mít z vás příliš velký strach, než aby zasahovala. Zůstaňme tedy prozatím jen u mě. Moje postavení je krajně nejisté, to nepopíráte, naopak se snažíte to dokázat. Jako u všeho, co říkáte, je i to jen z velké části pravdivé, ale ne úplně. Vím například o docela dobrém noclehu, který mám k dispozici."

„Kdepak? Kdepak?" zvolaly Frieda a hostinská tak současně a tak dychtivě, jako by měly ke své otázce stejné pohnutky. – „U Barnabáše," řekl K.

„Ti lotři!" zvolala hostinská. „Vychytralí lotři! U Barnabáše! Slyšeli jste –" a obrátila se do kouta, pomocníci však už dávno vylezli a stáli paže v paži za hostinskou, která teď, jako by potřebovala oporu, uchopila ruku jednoho z nich, „slyšeli jste, kde se pán potlouká, v rodině Barnabáše! Ovšem, tam dostane nocleh, ach, kéž ho byl raději měl tam než v hostinci U pánů. Ale kde jste vy vlastně byli?"

„Paní hostinská," řekl K., ještě než pomocníci stačili odpovědět, „to jsou moji pomocníci, vy s nimi však zacházíte, jako by to byli vaši pomocníci, ale moji hlídači. V ostatním jsem připraven o vašich názorech alespoň co nejzdvořileji diskutovat, ohledně mých pomocníků nikoli, neboť zde je věc přece příliš jasná! Prosím vás tedy, abyste

s mými pomocníky nemluvila, a pokud by má prosba nestačila, zakazuji svým pomocníkům, aby vám odpovídali.“

„Nesmím tedy s vámi mluvit,“ řekla hostinská, a všichni tři se zasmáli, hostinská s posměchem, ale mnohem jemněji, než K. čekal, pomocníci svým obvyklým, mnoho i nic neznamenajícím, každou odpovědnost odmítajícím způsobem.

„Nezlob se,“ řekla Frieda, „musíš naše vzrušení pochopit správně. Chce-li se tak říci, vděčíme Barnabášovi za to, že si teď patříme. Když jsem tě poprvé spatřila ve výčepu – přišel jsi dovnitř zavěšen do Olgy –, věděla jsem sice už něco o tobě, ale v celku jsi mi byl úplně lhostejný. Nu, nejen ty jsi mi byl lhostejný, skoro všechno, skoro všechno mi bylo lhostejné. Byla jsem tehdy také s mnohým nespokojená a leccos mě zlobilo, ale co to bylo za nespokojenost a co za zlobu! Urazil mě například někdo z hostů ve výčepu, pořád po mně házeli očima – viděl jsi ty klouky, ale přicházeli ještě mnohem horší, Klammovo služebnictvo nebylo nejhorší –, tedy někdo mě urazil, co to pro mě znamenalo? Bylo mi, jako by se to stalo před mnoha lety, nebo jako by se to nestalo mně, nebo jako bych o tom jen vyslechla vyprávět, nebo jako bych na to sama už zapomněla. Ale nemůžu to popsat, nemůžu si to už ani představit, tak se všechno změnilo od chvíle, co mě Klamm opustil.“

A Frieda své vyprávění přerušila, smutně svěsila hlavu a ruce držela sepjaté v klíně.

„Vidíte,“ zvolala hostinská, a dělala to tak, jako by nemluvila sama, nýbrž jen Friedě půjčovala svůj hlas, přisunula se také blíž a seděla ted těsně vedle Friedy, „vidíte teď, pane zeměměřiči, následky svých činů, a vaši pomocníci, se kterými vlastně mluvit nesmím, ať to pro svou výuku shlédnou! Vytrhl jste Friedu z nejšťastnějšího stavu, který jí kdy byl souzen, a povedlo se vám to především proto, že Frieda ve své dětinsky přehnané soucitnosti nedokázala snést, že visíte na Olžině paži a tak jste se jevil jako vydán rodině Barnabášově. Zachránila vás a sebe přitom obětovala. A teď, když se to stalo a Frieda vyměnila všechno, co

měla, za to štěstí sedět vám na klíně, přicházíte vy a vytahujete jako svůj velký trumf, že jste jednou měl možnost u Barnabáše přespat. Tím chcete snad dokázat, že na mně nejste závislý. Jistě, kdybyste byl opravdu u Barnabáše přespal, byl byste tak málo závislý na mně, že byste v mžiku, a to co nejrychleji, musel můj dům opustit."

„Hříchy rodiny Barnabášovy neznám," řekl K., zatímco Friedu, která vypadala jako bez života, opatrně zdvihl, pomalu posadil na postel a sám vstal, „snad máte v tom pravdu, ale zcela jistě jsem měl pravdu já, když jsem vás prosil, abyste naše záležitosti, Friediny a moje, přenechala nám dvěma. Zmínila jste tehdy něco o lásce a starosti, z toho jsem pak ale moc nepostřehl, zato o to víc nenávisti a výsměchu a vyhánění z domu. Pokud jste se zařídila na to, odvrátit Friedu ode mne nebo mě od Friedy, bylo to velmi obratně provedeno; ale přesto se vám to, myslím, nepovede, a kdyby se vám to povedlo, hořce toho – dovolte i mně jednou temnou hrozbu – budete litovat. Co se týče bytu, který mi poskytujete – můžete tím myslet jen tu ohavnou díru –, není vůbec jisté, že to děláte z vlastní vůle, spíš se zdá, že k tomu je nějaký pokyn hraběcího úřadu. Oznámím teď tam, že mi tu byla dána výpověď, a jestli mi pak přidělí jiné bydlení, oddechnete si vy snad s úlevou, já ale ještě hlouběji. A teď jdu v téhle a v jiných záležitostech k představenstvu obce; prosím, ujměte se alespoň Friedy, kterou jste svými – takříkajíc – mateřskými řečmi dost zbědovala."

Pak se obrátil k pomocníkům. „Pojďte!" řekl, sňal ze hřebíku Klammův dopis a chtěl odejít. Hostinská na něho hleděla mlčky, teprve když měl ruku už na klice, řekla: „Pane zeměměřiči, ještě něco vám dávám na cestu, neboť ať říkáte, co říkáte, a jakkoli chcete mě urážet, mě starou ženu, přesto jste Friedin budoucí muž. Jen proto vám to říkám, že jste ohledně zdejších poměrů strašlivě neznalý, hlava jde kolem, když vás člověk poslouchá a když to, co říkáte a míníte, v duchu srovnává se skutečným stavem. Napravit tu neznalost se nedá najednou a snad vůbec; ale mnohé se může zlepšit, pokud mi jen trošku

uvěříte a tu neznalost si pořád budete uvědomovat. Pak budete například hned spravedlivější vůči mně a začnete tušit, jaký úlek jsem prodělala – a následky toho úleku ještě pořád trvají –, když jsem poznala, že moje nejmilejší malá takříkajíc opustila orla, aby se spojila se slepouchem, ale skutečný poměr věcí je ještě mnohem horší, a já se to pořád musím snažit zapomenout, jinak bych nemohla s vámi klidně mluvit. Ach, teď se zase zlobíte. Ne, neodcházejte ještě, poslyšte jen tuto prosbu: Kamkoli přijdete, mějte na paměti, že zde jste nejnevědomější, a buďte opatrný; zde u nás, kde vás Friedina přítomnost chrání před škodou, si pak můžete povídat podle libosti, zde nám můžete například předvést, jak se chcete bavit s Klammem; jen ve skutečnosti, jen ve skutečnosti, prosím, prosím, to nedělejte!“

Vstala, trochu vzrušením se potácela, šla ke K., chytila ho za ruku a prosebně se na něho dívala. „Paní hostinská,“ řekl K., „nerozumím, proč se kvůli takové věci snižujete k tomu, abyste mě prosila. Pokud, jak říkáte, je pro mě nemožné s Klammem mluvit, pak toho prostě nedosáhnu, ať mě lidé prosí nebo ne. Pokud by to však přece bylo možné, proč bych to neměl udělat, zvlášť když s odpadnutím vaší hlavní námitky se pak i vaše další obavy stanou velmi sporné. Ovšem, neznalý jsem, pravda tím zůstává, a to je pro mě velmi smutné; ale má to přece i tu výhodu, že neznalý se víc odvažuje, a proto chci neznalost a její jistě zlé následky ještě chvilku rád nést, dokud mi síly stačí. Tyto následky však postihují v podstatě jen mě, a proto především nerozumím, proč prosíte. O Friedu se přece vždy postaráte, a zmizím-li úplně z Friediny dohlednosti, nemůže to v tom vašem smyslu znamenat jen štěstí. Čeho se tedy bojíte? Nebojíte se snad – neznalému se zdá všechno možné,“ zde K. už otevíral dveře, „nebojíte se snad o Klamma?“ Hostinská se za ním mlčky dívala, jak spěchá dolů po schodech a pomocníci ho následují.

Kapitola pátá

Rozhovor se starostou K. k jeho vlastnímu údivu příliš netrápil. Snažil se si to vysvětlit tím, že podle jeho dosavadních zkušeností byl pro něho úřední styk s hraběcími úřady velmi jednoduchý. Spočívalo to jednak v tom, že co se týkalo projednávání jeho záležitosti, byl zřejmě jednou provždy vydán určitý, navenek pro něho velmi příznivý základní postup, a jednak v obdivuhodné jednotnosti služby, kterou člověk zvlášť tam, kde zdánlivě nebyla, tušil jako obzvláště dokonalou. K., když na tyhle věci občas jenom myslel, neměl daleko k tomu, aby svou situaci shledal uspokojivou, ačkoli si po takových záchvatech blaženosti vždy rychle říkal, že právě v tom je nebezpečí.

Přímý styk s úřady vlastně nebyl příliš těžký, neboť úřady, ať byly sebelépe organizované, měly vždy jen jménem vzdálených, neviditelných pánů hájit vzdálené, neviditelné věci, zatímco K. bojoval o něco živoucně blízkého, o sebe sama; a navíc, alespoň v tom úplně prvním období, z vlastní vůle, neboť on byl ten útočící; a nejenom on bojoval za sebe, zjevně také jiné síly, které neznal, ale v které podle opatření úřadů mohl věřit. Tím však, že mu úřady od počátku v nepodstatných věcech – o víc dosud ani nešlo – daleko vycházely vstříc, braly mu možnost malých, snadných vítězství a s touto možností i náležité zadostiučinění a z něho vyplývající, dobře odůvodněnou jistotu pro další, větší zápasy. Místo toho nechávaly K., ovšem jen v mezích vesnice, všude proklouzávat, kam chtěl, rozmazlovaly a oslabovaly ho tím, vylučovaly zde vůbec jakýkoli boj a přenášely ho za to do mimoúřadního, naprosto nepřehledného, kalného, cizotného života. Tímto způsobem

se mohlo, nebyl-li stále ve střehu, snadno stát, že by jednoho dne přes všechnu laskavost úřadů a přes úplné splnění všech tak přehnaně snadných úředních povinností, oklamán zdánlivou přízní, mu prokazovanou, vedl svůj ostatní život tak neopatrně, že by zde zkolaboval a úřad, pořád ještě mírný a vlídný jakoby proti své vůli, ale ve jménu jakéhosi jemu neznámého veřejného pořádku, by musel přijít, aby ho uklidil z cesty. A co tu vlastně bylo tím ostatním životem? Nikde ještě K. neviděl úřad a život tak propletené jako tady, tak propletené, že se někdy mohlo zdát, že si úřad a život vyměnily místa. Co například znamenala dosud jen formální moc, kterou měl Klamm nad službou K., ve srovnání s mocí, kterou měl Klamm ve skutečnosti v ložnici K. Tak docházelo k tomu, že zde bylo poněkud lehkomyslnější jednání, jistá uvolněnost, na místě jen přímo vůči úřadům, zatímco jinak byla stále zapotřebí velká opatrnost, rozhlížení se na všechny strany před každým krokem.

Své pojetí zdejších úřadů si K. nejprve u starosty velmi potvrdil. Starosta, přívětivý, tlustý, hladce oholený muž, byl nemocen, měl těžký záchvat dny a přijal K. v posteli. „To je tedy náš pan zeměměřič," řekl, chtěl se k pozdravu vztyčit, nedokázal to však a vrhl se omluvně ukazuje na nohy zpátky do polštářů. Tichá, v šeru malookenného, závěsy ještě zatemněného pokoje téměř stínová žena přinesla K. křeslo a postavila ho k posteli. „Posaďte se, posaďte se, pane zeměměřiči," řekl starosta, „a sdělte mi svá přání." K. přečetl Klammův dopis a připojil k němu několik poznámek. Znovu měl pocit mimořádné lehkosti styku s úřady. Doslova nesly každé břemeno, všechno se na ně mohlo naložit, a sám člověk zůstával nedotčený a volný. Jako by to po svém cítil i starosta, obrátil se v posteli nepohodlně. Nakonec řekl: „Věděl jsem, pane zeměměřiči, jak jste si všiml, o celé věci. Že jsem sám ještě nic nezařídil, má svůj důvod zaprvé v mé nemoci a pak v tom, že jste tak dlouho nepřicházel, myslel jsem už, že jste od věci upustil. Nyní však, když jste tak laskav a vyhledáváte mě sám, musím vám ovšem

říct plnou, nepříjemnou pravdu. Jste přijat jako zeměměřič, jak říkáte; ale bohužel, žádného zeměměřiče nepotřebujeme. Nebyla by pro něho ani ta nejmenší práce. Hranice našich malých hospodářství jsou vyznačeny, všechno je řádně zapsáno. Změna majitele skoro nenastává, a malé spory o hranice vyřizujeme sami. Co bychom tedy se zeměměřičem?“ K., aniž by o tom ovšem předtím přemýšlel, byl v hloubi duše přesvědčen, že podobné sdělení očekával. Právě proto mohl hned říct: „To mě velmi překvapuje. To mi hází všechny moje úvahy přes palubu. Mohu jen doufat, že jde o nedorozumění.“ – „Bohužel ne,“ řekl starosta, „je to tak, jak říkám.“ – „Ale jak je to možné!“ zvolal K. „Vždyť jsem přece neudělal tuhle nekonečnou cestu, abych teď byl zase poslán zpátky!“ – „To je jiná otázka,“ řekl starosta, „kterou nemám rozhodovat, ale jak bylo možné ono nedorozumění, to vám ovšem mohu vysvětlit. V tak velkém úřadě jako hraběcím se může jednou stát, že jedno oddělení nařídí tohle, druhé tamto, jedno o druhém neví, nadřízená kontrola je sice krajně přesná, přichází však svou povahou pozdě, a tak přece jen může vzniknout malý zmatek. Vždy jsou to ovšem jen docela nepatrné maličkosti jako například váš případ. Ve velkých věcech jsem ještě nenarazil na chybu, ale maličkosti jsou dost nepříjemné také. Pokud jde o váš případ, chci vám bez utajování úředních tajemství – na to nejsem dost úředníkem, jsem sedlák a při tom to zůstane – otevřeně vyprávět průběh. Před dávnou dobou, byl jsem tehdy starostou teprve pár měsíců, přišel výnos, nevím už od kterého oddělení, v němž bylo tamějšími pány vlastním kategorickým způsobem sděleno, že má být povolán zeměměřič, a obci bylo uloženo, aby byly připraveny všechny plány a záznamy nutné pro jeho práce. Tento výnos vás přirozeně nemohl zasahovat, neboť to bylo před mnoha lety, a nebyl bych si na to vzpomněl, kdybych teď nebyl nemocen a v posteli neměl dost času přemýšlet o nejsměšnějších věcech.“ – „Mizzi,“ řekl, náhle svůj výklad přerušiv, k ženě, která stále v nepochopitelné činnosti pokojem pobíhala, „prosím, podívej se tam ve skříni, snad ten vý-

nos najdeš.“ – „Je totiž,“ řekl vysvětlujíc ke K., „z mého prvního období, tehdy jsem všechno ještě uschovával.“ Žena hned skříň otevřela, K. a starosta se dívali. Skříň byla nacpaná papíry. Při otevření se vykutáleli dva velké svazky akt, které byly svázány do kulata, tak jak se obvykle váže palivové dříví, žena polekaně odskočila stranou. „Dole by to mělo být, dole,“ řekl starosta, diriguje z postele. Poslušně vyházela žena, oběma rukama akta sbírajíc, všechno ze skříně, aby se dostala k spodním papírům. Papíry pokrývaly už polovinu pokoje. „Mnoho práce se vykonalo,“ řekl starosta přikyvuje, „a to je jen malá část. Hlavní množství jsem uložil ve stodole, a největší část se ovšem ztratila. Kdo to má všechno udržet pohromadě! Ve stodole je však ještě velmi mnoho.“ – „Dokážeš ten výnos najít?“ obrátil se pak zase ke své ženě. „Musíš hledat spis, na kterém je slovo ‚zeměměřič‘ modře podtržené.“ – „Je tu moc tma,“ řekla žena, „přinesu svíčku,“ a šla po papírech ven z pokoje. „Moje žena je mi velká opora,“ řekl starosta, „v téhle těžké úřední práci, která se přece musí dělat jen tak mimochodem. Mám sice pro písemné práce ještě pomocnou sílu, učitele, ale přesto je nemožné být hotov, zůstává stále mnoho neurčitého, to je sebráno tam v té kazetě,“ a ukázal na jinou skříň. „A teprve když jsem teď nemocen, nabírá to vrchu,“ řekl a lehl si unaveně, přece však také hrdě zpět. „Nemohl bych,“ řekl K., když se žena vrátila se svíčkou a klečíc před skříní hledala výnos, „pomoct vaší ženě při hledání?“ Starosta usmívaje se zavrtěl hlavou: „Jak jsem už řekl, žádná úřední tajemství před vámi nemám; ale nechat vás samotného hledat v aktech, tak daleko přece zajít nemohu.“ V pokoji se teď rozhostilo ticho, slyšet bylo jen šustění papírů, starosta snad dokonce trochu podřimoval. Tiché zaklepání na dveře přimělo K., aby se otočil. Byli to přirozeně pomocníci. Přece jen už byli trochu vychovaní, nevpadli hned do pokoje, nýbrž zpočátku šeptem skrz pootevřené dveře říkali: „Je nám venku moc zima.“ – „Kdo je to?“ zeptal se starosta ulekaně. „To jsou jen moji pomocníci,“ řekl K., „nevím, kde je mám nechat na mě čekat,

venku je příliš zima a tady jsou obtížní.“ – „Mně nevadí,“ řekl starosta přívětivě. „Nechte je vejít. Ostatně je znám. Staří známí.“ – „Mně jsou však obtížní,“ řekl K. otevřeně, nechal pohled bloudit od pomocníků ke starostovi a zase zpátky k pomocníkům a shledal úsměv všech tří nerozeznatelně stejným. „Když tu však už jste,“ řekl pak zkusmo, „zůstaňte a pomozte tam paní starostové hledat spis, na kterém je slovo ‚zeměměřič‘ modře podtržené.“ Starosta neměl námitek. Co K. nesměl, pomocníci směli, hned se také vrhli na papíry, ale víc se v hromadách přehrabovali, než hledali, a zatímco jeden slabikoval nějaký list, druhý mu ho pokaždé vytrhoval z ruky. Žena naproti tomu klečela před prázdnou kazetou, zdálo se, že už vůbec nehledá, aspoň svíčka stála velmi daleko od ní. „Pomocníci,“ řekl starosta se spokojeným úsměvem, jako by všechno šlo podle jeho pokynů, ale nikdo nebyl s to to i jen tušit, „jsou vám tedy obtížní, ale jsou to přece vaši vlastní pomocníci.“ – „Ne,“ řekl K. chladně, „sem mi teprve zaběhli.“ – „Jakto, zaběhli,“ řekl starosta, „přiděleni, chcete asi říct.“ – „No tedy, přiděleni,“ řekl K. „Mohli ale stejně dobře napadnout jako sníh, tak bezhlavé bylo tohle přidělení.“ – „Bezhlavě se tady nic neděje,“ řekl starosta, zapomněl dokonce na bolest v noze a vzpřímeně se posadil. „Nic,“ řekl K., „a jak je to tedy s mým povoláním?“ – „Také vaše povolání bylo dobře zváženo,“ řekl starosta, „jen vedlejší okolnosti zasáhly zmatečně, dokážu vám to podle akt.“ – „Vždyť se ta akta nenajdou,“ řekl K. „Nenajdou?“ zvolal starosta. „Mizzi, prosím, hledej trochu rychleji! Mohu vám však prozatím vyprávět příběh i bez akt. Na onen výnos, o kterém jsem už mluvil, jsme odpovídali s díky tím, že žádného zeměměřiče nepotřebujeme. Ta odpověď se ale zdá, že se nedostala zpět k původnímu oddělení, které budu nazývat A, nýbrž omylem k jinému oddělení B. Oddělení A zůstalo tedy bez odpovědi, bohužel ale ani B nedostalo celou naši odpověď; buď že obsah spisu zůstal u nás, nebo že se po cestě ztratil – v samotném oddělení určitě ne, za to chci ručit –, v každém případě také do oddělení B přišel pouze obal spisu, na kterém

nebylo zaznamenáno víc, než že se vložený, bohužel ve skutečnosti chybějící spis týká povolání zeměměřiče. Oddělení A čekalo mezitím na naši odpověď, mělo sice poznámky o té záležitosti, ale jak se, pochopitelně, občas stává a při přesnosti všech vyřizování stávat smí, spoléhal se referent na to, že odpovíme a že pak buď zeměměřiče povolá, nebo bude podle potřeby o věci dál s námi korespondovat. Následkem toho zanedbal poznámky a celé to u něho upadlo v zapomnění. V oddělení B se však obal spisu dostal k referentovi proslulému pro svou svědomitost, Sordini se jmenuje, Ital; i mně, zasvěcenému, je nepochopitelné, proč je muž jeho schopností ponechávána na skoro podřízeném místě. Tenhle Sordini nám přirozeně prázdný obal spisu poslal zpátky s žádostí o doplnění. Nyní však od onoho prvního dopisu oddělení A uplynulo už mnoho měsíců, ne-li let; pochopitelně, neboť když, jak je pravidlem, spis jde správnou cestou, dostane se ke svému oddělení nejpozději za jeden den a téhož dne je také vyřízen; ale když jednou tu cestu zmešká – a při výbornosti organizace musí špatnou cestu doslova s horlivostí hledat, jinak ji nenajde –, pak, pak to ovšem trvá velmi dlouho. Když jsme tedy dostali Sordiniho poznámku, mohli jsme si na záležitost vzpomenout jen zcela neurčitě, byli jsme tehdy na práci jen dva, Mizzi a já, učitel mi tehdy ještě nebyl přidělen, kopie jsme uchovávali jen v nejdůležitějších věcech, zkrátka, mohli jsme odpovědět jen velmi neurčitě, že o takovém povolání nic nevíme a že u nás zeměměřiče není třeba."

„Ale," přerušil se tu starosta, jako by v horlivosti vyprávění zašel příliš daleko, nebo jako by to alespoň mohlo být, že zašel příliš daleko, „nenudí vás ten příběh?"

„Ne," řekl K. „Baví mě."

Nato starosta: „Já vám to nevyprávím pro pobavení."

„Baví mě to jen tím," řekl K., „že nahlížím do té směšné motanice, která za jistých okolností rozhoduje o lidské existenci."

„Zatím jste do ní ještě nenahlédl," řekl starosta vážně, „a mohu vám vyprávět dál. S naší odpovědí nebyl Sordini přirozeně spokojen. Toho muže obdivuji, ačkoli je pro mě trápením. On totiž nedůvěřuje nikomu, i když například někoho pozná při nespočetných příležitostech jako nejdůvěryhodnějšího člověka, nedůvěřuje mu při příští příležitosti, jako by ho vůbec neznal, nebo přesněji, jako by ho znal jako lotra. Považuji to za správné, úředník musí tak postupovat; bohužel nemohu tuto zásadu podle své povahy následovat, vidíte přece, jak vám, cizinci, všechno otevřeně kladu před oči, jinak nemohu. Sordini naproti tomu pojal vůči naší odpovědi okamžitě nedůvěru. Rozvinula se ted velká korespondence. Sordini se ptal, proč mě najednou napadlo, že se nemá povolávat zeměměřič; já jsem s pomocí výborné paměti Mizzi odpovídal, že přece první podnět vzešel z úřadu (že šlo o jiné oddělení, jsme samozřejmě dávno zapomněli); Sordini zase: proč tuto úřední zprávu zmiňuji teprve teď; já zase: protože jsem si na ně teprve ted vzpomněl; Sordini: to je velmi podivné; já: to vůbec není podivné u tak dlouho se vlekoucí záležitosti; Sordini: je to přece podivné, neboť dopis, na který jsem si vzpomněl, neexistuje; já: samozřejmě že neexistuje, protože celý spis se ztratil; Sordini: musela by však existovat poznámka o oněm prvním dopise, ta však neexistuje. Tu jsem zarazil, neboť že v Sordiniho oddělení došlo k chybě, to jsem si netroufal ani tvrdit, ani si myslet. Snad děláte, pane zeměměřiči, v duchu Sordinimu výčitku, že ho ohled na mé tvrzení měl přinejmenším pohnout k tomu, aby se po věci u jiných oddělení poptal. Právě to by však bylo nesprávné, nechci, aby na tomto muži ani jen ve vašich myšlenkách zůstala skvrna. Je pracovní zásadou úřadu, že s možnostmi chyby se vůbec nepočítá. Tato zásada je oprávněna výbornou organizací celku, a je nutná, má-li se dosáhnout krajní rychlosti vyřizování. Sordini se tedy u jiných oddělení poptávat nesměl, mimo to by mu ta oddělení ani neodpověděla, protože by hned postřehla, že jde o vyšetřování možnosti chyby."

„Dovolte, pane starosto, abych vás přerušil otázkou," řekl K., „nezmínil jste se dříve o nějakém kontrolním úřadu? Hospodářství je přece podle vašeho vylíčení takové, že se člověku při představě, že by kontrola mohla chybět, dělá špatně."

„Jste velmi přísný," řekl starosta. „Ale vynásobte svou přísnost tisíckrát, a stále ještě to nebude nic ve srovnání s přísností, kterou úřad uplatňuje vůči sobě samému. Jen zcela cizí člověk může položit tuto otázku. Zda existují kontrolní úřady? Existují jen kontrolní úřady. Ovšem, nejsou k tomu určeny, aby odhalovaly chyby v hrubém smyslu slova, neboť chyby přece nenastávají, a i když jednou chyba nastane, jak ve vašem případě, kdo smí nakonec říci, že je to chyba."

„To by bylo něco úplně nového!" zvolal K.

„Pro mě je to velmi staré," řekl starosta. „Nejsem o moc jinak než vy sám přesvědčen, že se stala chyba, a Sordini kvůli zoufalství nad tím těžce onemocněl, a první kontrolní úřady, kterým za odhalení zdroje chyby vděčíme, zde také chybu uznávají. Ale kdo může tvrdit, že druhé kontrolní úřady budou soudit stejně a také třetí a dále ostatní?"

„Snad," řekl K., „do takových úvah bych se raději nemíchal, také slyším o těch kontrolních úřadech poprvé a přirozeně je ještě nemohu pochopit. Jen myslím, že se zde musí rozlišovat dvojí: totiž za prvé to, co se děje uvnitř úřadů a co pak může být zase úředně chápáno tak či onak, a za druhé moje skutečná osoba, já, který stojím mimo úřady a kterému od úřadů hrozí poškození, které by bylo tak nesmyslné, že ještě pořád v závažnost nebezpečí nemohu věřit. Pro to prvé platí pravděpodobně to, co vy, pane starosto, s tak ohromující, mimořádnou znalostí věci vyprávíte, chtěl bych však pak slyšet také slovo o sobě."

„K tomu se také dostanu," řekl starosta, „ale nemohl byste tomu rozumět, kdybych ještě něco nevyslal napřed. Už to, že jsem teď zmínil kontrolní úřady, bylo předčasné. Vracím se tedy k nesrovnalostem se Sordinim. Jak jsem řekl, moje obrana postupně polevovala. Má-li

však Sordini vůči komukoli třeba jen tu nejmenší výhodu v rukou, už zvítězil, protože nyní se ještě zvyšuje jeho pozornost, energie, duchapřítomnost; a je pro napadeného strašný, pro nepřátele napadeného nádherný pohled. Jen proto, že jsem i to druhé v jiných případech zažil, vám o něm mohu takto vyprávět. Ostatně se mi ještě nikdy nepodařilo spatřit ho na vlastní oči, nemůže přijít dolů, je příliš zahlcen prací, jeho pokoj mi byl vylíčen tak, že všechny stěny jsou zakryté sloupy velkých, na sebe narovnaných svazků spisů, jsou to jen spisy, které Sordini právě zpracovává, a protože se neustále ze svazků spisy berou a vkládají a všechno se děje ve velkém spěchu, hroutí se tyto sloupy neustále, a právě toto nepřetržité, krátce po sobě následující praskání se pro Sordiniho pracovnu stalo příznačným. Ano, Sordini je pracant, a nejmenšímu případu věnuje stejnou péči jako největšímu."

„Vy, pane starosto," řekl K., „nazýváte můj případ pořád jedním z nejmenších, a přece zaměstnal mnoho úředníků velmi silně, a i když byl snad zpočátku velmi malý, přece jen horlivostí úředníků typu pana Sordiniho vyrostl ve velký případ. Bohužel, a velmi proti mé vůli, protože moje ctižádost nespěje k tomu, aby vyrůstaly a hroutily se velké sloupy spisů, které se mě týkají, nýbrž abych jako malý zeměměřič mohl u malého rýsovacího prkna klidně pracovat."

„Ne," řekl starosta, „to není velký případ. V tomto ohledu nemáte důvod ke stížnosti, je to jeden z nejmenších případů mezi malými. Rozsah práce neurčuje postavení případu, jste ještě daleko od pochopení úřadu, pokud si to myslíte. Ale i kdyby záleželo na rozsahu práce, byl by váš případ jedním z nejmenších, obyčejné případy, tedy ty bez takzvaných chyb, dávají ještě mnohem víc práce a samozřejmě i mnohem výnosnější. Mimochodem, vy ještě nic nevíte o té vlastní práci, kterou váš případ způsobil, o té chci teprve vyprávět. Nejprve mě Sordini nechal být, ale přišli jeho úředníci, denně se v hostinci U pánů konaly protokolární výslechy vážených členů obce. Většina držela se mnou, jen někteří zpozorněli; otázka zeměměřičství se vesničana do-

týká zblízka, vycítili nějaká tajná ujednání a nespravedlnosti, nadto si našli vůdce, a Sordini musel z jejich výpovědí získat přesvědčení, že kdybych tu otázku předložil obecnímu výboru, nebyli by všichni proti povolání zeměměřiče. Tak se ze samozřejmosti – totiž že žádný zeměměřič není třeba – udělala přinejmenším věc sporná. Vyznamenal se v tom zvláště jistý Brunswick – vy ho asi neznáte –, ten snad není špatný, ale je hloupý a fantastický, je to švagr Lasemannův."

„Toho mistra koželuhu?" zeptal se K. a popsal muže s plnovousem, kterého u Lasemanna viděl.

„Ano, to je on," řekl starosta.

„Znám také jeho ženu," řekl K. trochu nazdařbůh.

„To je možné," řekl starosta a odmlčel se.

„Je krásná," řekl K., „ale trochu bledá a churavá. Pochází asi ze Zámku?" To bylo řečeno zpola otázkou.

Starosta se podíval na hodiny, nalil si lék na lžičku a chvatně ho spolkl.

„Vy znáte ze Zámku asi jen zařízení kanceláří?" zeptal se K. hrubě.

„Ano," řekl starosta s ironickým a přece vděčným úsměvem. „A to je také to nejdůležitější. A pokud jde o Brunswicka: Kdybychom ho mohli z obce vyloučit, byli bychom skoro všichni šťastní, a Lasemann ne nejméně. Ale tehdy získal Brunswick nějaký vliv, řečník to není, ale je to řvoun, a i to leckomu stačí. A tak došlo k tomu, že jsem byl donucen předložit věc obecnímu výboru, mimochodem zpočátku Brunswickův jediný úspěch, protože obecní výbor samozřejmě nechtěl o žádném zeměměřiči velkou většinou slyšet. I to je už dávno pryč, ale celou tu dobu věc nedošla klidu, zčásti svědomitostí Sordiniho, který se nejpečlivějšími šetřeními snažil prozkoumat pohnutky jak většiny, tak opozice, zčásti hloupostí a ctižádostí Brunswickovou, který má různá osobní spojení s úřady, jež uvedl v pohyb vždy novými výmysly své fantazie. Sordini se ovšem Brunswickem oklamat nenechal, jak by také mohl Brunswick Sordiniho oklamat? – Ale právě aby se oklamat

nenechal, byla potřeba nová šetření, a než byla ukončena, Brunswick už vymyslel zase něco nového, velmi obratný to je, patří to k jeho hlouposti. A nyní se dostávám k zvláštní vlastnosti našeho úředního aparátu. Odpovídajíc své přesnosti je také nesmírně citlivý. Když se nějaká záležitost zvažuje velmi dlouho, může se, i aniž by zvažování bylo už u konce, stát, že se najednou blesku podobně na nepředvídatelném a ani později už nenalezitelném místě vynoří rozhodnutí, které záležitost, byť většinou velmi správně, přece jen svévolně uzavře. Je to, jako by úřední aparát to napětí, to léta trvající dráždění stejnou, snad samou o sobě malichernou záležitostí už neunesl a sám ze sebe, bez pomoci úředníků, přijal rozhodnutí. Samozřejmě se nestal žádný zázrak, a jistě nějaký úředník rozhodnutí napsal nebo nepsané rozhodnutí vynesl, v každém případě však nelze alespoň z našeho hlediska, odsud, ba ani z úřadu samého zjistit, který úředník v tomto případě rozhodl a z jakých důvodů. Teprve kontrolní úřady to zjišťují mnohem později; my se to však už nedozvídáme, mimochodem to by pak už sotva někoho zajímalo. Nuže, jak jsem řekl, právě tato rozhodnutí jsou většinou výborná, rušivé je na nich jen to, že se o těchto rozhodnutích, jak to obvykle věc přináší, dozvídáme pozdě, a proto se mezitím o dávno rozhodnutých záležitostech ještě pořád vášnivě radíme. Nevím, zda ve vašem případě takové rozhodnutí padlo – ledacos pro to mluví, ledacos proti –, pokud by se tak stalo, bylo by vám povolání zasláno a vy byste podnikl tu velkou cestu sem, bylo by přitom uběhlo mnoho času, a mezitím by zde Sordini v téže věci stále ještě pracoval až do vyčerpání, Brunswick by intrikoval a mě by trápili oba. Tu možnost jen naznačuji, s jistotou však vím toto: Jeden kontrolní úřad mezitím objevil, že z oddělení A před mnoha lety šel na obec dotaz ohledně zeměměřiče, aniž dosud přišla odpověď. Dotázali se u mě znovu, a nyní se ovšem celá věc objasnila, oddělení A se spokojilo s mou odpovědí, že žádného zeměměřiče není třeba, a Sordini musel poznat, že v tomto případě nebyl příslušný a že, ovšem bez vlastní viny, vyko-

nal tolik zbytečné, nervy ničící práce. Kdyby se nenahrnula ze všech stran nová práce jako vždycky a kdyby váš případ nebyl přece jen velmi malý případ – lze téměř říci, nejmenší mezi malými –, byli bychom si asi všichni oddechli, myslím, že dokonce i Sordini sám. Jen Brunswick se zlobil, ale to bylo jen směšné. A nyní si představte, pane zeměměřiči, mé zklamání, když teď, po šťastném ukončení celé záležitosti – a i od té doby zase už uběhlo mnoho času –, náhle se objevíte vy a začíná se zdát, že by věc měla začít zase od začátku. Že jsem pevně rozhodnut, pokud na mně záleží, v žádném případě to nepřipustit, to asi chápete?“

„Zajisté,“ řekl K., „ještě lépe však chápu, že se zde se mnou, snad dokonce i se zákony, provádí strašné zneužití. Pro svou osobu se tomu dokážu bránit.“

„Jak to chcete udělat?“ zeptal se starosta.

„To nemohu prozradit,“ řekl K.

„Nechci se vám vnucovat,“ řekl starosta, „jen vám dávám na uváženou, že máte ve mně – nechci říct přítele, protože jsme si přece zcela cizí –, ale do jisté míry obchodního přítele. Jen to, abyste byl přijat jako zeměměřič, nepřipustím; jinak se však vždycky s důvěrou můžete obrátit na mě, ovšem v mezích mé moci, která není velká.“

„Mluvíte stále o tom,“ řekl K., „že mám být přijat jako zeměměřič, já jsem však už přijatý. Zde je Klammův dopis.“

„Klammův dopis,“ řekl starosta. „Je cenný a úctyhodný Klammovým podpisem, který se zdá být pravý, jinak však – ale sám se k tomu neodvažuji vyjadřovat. – Mizzi!“ zvolal, a pak: „Ale co to tam proboha děláte?“

Tak dlouho nepozorovaní pomocníci a Mizzi hledaný spis zřejmě nenašli, pak chtěli všechno zpátky zavřít do skříně, ale nedařilo se jim to kvůli neuspořádanému nadbytku spisů. Tu zřejmě pomocníky napadl nápad, který teď prováděli. Položili skříň na podlahu, všechny

spisy do ní nacpali, pak se s Mizzi posadili na dvířka skříně a snažili se je takto pomalu stlačovat dolů.

„Spis se tedy nenašel," řekl starosta. „Škoda, ale historii už znáte, spis vlastně už nepotřebujeme, mimochodem se jistě ještě najde, pravděpodobně je u učitele, kde je ještě mnoho spisů. Ale pojď teď se svou svíčkou sem, Mizzi, a přečti mi tenhle dopis."

Mizzi přišla a vypadala teď ještě šeději a nenápadněji, když se posadila na okraj postele a tiskla se k silnému, života plnému muži, který ji objímal. Jen její malá tvář teď ve světle svíčky vynikla, s čistými, přísnými, jen úpadkem věku zjemnělými rysy. Sotva do dopisu nahlédla, lehce sepjala ruce. „Od Klamma," řekla. Pak četli dopis společně, trochu si mezi sebou šeptali, a nakonec, zatímco pomocníci právě volali „Hurá!", protože konečně dvířka skříně stlačili, a Mizzi se tiše vděčně dívala na ně, řekl starosta:

„Mizzi je zcela mého mínění, a teď se tedy mohu odvážit to vyslovit. Tento dopis vůbec není úřední přípis, nýbrž soukromý dopis. To je už zřejmé podle nadpisu: ‚Velectěný pane!' Mimoto se v něm ani slovem neříká, že jste jako zeměměřič přijatý, hovoří se v něm spíše všeobecně o panských službách, a i to není závazně vysloveno, nýbrž jste přijatý jen ‚jak víte', to znamená, že důkazní břemeno o tom, že jste přijatý, je uloženo vám. Konečně jste v úředním ohledu výlučně odkázán na mě, na starostu, jako na svého nejbližšího nadřízeného, který vám má sdělit vše podrobnější, což se už z větší části stalo. Pro toho, kdo umí číst úřední přípisy a následkem toho ještě lépe čte neúřední dopisy, je to všechno víc než zřejmé. Že vy, cizinec, to nepoznáte, mě nepřekvapuje. Celkem dopis neznamená nic jiného, než že se Klamm sám osobně hodlá o vás starat pro ten případ, že budete do panských služeb přijatý."

„Pane starosto," řekl K., „vykládáte dopis tak dobře, že nakonec nezůstává nic jiného než podpis na prázdném listu papíru. Nevšímáte si, jak tím Klammovo jméno, kterého si předstíráte vážit, snižujete?"

„To je nedorozumění," řekl starosta. „Nepoznávám špatně význam dopisu, nesnižuji ho svým výkladem, naopak. Soukromý dopis od Klamma má přirozeně mnohem větší význam než úřední přípis; jen právě ten význam, který mu připisujete vy, nemá."

„Znáte Schwarzera?" zeptal se K.

„Ne," řekl starosta, „ty snad, Mizzi? Taky ne. Ne, neznáme ho."

„To je zvláštní," řekl K., „on je syn jednoho podkastelána."

„Milý pane zeměměřiči," řekl starosta, „jak bych měl znát všechny syny všech podkastelánů?"

„Dobře," řekl K., „pak mi tedy musíte uvěřit, že to tak je. S tím Schwarzerem jsem měl ještě v den svého příchodu nepříjemný výstup. Zeptal se pak telefonicky u podkastelána jménem Fritz a dostal informaci, že jsem jako zeměměřič přijatý. Jak si to vysvětlujete, pane starosto?"

„Velmi jednoduše," řekl starosta. „Vy jste prostě ještě nikdy nepřišel do styku s našimi úřady. Všechen tento styk je jen zdánlivý, vy jej však pokládáte následkem své neznalosti poměrů za skutečný. A co se týče telefonu: Podívejte se, u mě, u toho, kdo má s úřady věru dost co dělat, žádný telefon není. V hostincích a tak podobně tam snad může konat dobré služby, asi tak jako hrací automat, víc to také není. Telefonoval jste tu už jednou? Ano? Pak mi snad porozumíte. Na Zámku funguje telefon zřejmě výborně; jak mi vyprávěli, telefonuje se tam neustále, což přirozeně práci velmi urychluje. Toto neustálé telefonování slyšíme v zdejších telefonech jako šum a zpěv, to jste jistě také slyšel. Nuže, tento šum a tento zpěv je to jediné správné a hodné důvěry, co nám tunejší telefony předávají, všechno ostatní je klamné. Žádné určité telefonické spojení se Zámkem není, žádná ústředna, která by naše volání dál spojovala; když se odtud na Zámek zavolá, zazvoní tam u všech aparátů nejspodnějších oddělení nebo spíše, zazvonilo by u všech, kdyby u skoro všech, jak určitě vím, nebyl tento zvonek vypnutý. Tu a tam však má přepracovaný úředník potřebu se trochu roz-

ptýlit, zvláště večer nebo v noci, a zapne zvonek; pak dostaneme odpověď, ovšem odpověď, která není nic jiného než žert. Je to také přece velmi pochopitelné. Kdo si smí nárokovat, aby svými soukromými malými starostmi zavolal doprostřed nejdůležitějších a vždycky zběsile probíhajících prací? Nechápu také, jak si i cizinec může myslet, že když zavolá například Sordinimu, že je to opravdu Sordini, kdo mu odpovídá. Spíš je to asi nějaký malý registrátor zcela jiného oddělení. Zato se ovšem v jisté vybrané chvíli může stát, že když zavolá malého registrátora, odpoví sám Sordini. Pak je ovšem lepší utéct od telefonu dřív, než se ozve první zvuk."

„Takhle jsem to ovšem neviděl," řekl K., „ty podrobnosti jsem nemohl znát; mnoho důvěry jsem k těmto telefonickým rozhovorům neměl a vždycky jsem si uvědomoval, že skutečný význam má jen to, co se člověk přímo na Zámku dozví nebo čeho tam dosáhne."

„Ne," řekl starosta, chytaje se jednoho slova, „skutečný význam těmto telefonickým odpovědím zcela určitě náleží, jakpak ne? Jak by informace, kterou dává úředník ze Zámku, mohla být bezvýznamná? Řekl jsem to už při příležitosti Klammova dopisu; všechny tyto výroky nemají úřední význam; připisujete-li jim úřední význam, bloudíte; naproti tomu je jejich soukromý význam v přátelském nebo nepřátelském smyslu velmi velký, většinou větší, než by úřední význam kdy mohl být."

„Dobře," řekl K., „připusťme, že to všechno je tak, pak bych tedy měl spoustu dobrých přátel na Zámku; dobře vzato, byl už tenkrát před mnoha lety nápad onoho oddělení, že by se mohl jednou povolat zeměměřič, přátelský akt vůči mně, a v další době se pak jeden přidával k druhému, až jsem byl pak, ovšem k zlému konci, sem přilákán a mi se hrozí vyhnáním."

„Je jistá pravda ve vašem pojetí," řekl starosta, „máte v tom pravdu, že se výroky Zámku nesmějí brát doslovně. Ale opatrnost je přece všude nutná, nejenom tady, a tím nutnější, čím je výrok, o nějž jde, důle-

žitější. Co jste však pak řekl o přilákání, je mi nepochopitelné. Kdybyste sledoval můj výklad lépe, musel byste přece vědět, že otázka vašeho sem povolání je příliš obtížná, než abychom ji zde v průběhu malého rozhovoru mohli zodpovědět."

„Takže zůstává výsledek," řekl K., „že všechno je velmi nejasné a neřešitelné, až na vyhnání."

„Kdo by si troufal vás vyhnat, pane zeměměřiči?" řekl starosta. „Právě nejasnost předběžných otázek vám zaručuje nejzdvořilejší zacházení, jenom jste podle všeho příliš citlivý. Nikdo vás tu nedrží, ale to přece není vyhnání."

„Ó, pane starosto," řekl K., „nyní jste zase vy ten, kdo ledacos vidí příliš jasně. Vyjmenuji vám několik věcí, které mě zde drží: oběti, které jsem přinesl, abych odešel z domova, dlouhá, těžká cesta, odůvodněné naděje, které jsem si pro přijetí zde dělal, moje úplná nemajetnost, nemožnost nyní zase doma najít jinou odpovídající práci, a konečně, v neposlední řadě, moje nevěsta, která je zdejší."

„Ach, Frieda," řekl starosta bez jakéhokoli překvapení. „Vím. Ale Frieda by vás následovala kamkoli. Co se ovšem týče zbytku, jsou zde ovšem jisté úvahy nutné, a já o tom na Zámek referuji. Mělo-li by přijít rozhodnutí nebo mělo-li by být předtím ještě jednou nutné vás vyslechnout, dám vás přivést. Souhlasíte s tím?"

„Ne, vůbec ne," řekl K., „nechci od Zámku žádné dary z milosti, nýbrž své právo."

„Mizzi," řekl starosta své ženě, která stále ještě přitisknutá k němu seděla a snově si hrála s Klammovým dopisem, z kterého si udělala lodičku, polekaně jí ho teď K. vzal, „Mizzi, noha mě začíná zase hodně bolet, budeme muset obnovit obklad."

K. vstal. „Pak se tedy poroučím," řekl.

„Ano," řekla Mizzi, která už připravovala mast, „táhne to také příliš silně." K. se otočil; pomocníci ve své stále nevhodné služební horlivosti otevřeli hned na poznámku K. obě křídla dveří. K., aby pokoj ne-

mocného uchránil před mocně vnikajícím chladem, se mohl před starostou jen letmo uklonit. Pak vyběhl, strhávaje pomocníky se sebou, z pokoje a rychle zavřel dveře.

Kapitola šestá

Před hostincem ho čekal hostinský. Bez vyzvání by si netroufal mluvit, proto se ho K. zeptal, co chce. „Máš už nové ubytování?“ zeptal se hostinský a díval se k zemi. „Ptáš se z pověření své ženy,“ řekl K., „jsi na ní asi velmi závislý?“ – „Ne,“ řekl hostinský, „neptám se z jejího pověření. Ale je kvůli tobě velmi rozrušená a nešťastná, nemůže pracovat, leží v posteli a vzdychá a stále si stěžuje.“ – „Mám k ní jít?“ zeptal se K. „Prosím tě o to,“ řekl hostinský, „chtěl jsem tě přivést už od starosty, naslouchal jsem tam u dveří, ale byli jste v rozhovoru, nechtěl jsem rušit, také jsem měl starost o svou ženu, zase jsem se rozběhl nazpátek, k sobě mě ale nepustila, nezbylo mi tedy nic jiného, než na tebe čekat.“ – „Tak tedy pojď rychle,“ řekl K., „brzy ji uklidním.“ – „Kéž by se to podařilo,“ řekl hostinský.

Šli světlou kuchyní, kde tři nebo čtyři služky, každá daleko od ostatních, při své náhodné práci při pohledu na K. formálně ztuhly. Už v kuchyni bylo slyšet vzdechy hostinské. Ležela ve světničce bez okna, oddělené od kuchyně lehkou prkennou stěnou. Měla místo jen pro velkou manželskou postel a skříň. Postel byla postavená tak, že z ní bylo možné přehlédnout celou kuchyni a dohlížet na práci. Z kuchyně naproti tomu bylo ve světničce sotva co vidět. Tam bylo úplně temno, jen bílo-červené ložní prádlo trochu probleskovalo. Teprve když člověk vstoupil a oči si přivykly, rozeznával podrobnosti.

„Konečně přicházíte,“ řekla hostinská slabě. Ležela natažená na zádech, dech jí zřejmě dělal potíže, odhodila peřinu. V posteli vypadala mnohem mladší než v šatech, ale noční čepec z jemné krajky, který

měla, i když byl příliš malý a kolísal na jejím účesu, dělal zchátralost tváře lítostivou. „Jak jsem měl přijít?“ řekl K. mírně. „Vždyť jste si mě nenechala zavolat.“ – „Neměl jste mě nechat tak dlouho čekat,“ řekla hostinská s umíněností nemocné. „Posaďte se,“ řekla a ukázala na okraj postele, „vy ostatní ale odejděte!“ Kromě pomocníků se mezitím vtlačily i služky. „Já také chci jít pryč, Gardeno,“ řekl hostinský. K. slyšel poprvé její jméno. „Samozřejmě,“ řekla pomalu, a jako by byla zaneprázdněná jinými myšlenkami, roztržitě dodala: „Proč bys měl zrovna ty zůstat?“ Ale když se všichni stáhli do kuchyně – i pomocníci tentokrát rovnou následovali, byli ovšem za jednou služkou –, byla Gardena přece jen pozorná dost, aby poznala, že z kuchyně je slyšet všechno, co se tu bude mluvit, protože světnička neměla dveře, a tak všem přikázala, aby opustili i kuchyni. Stalo se to okamžitě.

„Prosím,“ řekla pak Gardena, „pane zeměměřiči, přímo vepředu ve skříni visí šátek na přehození, podejte mi ho, chci se jím přikrýt, peřinu nesnesu, těžko se mi dýchá.“ A když jí K. šátek přinesl, řekla: „Vidíte, to je krásný šátek, že?“ K. se zdál být obyčejným vlněným šátkem, ohmatal ho ještě jednou jen z ochoty, ale neřekl nic. „Ano, je to krásný šátek,“ řekla Gardena a zahalila se do něho. Ležela nyní pokojně; všechno utrpení z ní, zdálo se, bylo sňato, ba vzpomněla si i na své vleháním rozcuchané vlasy, posadila se na chvíli a trochu si upravila účes kolem čepce. Měla bohaté vlasy.

K. ztrácel trpělivost a řekl: „Nechala jste se mě, paní hostinská, zeptat, zda už mám jiné ubytování.“ – „Nechala jsem se vás zeptat?“ řekla hostinská. „Ne, to je omyl.“ – „Váš muž se mě na to právě teď ptal.“ – „Tomu věřím,“ řekla hostinská, „jsem s ním ztrestaná. Když jsem vás tu nechtěla, držel vás tady, teď, kdy jsem šťastná, že u nás bydlíte, vás pryč žene. Tak to dělá vždycky.“ – „Vy jste tedy,“ řekl K., „své mínění o mně tak silně změnila? Za jednu dvě hodiny?“ – „Své mínění jsem nezměnila,“ řekla hostinská zase slaběji, „podejte mi ruku. Tak. A ted mi slibte, že budete úplně upřímný, také já chci být upřímná vůči

vám.“ – „Dobře,“ řekl K., „kdo ale začne?“ – „Já,“ řekla hostinská. Nedělalo to dojem, že by tím chtěla K. vyjít vstříc, nýbrž že je dychtivá mluvit jako první.

Vytáhla zpod polštáře fotografii a podala ji K. „Podívejte se na ten obrázek,“ řekla prosebně. Aby ho lépe viděl, udělal K. krok do kuchyně, ale i tam nebylo lehké něco na obrázku poznat, protože byl stářím vybledlý, mnohokrát zlomený, zmačkaný a skvrnitý. „Není v moc dobrém stavu,“ řekl K. „Bohužel, bohužel,“ řekla hostinská, „když ho člověk roky nosí stále u sebe, tak to tak dopadne. Ale když se podíváte pozorně, přece jen všechno rozeznáte, zcela jistě. Mimochodem vám mohu pomoci, řekněte mi, co vidíte, těší mě moc o tom obrázku slyšet. Tak co?“ – „Mladého muže,“ řekl K. „Správně,“ řekla hostinská, „a co dělá?“ – „Leží, myslím, na prkně, protahuje se a zívá.“ Hostinská se zasmála. „To je úplně špatně,“ řekla. „Ale tady je přece to prkno, a tady leží,“ trval K. na svém stanovisku. „Podívejte se přesněji,“ řekla hostinská rozmrzele, „leží opravdu?“ – „Ne,“ řekl nyní K., „neleží, vznáší se, a teď vidím, není to vůbec žádné prkno, nýbrž pravděpodobně šňůra, a ten mladý muž skáče do výšky.“ – „No prosím,“ řekla hostinská potěšeně, „skáče, tak cvičí úřední poslové. Já jsem přece věděla, že to poznáte. Vidíte také jeho tvář?“ – „Z tváře vidím jen velmi málo,“ řekl K., „zjevně se velmi namáhá, ústa má otevřená, oči stažené, a vlasy mu vlají.“ – „Velmi dobře,“ řekla hostinská uznale. „Víc nemůže poznat ten, kdo ho neviděl osobně. Ale byl to krásný chlapec; viděla jsem ho jen jednou letmo a nikdy na něho nezapomenu.“ – „Kdo to byl?“ zeptal se K. „Byl to,“ řekla hostinská, „posel, kterým si mě Klamm poprvé zavolal k sobě.“

K. nemohl přesně poslouchat, byl rozptylován cinkáním skla. Hned našel příčinu rušení. Pomocníci stáli venku na dvoře, skákali ve sněhu z jedné nohy na druhou. Dělali, jako by byli šťastní, že K. zase vidí; samým štěstím ho ukazovali jeden druhému a přitom neustále ťukali na kuchyňské okno. Na výhružný pohyb K. toho hned nechali, snažili se

jeden druhého odstrčit zpátky, ale jeden hned zase vyklouzl kolem druhého, a už byli zase u okna. K. spěchal do světničky, kde ho pomocníci zvenčí nemohli vidět a on je nemusel vidět. Ale tiché, jakoby prosebné cinkání okenní tabulky ho ještě dlouho pronásledovalo i tam.

„Zase jednou pomocníci," řekl hostinské na svou omluvu a ukázal ven. Ona ale si ho nevšímala, obrázek mu vzala, podívala se, uhladila a zase ho strčila pod polštář. Její pohyby se zpomalily, ale ne únavou, nýbrž pod tíhou vzpomínky. Chtěla K. vyprávět, a nad vyprávěním ho zapomněla. Hrála si s třásněmi svého šátku. Teprve po chvilce vzhlédla, přejela si rukou přes oči a řekla: „I tento šátek je od Klamma. A čepec taky. Obrázek, šátek a čepec, to jsou tři památky, které po něm mám. Nejsem mladá jako Frieda, nejsem tak ctižádostivá jako ona, ani tak citlivá, ona je velmi citlivá; zkrátka, umím se do života vpravit, ale to musím přiznat, bez těch tří věcí bych to tu tak dlouho nevydržela, ba, pravděpodobně bych to tu nevydržela ani jediný den. Tyto tři památky vám snad připadají skromné, ale podívejte: Frieda, která se s Klammem tak dlouho stýkala, nemá vůbec žádnou památku, ptala jsem se jí, je příliš blouznivá a také příliš nespokojivá; já naproti tomu, která jsem byla u Klamma jen třikrát – později už mě k sobě nenechával volat, nevím proč –, jsem přece jako v předtuše krátkosti svého času tyto památky s sebou přinesla. Ovšem, člověk se o to musí postarat, Klamm sám nic nedává, ale když u něho leží něco vhodného, může si to vyžádat."

K. se cítil v rozpacích při těchto historkách, i když se ho tolik týkaly.

„Jak dávno je to tedy všechno?" zeptal se vzdychaje.

„Přes dvacet let," řekla hostinská. „Daleko přes dvacet let."

„Tak dlouho se Klammovi zachovává věrnost," řekl K. „Jste si však, paní hostinská, také vědoma toho, že mi s takovými doznáními, mám-li na mysli své budoucí manželství, působíte těžké starosti?"

Hostinské to připadalo nepatřičné, že se K. chce svými záležitostmi vmísit, a hněvivě se po něm podívala.

„Ne tak zle, paní hostinská," řekl K. „Neřekl jsem přece ani slovo proti Klammovi, ale přece jen jsem silou událostí vstoupil do jistých vztahů ke Klammovi; to nemůže popřít ani největší Klammův ctitel. Nuže tedy. V důsledku toho musím při zmínce o Klammovi vždycky myslet i na sebe, s tím se nedá nic dělat. Mimochodem, paní hostinská" – zde K. uchopil její váhavou ruku – „pomyslete na to, jak špatně skončil náš minulý rozhovor a že se tentokrát chceme rozejít v míru."

„Máte pravdu," řekla hostinská a sklonila hlavu, „ale šetřte mě. Nejsem citlivější než jiní, naopak, každý má citlivá místa, já mám jen tohle jediné."

„Bohužel je to zároveň i to moje," řekl K., „ale ovládnu se jistě; ted mi však vysvětlete, paní hostinská, jak mám v manželství tu strašnou věrnost vůči Klammovi snášet, za předpokladu, že se vám i Frieda v tom podobá?"

„Strašnou věrnost?" opakovala hostinská zlobně. „Je to vůbec věrnost? Věrná jsem svému muži, ale Klammovi? Klamm si mě jednou učinil svou milenkou, mohu kdy ztratit toto postavení? A jak to máte snášet u Friedy? Ach, pane zeměměřiči, kdo jste vy, že si takhle troufáte ptát?"

„Paní hostinská," řekl K. varovně.

„Vím," řekla hostinská podřizujíc se, „ale můj muž takové otázky nekládal. Nevím, kdo z nás je nešťastnější, zda já tenkrát nebo Frieda nyní. Frieda, která Klamma svévolně opustila, nebo já, kterou si už k sobě nenechal zavolat. Snad je to přece Frieda, i když to patrně v celém rozsahu ještě neví. Ale mým tehdejším myšlenkám vládlo moje neštěstí výlučněji, protože jsem se musela neustále ptát a v jádru se neptat ani dnes nepřestávám: Proč se to stalo? Třikrát si tě Klamm nechal zavolat a počtvrté ne a nikdy víc počtvrté! Co mě tehdy zaměstnávalo víc? O čem jsem mohla mluvit se svým mužem, za kterého

jsem se krátce potom provdala? Ve dne jsme neměli čas, přijali jsme tento hostinec v bídném stavu a museli se ho snažit pozvednout, ale v noci? Léta se naše noční rozhovory točily jen kolem Klamma a důvodů jeho změny smýšlení. A když můj muž při těch rozhovorech usínal, probouzela jsem ho, a mluvili jsme dál."

„Nyní položím," řekl K., „dovolíte-li, jednu velmi hrubou otázku."

Hostinská mlčela.

„Nesmím se tedy ptát," řekl K., „i to mi stačí."

„Ovšem," řekla hostinská, „i to vám stačí, a to zvlášť. Vy vykládáte všechno špatně, i mlčení. Nemůžete prostě jinak. Dovoluji vám se zeptat."

„Když vykládám všechno špatně," řekl K., „vykládám snad špatně i svou otázku, snad není tak hrubá. Chtěl jsem jen vědět, jak jste svého muže poznala a jak se tento hostinec dostal do vašeho vlastnictví."

Hostinská svraštila čelo, ale klidně řekla: „To je velmi jednoduchá historie. Můj otec byl kovář, a Hans, můj dnešní muž, který byl pacholkem u jednoho velkého sedláka, chodíval často za mým otcem. Bylo to tehdy po poslední schůzce s Klammem, byla jsem velmi nešťastná a vlastně bych neměla být, protože všechno proběhlo korektně, a to, že jsem už za Klammem nesměla, bylo přece Klammovo rozhodnutí, bylo tedy korektní; jen důvody byly temné, v těch jsem nesměla pátrat, ale nešťastná jsem neměla být. Nuže, přesto jsem byla, a nemohla jsem pracovat a sedala jsem v naší předzahrádce, celý den. Tam mě viděl Hans, občas si ke mně přisedl, nestěžovala jsem si mu, ale on věděl, oč jde, a protože je to hodný chlapec, stávalo se, že se mnou plakal. A když tehdejší hostinský, kterému zemřela žena a který kvůli tomu musel živnost opustit – byl také už starý muž –, jednou šel kolem naší zahrádky a uviděl nás tam sedět, zůstal stát a bez okolků nám hostinec nabídl k pronájmu, nechtěl, protože k nám měl důvěru, žádné peníze předem a nájem určil velmi nízko. Otci jsem nechtěla být na obtíž, všechno ostatní mi bylo jedno, a tak jsem v myšlenkách

na hostinec a na novou, snad trochu zapomnění přinášející práci podala Hansovi ruku. To je ta historie.“

Chvíli bylo ticho, pak řekl K.: „Jednání toho hostinského bylo pěkné, ale neopatrné, nebo měl zvláštní důvody k důvěře ve vás oba?“

„Znal Hanse dobře,“ řekla hostinská, „byl to Hansův strýc.“

„Pak ovšem,“ řekl K. „Hansově rodině tedy zřejmě velmi záleželo na vašem spojení?“

„Snad,“ řekla hostinská, „nevím to, nikdy jsem se o to nestarala.“

„Muselo to tak přece jen být,“ řekl K., „když byla rodina ochotná přinést takové oběti a hostinec jednoduše, bez zajištění, dát do vašich rukou.“

„Nebylo to neopatrné, jak se později ukázalo,“ řekla hostinská. „Vrhla jsem se do práce, byla jsem silná, dcera kováře, nepotřebovala jsem služku ani pacholka; byla jsem všude, v nálevně, v kuchyni, ve chlévě, na dvoře, vařila jsem tak dobře, že jsem i hostinci U pánů odlákávala hosty. Vy jste v poledne ještě nebyl v nálevně, neznáte naše polední hosty, tehdy jich bylo ještě víc, od té doby se už mnozí porůznu rozešli. A výsledek byl, že jsme nemohli nejen řádně platit nájem, nýbrž po několika letech jsme celé to koupili, a dnes je to skoro bez dluhů. Dalším výsledkem ovšem bylo, že jsem se při tom zničila, dostala srdeční chorobu a dnes jsem už stará žena. Vy si snad myslíte, že jsem mnohem starší než Hans, ve skutečnosti je on jen o dva tři roky mladší a ovšem nikdy nezestárne, protože při jeho práci – kouřit lulku, poslouchat hosty, pak lulku vyklepat a občas si dojít pro pivo –, při takové práci člověk nestárne.“

„Vaše výkony jsou obdivuhodné,“ řekl K., „o tom není pochyb, ale mluvili jsme o době před vaším sňatkem, a tehdy by přece bylo zvláštní, kdyby Hansova rodina pod peněžitými oběťmi nebo alespoň s převzetím tak velikého rizika, jakým bylo předání hostince, do sňatku naléhala a neměla přitom žádnou jinou naději kromě vaší pracovní síly,

kterou ještě vůbec neznali, a Hansovy pracovní síly, jejíž neexistenci přece museli už znát."

„Nu ano," řekla hostinská unaveně, „vím, kam míříte a jak se při tom mýlíte. Po Klammovi nebylo v celé té věci ani stopy. Proč by se byl o mě měl starat, nebo přesněji: jak by se o mě vůbec mohl starat? On už o mně nic nevěděl. To, že si mě přestal volat, bylo znamením, že na mě zapomněl. Koho si už k sobě nenechá zavolat, toho zcela zapomíná. Nechtěla jsem o tom před Friedou mluvit. Není to ale jen zapomnění, je to víc. Toho, na koho se zapomnělo, se dá přece poznat znovu. U Klamma to není možné. Koho si už k sobě nenechá volat, toho nejenom pro minulost úplně zapomíná, ale přímo i pro celou budoucnost. Pokud se hodně snažím, mohu se vmyslet do vašich myšlenek, do vašich zde nesmyslných myšlenek, které v cizině, odkud přicházíte, snad platí. Snad se vzmáháte k šílenství věřit, že mi Klamm dal zrovna mého Hanse za muže proto, abych neměla mnoho překážek dostat se k němu, až by si mě v budoucnu jednou zavolal. Nuže, dál šílenství jít nemůže. Kde by byl muž, který by mi mohl zabránit běžet za Klammem, kdyby mi Klamm dal znamení? Nesmysl, úplný nesmysl; člověk se sám poplete, když si s tím nesmyslem hraje."

„Ne," řekl K., „nechceme se poplést, se svými myšlenkami jsem ještě zdaleka nebyl tak daleko, jak předpokládáte, i když, abych řekl pravdu, na cestě tam. Prozatím mě jen udivovalo, že si příbuzenstvo tolik od sňatku slibovalo a že se tyto naděje skutečně i vyplnily, ovšem nasazením vašeho srdce, vašeho zdraví. Myšlenka na souvislost těchto faktů s Klammem se mi při tom ovšem vnucovala, ale ne nebo ještě ne v té hrubosti, s jakou jste to podala vy, zřejmě jen k tomu účelu, abyste mě mohla zase jednou okřiknout, protože vám to působí radost. Mějte si tedy tu radost! Má myšlenka však byla tato: Zaprvé je Klamm zřejmě podnětem sňatku. Bez Klamma byste nebyla nešťastná, nebyla byste nečinně seděla v předzahrádce, bez Klamma by vás tam Hans neuviděl, bez vašeho smutku by se stydlivý Hans neodvážil vás oslovit, bez

Klamma byste se nikdy s Hansem v slzách nenašla, bez Klamma by starý, hodný strýc-hostinský nikdy Hanse a vás tam pokojně pospolu neviděl, bez Klamma byste nebyla lhostejná k životu, tedy byste si Hanse nebyla vzala. Nuže, v tom všem je přece už dost Klamma, řekl bych. Jde to však ještě dál. Kdybyste nebyla hledala zapomnění, nebyla byste jistě tak bezohledně vůči sobě pracovala a hospodářství nepozvedla tak vysoko. Tedy i zde Klamm. Ale Klamm je, od toho ještě odhlédnuto, také příčinou vaší nemoci, protože vaše srdce bylo už před sňatkem nešťastnou vášní vyčerpané. Zbývá jen otázka, co Hansovo příbuzenstvo tolik ke sňatku lákalo. Sama jste jednou zmínila, že být Klammovou milenkou znamená neztratitelné povýšení v postavení; nuže, tohle je snad lákalo. Mimoto však věřím, že naděje, že dobrá hvězda, která vás ke Klammovi vedla – za předpokladu, že to byla dobrá hvězda, ale vy to tvrdíte –, k vám patří, tedy u vás musí zůstat a neopustí vás snad tak rychle a náhle, jak to udělal Klamm."

„Myslíte to všechno vážně?" zeptala se hostinská.

„Vážně," řekl K. rychle, „jen myslím, že Hansovo příbuzenstvo se svými nadějemi nemělo úplnou pravdu ani úplnou nepravdu, a myslím, že poznávám i chybu, kterou udělali. Navenek vypadá všechno zdařilé, Hans je dobře zaopatřen, má statnou ženu, stojí v úctě, hospodářství je bez dluhů. Ale vlastně přece není všechno zdařilé, s obyčejnou dívkou, jejíž první velkou láskou by býval, by býval jistě mnohem šťastnější; když, jak mu to vyčítáte, občas v nálevně stojí jako ztracený, pak proto, že se opravdu cítí jako ztracený – aniž je kvůli tomu nešťastný, jistě, až tak ho už znám –, ale stejně jistě je, že tento pohledný, rozumný hoch by s jinou ženou býval šťastnější, čímž jsem zároveň myslel: samostatnější, pracovitější, mužnější. A vy sama přece také jistě nejste šťastná, a jak jste řekla, bez těch tří památek byste vůbec nechtěla dál žít, a také jste srdečně nemocná. Příbuzenstvo tedy se svými nadějemi nemělo pravdu? Myslím, že ne. Požehnání bylo nad vámi, ale nedovedli ho stáhnout dolů."

„Co se zameškalo?“ zeptala se hostinská. Ležela teď natažená na zádech a dívala se vzhůru ke stropu.

„Zeptat se Klamma,“ řekl K.

„Takže jsme zase u vás,“ řekla hostinská.

„Nebo u vás,“ řekl K. „Naše záležitosti k sobě hraničí.“

„Co tedy chcete od Klamma?“ zeptala se hostinská. Posadila se vzpřímeně, polštáře si prohrábla, aby se mohla sedíc opírat, a dívala se K. zpříma do očí. „Vyprávěla jsem vám svůj případ otevřeně, z kterého jste si mohl něco vyvodit. Řekněte mi teď stejně otevřeně, nač se chcete Klamma zeptat. Jen stěží jsem Friedu přemluvila, aby šla nahoru do svého pokoje a tam zůstala; obávala jsem se, že byste v její přítomnosti nemluvil dost otevřeně.“

„Nemám co skrývat,“ řekl K. „Nejprve vás však chci na něco upozornit. Klamm zapomíná hned, řekla jste. To mi za prvé připadá velmi nepravděpodobné, za druhé je to nedokazatelné, zjevně nic jiného než legenda, vymyšlená dívčím rozumem těch, které u Klamma zrovna byly v milosti. Divím se, že takovému mělkému výmyslu věříte.“

„Není to legenda,“ řekla hostinská, „je to spíš z obecné zkušenosti vyvozeno.“

„Tedy také lze vyvrátit výmyslem,“ řekl K. „Pak ale je mezi vaším a Friediným případem i rozdíl. Že by si Klamm Friedu už nenechal zavolat, se dalo říci, že se dosud vůbec nestalo, naopak zavolal si ji, ale ona neposlechla. Je dokonce možné, že na ni stále ještě čeká.“

Hostinská mlčela a nechala jen svůj pohled pozorně klouzat po K. nahoru a dolů. Pak řekla: „Chci klidně vyslechnout vše, co mi chcete říct. Mluvte raději otevřeně, než abyste mě šetřil. Mám jen jedno přání. Nepoužívejte Klammovo jméno. Říkejte mu ‚On‘ nebo jinak, ale ne jménem.“

„Rád,“ řekl K., „ale to, co od něho chci, je těžké říct. Nejprve ho chci vidět zblízka, pak chci slyšet jeho hlas, potom chci od něho vědět, jak se staví k našemu sňatku. O co ho pak snad ještě požádám, závisí na

průběhu rozhovoru. Může přijít na přetřes leccos, ale nejdůležitější je pro mě přece, že před ním stanu. Já jsem totiž ještě s žádným skutečným úředníkem bezprostředně nemluvil. Zdá se, že je to těžší dosáhnout, než jsem si myslel. Nyní však mám povinnost mluvit s ním jako se soukromou osobou, a to je podle mého názoru mnohem snazší prosadit. Jako s úředníkem s ním mohu mluvit jen v jeho snad nepřístupné kanceláři, na Zámku nebo, což už je sporné, v hostinci U pánů. Jako se soukromou osobou však všude, v domě, na ulici, kdekoli se mi ho podaří potkat. Že budu pak současně mít proti sobě i úředníka, přijmu rád, ale to není můj první cíl."

„Dobře," řekla hostinská a vtiskla tvář do polštáře, jako by říkala něco nestoudného. „Když svými styky dosáhnu, aby vaše žádost o rozhovor byla ke Klammovi dopravena, slíbíte mi, že až do příchodu odpovědi nepodniknete nic na vlastní pěst?"

„To nemohu slíbit," řekl K., „jakkoli bych vaši prosbu nebo váš rozmar rád splnil. Věc totiž pospíchá, zvláště po nepříznivém výsledku mého rozhovoru se starostou."

„Tato námitka odpadá," řekla hostinská, „starosta je zcela bezvýznamná osoba. Copak jste si toho nevšiml? Ani jeden den by nemohl zůstat ve svém postavení, kdyby neměl ženu, která všechno vede."

„Mizzi?" zeptal se K. Hostinská přikývla. „Byla při tom," řekl K.

„Vyjádřila se nějak?" zeptala se hostinská.

„Ne," řekl K., „ale neměl jsem dojem, že by to mohla."

„Nu ano," řekla hostinská, „tak klamně to tu všechno vidíte. Rozhodně: Co o vás starosta rozhodl, nemá význam, a s jeho ženou si při příležitosti promluvím. A když vám teď ještě slíbím, že Klammova odpověď přijde nejpozději do týdne, nebudete mít už jistě žádný důvod, abyste mi neustoupil."

„To všechno není rozhodující," řekl K. „Moje rozhodnutí je pevné a snažil bych se ho uskutečnit, i kdyby přišla zamítavá odpověď. Když ale mám tento úmysl od začátku, nemohu přece předtím o rozhovor

nechat prosit. Co bez prosby zůstane snad odvážným, ale přece dobromyslným pokusem, bylo by po zamítavé odpovědi otevřeným vzdorem. To by bylo ovšem mnohem horší."

„Horší?" řekla hostinská. „Vzdor je to v každém případě. A nyní dělejte, jak chcete. Podejte mi sukni."

Bez ohledu na K. si natáhla sukni a pospíchala do kuchyně. Už delší dobu bylo z nálevny slyšet neklid. Na okénko se klepalo. Pomocníci je jednou roztáhli dokořán a volali dovnitř, že mají hlad. Objevily se tam pak i další tváře. Dokonce byl slyšet tichý, ale vícehlasý zpěv.

Ovšem, K. rozhovor s hostinskou vaření oběda velmi zpozdil, nebyl ještě hotov, ale hosté se shromáždili. Nikdo si přesto netroufl proti zákazu hostinské vstoupit do kuchyně. Nyní však, když pozorovatelé u okénka hlásili, že hostinská přichází, běžely služky hned do kuchyně, a když K. vstoupil do nálevny, hrnula se překvapivě četná společnost, víc než dvacet lidí, mužů a žen, maloměstsky, ale ne venkovsky oblečených, od okénka, u kterého byli shromážděni, ke stolům, aby si zajistili místa. Jen u malého stolku v koutě seděl už manželský pár s několika dětmi; muž, přívětivý, modrooký pán s rozcuchanými šedými vlasy a vousem, stál nahnutý k dětem a nožem jim dával takt k jejich zpěvu, který se neustále snažil tlumit; snad je chtěl zpěvem přimět, aby zapomněly na hlad. Hostinská se společnosti omluvila několika lhostejně prohozenými slovy, nikdo jí nedělal výčitky. Rozhlédla se po hostinském, který ale před obtížností situace zřejmě už dávno utekl. Pak šla pomalu do kuchyně; pro K., který spěchal k Friedě do svého pokoje, už neměla pohled.

Kapitola sedmá

Nahoře zastihl K. učitele. Pokoj byl pěknou shodou okolností sotva k poznání, tak pilná byla Frieda. Byl dobře vyvětrán, kamna byla hojně vytopena, podlaha umyta, postel ustlána, věci služek, ten odporný nepořád, včetně jejich obrázků, zmizely, stůl, který na člověka dřív, kamkoli se obrátil, přímo zíral svou špínou zkornatělou deskou, byl přikrytý bílým pleteným ubrusem. Nyní bylo možné přijímat hosty; že malé zásoby prádla K., které Frieda zřejmě časně ráno vyprala, visely u kamen na sušení, rušilo málo. Učitel a Frieda seděli u stolu, při vstupu K. povstali. Frieda K. uvítala polibkem, učitel se trochu uklonil. K., roztržitý a ještě v neklidu z rozhovoru s hostinskou, se začal omlouvat, že učitele dosud nemohl navštívit; bylo to, jako by předpokládal, že učitel, netrpělivý kvůli tomu, že se K. nedostavil, nyní návštěvu udělal sám. Učitel však si ve své rozvážné povaze zřejmě teprve pomalu začal vzpomínat, že kdysi mezi ním a K. byl jakýsi druh návštěvy ujednán. „Vy jste přece, pane zeměměřiči," řekl pomalu, „ten cizinec, se kterým jsem před pár dny mluvil na náměstí u kostela." – „Ano," řekl K. krátce; to, co tehdy ve své opuštěnosti strpěl, nemusel si zde, ve svém pokoji, nechat líbit. Obrátil se k Friedě a radil se s ní ohledně důležité návštěvy, kterou musí ihned vykonat a při které musí být co nejlépe oblečen. Frieda okamžitě, bez dalšího vyptávání K., zavolala pomocníky, kteří zrovna byli zaneprázdněni zkoumáním nového ubrusu, a nařídila jim, aby šaty a boty K., které začal hned svlékat, dole na dvoře pečlivě vyčistili. Sama vzala košili ze šňůry a odběhla dolů do kuchyně, aby ji vyžehlila.

Teď byl K. s učitelem, který opět tiše seděl u stolu, sám; nechal ho ještě chvíli čekat, svlékl si košili a začal se mýt u umyvadla. Teprve nyní, zády k učiteli obrácen, se ho zeptal na důvod jeho příchodu. „Přicházím z pověření pana obecního starosty," řekl. K. byl ochoten pověření vyslechnout. Protože však slova K. v šplouchání vody byla špatně srozumitelná, musel učitel přistoupit blíž a opřel se vedle K. o zeď. K. omluvil mytí a svůj neklid naléhavostí zamýšlené návštěvy. Učitel to přešel a řekl: „Byl jste nezdvořilý vůči panu obecnímu starostovi, tomu starému, zasloužilému, mnohostranně zkušenému, úctyhodnému muži." – „Že bych byl nezdvořilý, nevím," řekl K., zatímco se utíral, „ale že jsem musel myslet na něco jiného než na jemné chování, je pravda, protože šlo o moji existenci, která je ohrožena hanebným úředním hospodařením, jehož podrobnosti vám nemusím vykládat, neboť vy sám jste činný článek tohoto úřadu. Stěžoval si na mě obecní starosta?" – „Komu by si stěžoval?" řekl učitel. „A i kdyby měl komu, stěžoval by si vůbec někdy? Pouze jsem podle jeho diktátu sepsal malý protokol o vašem rozhovoru a z něho jsem o laskavosti pana starosty a o způsobu vašich odpovědí poznal dost."

Zatímco K. hledal svůj hřeben, který Frieda musela někam uložit, řekl: „Jak? Protokol? V mé nepřítomnosti dodatečně sepsaný někým, kdo při rozhovoru vůbec nebyl? To není špatné. A proč vůbec protokol? Šlo snad o úřední úkon?" – „Ne," řekl učitel, „o poloúřední, i protokol je jen poloúřední; vyhotovil se jen proto, že u nás musí být ve všem přísný pořádek. V každém případě nyní je, a vaší cti neslouží." K., který konečně našel hřeben, jenž mu sklouzl do postele, řekl klidněji: „Ať je. Přišel jste mi to oznámit?" – „Ne," řekl učitel, „ale nejsem automat a musel jsem vám své mínění říct. Mé pověření je naproti tomu dalším důkazem laskavosti pana starosty; zdůrazňuji, že mi tato laskavost je nepochopitelná a že pověření vyřizuji jen z donucení svého postavení a v úctě k panu starostovi." K., umytý a učesaný, seděl nyní v očekávání košile a šatů u stolu; na to, co mu učitel přinese, byl

málo zvědavý; byl také ovlivněn špatným míněním, které měla hostinská o starostovi. „Je asi už po poledni?“ zeptal se v myšlenkách na cestu, kterou měl před sebou, pak se opravil a řekl: „Vy jste mi chtěl něco vyřídit od starosty.“ – „Nu ano,“ řekl učitel s pokrčením ramen, jako by ze sebe každou vlastní odpovědnost setřásal. „Pan starosta se obává, že vy, pokud rozhodnutí vaší záležitosti příliš dlouho vynechá, uděláte něco nerozvážného na vlastní pěst. Já pro svou část nevím, proč se toho obává; mé mínění je, že nejlépe uděláte, co budete chtít. Nejsme vaši andělé strážní a nemáme povinnost běhat za vámi po všech cestách. Dobře. Pan starosta má jiné mínění. Rozhodnutí samo, které je věcí hraběcích úřadů, urychlit ovšem nemůže. Chce však ve svém okruhu působnosti učinit předběžné, opravdu šlechetné rozhodnutí, záleží jen na vás, zda ho přijmete: Nabízí vám prozatím místo školníka.“ Na to, co se mu nabízelo, zprvu K. sotva dbal, ale skutečnost, že se mu něco nabízelo, se mu nezdála bez významu. Ukazovalo to na to, že podle názoru starosty je K. s to, aby se bránil a prováděl věci, před nimiž se chránit obec sama ospravedlňovalo jisté výdaje. A jak důležitou tu věc brali! Učitel, který tu už chvíli čekal a předtím ještě sepsal protokol, musel být přece starostou přímo přihnán. Když učitel viděl, že K. přece jen přivedl k zamyšlení, pokračoval: „Udělal jsem své námitky. Poukázal jsem na to, že dosud nebylo žádného školníka třeba; žena kostelníka tu čas od času uklízí a slečna Gisa, učitelka, dohlíží. Mám dost trápení s dětmi, nechci se ještě trápit se školníkem. Pan starosta namítl, že je ale ve škole velmi špinavo. Odpověděl jsem po pravdě, že to není tak zlé. A, dodal jsem, bude snad lépe, když toho muže přijmeme za školníka? Zcela jistě ne. Nehledě na to, že on takovým pracím nerozumí, má přece školní budova jen dvě velké třídy bez vedlejších místností, školník tedy musí se svou rodinou bydlet, spát, snad i vařit v jedné ze tříd, to nemůže samozřejmě čistotu zvětšit. Pan starosta však poukázal na to, že toto místo pro vás znamená záchranu v nouzi a že se proto budete ze všech sil snažit ho dobře vy-

plnit; dále pan starosta mínil, že získáváme s vámi i pracovní síly vaší ženy a vašich pomocníků, takže ne jen škola, ale i školní zahrada budou moci být udržovány ve vzorném pořádku. To všechno jsem s lehkostí vyvrátil. Nakonec pan starosta nemohl ve váš prospěch už nic uvést, zasmál se a řekl jen, vy přece jste zeměměřič a mohl byste tedy záhony ve školní zahradě obzvlášť pěkně rovně táhnout. Nu, proti žertům nejsou námitky, a tak jsem šel s tím pověřením k vám.“ „Děláte si zbytečné starosti, pane učiteli,“ řekl K. „Nenapadá mě to místo přijmout.“ – „Výborně,“ řekl učitel, „výborně, zcela bez výhrad odmítáte,“ a vzal klobouk, uklonil se a odešel.

Hned nato přišla Frieda nahoru s rozrušenou tváří, košili nesla nevyžehlenou, na otázky neodpovídala; aby ji rozptýlil, vyprávěl jí K. o učiteli a o nabídce; sotva to slyšela, hodila košili na postel a zase vyběhla ven. Brzy se vrátila, ale s učitelem, který vypadal nespokojeně a vůbec nepozdravil. Frieda ho požádala o trochu trpělivosti – zjevně to udělala na cestě sem už několikrát –, pak zatáhla K. postranními dveřmi, o kterých vůbec nevěděl, na sousední půdu a tam konečně rozrušeně a bez dechu vyprávěla, co se jí stalo. Hostinská, pobouřená tím, že se ponížila před K. k vyznáním a, co bylo ještě horší, k ústupnosti ohledně rozhovoru Klamma s K. a dosáhla tím jen, jak řekla, chladného a mimoto neupřímného odmítnutí, je rozhodnutá K. ve svém domě dál nestrpět; má-li styky se Zámkem, ať je rychle využije, protože ještě dnes, ještě nyní musí dům opustit, a jen na přímý úřední rozkaz a donucení ho zase přijme; ale doufá, že k tomu nedojde, protože i ona má styky se Zámkem a dokáže je uplatnit. Ostatně do hostince přišel vůbec jen následkem nedbalosti hostinského, a ani jinak není v nouzi, protože ještě dnes ráno se chlubil připraveným noclehem. Frieda samozřejmě zůstat má; kdyby Frieda s K. vyjela, bude ona, hostinská, hluboce nešťastná, už dole v kuchyni při pouhé myšlence s pláčem u sporáku klesla, ta ubohá, srdečně nemocná žena! Ale jak by mohla jednat jinak teď, kdy jde, aspoň v jejím pojetí, přímo

o čest Klammovy památky! Tak to tedy stojí s hostinskou. Frieda samozřejmě bude K. následovat, kam bude chtít, do sněhu a ledu, o tom samozřejmě není třeba ztrácet další slovo, ale velmi špatná je přece jen v každém případě jejich oboustranná situace, proto nabídku starosty uvítala s velkou radostí, i když je to pro K. nehodící se místo, přece jen je – to se výslovně zdůrazňuje – jen prozatímní, získá se tím čas a snadno se najdou jiné možnosti, i kdyby konečné rozhodnutí dopadlo nepříznivě. „V nejhorším případě," zvolala nakonec Frieda, už kolem K. krku, „se vystěhujeme, co nás ve vesnici drží? Prozatím ale, že, miláčku, přijmeme nabídku. Přivedla jsem učitele zpátky, ty mu řekneš ‚Přijato', nic víc, a přestěhujeme se do školy."

„Je to zlé," řekl K., aniž to ale myslel úplně vážně, protože o byt se moc nestaral, také ho velmi mrzlo tady na půdě ve spodním prádle, která byla na dvou stranách bez stěny a oken a ostře se v ní proháněl studený vzduch, „teď jsi si pokoj tak pěkně připravila, a nyní se máme vystěhovat! Nerad, nerad bych to místo přijal, už to okamžité pokoření před tím malým učitelem je mi trapné, a nyní se má stát mým nadřízeným. Kdyby jen bylo možné ještě chvíli tady zůstat, snad se moje postavení ještě dnes odpoledne změní. Kdyby alespoň ty jsi tu zůstala, mohli bychom počkat a dát učiteli jen neurčitou odpověď. Pro sebe najdu vždycky nocleh, pokud to musí být, opravdu u Bar…" Frieda mu rukou zavřela ústa. „To ne," řekla úzkostlivě, „prosím, to už neříkej. Jinak však tě budu následovat ve všem. Když budeš chtít, zůstanu tu sama, jakkoli by to pro mě bylo smutné. Když budeš chtít, nabídku odmítneme, ačkoli by to podle mého názoru bylo nesprávné. Protože vidíš, když najdeš jinou možnost, dokonce ještě dnes odpoledne, pak je samozřejmě, že místo ve škole okamžitě opustíme, nikdo nám v tom nebude bránit. A pokud jde o pokoření před učitelem, nech mě o to postarat se, aby žádné nebylo, promluvím s ním já sama, ty budeš jen tiše stát vedle, a ani později to nebude jinak, nikdy nebudeš, jestli nebudeš chtít, muset mluvit s ním sám, já jediná budu ve skutečnosti

jeho podřízenou, a ani já jí nebudu, protože znám jeho slabiny. Nic tedy není ztraceno, když to místo přijmeme, ale mnoho, když ho odmítneme; především bys skutečně i jen pro sebe sama, kdybys dnes ještě nic na Zámku nedosáhl, nenašel ve vesnici nocleh, totiž takový nocleh, za který bych se jako tvoje budoucí žena nemusela stydět. A když nedostaneš nocleh, chceš ode mě žádat, abych tady v teplém pokoji spala, zatímco bych věděla, že ty bloudíš venku v noci a mraze?“ K., který celou tu dobu ruce zkřížené na prsou, rukama bušil o svá záda, aby se trochu zahřál, řekl: „Pak tedy nezbývá než přijmout. Pojď.“

V pokoji spěchal rovnou ke kamnům; o učitele se nestaral; ten seděl u stolu, vytáhl hodinky a řekl: „Je pozdě.“ – „Zato jsme teď také zcela zajedno, pane učiteli,“ řekla Frieda. „Místo přijímáme.“ „Dobře,“ řekl učitel, „ale místo je nabídnuté panu zeměměřiči. Musí se vyjádřit sám.“ Frieda K. přispěchala na pomoc. „Ovšem,“ řekla, „on místo přijímá, že, K.?“ Tak K. mohl své vyjádření omezit na prosté „ano“, které ani nebylo adresováno učiteli, nýbrž Friedě. „Pak,“ řekl učitel, „mi zbývá jen vám vyložit vaše služební povinnosti, abychom v tomto ohledu byli jednou provždy zajedno; vy, pane zeměměřiči, máte denně obě školní místnosti uklízet a vytápět, menší opravy v domě, dále na školních a tělocvičných pomůckách sám provádět, cestu zahradou udržovat průchodnou od sněhu, zařizovat pochůzky pro mě a pro slečnu učitelku a v teplejším ročním období obstarávat všechny zahradní práce. Za to máte právo bydlet podle své volby v jedné ze školních místností; musíte však, nevyučuje-li se zároveň v obou místnostech a vy právě bydlíte v té, v níž se vyučuje, přirozeně přejít do druhé místnosti. Vařit ve škole nesmíte, místo toho budete vy a vaši zde v hostinci na náklady obce stravováni. Že se musíte chovat důstojně školy a že zvláště děti, nikdy snad za vyučování, nesmějí být svědky nepříjemných scén ve vaší domácnosti, zmiňuji jen mimochodem, protože jako vzdělaný muž to musíte vědět. V souvislosti s tím ještě

poznamenávám, že musíme trvat na tom, abyste svůj vztah ke slečně Friedě co nejdříve legitimizoval. O tom všem a ještě o několika maličkostech se sepíše služební smlouva, kterou musíte, jakmile se do školní budovy nastěhujete, podepsat.“ K. připadalo to všechno nedůležité, jako by se ho to netýkalo nebo v každém případě nezavazovalo; jen přemrštěnost učitele ho dráždila, a lehce řekl: „Nu ano, jsou to obvyklé povinnosti.“ Aby tuto poznámku trochu zahladila, zeptala se Frieda na plat. „Zda se bude platit plat,“ řekl učitel, „se rozmyslí teprve po jednoměsíční zkušební službě.“ – „Ale to je pro nás tvrdé,“ řekla Frieda. „Máme se téměř bez peněz vzít, naši domácnost z ničeho vytvořit. Nemohli bychom přece, pane učiteli, podáním k obci požádat o malý okamžitý plat? Doporučil byste to?“ – „Ne,“ řekl učitel, který svá slova vždy směřoval na K. „Takovému podání by bylo vyhověno, jen kdybych ho doporučil, a já bych to neudělal. Udělení toho místa je přece jen laskavostí vůči vám, a laskavosti se, pokud si člověk zachovává vědomí své veřejné odpovědnosti, nemají hnát příliš daleko.“ Nyní se však přece jen vmísil K., skoro proti své vůli. „Co se laskavosti týče, pane učiteli,“ řekl, „myslím, že se mýlíte. Tato laskavost je spíš možná na mé straně.“ – „Ne,“ řekl učitel s úsměvem, teď přece jen přiměl K. k řeči. „O tom jsem přesně zpraven. Potřebujeme školníka asi tak nutně jako zeměměřiče. Školník jako zeměměřič, je to závaží na našem krku. Bude mě ještě stát mnoho přemýšlení, jak vydání před obcí odůvodním. Nejlépe a nejvěrněji pravdě by bylo hodit požadavek jen na stůl a nezdůvodňovat ho.“ – „Tak to právě myslím,“ řekl K., „proti své vůli mě musíte přijmout. Ačkoli vám to působí těžké přemýšlení, musíte mě přijmout. Když je někdo nucen přijmout druhého a tento druhý se dá přijmout, pak je to on, kdo prokazuje laskavost.“ – „Zvláštní,“ řekl učitel, „co by nás nutilo vás přijmout? Dobré, předobré srdce pana starosty nás nutí. Budete, pane zeměměřiči, to vidím dobře, muset mnoho fantazií vzdát, než se stanete použitelným školníkem. A pro přiznání případného platu samozřejmě takové poznámky vytvářejí

málo nálady. Také bohužel pozoruji, že mi vaše chování bude ještě dávat mnoho co dělat; celou tu dobu jednáte se mnou – vidím to pořád a skoro tomu nevěřím – v košili a spodkách.“ – „Ano,“ zvolal K. se smíchem a tleskl do dlaní, „ti strašní pomocníci! Kde zůstávají?“ Frieda spěchala ke dveřím; učitel, který zpozoroval, že K. pro něho už není k mluvení, zeptal se Friedy, kdy se do školy nastěhují. „Dnes,“ řekla Frieda. „Pak přijdu zítra ráno revidovat,“ řekl učitel, pozdravil pokynutím ruky, chtěl vyjít dveřmi, které Frieda pro sebe otevřela, ale narazil na služky, které už přicházely se svými věcmi, aby se v pokoji zase zařídily. Musel se mezi nimi, které by před nikým neustoupily, protáhnout, Frieda ho následovala. „Ale máte to naspěch,“ řekl K., který byl tentokrát s nimi velmi spokojen, „my jsme ještě tady, a vy už musíte nastupovat?“ Neodpovídaly a jen rozpačitě otáčely své rance, z nichž K. viděl viset známé špinavé cáry. „Vy jste svoje věci nikdy nepraly, že?“ řekl K., nebylo to zlobivě, nýbrž s jistou náklonností řečeno. Všimly si toho, otevřely zároveň tvrdá ústa, ukázaly krásné, silné, zvířecí zuby a bezhlasně se zasmály. „Tak pojďte,“ řekl K., „zařiďte se, vždyť je to váš pokoj.“ Když však stále ještě váhaly – jejich pokoj se jim zřejmě zdál přespříliš proměněný –, vzal K. jednu za paži, aby ji vedl dál. Ale hned ji pustil, tak udivený byl pohled obou, který po krátkém vzájemném dorozumění teď nestáhly z K. „Nyní jste se na mě ale koukaly dost dlouho,“ řekl K., odmítaje nějaký nepříjemný pocit, vzal šaty a boty, které právě Frieda, ostýchavě pomocníky následována, přinesla, a oblékl se. Nepochopitelná mu byla stále, a teď zase, trpělivost, kterou měla Frieda s pomocníky. Je, kteří přece měli šaty na dvoře čistit, po delším hledání našla v klidu dole u oběda, nevyčištěné šaty před sebou namačkané na klíně, musela pak sama všechno čistit; a přesto se s nimi, uměla přece dobře poroučet obecnému lidu, vůbec nehádala, dokonce v jejich přítomnosti vyprávěla o jejich velké nedbalosti jako o malém žertu a jednomu i lehce, jakoby lichotivě, poplácala tvář. K. jí z toho chtěl příště dělat výtky. Nyní však byl nejvyšší čas

odejít. „Pomocníci zůstanou tady, aby ti pomohli s přestěhováním," řekl K. S tím ovšem nebyli srozuměni; sytí a veselí, jak byli, by se rádi trochu prošli. Teprve když Frieda řekla: „Jistě, zůstanete tu," podřídili se. „Víš, kam jdu?" zeptal se K. „Ano," řekla Frieda. „A ty mě tedy už nedržíš?" zeptal se K. „Najdeš tolik překážek," řekla, „co by znamenalo moje slovo!" Políbila K. na rozloučenou, dala mu, protože neobědval, balíček s chlebem a klobásou, který mu zdola přinesla, připomněla mu, že pak nemá přijít už sem, nýbrž rovnou do školy, a doprovodila ho s rukou na jeho rameni až před dveře.

Kapitola osmá

Zprvu byl K. rád, že unikl tlačenici služek a pomocníků v teplém pokoji. Trochu mrzlo, sníh byl pevnější, chodilo se snáz. Jenomže se už začínalo stmívat a on zrychlil kroky.

Zámek, jehož obrysy se už začínaly rozplývat, ležel tiše jako vždycky, nikdy ještě tam K. neviděl nejmenší známku života, snad ani nebylo možné z té dálky něco rozeznat, a přece to oči žádaly a nechtěly to ticho strpět. Když se K. na Zámek díval, bývalo mu někdy, jako by pozoroval někoho, kdo klidně sedí a hledí před sebe, ne snad v myšlenkách ztracený a tím vůči všemu uzavřený, nýbrž volný a nestarostný, tak, jako by byl sám a nikdo ho nepozoroval, a přece musel vědět, že je pozorován, ale ani v nejmenším to nehnulo jeho klidem, a skutečně – nevědělo se, zda to byla příčina nebo následek –, pohledy pozorovatelovy se nemohly udržet a klouzaly stranou. Tento dojem byl dnes ještě zesílen tím časným šerem; čím déle se díval, tím míň rozeznával, tím hlouběji vše kleslo do soumraku.

Právě když K. dorazil k ještě neosvětlenému hostinci U pánů, otevřelo se v prvním poschodí okno, mladý, tlustý, hladce oholený pán v kožichu se vyklonil ven a pak zůstal v okně. Zdálo se, že pozdrav K. neopětoval ani nejlehčím pokývnutím hlavy. Ani v průjezdu, ani ve výčepu nepotkal K. nikoho, pach zvětralého piva byl ještě horší než posledně, něco takového se v hostinci „U Mostu“ asi nestávalo. K. šel rovnou ke dveřím, kterými posledně Klamma pozoroval, opatrně stlačil kliku, ale dveře byly zamčené; pak se snažil nahmátnout místo, kde bylo kukátko, ale uzávěr byl pravděpodobně tak dobře zapasovaný, že

místo tímto způsobem nemohl najít, zapálil tedy sirku. Tu ho polekal výkřik. V koutě mezi dveřmi a kredencem, blízko kamen, seděla přikrčená mladá dívka a zírala na něho ve světle sirky s těžce otevřenýma, ospalýma očima. Byla to zřejmě Friedina nástupkyně. Brzy se vzpamatovala, rozsvítila elektrické světlo, výraz její tváře byl ještě zlobný, tu poznala K. „Ach, pan zeměměřič," řekla s úsměvem, podala mu ruku a představila se: „Jmenuji se Pepi." Byla malá, červená, zdravá, bujné, rezavoplavé vlasy měla spletené do silného copu, kromě toho se jí kadeřily kolem obličeje, měla jí velmi málo slušející, hladce dolů splývající šaty z šedoleské látky, dole byly dětsky neobratně staženy hedvábnou stuhou končící v kličce, takže ji svíraly. Zeptala se po Friedě, zda se brzy nevrátí. To byla otázka, která hraničila se zlomyslností. „Mě," řekla pak, „sem spěšně povolali hned po Friedině odchodu, protože se tu přece nemůže použít kdokoli, já jsem byla dosud pokojská, ale není to dobrý obchod, který jsem udělala. Je tu mnoho večerní a noční práce, to je velmi vyčerpávající, sotva to vydržím, nedivím se, že Frieda to vzdala." – „Frieda tu byla velmi spokojená," řekl K., aby Pepi konečně upozornil na rozdíl, který mezi ní a Friedou byl a kterého si nedbala. „Nevěřte jí," řekla Pepi. „Frieda se umí ovládat jako málokdo. Co nechce přiznat, nepřizná, a člověk přitom vůbec nepozná, že by měla co přiznat. Já tu s ní sloužím už několik let, pořád jsme spolu spaly v jedné posteli, ale důvěrně se s ní neznám, jistě na mě dnes už nemyslí. Jediná její přítelkyně snad je stará hostinská z hostince U Mostu, a to je také příznačné." – „Frieda je moje nevěsta," řekl K. a snažil se zároveň najít místo kukátka ve dveřích. „Vím," řekla Pepi, „proto o tom přece vyprávím. Jinak by to pro vás přece nemělo význam." – „Rozumím," řekl K. „Myslíte, že můžu být hrdý, že jsem získal takovou uzavřenou dívku pro sebe." – „Ano," řekla a spokojeně se zasmála, jako by K. získala k tajnému srozumění ohledně Friedy.

Ale nebyla to vlastně její slova, která K. zaměstnávala a odváděla ho trochu od hledání, nýbrž její zjev a to, že tu takhle byla. Ovšem, byla mnohem mladší než Frieda, skoro ještě dětská, a její oblečení bylo směšné, zřejmě se tak oblékla podle přemrštěných představ, které měla o významu výčepní dívky. A tyto představy měla svým způsobem i právem, protože postavení, pro které se vůbec ještě nehodila, se jí přece dostalo nečekaně a nezaslouženě a jen prozatímně, ani kožené pouzdro, které Frieda stále nosila u pasu, jí nesvěřili. A její údajná nespokojenost s postavením nebyla nic jiného než domýšlivost. A přece, přes její dětskou nerozumnost měla také pravděpodobně styky se Zámkem; byla přece, pokud nelhala, pokojská; aniž o svém vlastnictví věděla, prospávala tu dny, ale objetí tohoto malého, tlustého, trochu kulatými zády obdařeného těla jí vlastnictví sice nemohlo odejmout, ale mohlo se ho dotknout a povzbudit pro těžkou cestu. Pak to snad bylo stejné jako u Friedy? Ale ne, bylo to jinak. Stačilo jen pomyslet na Friedin pohled, aby se to pochopilo. Nikdy by se byl K. Pepi nedotkl. Ale přece si musel teď na chvíli zakrýt oči, tak chtivě ji pozoroval.

„Nemusí to být zapálené," řekla Pepi a zase světlo zhasla, „zapálila jsem jen proto, že jste mě tak polekal. Co tu chcete? Zapomněla tu Frieda něco?" – „Ano," řekl K. a ukázal na dveře, „zde v pokoji vedle ubrus, bílý, pletený." – „Ano, její ubrus," řekla Pepi, „vzpomínám si, krásná práce, pomáhala jsem jí s ní, ale v tomto pokoji sotva bude." – „Frieda si to myslí. Kdo tu bydlí?" zeptal se K. „Nikdo," řekla Pepi. „Je to pánský pokoj, zde pijí a jedí páni, totiž je k tomu určený, ale většina pánů zůstává nahoře ve svých pokojích." – „Kdybych věděl," řekl K., „že vedle teď nikdo není, velmi rád bych vešel a ubrus hledal. Ale je to právě nejisté; Klamm například tu zvykne často sedávat." – „Klamm tam teď jistě není," řekla Pepi, „jede přece hned pryč, saně už čekají na dvoře."

Okamžitě, bez slova vysvětlení, opustil K. výčep, obrátil se v průjezdu místo k východu dovnitř domu a po několika krocích dosáhl dvora.

Jak tiše a krásně tu bylo! Čtyřhranný dvůr, na třech stranách obklopený domem, k ulici – vedlejší uličce, kterou K. neznal – ohraničený vysokou, bílou zdí s velkou, těžkou, nyní otevřenou bránou. Zde, na straně dvora, se zdál dům vyšší než na straně přední, přinejmenším první poschodí bylo zcela dostavěno a mělo větší význam, protože bylo obklopeno dřevěnou, až na malou mezeru ve výši očí uzavřenou galerií. Šikmo proti K., ještě ve středním traktu, ale už v rohu, kde se připojovalo protější boční křídlo, byl vchod do domu, otevřený, bez dveří. Před ním stál tmavý, uzavřený, dvěma koňmi zapřažený kočár na saních. Kromě kočího, kterého K. na tu dálku v šeru spíš tušil než poznal, nebylo nikoho vidět.

Ruce v kapsách, opatrně se rozhlížeje, blízko u zdi, obešel K. dvě strany dvora, až byl u saní. Kočí, jeden z těch sedláků, kteří byli posledně ve výčepu, ho v kožichu zabalený, lhostejně viděl přicházet, tak, jako se sleduje cesta kočky. I když už K. u něho stál, pozdravil a dokonce koně se trochu znepokojili kvůli muži vynořujícímu se z tmy, zůstal zcela klidný. To bylo K. velmi vítané. Opřený o zeď rozbalil své jídlo, s vděkem vzpomněl na Friedu, která ho tak dobře zaopatřila, a přitom nahlížel do nitra domu. Pravoúhle lomené schodiště vedlo dolů a bylo dole překříženo nízkou, ale zřejmě hlubokou chodbou; vše bylo čisté, bíle vymalované, ostře a rovně ohraničené.

Čekání trvalo déle, než K. myslel. Dávno už byl s jídlem hotový, chlad byl citelný, z šera byla už úplná temnota, a Klamm stále nepřicházel. „To může trvat ještě hodně dlouho," řekl náhle hrubý hlas tak blízko K., že sebou trhl. Byl to kočí, který, jako by se byl probudil, se protáhl a hlasitě zívl. „Co může trvat hodně dlouho?" zeptal se K., ne nevděčně za vyrušení, protože neustálé ticho a napětí už bylo obtížné. „Než půjdete pryč," řekl kočí. K. mu nerozuměl, ale neptal se dál, věřil, že tímto způsobem toho pyšného nejlépe přivede k řeči. Neodpovědět tu v temnotě bylo skoro provokující. A kočí se skutečně po chvilce zeptal: „Chcete koňak?" – „Ano," řekl K. nerozmyšleně, nabídkou příliš

zlákán, protože ho mrazilo. „Pak otevřete saně," řekl kočí, „v postranní kapse je několik lahví, vezměte si jednu, napijte se a podejte mi ji pak. Mně je kvůli kožichu nepohodlné slézat." Mrzelo K., aby takové posluhy vykonával, ale protože se už s kočím zapletl, uposlechl, i na nebezpečí, že bude u saní Klammem překvapen. Otevřel široké dveře a mohl by hned z kapsy, která byla na vnitřní straně dveří, vytáhnout lahev, ale protože byly teď dveře otevřeny, hnalo ho to tak silně dovnitř saní, že neodolal, jen na okamžik si tam chtěl sednout. Vklouzl dovnitř. Teplo v saních bylo mimořádné, a zůstalo takové, i když dveře, které si K. netroufal zavřít, byly dokořán otevřeny. Člověk vůbec nevěděl, zda sedí na lavici, tak hluboko se nořil do pokrývek, polštářů a kožešin; na všechny strany se mohl otáčet a protahovat, pořád se měkce a teple zabořil. Rozpřáhnuté paže, hlavu podepřenou polštáři, které byly vždycky připravené, se díval K. ze saní do tmavého domu. Proč to trvá tak dlouho, než Klamm sejde dolů? Jako omámený teplem po dlouhém stání ve sněhu si K. přál, aby Klamm konečně přišel. Myšlenka, že by ve své nynější situaci radši Klammem neměl být viděn, mu přicházela k vědomí jen nejasně jako tiché vyrušení. Podpořilo ho v této zapomnětlivosti chování kočího, který přece musel vědět, že K. je v saních, a nechával ho tam, dokonce aniž na něm koňak požadoval. To bylo ohleduplné, ale K. ho přece chtěl obsloužit. Těžce, bez změny své polohy, sáhl do postranní kapsy, ale ne do té v otevřených dveřích, která byla příliš daleko, nýbrž za sebou do uzavřené, no, bylo to lhostejné, i v této byly lahve. Vytáhl jednu, odšrouboval uzávěr a přičichl, bezděčně se musel usmát, vůně byla tak sladká, tak lichotivá, tak jako slyšíme od někoho, koho máme velmi rádi, chválu a dobrá slova a ani přesně nevíme, oč jde, a vůbec to vědět nechceme a jsme jen šťastní v tom vědomí, že je to on, kdo tak mluví. „Mělo by to být koňak?" ptal se K. pochybovačně a ze zvědavosti ochutnal. Ovšem, byl to koňak, podivuhodně, a pálil a hřál. Jak se to při pití proměnilo, z čehosi, co

bylo skoro jen nositelem sladké vůně, v kočárnický nápoj! „Je to možné?“ ptal se K., jako by si vyčítal, a napil se ještě jednou.

Tu – K. byl zrovna uprostřed dlouhého doušku – se rozsvítilo, elektrické světlo hořelo, uvnitř na schodišti, v chodbě, v průjezdu, venku nad vchodem. Bylo slyšet kroky scházející po schodech dolů, lahev vypadla K. z ruky, koňak se vylil na kožešinu, K. vyskočil ze saní, právě ještě stačil zabouchnout dveře, což dalo dunivý hluk, když krátce poté vyšel z domu pomalu pán. Jediné, co bylo útěchou, se zdálo být, že to nebyl Klamm, nebo bylo právě to politováníhodné? Byl to pán, kterého K. už viděl v okně prvního poschodí. Mladý pán, nadmíru pěkně vypadající, bílý a červený, ale velmi vážný. I K. se na něho díval zachmuřeně, ale myslel tím pohledem sebe. Měl byl sem radši poslat své pomocníky; tak se chovat, jak to udělal, by uměli i oni. Pán proti němu ještě mlčel, tak, jako by neměl pro to, co má říct, dost dechu ve své přespříliš široké hrudi. „To je ale strašné,“ řekl pak a posunul si klobouk trochu z čela. Jak? Pán přece pravděpodobně nic nevěděl o tom, že byl K. v saních, a už něco shledával strašným? Snad to, že K. pronikl až do dvora? „Jak sem přijdete?“ zeptal se pán už tišeji, už vydechuje, podřizuje se nezměnitelnému. Jaké otázky! Jaké odpovědi! Měl snad K. ještě výslovně sám potvrdit panovi, že jeho s takovými nadějemi započatá cesta byla marná? Místo odpovědi se K. obrátil k saním, otevřel je a vyzvedl si čapku, kterou tam zapomněl. S nevolí si všiml, jak koňak kape na stupátko.

Pak se znovu obrátil k pánovi; ukázat mu, že byl v saních, už neměl pochybnosti, také to nebylo to nejhorší; kdyby byl dotázán, ovšem jen pak, nechtěl zatajovat, že ho sám kočí alespoň k otevření saní pobídl. To vlastně špatné však bylo, že ho pán překvapil, že nebylo dost času schovat se před ním, aby pak mohl v klidu čekat na Klamma, nebo že neměl dost duchapřítomnosti zůstat v saních, zavřít dveře a tam na kožešinách čekat na Klamma, nebo tam alespoň zůstat, dokud byl tento pán nablízku. Ovšem, nemohl přece vědět, zda už právě teď snad

přijde i sám Klamm, v kterémžto případě by samozřejmě bylo mnohem lepší přivítat ho mimo saně. Ano, bylo tu rozmanité co rozvažovat, nyní však už nic, protože bylo po všem.

„Pojďte se mnou," řekl pán, ne vlastně rozkazovačně, ale rozkaz nespočíval ve slovech, nýbrž v krátkém, úmyslně lhostejném máchnutí ruky, které je doprovázelo. „Čekám tu na někoho," řekl K., už ne v naději na nějaký úspěch, nýbrž jen zásadně. „Pojďte," řekl pán ještě jednou zcela nezlomně, tak, jako by chtěl ukázat, že nikdy nepochyboval, že K. na někoho čeká. „Ale pak minu toho, na koho čekám," řekl K. s trhnutím těla. Přes vše, co se stalo, měl pocit, že to, čeho dosud dosáhl, je jakýsi majetek, který sice drží už jen zdánlivě, ale přesto nemusí na jakýkoli rozkaz vydat. „Minete ho v každém případě, ať čekáte, nebo jdete," řekl pán, i když ve svém mínění ostrý, přece pro způsob myšlení K. nápadně ústupný. „Pak ho tedy raději minu při čekání," řekl K. vzdorně, pouhými slovy tohoto mladého pána se jistě nedá odsud zahnat. Na to pán s nadřazeným výrazem zakloněné tváře na chvilku zavřel oči, tak, jako by chtěl od nerozumnosti K. zase navrátit ke své vlastní rozumnosti, přejel špičkou jazyka rty trochu otevřených úst a pak řekl kočímu: „Vypřáhněte koně."

Kočí, oddaný pánovi, ale se zlým pohledem úkosem na K., musel teď přece jen v kožichu slézt a začal, velmi váhavě, tak, jako by očekával ne od pána protirozkaz, ale od K. změnu smýšlení, koně se saněmi couváním vést zpátky blíž k bočnímu křídlu, v kterém zjevně za velkou bránou byl chlév s kolnou. K. viděl, jak zůstává sám; na jedné straně se vzdalovaly saně, na druhé, cestou, kterou K. přišel, mladý pán, oba ovšem velmi pomalu, tak, jako by chtěli K. ukázat, že je ještě v jeho moci je zavolat zpátky.

Snad tu moc měl, ale nebyla by mu k ničemu; zavolat saně zpátky znamenalo zahnat sebe sama. Zůstal tedy tiše jako jediný, kdo udržel místo, ale bylo to vítězství, které nedělalo radost. Střídavě se díval za pánem a za kočím. Pán už dosáhl dveří, kterými K. nejprve do dvora

vstoupil, ještě jednou se ohlédl, K. se zdálo, že zavrtěl hlavou nad takovou tvrdošíjností, pak se otočil rozhodným, krátkým, konečným pohybem a vstoupil do průjezdu, v němž hned zmizel. Kočí zůstal na dvoře déle, měl se saněmi hodně práce, musel otevřít těžkou vrata chléva, couváním saně dovézt na jejich místo, vypřáhnout koně, dovést je k žlabu, to vše dělal vážně, zcela do sebe uzavřený, bez jakékoli naděje na brzkou jízdu; tato mlčenlivá manipulace bez pohledu stranou na K. se K. zdála mnohem tvrdší výčitkou než chování pána. A když nyní, po skončení práce v chlévě, kočí procházel napříč dvorem, ve svém pomalém, kolébavém kroku, zavřel velká vrata, pak se vrátil, všechno pomalu a formálně jen v pozorování své vlastní stopy ve sněhu, pak se zavřel v chlévě a nyní také všechno elektrické světlo zhaslo – komu by to mělo svítit? – a jen nahoře zůstala světlá ta mezera v dřevěné galerii a bloudící pohled trochu zdržela, zdálo se K., že nyní s ním bylo každé spojení přerušeno a že je nyní ovšem svobodnější než kdy, a může zde na tomto jindy mu zakázaném místě čekat, dokud chce, a tuto svobodu si vybojoval, jako sotva kdo jiný, a nikdo se ho nesmí dotknout nebo zahnat, ba sotva oslovit; ale – toto přesvědčení bylo přinejmenším stejně silné – jako by zároveň neexistovalo nic nesmyslnějšího, nic zoufalejšího než tato svoboda, toto čekání, tato nedotknutelnost.

Kapitola devátá

A vytrhl se a vrátil se do domu, tentokrát ne podél zdi, ale přímo sněhem, v chodbě potkal hostinského, který ho mlčky pozdravil a ukázal na dveře nálevny; poslechl pokyn, protože mu byla zima a protože chtěl vidět lidi, byl však velmi zklamán, když tam u stolku, který tam byl zřejmě postaven kvůli této příležitosti, protože jinak si tam vystačili se sudy, uviděl sedět mladého pána a před ním – pro K. tísnivý pohled – stát hostinskou z hostince U Mostu. Pepi, hrdě, se zvrácenou hlavou, s věčně stejným úsměvem, nezvratně si vědoma své důstojnosti, kývajíc copem při každém obratu, pospíchala sem a tam, přinášela pivo a pak inkoust a pero, protože pán měl před sebou rozprostřené papíry, srovnával údaje, které nacházel jednou v tomto, pak zase v jiném papíru na druhém konci stolu, a chtěl teď psát. Hostinská ze své výše, s mírně našpulenými rty, jako by odpočívala, mlčky přehlížela pána i papíry, tak, jako by už řekla všechno potřebné a bylo to dobře přijato. „Pan zeměměřič, konečně," řekl pán při vstupu K. s krátkým zvednutím očí a pak se zase ponořil do svých papírů. I hostinská zavadila o K. jen lhostejným, vůbec ne překvapeným pohledem. Pepi však K. zřejmě vůbec zpozorovala až tehdy, když přistoupil k výčepu a objednal si koňak.

K. se tam opřel, přitiskl si ruku k očím a o nic se nestaral. Pak upil koňaku a odstrčil ho, protože byl nepitelný. „Všichni páni ho pijí," řekla Pepi krátce, vylila zbytek, umyla sklenici a postavila ji do poličky. „Páni mívají i lepší," řekl K. „Možná," řekla Pepi, „ale já ne." Tím s K. skoncovala a byla zase pánovi k službám, ten však nic nepotřeboval

a ona za ním jen v oblouku stále chodila sem a tam s uctivými pokusy přehodit mu přes rameno pohled na papíry; byla to však jen nepodstatná zvědavost a chlubivost, kterou i hostinská se staženým obočím pokárala.

Náhle však hostinská zbystřila a vzdána celá naslouchání zírala do prázdna. K. se otočil, neslyšel nic zvláštního, ani ostatní zřejmě nic neslyšeli, ale hostinská běžela po špičkách velkými kroky ke dveřím vzadu, které vedly na dvůr, podívala se klíčovou dírkou, pak se obrátila k ostatním s vytřeštěnýma očima a rozpálenou tváří, prstem je k sobě přivolala, a teď se střídavě dívali ven, hostinské sice zůstával největší podíl, ale i na Pepi se stále myslelo, pán byl poměrně nejlhostejnější. Pepi a pán se také brzy vrátili, jen hostinská se stále ještě napjatě dívala ven, hluboko sehnutá, skoro na kolenou, člověk měl skoro dojem, že teď už jen zapřísahá klíčovou dírku, aby ji propustila, protože vidět už bylo dávno zřejmě nic. Když se pak konečně přece jen zvedla, přejela si rukama po tváři, upravila si vlasy, zhluboka se nadechla, oči musela zřejmě teprve zase navyknout na pokoj a lidi tady a dělala to nerada, řekl K., ne aby si nechal potvrdit něco, co věděl, ale aby předešel útoku, kterého se skoro bál, tak zranitelný teď byl: „Klamm už tedy odjel?“ Hostinská šla mlčky kolem něho, ale pán od svého stolku řekl: „Ano, jistě. Když jste svou hlídku opustil, mohl přece Klamm odjet. Ale je to podivuhodné, jak je ten pán citlivý. Všimla jste si, paní hostinská, jak se Klamm neklidně rozhlížel kolem?“ Hostinská to zřejmě nepozorovala, ale pán pokračoval: „Nu, naštěstí nebylo už nic vidět, kočí také zametl stopy ve sněhu.“ – „Paní hostinská si ničeho nevšimla,“ řekl K., ale neřekl to z nějaké naděje, nýbrž jen podrážděn tvrzením pána, které mělo znít tak uzavřeně a bez možnosti odvolání.

„Snad jsem zrovna nebyla u klíčové dírky,“ řekla hostinská, nejdřív proto, aby pána hájila, pak však chtěla také Klammovi nechat jeho

právo a dodala: „Ovšem já nevěřím na tak velkou Klammovu citlivost. My ovšem o něho máme strach a snažíme se ho chránit a vycházíme přitom z předpokladu krajní Klammovy citlivosti. To je dobré a zajisté to je Klammova vůle. Jak to je ve skutečnosti, nevíme. Jistě, Klamm nebude mluvit s nikým, s kým mluvit nechce, ať se ten někdo sebevíc namáhá a jakkoli nesnesitelně se tlačí do popředí, ale samotná ta skutečnost, že s ním Klamm nikdy nebude mluvit, nikdy ho před svou tvář nepustí, přece stačí, proč by ve skutečnosti nedokázal snést pohled na kohokoli. Alespoň to nelze dokázat, protože se to nikdy nebude zkoušet.“ Pán horlivě přikyvoval. „To je v podstatě přirozeně také můj názor,“ řekl, „jestliže jsem to vyjádřil trochu jinak, bylo to proto, abych byl panu zeměměřiči srozumitelný. Správné však je, že se Klamm, když vyšel ven, několikrát v polokruhu rozhlédl.“ – „Snad hledal mě,“ řekl K. „Možné,“ řekl pán, „na to jsem nepřišel.“ Všichni se zasmáli, Pepi, která z celého toho sotva co pochopila, nejhlasitěji.

„Když už jsme teď takto vesele pohromadě,“ řekl pak pán, „velmi bych vás, pane zeměměřiči, prosil, abyste několika údaji doplnil moje spisy.“ – „Hodně se tady píše,“ řekl K. a díval se z dálky na spisy. „Ano, špatný zvyk,“ řekl pán a znovu se zasmál, „ale snad ještě vůbec nevíte, kdo jsem. Jsem Momus, Klammův vesnický sekretář.“ Po těchto slovech se v celém pokoji zvážnělo; i když hostinská a Pepi pána přirozeně znaly, byly přesto jako zasaženy vyslovením jména a hodnosti. A dokonce i sám pán, jako by byl pro vlastní vnímavost řekl příliš, a jako by se chtěl alespoň před jakoukoliv dodatečnou slavnostností, přítomnou v jeho vlastních slovech, utéci, ponořil se do spisů a začal psát, takže v pokoji nebylo slyšet nic jiného než pero. „Co to tedy je: vesnický sekretář?“ zeptal se K. po chvíli. Za Momuse, který teď, když se už představil, nepovažoval za vhodné takové výklady podávat sám, řekla hostinská: „Pan Momus je Klammův sekretář jako kterýkoli

z Klammových sekretářů, ale jeho úřední sídlo a, nemýlím-li se, i jeho úřední působnost –“, Momus od svého psaní čile zavrtěl hlavou a hostinská se opravila, „tedy jen jeho úřední sídlo, ne jeho úřední působnost se omezuje na vesnici. Pan Momus obstarává písemné práce Klammovy, které je ve vesnici třeba, a přijímá všechny ve vesnici vzniklé žádosti ke Klammovi jako první.“ Když K., ještě málo dojat těmito věcmi, hleděl na hostinskou prázdnýma očima, dodala, napůl rozpačitě: „Tak je to zařízeno, všichni páni ze Zámku mají své vesnické sekretáře.“ Momus, který poslouchal mnohem pozorněji než K., řekl hostinské na doplnění: „Většina vesnických sekretářů pracuje jen pro jednoho pána, já však pro dva, pro Klamma a pro Vallabeneho.“ – „Ano,“ řekla hostinská, nyní se tomu ze své strany také rozpomínajíc, a obrátila se ke K., „pan Momus pracuje pro dva pány, pro Klamma a pro Vallabeneho, je tedy dvojnásobný vesnický sekretář.“ – „Dokonce dvojnásobný,“ řekl K. a přikývl Momusovi, který se teď, skoro předkloněn, plně díval vzhůru na něj, tak jako se přikyvuje dítěti, které jsme právě slyšeli chválit. Jestliže v tom bylo jisté opovržení, buď to nebylo zpozorováno, nebo si to přímo vyžadovalo. Zrovna před K., který ještě ani nebyl natolik hoden, aby ho Klamm mohl i jen náhodou spatřit, byly zásluhy muže z nejbližšího Klammova okolí podrobně vyloženy s nezastřeným úmyslem vyvolat uznání a chválu K. A přece neměl K. pro to pravý smysl; on, který se vší silou snažil o Klammův pohled, nevážil si například postavení Momuse, který směl žít pod Klammovýma očima, obdiv nebo dokonce závist mu byly cizí, protože ne Klammova blízkost sama o sobě byla pro něj to, oč stojí za to usilovat, nýbrž aby on, K., jen on, a nikdo jiný se svými, nikoli s cizími přáními přistoupil ke Klammovi, a přistoupil k němu, ne aby u něho spočinul, nýbrž aby prošel kolem něho, dál do Zámku.

A podíval se na hodinky a řekl: „Teď ale musím jít domů.“ Hned se vztah změnil ve prospěch Momuse. „Ano, ovšem,“ řekl tento, „povinnosti školníka volají. Ale okamžik mi ještě musíte věnovat. Jen pár

krátkých otázek.“ – „Nemám na to chuť,“ řekl K. a chtěl jít ke dveřím. Momus udeřil spisem o stůl a vstal: „Ve jménu Klamma vás vyzývám, abyste odpověděl na mé otázky.“ – „V Klammově jménu?“ opakoval K. „Zajímají ho snad mé věci?“ – „O tom,“ řekl Momus, „nemohu soudit a vy přece ještě mnohem méně, to tedy přenechme oba klidně jemu. Vyzývám vás však, ve svém postavení, které mi Klamm propůjčil, abyste zůstal a odpověděl.“ – „Pane zeměměřiči,“ vmísila se hostinská, „varuju se radit vám dále; se svými dosavadními radami, těmi nejlépe míněnými, jaké mohou být, jste mě neslýchaným způsobem odmítl, a sem k panu sekretáři – nemám nic co skrývat – jsem přišla jen proto, abych úřad náležitě obeznámila s vaším chováním a vašimi úmysly a abych se na všechny časy zabezpečila před tím, že byste byl snad znova u mě ubytován, tak si stojíme, a na tom se už asi nic nezmění, a říkám-li proto nyní svůj názor, nedělám to snad proto, abych vám pomohla, ale abych panu sekretáři nelehký úkol, který znamená jednat s člověkem jako jste vy, trochu usnadnila. Přesto však můžete, právě pro mou úplnou otevřenost – jinak než otevřeně s vámi jednat nemohu, a i tak se to děje nerada – z mých slov také pro sebe mít prospěch, chcete-li jen. Pro tento případ vás tedy upozorňuji, že jediná cesta, která vás vede ke Klammovi, vede tudy skrze protokoly pana sekretáře. Nechci však přehánět, snad cesta nevede až ke Klammovi, snad končí daleko před ním, o tom rozhoduje úvaha pana sekretáře. V každém případě je to však jediná cesta, která vás alespoň ve směru ke Klammovi vede. A na tuto jedinou cestu chcete rezignovat, z žádného jiného důvodu než ze vzdoru?“ – „Ach, paní hostinská,“ řekl K., „není to ani jediná cesta ke Klammovi, ani není cennější než ostatní. A vy, pane sekretáři, rozhodujete o tom, zda to, co bych tady řekl, smí proniknout až ke Klammovi, nebo ne?“ „Ovšem,“ řekl Momus a díval se s hrdě sklopenýma očima vpravo a vlevo, kde nebylo co vidět, „nač bych byl jinak sekretářem.“ – „Nu, vidíte, paní hostinská,“ řekl K., „ne ke Klammovi potřebuji cestu, ale napřed k panu sekretáři.“ – „Tu ces-

tu jsem vám chtěla otevřít," řekla hostinská. „Nenabídla jsem vám dopoledne, že vaši prosbu předám Klammovi? Stalo by se to prostřednictvím pana sekretáře. Vy jste to však odmítl, a přece vám teď nic jiného nezbude než tahle cesta. Ovšem po vašem dnešním vystoupení, po pokusu o přepadení Klamma, s ještě menší nadějí na úspěch. Ale tato poslední, nejmenší, mizivá, vlastně vůbec neexistující naděje je přece jediná vaše." – „Jak to, paní hostinská," řekl K., „že jste se mě z počátku tak snažila odradit, abych pronikl ke Klammovi, a teď bere mou prosbu tak vážně a mě v případě nezdaru mých plánů zdánlivě považujete za ztraceného? Kdyby mi někdo mohl z upřímného srdce radit, abych vůbec usiloval dostat se ke Klammovi, jak je možné, že mě teď zdánlivě stejně upřímně na cestě ke Klammovi, i když, přiznejme, snad nevede až k němu, přímo žene vpřed?" – „Snad vás ženu vpřed?" řekla hostinská. „Je to hnát vpřed, když říkám, že vaše pokusy jsou beznadějné? To – by byl opravdu vrchol troufalosti, kdybyste tímto způsobem chtěl odpovědnost za sebe přenést na mě. Je to snad přítomnost pana sekretáře, co vás k tomu láká? Ne, pane zeměměřiči, k ničemu vás nepobízím. Jen to jedno mohu doznat, že jsem vás, když jsem vás uviděla poprvé, snad trochu přecenila. Vaše rychlé vítězství nad Friedou mě vylekalo, nevěděla jsem, čeho ještě můžete být schopen, chtěla jsem zabránit dalšímu neštěstí a myslela jsem si, že toho nemohu dosáhnout ničím jiným, než že se vás pokusím prosbami a hrozbami otřást. Mezitím jsem se naučila klidněji o celém tom přemýšlet. Dělejte si, co chcete. Vaše činy snad zanechají venku ve sněhu na dvoře hluboké stopy, ale víc nic." – „Ten rozpor se mi nezdá úplně vysvětlen," řekl K., „ale spokojuji se s tím, že jsem na něj upozornil. Nyní vás však, pane sekretáři, prosím, abyste mi řekl, zda je názor paní hostinské správný, totiž že protokol, který se mnou chcete sepsat, by mohl mít v důsledcích to, že budu moci předstoupit před Klamma. Je-li tomu tak, jsem okamžitě ochoten odpovědět na všechny otázky. V tomto směru jsem k všemu připraven." – „Ne," řekl Momus,

„takové souvislosti neexistují. Jde jen o to, získat pro Klammovu vesnickou registraturu přesný popis dnešního odpoledne. Popis je už hotov, jen dvě tři mezery máte ještě vyplnit, pro pořádek; jiný účel neexistuje a také jiného účelu nelze dosáhnout.“ K. se mlčky podíval na hostinskou. „Proč na mě hledíte,“ zeptala se hostinská, „řekla jsem snad něco jiného? Takový je stále, pane sekretáři, takový je stále. Překrucuje údaje, které mu někdo dá, a pak tvrdí, že dostal nesprávné údaje. Odjakživa jsem mu říkala, dnes i nikdy, že nemá nejmenší vyhlídku, že by ho Klamm přijal; nu, není-li tedy vyhlídka, nedostane ji ani skrze tento protokol. Může to být jasnější? Dále říkám, že tento protokol je jediné skutečné úřední spojení, které může s Klammem mít; i to je přece dostatečně jasné a nepochybné. Nevěří-li mi však a pořád – nevím, proč a k čemu – doufá, že k Klammovi může proniknout, pak mu, zůstane-li u svého myšlenkového postupu, může pomoci jediné skutečné úřední spojení, které s Klammem má, tedy tento protokol. Jen tohle jsem řekla, a kdo tvrdí něco jiného, zlovolně překrucuje má slova.“ – „Je-li tomu tak, paní hostinská,“ řekl K., „tak vás prosím o prominutí, pak jsem vás nepochopil správně; myslel jsem si totiž – mylně, jak se nyní ukázalo – že z vašich dřívějších slov zaslechnu, že pro mě přece jen existuje nějaká nejnepatrnější naděje.“ – „Jistě,“ řekla hostinská, „to je ovšem můj názor, zase překrucujete má slova, jen tentokrát opačným směrem. Taková naděje pro vás podle mého názoru existuje a zakládá se ovšem jen na tomto protokolu. Není to však tak, že můžete pana sekretáře prostě přepadnout otázkou: ‚Budu moci ke Klammovi, odpovím-li na otázky?‘ Když se tak ptá dítě, směje se tomu, když to udělá dospělý, je to urážka úřadu, pan sekretář to jen jemností své odpovědi laskavě zahalil. Ta naděje však, kterou míním, je právě v tom, že máte skrze protokol jakési spojení, snad jakési spojení s Klammem. Není to dost naděje? Kdyby se vás ptali, jaké máte zásluhy, které by vás činily hodným daru takové naděje, mohl byste uvést cokoliv nepatrného? Ovšem, přesněji nelze o této

naději nic říci, a zvláště pan sekretář ve svém úředním postavení nikdy ani sebemenší náznak o tom učinit nebude moci. Jemu jde, jak říká, jen o popis dnešního odpoledne, pro pořádek; víc neřekne, i když se ho hned teď v souvislosti s mými slovy na to zeptáte.“ – „Bude tedy, pane sekretáři,“ zeptal se K., „Klamm tento protokol číst?“ – „Ne,“ řekl Momus, „proč také? Klamm přece nemůže číst všechny protokoly, nečte dokonce vůbec žádný. ‚Ať mi zůstanou od těla s těmi vašimi protokoly!‘ říkává.“ – „Pane zeměměřiči,“ naříkala hostinská, „vysilujete mě takovými otázkami. Je snad nutné nebo byť jen žádoucí, aby Klamm tento protokol četl a doslovně se dozvěděl o malichernostech vašeho života; nechcete raději co nejpokorněji poprosit, aby se protokol před Klammem skryl, prosba ovšem rovněž nerozumná jako ta předchozí – kdo přece může před Klammem něco skrýt? – ale přece jen svědčící o sympatičtějším charakteru. A je to vůbec pro to, co vy nazýváte svou nadějí, nutné? Nevyjádřil jste sám, že byste byl spokojen, kdybyste jen měl příležitost promluvit před Klammem, i kdyby se na vás nedíval a neposlouchal vás? A nedosahujete tímto protokolem alespoň toho, snad však mnohem víc?“ „Mnohem víc?“ zeptal se K. „Jakým způsobem?“ – „Jen kdybyste pořád,“ zvolala hostinská, „nechtěl mít všechno hned v poživatelné podobě předloženo jako dítě! Kdo může na takové otázky dát odpověď? Protokol přijde do Klammovy vesnické registratury, to jste slyšel, víc o tom s určitostí říci nelze. Znáte však už potom celý význam protokolu, pana sekretáře, vesnické registratury? Víte, co to znamená, když vás pan sekretář vyslýchá? Snad nebo pravděpodobně to ani on sám neví. Sedí tu klidně a koná svou povinnost, pro pořádek, jak řekl. Pamatujte si však, že ho Klamm jmenoval, že pracuje v Klammově jménu, že to, co dělá, i když se to nikdy ke Klammovi nedostane, má přece předem Klammův souhlas. A jak může mít něco Klammův souhlas, co není naplněno jeho duchem? Daleko ode mne, abych tím chtěla nějak nemotorně panu sekretáři lichotit, také by si to velmi vyprosil, ale nemluvím o jeho samo-

statné osobnosti, nýbrž o tom, čím je, když má Klammův souhlas, jako právě teď: pak je nástroj, na němž spočívá Klammova ruka, a běda každému, kdo se mu nepodrobí.“

Hostinské výhrůžky se K. nebál, nadějí, kterými se ho pokoušela chytit, byl unavený. Klamm byl daleko. Jednou hostinská Klamma přirovnala k orlu, a to se K. zdálo směšné, teď už ne; myslel na jeho vzdálenost, na jeho nedobytné sídlo, na jeho, snad jen výkřiky, jaké K. ještě nikdy neslyšel, přerušovanou němost, na jeho dolů pronikající pohled, který se nikdy nedal prokázat, nikdy vyvrátit, na jeho z K. hloubky nezrušitelné kruhy, které nahoře opisoval podle nepochopitelných zákonů, viditelný jen okamžiky: to vše bylo Klammovi a orlovi společné. Jistě ale s tím tenhle protokol nic společného neměl, nad nímž právě teď Momus lámal slaný preclík, který mu k pivu chutnal a kterým posypal všechny papíry solí a kmínem.

„Dobrou noc,“ řekl K., „mám odpor ke každému výslechu,“ a šel ted skutečně ke dveřím. „Ale přece jde,“ řekl Momus skoro úzkostlivě hostinské. „Neodváží se,“ řekla ona, víc K. neslyšel, byl už v chodbě. Bylo chladno a foukal silný vítr. Z dveří naproti vyšel hostinský, zřejmě tam odtud za špehýrkou chodbu dohlížel. Šosy kabátu si musel přitáhnout k tělu, tak za ně trhal vítr i tady v chodbě. „Už jdete, pane zeměměřiči?“ řekl. „Divíte se tomu?“ zeptal se K. „Ano,“ řekl hostinský. „Copak vás nebudou vyslýchat?“ – „Ne,“ řekl K. „Nenechal jsem se vyslýchat.“ – „Proč ne?“ zeptal se hostinský. „Nevím,“ řekl K., „proč bych se měl nechat vyslýchat, proč bych se měl podrobit žertu nebo úřednímu rozmaru. Snad bych to byl jindy udělal rovněž ze žertu nebo z rozmaru, dneska ale ne.“ – „Nu ano, jistě,“ řekl hostinský, ale byl to jen zdvořilý, ne přesvědčený souhlas. „Teď musím pustit služebnictvo do výčepu,“ řekl pak, „je už dávno jejich hodina. Nechtěl jsem jen rušit výslech.“ – „Považoval jste to za tak důležité?“ zeptal se K. „Ó ano,“ řekl hostinský. „Neměl jsem to tedy odmítat,“ řekl K. „Ne,“ řekl hostinský, „to jste neměl udělat.“ Když K. mlčel, dodal, buď aby K.

utěšil, nebo aby rychleji odešel: „Nu, nu, kvůli tomu nemusí hned pršet síra z nebe.“ – „Ne,“ řekl K., „na to to počasí nevypadá.“ A rozešli se se smíchem.

Kapitola desátá

K. vystoupil na divoce ošlehaný volný schod a díval se do tmy. Zlé, zlé počasí. Nějak v souvislosti s tím ho napadlo, jak se hostinská snažila ho přimět k protokolu a jak se ale udržel. Nebyla to ovšem otevřená snaha, ve skrytu ho současně od protokolu odtahovala; nakonec člověk nevěděl, zda se udržel, nebo ustoupil. Intrikánská povaha, zdánlivě bezhlavě pracující jako vítr, podle vzdálených, cizích příkazů, do kterých člověk nikdy nedostal nahlédnout.

Sotva udělal pár kroků po silnici, uviděl v dálce dvě kolísavá světélka; toto znamení života ho potěšilo a pospíchal jim vstříc, i ony mu plynuly v ústrety. Nevěděl, proč byl tak zklamán, když poznal pomocníky. Vyšli mu přece naproti, pravděpodobně posláni Friedou, a lucerny, které ho zbavovaly tmy, v níž to kolem něho hlučelo proti němu, byly přece jeho vlastním majetkem, přesto byl zklamán, čekal cizí lidi, ne tyto staré známé, kteří mu byli břemenem. Ale nebyli to jen pomocníci, ze tmy mezi nimi vystoupil Barnabáš. „Barnabáši!“ zvolal K. a vztáhl k němu ruku. „Jdeš za mnou?“ Překvapení ze shledání nejprve nechalo zapomenout veškerou mrzutost, kterou Barnabáš K. kdysi způsobil. „Za vámi,“ řekl Barnabáš nezměněně přívětivě jako kdysi. „S dopisem od Klamma!“ „Dopis od Klamma!“ řekl K., zvrátil hlavu dozadu, a chvatně jej vzal z Barnabášovy ruky. „Posviťte!“ řekl pomocníkům, kteří se k němu úzce vpravo a vlevo tiskli a zvedali lucerny. K. musel velký list dopisu stočit docela malý, aby ho chránil před větrem. Pak četl: „Panu zeměměřiči v hostinci U Mostu. Zeměměřické práce, které jste doposud vykonal, docházejí mého uznání. I práce pomocní-

ků je chvályhodná, umíte je dobře nutit k práci. Nepolevujte ve své horlivosti! Dovádějte práce k dobrému konci. Přerušení by mne roztrpčilo. Mimochodem buďte klidný, otázka odměny bude v nejbližší době rozhodnuta. Mám vás na očích.“ K. vzhlédl od dopisu teprve, když pomocníci, kteří četli mnohem pomaleji než on, na oslavu dobré zprávy třikrát hlasitě zvolali „Hurá!“ a mávali lucernami. „Buďte zticha,“ řekl a Barnabášovi: „Je to nedorozumění.“ Barnabáš mu nerozuměl. „Je to nedorozumění,“ opakoval K., a vrátila se únava odpoledne, cesta do školní budovy mu připadala ještě tak daleká, a za Barnabášem stála celá jeho rodina, a pomocníci se k němu stále tiskli, takže je musel loktem odstrkávat; jak jen mu je Frieda mohla poslat vstříc, když přece přikázal, aby u ní zůstali. Cestu domů by byl našel i sám, a snáz sám než v této společnosti. Teď měl ještě ke všemu jeden šálu uvázanou kolem krku, jejíž volné konce vlály ve větru a několikrát udeřily do tváře K., druhý pomocník sice šálu vždycky hned stáhl z tváře K. dlouhým, špičatým, neustále si pohrávajícím prstem, ale situaci tím nijak nevylepšil. Oba se dokonce zdáli v tom tam a zpět nacházet zalíbení, jako je vůbec vítr a neklid noci nadchly. „Pryč!“ zakřičel K. „Když už jste mi vyšli naproti, proč jste s sebou nevzali moji hůl? Čím vás mám hnát domů?“ Krčili se za Barnabášem, ale tak vylekáni nebyli, aby přece své lucerny nepostavili vpravo a vlevo na ramena svého ochránce, který je ovšem hned setřásl. „Barnabáši,“ řekl K., a lehlo mu těžce na srdce, že mu Barnabáš očividně nerozuměl, že v klidných časech jeho kabátek krásně svítil, ale kdykoli šlo do tuhého, nebylo u něho pomoci, jen němý odpor, odpor, proti kterému se nedalo bojovat, protože on sám byl bezbranný, jen jeho úsměv svítil, ale pomáhal právě tak málo jako hvězdy nahoře proti bouřnému větru tady dole. „Podívej, co mi pán píše,“ řekl K. a držel mu dopis před tváří. „Pán je špatně informován. Nedělám přece žádnou zeměměřickou práci, a co pomocníci stojí, vidíš sám. A práci, kterou nedělám, přece také nemohu přerušit, ani roztrpčení pána nemohu vzbudit, jak si

mám zasloužit jeho uznání! A klidný nemohu nikdy být.“ „Vyřídím to,“ řekl Barnabáš, který po celou dobu četl mimo dopis, který by ostatně ani nebyl mohl číst, protože ho měl těsně před tváří. „Ach,“ řekl K., „slibuješ mi, že to vyřídíš, ale mohu ti opravdu věřit? Potřebuji tak nutně důvěryhodného posla, teď víc než kdy jindy.“ K. se zakousl do rtů netrpělivostí. „Pane,“ řekl Barnabáš s měkkým sklonem šíje – skoro by se K. zase od ní nechal svést, aby Barnabášovi věřil – „jistě to vyřídím; i to, co jsi mi naposled uložil, jistě vyřídím.“ „Jak!“ zvolal K. „To jsi tedy ještě nevyřídil? Nebyl jsi tedy druhý den v Zámku?“ „Ne,“ řekl Barnabáš. „Můj dobrý otec je starý, viděl jsi přece, a bylo tam právě hodně práce, musel jsem mu pomoci, ale teď půjdu zase brzy do Zámku.“ „Ale co to vlastně děláš, nepochopitelný člověče!“ zvolal K. a udeřil se do čela. „Nepatří tedy Klammovy věci přede všechno ostatní? Máš vysoký úřad posla a vykonáváš ho tak hanebně? Komu záleží na práci tvého otce? Klamm čeká na zprávy, a ty místo toho, abys se v běhu překotil, dáváš přednost tomu, aby ses dřel s hnojem ve chlévě.“ „Můj otec je švec,“ řekl Barnabáš nevyveden z klidu, „měl zakázky od Brunswicka, a já jsem přece otcův tovaryš.“ „Švec, zakázky, Brunswick,“ volal K. zarputile, jako by každé z těch slov navždy učinil nepoužitelným. „A kdo tady potřebuje holínky na věčně prázdných cestách? A co je mi po celém tom ševcování; posílku jsem ti svěřil, ne abys ji na ševcovském verpánku zapomněl a popletl, ale abys ji ihned donesl pánovi.“ Trochu se tu K. uklidnil, když si uvědomil, že Klamm přece pravděpodobně celou dobu nebyl v Zámku, ale v hostinci U pánů, ale Barnabáš ho zase podrážděl, když začal odříkávat první K. zprávu na důkaz, že si ji dobře zapamatoval. „Dost, nic nechci slyšet,“ řekl K. „Nezlob se na mě, pane,“ řekl Barnabáš, a jako by chtěl K. nevědomky potrestat, odvrátil od něho pohled a sklopil oči, ale bylo to spíš leknutí z křiku K. „Nezlobím se na tebe,“ řekl K., a jeho neklid se obrátil nyní proti němu samému. „Na tebe ne, ale je to pro mě moc zlé, mít takového posla pro nejdůležitější věci.“

„Podívej," řekl Barnabáš, a zdálo se, že na obranu své poslovské cti říká víc, než by směl, „Klamm přece na zprávy nečeká, dokonce ho mrzí, když přijdu. ‚Zase nové zprávy,' řekl jednou, a většinou vstane, když mě vidí přicházet z dálky, odejde do vedlejšího pokoje a nepřijme mě. Není ani určeno, že mám přijít hned s každou zprávou, kdyby to tak určeno bylo, přišel bych přirozeně hned, ale o tom nic určeno není, a kdybych nikdy nepřišel, nebyl bych kvůli tomu napomínán. Když přinesu zprávu, dělám to dobrovolně."

„Dobře," řekl K. a pozoroval Barnabáše a usilovně nehleděl na pomocníky, kteří se střídavě za Barnabášovými rameny jako z propadliště pomalu vynořovali a rychle s lehkým, větru napodobeným hvizdem, jako by byli pohledem K. vylekáni, zase mizeli, tak se dlouho bavili. „Jak to je u Klamma, nevím; že můžeš tam všechno přesně rozpoznat, pochybuji, a i kdybys mohl, nemohli bychom tyto věci zlepšit. Ale předat zprávu, to umíš, a proto tě prosím. Docela krátkou zprávu. Můžeš ji předat hned zítra a hned zítra mi říct odpověď, nebo alespoň vyřídit, jak jsi byl přijat? Můžeš to a chceš to udělat? Bylo by to pro mě velmi cenné. A snad budu ještě mít příležitost ti náležitě poděkovat, nebo máš snad už nyní nějaké přání, které bych ti mohl splnit." „Jistě ten úkol provedu," řekl Barnabáš. „A chceš se vynasnažit, provést ho pokud možno nejlépe, předat ho samotnému Klammovi, od samotného Klamma dostat odpověď a hned, všechno hned, zítra, ještě dopoledne, chceš to?"

„Udělám všechno, co bude v mých silách," řekl Barnabáš, „ale to dělám vždycky." „Nebudeme se už o tom dál přít," řekl K. „To je ta zpráva: Zeměměřič K. prosí pana přednostu, aby mu dovolil osobně se u něho ohlásit; předem přijímá jakoukoli podmínku, která by mohla být takovému povolení podmíněna. Ke své prosbě je přinucen tím, že dosud všechny osoby mezi nimi úplně selhaly, jako důkaz uvádí, že dosud neprovedl ani nejmenší zeměměřickou práci a podle sdělení starosty obce ji také nikdy neprovede, se zoufalou zahanbeností proto

přečetl poslední dopis pana přednosty, pouze osobní rozhovor u pana přednosty tu může pomoci. Zeměměřič ví, oč tím prosí, ale vynasnaží se působit panu přednostovi vyrušování co nejméně citelně, podřídí se jakémukoliv časovému omezení, podřídí se i stanovení počtu slov, které smí při rozhovoru použít, pokud by to bylo považováno za nutné, myslí si, že vystačí už s deseti slovy. V hluboké úctě a krajní netrpělivosti očekává rozhodnutí.“ K. mluvil v sebezapomnění, tak, jako by stál před Klammovými dveřmi a mluvil s vrátným. „Je to mnohem delší, než jsem myslel,“ řekl potom, „ale musíš to přece vyřídit ústně, dopis nechci psát, šel by přece zase jen nekonečnou úřední cestou.“ Tak to K. jenom pro Barnabáše načmáral na kus papíru na zádech jednoho z pomocníků, zatímco druhý svítil, ale K. to už mohl psát podle Barnabášova diktátu, který si všechno zapamatoval a odříkával to školácky přesně, aniž se staral o nesprávné napovídání pomocníků. „Tvá paměť je mimořádná,“ řekl K. a podal mu papír, „nyní se však, prosím, ukaž mimořádný i v jiném. A ta přání? Nemáš žádná? Trochu by mě to, upřímně řečeno, pokud jde o osud mé zprávy, uklidnilo, kdybys nějaká měl.“ Barnabáš nejprve zůstal zticha, pak řekl: „Mé sestry tě pozdravují.“ „Tvé sestry,“ řekl K., „ano, ta velká, silná děvčata.“ „Obě tě pozdravují, ale zvlášť Amálie,“ řekl Barnabáš, „ta mi dnes také ten dopis pro tebe přinesla ze Zámku.“ Drže se tohoto sdělení přede všemi ostatními, zeptal se K.: „Nemohla by i ona vzít mou zprávu do Zámku? Nebo byste nemohli jít oba a každý zkusit své štěstí?“ „Amálie nesmí do kanceláří,“ řekl Barnabáš, „jinak by to jistě velmi ráda udělala.“ „Snad k vám přijdu zítra,“ řekl K., „jen přijď ty napřed s odpovědí. Čekám tě ve škole. Pozdravuj ode mě také své sestry.“ Zdálo se, že K. slib dělá Barnabáše velmi šťastným, po rozlučkovém stisku ruky se ještě letmo dotkl K. na rameni. Tak, jako by teď bylo zase všechno jako tenkrát, když Barnabáš poprvé ve své záři vstoupil mezi sedláky do nálevny, pociťoval K. tento dotek, ovšem s úsměvem, jako vyznamenání. Krotčí teď na zpáteční cestě nechal pomocníky dělat, co chtěli.

Kapitola jedenáctá

Promrzlý skrznaskrz dorazil domů, všude byla tma, svíčky v lucernách dohořely, veden pomocníky, kteří už se tu vyznali, prohmatal se do jedné školní místnosti. „Váš první chvályhodný výkon," řekl v upomínce na Klammův dopis; ještě napůl ze spaní zavolala Frieda z kouta: „Nechte K. spát! Nerušte ho přece!" Tak K. zaměstnával její myšlenky, i když ho ona, přemožena ospalostí, nemohla očekávat. Nyní bylo rozsvíceno; světlo lampy ovšem nemohlo být dostatečně silné, protože petroleje bylo jen velmi málo. Mladá domácnost ještě měla různé nedostatky. Zatopeno sice bylo, ale velký pokoj, který se používal i k tělocviku – nářadí stálo kolem a viselo ze stropu – spotřeboval už všechno vyhrazené dříví, byl také, jak K. ujistili, už velmi příjemně teplý, ale bohužel zase úplně vychladl. Byla sice velká zásoba dříví v jedné kolně, ale ta kolna byla zamčená a klíč měl učitel, který odebrání dřeva povoloval jen pro topení během vyučovacích hodin. To by bylo snesitelné, kdyby měli postele, do kterých by se mohli uchýlit. Ale v tomto směru tam nebylo nic jiného než jediný slamník, uznatelně čistě potažený Friedinou vlněnou šálou, ale bez peřiny a jen se dvěma hrubými, tuhými pokrývkami, které sotva hřály. A i na tento ubohý slamník se pomocníci dívali chtivě, ale naději, že by na něm někdy směli ležet, přirozeně neměli. Úzkostlivě hleděla Frieda na K.; že umí pokoj, i když ten nejbídnější, pokojně zařídit, dokázala přece v hostinci U Mostu, ale tady toho už nemohla víc dosáhnout, úplně bez prostředků, jak byla. „Naše jediná pokojová ozdoba je tělocvičné nářadí," řekla, se slzami stěží se smějíc. Ale pokud šlo o největší nedostatky, nedostateč-

nou možnost spát a topení, slíbila s určitostí už na druhý den nápravu a prosila K., aby jen do té doby měl trpělivost. Ani slovo, ani náznak, ani výraz nedávalo tušit, že by vůči K. v srdci nesla alespoň sebemenší hořkost, i když ji přece, jak si musel sám říci, vyrvl jak z hostince U pánů, tak nyní z hostince U Mostu. Proto se však K. snažil shledávat všechno snesitelným, což mu také nebylo tak těžké, protože v myšlenkách putoval s Barnabášem a opakoval si jeho zprávu slovo za slovem, ale ne tak, jak ji předal Barnabášovi, ale tak, jak si myslel, že zazní před Klammem. Vedle toho se ovšem také upřímně radoval na kávu, kterou mu Frieda vařila na lihovém vařiči, a sledoval, opíraje se o vychladající kamna, její čilé, zkušené pohyby, jimiž na katedru rozprostřela nevyhnutelný bílý ubrus, postavila na něj květovaný kávový šálek, vedle chléb a slaninu a dokonce krabičku sardinek. Nyní bylo všechno hotové, ani Frieda ještě nejedla, ale čekala na K. Byly k dispozici dvě židle, tam seděli K. a Frieda u stolu, pomocníci u jejich nohou na pódiu, ale ti nikdy nebyli klidní, i při jídle rušili. I když dostali od všeho dostatek a ještě dlouho neskončili, zvedali se čas od času, aby zjistili, zda je na stole ještě mnoho a mohou očekávat ještě něco pro sebe. K. se o ně nestaral, teprve Friediným smíchem na ně byl upozorněn. Zakryl mazlivě její ruku na stole svou a tiše se zeptal, proč jim tolik promíjí, dokonce přátelsky snáší neomalenosti. Takhle se jich nikdy nezbaví, zatímco pevným, jejich chování i skutečně odpovídajícím zacházením by toho mohl dosáhnout, že buď je zkrotí, nebo, což by bylo ještě pravděpodobnější a také lepší, pobyt jim tak znechutí, že by nakonec utekli. Nezdá se, že tady ve školní budově bude příliš příjemný pobyt, nu, také to nebude dlouho trvat, ale ze všech nedostatků by se sotva co pociťovalo, kdyby pomocníci byli pryč a oni dva by byli sami v tichém domě. Nepozoruje snad také, že pomocníci jsou den ode dne drzejší, tak, jako by je vlastně teprve její přítomnost povzbuzovala a naděje, že K. před ní nebude zasahovat tak pevně, jak by to jindy dělal. Ostatně snad existují docela jednoduché prostředky, jak se

jich okamžitě bez okolků zbavit, snad je dokonce zná sama Frieda, která je přece se zdejšími poměry tak dobře obeznámena. A pomocníkům samým se přece pravděpodobně dělá jen laskavost, když se nějak vyženou, protože velké pohodlí to není, které tady vedou, a i ten zahálčivý život, který dosud užívali, tady alespoň zčásti skončí, protože by museli pracovat, kdežto Frieda se musí po rozrušeních posledních dnů šetřit a on, K., bude zaneprázdněn tím, aby našel východisko z jejich nouze. Avšak kdyby pomocníci měli odejít, cítil by se tím tak ulehčený, že by snadno zvládl celou práci školníka vedle všeho ostatního.

Frieda, která pozorně poslouchala, pomalu ho hladila po paži a říkala, že to všechno je také její mínění, že ale snad přece jen přeceňuje neomalenosti pomocníků, že jsou to mladí chlapci, veselí a trochu prostoduší, poprvé ve službě u cizího člověka, uvolnění z přísné zámecké kázně, proto neustále trochu rozrušení a užaslí, a v tomto stavu právě někdy páchají hlouposti, nad kterými se zlobit je sice přirozené, ale rozumnější je smát se. Ona se někdy nemůže ubránit smíchu. Přesto však úplně souhlasí s K., že by bylo nejlépe je poslat pryč a být spolu ve dvou sami. Přisunula se blíž ke K. a schovala obličej na jeho rameni. A tam řekla, tak těžko srozumitelně, že se k ní K. musel sklonit, že však neví o žádném prostředku proti pomocníkům a bojí se, že všechno, co K. navrhoval, selže. Pokud ví, přece sám je K. vyžádal, a teď je má a bude si je muset nechat. Nejlepší je brát je zlehka jako lehký lid, kterým také jsou, tak je nejlépe snášet.

K. s odpovědí nebyl spokojen; napůl žertem, napůl vážně řekl, zdá se, že je s nimi ve spolku, nebo že k nim má alespoň velkou náklonnost; nu, jsou to přece hezcí chlapci, ale neexistuje nikdo, koho by se člověk s trochou dobré vůle nemohl zbavit, a on jí to na pomocnících dokáže.

Frieda řekla, že mu bude velmi vděčná, jestli se mu to podaří. Ostatně se od nynějška už nebude nad nimi smát a nepromluví s nimi ani slovo zbytečně, také to opravdu není maličkost, být neustále pozo-

rována dvěma muži, naučila se dívat na ty dva jeho očima. A opravdu trochu sebou cukla, když se nyní pomocníci zase zvedli, zčásti aby inspektorovali zásoby jídla, zčásti aby přišli na kloub tomu neustálému šeptání.

K. toho využil, aby Friedě pomocníky znechutil, přitáhl ji k sobě a těsně vedle sebe dokončili jídlo. Nyní měli jít spát, a všichni byli velmi unavení, jeden z pomocníků dokonce usnul při jídle, to druhého velmi bavilo a chtěl přimět panstvo, aby se podívalo na hloupou tvář spáče, ale nepodařilo se mu to, odmítavě seděli K. a Frieda nahoře. V nesnesitelným stávajícím se chladu váhali jít také spát; nakonec K. prohlásil, že se musí ještě zatopit, jinak není možné spát. Pátral po nějaké sekyře, pomocníci o jedné věděli a přinesli ji, a teď se šlo k dřevníku. Po chvilce byly lehké dveře vypáčeny, nadšeni, jako by nic tak krásného ještě neprožili, honíce a strkajíce se, začali pomocníci nosit dříví do školní místnosti, brzy tam byla velká hromada, zatopilo se, všichni se uložili kolem kamen, pomocníci dostali jednu pokrývku, aby se do ní zabalili, úplně jim stačila, protože bylo dohodnuto, že vždy jeden bude bdít a udržovat oheň, brzy bylo u kamen tak teplo, že už vůbec pokrývku nepotřebovali, lampa byla zhasnuta, a šťastni z tepla a ticha se K. a Frieda natáhli ke spánku.

Když se K. v noci skrze nějaký šramot probudil a v prvním nejistém pohybu ze spánku šátral po Friedě, všiml si, že místo Friedy leží vedle něho jeden z pomocníků. Bylo to, pravděpodobně následkem podrážděnosti, kterou s sebou přinášelo už prudké probuzení, největší leknutí, které dosud ve vesnici zažil. S výkřikem se napůl zvedl a bez rozmyslu dal pomocníkovi takový pěstní úder, že se ten rozplakal. Celá věc se ostatně hned vysvětlila. Frieda byla probuzena tím, že – alespoň se jí tak zdálo – jí nějaké velké zvíře, pravděpodobně kočka, skočilo na prsa a pak hned uteklo. Vstala a hledala se svíčkou po celém pokoji to zvíře. Toho využil jeden pomocník, aby si na chvíli dopřál slasti slamníku, což nyní hořce odpykával. Frieda však nemohla nic najít, snad to

byl jen klam, vrátila se ke K., po cestě pohladila, jako by zapomněla na večerní rozhovor, schouleně kňučícího pomocníka utěšivě po vlasech. K. k tomu neřekl nic; nařídil jen pomocníkům, aby přestali topit, protože, při spotřebě skoro celého nashromážděného dříví, bylo už přetopeno.

Kapitola dvanáctá

Ráno se všichni probudili až tehdy, když už byly první školní děti tady a zvědavě obklopily ležení. To bylo nepříjemné, protože v důsledku velkého horka, které teď ovšem k ránu zase ustoupilo citelnému chladu, byli všichni svlečeni až na košili, a právě když se začali oblékat, objevila se Gisa, učitelka, blondýnka, velká, krásná, jen trochu strnulá dívka, ve dveřích. Byla zřejmě na nového školníka připravena a dostala asi i od učitele pokyny k chování, protože už na prahu řekla: „To nemohu strpět. To by byly pěkné poměry. Máte jen povolení spát ve školní místnosti, já ale nemám povinnost vyučovat ve vaší ložnici. Rodina školníka, která se dopoledne válí v postelích, fuj!“ Nu, proti tomu by se dalo leccos namítnout, zejména pokud jde o rodinu a postele, myslel si K., zatímco s Friedou – pomocníci k tomu nebyli k použití, leželi na podlaze a užasle zírali na učitelku a děti – spěšně přisunoval bradla a koně, oba je přehodil pokrývkami a vytvořil tak malý prostor, v němž bylo možné, chráněni před pohledy dětí, se alespoň obléci. Klid ovšem neměli ani okamžik, nejprve se učitelka hádala, protože v umyvadle nebyla čerstvá voda; právě K. pomýšlel na to, že přinese umyvadlo pro sebe a Friedu, úmysl prozatím vzdal, aby učitelku příliš nedráždil, ale zřeknutí nepomohlo, protože krátce nato se ozvala velká rána, naneštěstí totiž bylo opomenuto odklidit zbytky večeře z katedry, učitelka všechno smetla pravítkem, všechno letělo na zem; že vytekl olej ze sardinek a zbytky kávy a že se kávová konvice rozbila na kousky, učitelku starat nemuselo, školník přece hned zjedná pořádek. Ještě ne úplně oblečeni, dívali se K. a Frieda opřeni o bradla na ničení

svého malého majetku; pomocníci, kteří zřejmě vůbec nepomýšleli na to, aby se oblékli, nakukovali k velkému potěšení dětí dole mezi pokrývkami. Nejvíc Friedu samozřejmě bolela ztráta kávové konvice; teprve když ji K. pro útěchu ujistil, že okamžitě půjde k starostovi a bude žádat a dostane náhradu, vzpamatovala se natolik, že, jen v košili a spodničce, vyběhla z ohrádky, aby přinesla alespoň pokrývku a chránila ji před další špínou. Podařilo se jí to, i když učitelka, aby ji odstrašila, pravítkem bez ustání nervy drásajícím způsobem bušila do stolu. Když se K. a Frieda oblékli, museli pomocníky, kteří byli událostmi jako omámeni, nejen rozkazy a strkanci nutit k oblékání, ale zčásti je dokonce sami oblékat. Pak, když byli všichni hotovi, rozdělil K. nejbližší práce: pomocníci měli jít pro dříví a zatopit, nejprve však v druhé školní místnosti, odkud ještě hrozilo velké nebezpečí, neboť tam byl pravděpodobně už učitel. Frieda měla vytřít podlahu a K. přinese vodu a udělá jinak pořádek; na snídani prozatím nebylo pomyšlení. Aby se však obecně informoval o náladě učitelky, chtěl K. jít ven jako první, ostatní měli následovat, teprve až je zavolá, zařídil to tak jednak proto, aby hloupostmi pomocníků nenechal od začátku situaci zhoršovat, a jednak proto, že chtěl co nejvíce šetřit Friedu, protože ona měla ctižádost, on žádnou, ona byla citlivá, on ne, ona myslela jen na současné malé ohavnosti, on ale na Barnabáše a budoucnost. Frieda přesně plnila všechna jeho opatření, sotva z něho spouštěla oči. Sotva vystoupil kupředu, zavolala učitelka pod smíchem dětí, který od této chvíle vůbec už neustal: „No, vyspal se?“ a když K. na to nedbal, protože to přece nebyla pravá otázka, nýbrž šel ke stolu s umyvadlem, zeptala se učitelka: „Co jste udělali s mou Micou?“ Velká, stará, tlustá kočka ležela lenivě roztažena na stole, a učitelka zkoumala její zřejmě trochu poraněnou pacičku. Frieda tedy přece měla pravdu, tato kočka na ni sice neskočila, protože skákat už asi neuměla, nýbrž se přes ni plazila, byla přítomností lidí v jinak prázdném domě vylekaná, honem se schovala a při tomto pro ni nezvyklém chvatu se poranila. K. se to

pokoušel učitelce klidně vysvětlit, ale ta pochopila jen výsledek a řekla: „Nu ano, zranili jste ji, tím jste se tady uvedli. Jen se podívejte!“ a zavolala K. na katedru, ukázala mu pacičku, a dřív než se nadál, přejela mu drápky po hřbetě ruky; drápky byly sice už tupé, ale učitelka je, tentokrát bez ohledu na kočku, přitlačila tak pevně, že z toho přece byly krvavé šrámy. „A teď jděte ke své práci,“ řekla netrpělivě a sklonila se zase ke kočce. Frieda, která za bradly s pomocníky přihlížela, při pohledu na krev vykřikla. K. ukázal ruku dětem a řekl: „Podívejte, to mi udělala zlá, lstivá kočka.“ Řekl to ovšem ne kvůli dětem, jejichž křik a smích už se stal tak samozřejmým, že nepotřeboval dalšího podnětu nebo pobídky a žádné slovo by jím nemohlo proniknout nebo ho ovlivnit. Protože ale ani učitelka na urážku odpověděla jen krátkým postranním pohledem a jinak se dál zabývala kočkou, první vztek byl krvavým potrestáním zřejmě ukojen, zavolal K. Friedu a pomocníky a práce začala.

Když K. vynesl kbelík se špinavou vodou, přinesl čerstvou vodu a teď začal vymetat školní místnost, vystoupil z lavice asi dvanáctiletý chlapec, dotkl se ruky K. a řekl něco ve velkém hluku zcela nesrozumitelného. Vtom náhle veškerý hluk ustal, K. se otočil. To, čeho se celé dopoledne obávali, nastalo. Ve dveřích stál učitel, v každé ruce držel – ten malý muž – jednoho pomocníka za límec; zřejmě je zachytil při nošení dříví, protože mohutným hlasem volal a po každém slovu dělal pauzu: „Kdo se opovážil vniknout do dřevníku? Kde je ten darebák, abych ho rozdrtil?“ Vtom se zvedla ze země Frieda, která se u nohou učitelky snažila vymýt podlahu, podívala se ke K., tak, jako by chtěla načerpat sílu, a řekla, přičemž bylo něco z její staré nadřazenosti v pohledu a držení: „To jsem udělala já, pane učiteli. Nevěděla jsem si jiné rady. Jestliže měly být školní místnosti zrána vytopené, musela se kolna otevřít; v noci si pro klíč k vám přijít jsem se neodvažovala; můj snoubenec byl v hostinci U pánů, bylo možné, že tam zůstane přes noc, musela jsem se tedy rozhodnout sama. Jednala jsem nesprávně,

odpusťte to mé nezkušenosti; už mi mé jednání můj snoubenec dost vyčinil, když viděl, co se stalo. Ba, dokonce mi zakázal zrána zatopit, protože se domníval, že jste zamčením kolny ukázal, že jste nechtěl, aby se topilo, než sám přijdete. Že není zatopeno, je tedy jeho vina, že však byla kolna vypáčena, moje.“ „Kdo vylomil dveře?“ zeptal se učitel pomocníků, kteří se ještě stále marně snažili setřást jeho stisk. „Pán,“ řekli oba a ukázali, aby nebylo pochyb, na K. Frieda se zasmála, a tento smích jako by byl ještě průkaznější než její slova, pak začala ždímat hadr, kterým umývala podlahu, do kbelíku, tak, jako by svým vysvětlením byla celá příhoda uzavřena a výpovědi pomocníků jen dodatečný žert; teprve když zase, připravena k práci, poklekla, řekla: „Naši pomocníci jsou děti, kteří přes svá léta patří ještě do těchto školních lavic. Já jsem totiž pod večer otevřela dveře sekerou sama, bylo to velmi jednoduché, pomocníky jsem k tomu nepotřebovala, byli by jen rušili. Když ale v noci přišel můj snoubenec a vyšel ven, aby se podíval na škodu a pokud možno ji opravil, pomocníci běželi s sebou, pravděpodobně proto, že se báli tady zůstat sami, viděli mého snoubence pracovat na vylomených dveřích, a proto nyní říkají – jsou to děti.“

I když pomocníci během Friedina vysvětlení neustále kroutili hlavami, dál ukazovali na K. a snažili se němou mimikou Friedu od jejího názoru odvrátit; protože se jim to však nedařilo, konečně se podrobili, přijali Friedina slova jako příkaz a na nový dotaz učitele už neodpověděli. „Tak,“ řekl učitel, „vy jste tedy lhali? Nebo jste alespoň lehkomyslně obvinili školníka?“ Oni dál mlčeli, ale jejich třas a jejich úzkostné pohledy jako by ukazovaly na vědomí viny. „Pak vás okamžitě zprásknám,“ řekl učitel a poslal dítě do druhé místnosti pro rákosku. Když pak zvedl hůl, zvolala Frieda: „Vždyť pomocníci říkali pravdu,“ zoufale hodila hadr do kbelíku, až voda vystříkla, a utekla za bradla, kde se schovala. „Prolhaný lid,“ řekla učitelka, která právě dokončila obvaz pacičky a brala si zvíře na klín, pro který bylo svou hmotností skoro moc široké.

„Zbývá tedy pan školník," řekl učitel, odstrčil pomocníky a obrátil se ke K., který po celou dobu, opřen o koště, poslouchal: „Tenhle pan školník, který ze zbabělosti klidně dopouští, aby druzí byli nespravedlivě obviněni z jeho vlastních ničemností." „Nu," řekl K., který dobře zpozoroval, že Friedin zásah přece jen zmírnil první nespoutaný hněv učitele, „kdyby byli pomocníci trochu zpráskáni, nebylo by mi to líto; když byli při deseti spravedlivých příležitostech ušetřeni, mohou to jednou při jedné nespravedlivé odpykat. Ale i jinak by mi bylo vítané, kdyby se zabránilo bezprostřednímu střetnutí mezi mnou a vámi, pane učiteli, snad by to bylo milé i vám. Když ale teď Frieda mě pomocníkům obětovala –" zde K. udělal pauzu, bylo v tichu za pokrývkami slyšet Friedu vzlykat – „musí být nyní samozřejmě věc vyjasněna." „Neslýchané," řekla učitelka. „Jsem úplně vašeho mínění, slečno Giso," řekl učitel. „Vy, školníku, jste přirozeně pro tento hanebný služební přestupek na místě propuštěn; trest, který ještě bude následovat, si vyhrazuji, teď se ale okamžitě i se všemi svými věcmi kliďte z domu. Bude nám to pravým ulehčením a vyučování konečně bude moci začít. Tak hbitě!" „Odsud se nehnu," řekl K. „Jste můj nadřízený, ale ne ten, kdo mi to místo udělil, to je pan starosta, přijímám jen jeho výpověď. On mi však to místo přece nedal, abych tady se svými lidmi mrznul, nýbrž, jak jste sám řekl, aby zabránil mým zoufalým ukvapeným činům. Propustit mě teď znenadání by tedy přímo odporovalo jeho záměru; dokud neuslyším opak z jeho vlastních úst, nevěřím tomu. Ostatně se to pravděpodobně děje také k vaší velké výhodě, nenásleduji-li vaši lehkomyslnou výpověď." „Vy ji tedy nenásledujete?" zeptal se učitel. K. zavrtěl hlavou. „Dobře si to rozmyslete," řekl učitel. „Vaše rozhodnutí nejsou vždycky ta úplně nejlepší; vzpomeňte si například na včerejší odpoledne, když jste odmítl, abyste byl vyslechnut." „Proč to teď zmiňujete?" zeptal se K. „Protože se mi to líbí," řekl učitel, „a teď opakuji naposled: ven!" Když ani to nemělo účinek, šel učitel k katedru a tiše se radil s učitelkou, ta řekla něco

o policii, ale učitel to odmítl, nakonec se dohodli, učitel vyzval děti, aby přešly do jeho třídy, že se tam budou vyučovat společně s ostatními dětmi. Tato změna všechny potěšila, hned za smíchu a křiku byla místnost prázdná, učitel a učitelka šli jako poslední. Učitelka nesla třídní knihu a na ní ve své plnosti úplně lhostejnou kočku. Učitel by tu kočku rád nechal tady, ale narážku v tomto směru učitelka důrazně odmítla s poukazem na krutost K.; tak K. ke vší mrzutosti nabalili ještě i kočku na učitele. Ovlivnilo to zřejmě i poslední slova, která učitel ve dveřích adresoval K.: „Slečna tuto místnost s dětmi opouští z nutnosti, protože vy odmítavě neuposlechnete mé výpovědi a protože nikdo nemůže od ní, mladé dívky, žádat, aby uprostřed vašeho špinavého rodinného hospodářství vyučovala. Zůstanete tedy sám a můžete se tady, nerušen odporem slušných diváků, roztahovat, jak chcete. Ale nebude to dlouho trvat, za to ručím!“ A tím zabouchl dveře.

Kapitola třináctá

Sotva byli všichni pryč, řekl K. pomocníkům: „Jděte ven!“ Zmateni tímto nečekaným příkazem poslechli, ale když za nimi K. dveře uzamkl, chtěli se zase vrátit, kňučeli venku a klepali na dveře. „Jste propuštěni!“ zvolal K. „Nikdy vás už nevezmu do svých služeb.“ To si ovšem nechtěli nechat líbit a bušili rukama i nohama do dveří. „Zpátky k tobě, pane!“ volali, jako by K. byl suchá země a oni se chystali utonout v záplavě. Ale K. s nimi neměl žádný soucit, netrpělivě čekal, až nesnesitelný hluk donutí učitele zasáhnout. Stalo se to brzy. „Pusťte své zpropadené pomocníky dovnitř!“ křičel. „Propustil jsem je!“ křičel K. zpátky; mělo to ten nechtěný vedlejší účinek, že učiteli ukázalo, jak to vzbuzuje pozornost, když je někdo dost silný, nejen dát výpověď, nýbrž ji také provést. Učitel se pokoušel pomocníky laskavě uklidnit, aby tady jen klidně počkali, že je K. nakonec přece zase musí pustit dovnitř. Pak odešel. A snad by teď bylo zůstalo ticho, kdyby na ně K. znovu nezačal volat, že jsou teď definitivně propuštěni a nemají nejmenší naději na opětovné přijetí. Nato začali zase hlučet jako předtím. Zase přišel učitel, ale teď s nimi už nevyjednával, nýbrž je, zřejmě s obávanou rákoskou, vyhnal z domu.

Brzy se objevili před okny tělocvičny, bušili do skel a křičeli; ale slovům už nebylo rozumět. Nezůstali tam však dlouho, v hlubokém sněhu nemohli skákat, jak to jejich neklid vyžadoval. Spěchali proto k mřížoví školní zahrady, vyskočili na kamennou podezdívku, kde také, ovšem jen z dálky, měli lepší pohled do místnosti; běhali tam, přidržujíce se mřížoví, sem a tam, pak se zase zastavili a vztahovali

prosebně sepjaté ruce ke K. Tak si vedli dlouho, bez ohledu na zbytečnost svého úsilí; byli jako zaslepení, nepřestali ani tehdy, když K. spustil záclony na oknech, aby se jejich pohledu zbavil.

V nyní šeré místnosti šel K. k bradlům, aby se podíval po Friedě. Pod jeho pohledem se zvedla, upravila si vlasy, osušila tvář a mlčky se dala do vaření kávy. I když o všem věděla, zpravil ji přece K. formálně o tom, že pomocníky propustil. Jen přikývla. K. seděl ve školní lavici a pozoroval její unavené pohyby. Byla to vždycky ta svěžest a odhodlanost, které zkrášlovaly její drobné tělo; teď byla ta krása pryč. Několik dní soužití s K. stačilo, aby toho bylo dosaženo. Práce ve výčepu nebyla lehká, ale pravděpodobně jí přece spíše odpovídala. Nebo byla vzdálenost od Klamma pravou příčinou její uvadlosti? Blízkost Klamma ji učinila tak nesmyslně lákavou, v tomto lákání ji strhl K. k sobě, a ted vadne v jeho náručí.

„Friedo," řekl K. Hned odložila kávomlýnek a přišla ke K. do lavice. „Zlobíš se na mě?" zeptala se. „Ne," řekl K. „Myslím, že nemůžeš jinak. Žila jsi spokojeně v hostinci U pánů. Měl jsem tě tam nechat." „Ano," řekla Frieda a podívala se smutně před sebe, „měls mě tam nechat. Nejsem toho hodna, abych s tebou žila. Byl bys ode mě osvobozen a mohl bys snad dosáhnout všeho, co chceš. Z ohledu na mě se podrobuješ tyranskému učiteli, přejímáš tohle ubohé místo, obtížně se ucházíš o rozhovor s Klammem. Všechno pro mě, ale já ti to špatně oplácím." „Ne," řekl K. a utěšivě ji objal paží. „Všechno to jsou maličkosti, které mě neraní, a ke Klammovi přece nechci jen kvůli tobě. A co všechno jsi ty udělala pro mě! Než jsem tě poznal, chodil jsem tady vůbec v omylu. Nikdo mě nepřijal, a komu jsem se vnucoval, ten se se mnou rychle rozloučil. A když jsem mohl u někoho najít klid, byli to lidé, před kterými jsem zase sám utíkal, například lidé od Barnabáše." „Utíkal jsi před nimi? Je to tak? Nejmilejší!" vpadla Frieda živě a pak upadla po váhavém „Ano" K. zase do své únavy. Ale ani K. už neměl odhodlání vysvětlit, v čem se spojením s Friedou obrátilo pro něj

všechno k dobrému. Pomalu uvolnil paži od ní a chvíli seděl mlčky, dokud pak Frieda, tak, jako by paže K. jí byla dala teplo, které teď už nemohla postrádat, řekla: „Nebudu snášet tenhle život tady. Chceš-li si mě udržet, musíme se vystěhovat, kamsi, do jižní Francie, do Španělska.“ „Vystěhovat se nemohu,“ řekl K., „přišel jsem sem, abych tady zůstal. Zůstanu tady.“ A v rozporu, který se vůbec nenamáhal vysvětlit, dodal jako sám k sobě: „Co by mě bylo mohlo zlákat do této pusté země než touha tady zůstat?“ Pak řekl: „Ale i ty chceš zůstat tady, vždyť je to tvá země. Jen Klamm ti chybí, a to tě přivádí k zoufalým myšlenkám.“ „Klamm že by mi chyběl?“ řekla Frieda. „Klamma je tady přece nadbytek, příliš mnoho Klamma; abych mu unikla, chci pryč. Ne Klamm, ale ty mi chybíš, kvůli tobě chci pryč; protože se tebou nemůžu nasytit zde, kde na mě všichni dorážejí. Kdyby mi raději byla strhnuta ta hezká škraboška, kdyby mé tělo bylo raději ubohé, abych u tebe mohla v klidu žít.“ K. z toho zaslechl jen jedno. „Klamm je stále ještě s tebou ve spojení?“ zeptal se hned. „Volá tě?“ „O Klammovi nevím nic,“ řekla Frieda, „mluvím teď o jiných, například o pomocnících.“ „Ach, pomocnících!“ řekl K. překvapeně. „Pronásledují tě?“ „Copak jsi to nezpozoroval?“ zeptala se Frieda. „Ne,“ řekl K. a marně se snažil vzpomenout si na podrobnosti, „jsou to vlezlí a chlípní chlapci, ale že by se k tobě odvážili, nezpozoroval jsem.“ „Ne?“ řekla Frieda. „Nezpozoroval jsi, jak nebyli k vypuzení z našeho pokoje v hostinci U Mostu, jak žárlivě pozorovali náš vztah, jak si jeden naposled lehl na mé místo na slamníku, jak teď proti tobě vypovídali, aby tě vyhnali, zahubili, aby mohli být se mnou sami. To všechno jsi nezpozoroval?“ K. se podíval na Friedu, aniž odpověděl. Tyhle obžaloby proti pomocníkům byly pravděpodobně správné, ale mohly být všechny také vykládány mnohem nevinněji, z celé té směšné, dětinské, těkavé, nespoutané povahy těch dvou. A nemluvilo proti obvinění také to, že přece vždycky usilovali o to, aby s K. všude šli a nezůstávali u Friedy? K. něco takového zmínil. „Pokrytectví,“ řekla Frieda, „to jsi

neprohlédl? Ano, proč jsi je tedy vyhnal, když ne z těchto důvodů?“ A šla k oknu, odhrnula trochu záclonu, podívala se ven a pak K. zavolala k sobě. Pomocníci byli pořád venku u mřížoví, ačkoliv byli viditelně už velmi unaveni, vztahovali přesto čas od času, soustřeďujíce všechny síly, prosebně paže ke škole. Jeden si, aby se nemusel neustále držet, přepíchl kabát vzadu na jednu tyč mřížoví.

„Chudáci! Chudáci!“ řekla Frieda.

„Proč jsem je vyhnal?“ zvolal K. „Bezprostřední příčinou jsi byla ty.“ „Já?“ zeptala se Frieda, aniž odvrátila pohled od venku. „Tvé příliš přátelské zacházení s pomocníky,“ řekl K., „odpouštění jejich neomalenosti, smích nad nimi, pohlazení jejich vlasů, neustálá lítost nad nimi, chudáci, chudáci, říkáš zase, a nakonec ten poslední případ, kdy jsem ti nebyl příliš drahou cenou za to, abys pomocníky vykoupila z výprasku.“ „To je to právě,“ řekla Frieda, „o tom přece mluvím, to je to právě, co mě činí nešťastnou, co mě od tebe odvádí, zatímco já přece neznám většího štěstí pro sebe, než být u tebe, bez ustání, bez přerušení, bez konce, zatímco přece sním o tom, že tady na zemi není žádné klidné místo pro naši lásku, ne ve vesnici a nikde jinde, a představuji si proto hrob, hluboký a úzký; tam se držíme objati jako kleštěmi, já skrývám svou tvář na tobě, ty svou na mně, a nikdo nás už nikdy neuvidí. Ale tady se podívej na pomocníky! Ne tobě to patří, když spínají ruce, nýbrž mně.“ „A ne já,“ řekl K., „ale ty se na ně díváš.“ „Jistě, já,“ řekla Frieda skoro zlostně, „o tom přece pořád mluvím. K čemu by jinak záleželo na tom, že pomocníci chodí za mnou; třebas jsou vyslanci Klammovi.“ „Vyslanci Klammovi,“ řekl K., kterého toto označení, i když se mu hned zdálo přirozené, přesto velmi překvapilo. „Vyslanci Klammovi, jistě,“ řekla Frieda, „ať jsou tím, přesto jsou zároveň také hloupí chlapci, kterým ještě k výchově třeba výprasku. Jací ošklivé, černí hoši to jsou! A jak ohavný je rozpor mezi jejich tvářemi, které svědčí o dospělých, ba skoro o studentech, a jejich dětinsky bláhovým chováním! Myslíš, že to nevidím? Stydím se za ně. Ale to je právě to,

nemají mě odpuzovat, ale já se za ně stydím. Musím se na ně pořád dívat. Když by se měl na ně člověk zlobit, musím se smát. Když by se měli bít, musím hladit jejich vlasy. A když ležím vedle tebe v noci, nemůžu spát a musím se dívat přes tebe, jak jeden, pevně do pokrývky zabalen, spí a druhý před otevřenými dvířky kamen klečí a topí, a musím se tak předklonit, že tě skoro probudím. A nekočka mě leká – ach, znám kočky a znám také neklidné, neustále rušené podřimování ve výčepu – nekočka mě leká, já sama se lekám. A není potřeba tohle kočičí monstrum, trhám sebou při každém nejmenším šramotu. Jednou jsem se bála, že se probudíš a všechno skončí, a hned zas vyskočím a zapálím svíčku, abys jen rychle procitl a mohl mě chránit.“ „O ničem z toho jsem nevěděl,“ řekl K., „jen v tušení toho jsem je vyhnal; ted jsou však pryč, teď je snad všechno dobré.“ „Ano, konečně jsou pryč,“ řekla Frieda, ale její tvář byla ztrápená, ne radostná, „jenže nevíme, kdo to jsou. Vyslanci Klammovi, ve svých myšlenkách, v hře je tak nazývám, ale snad jsou to vskutku. Jejich oči, tyto prostoduché a přece jiskřící oči, mi něčím připomínají oči Klamma, ano, to je ono: je to Klammův pohled, který mnou někdy z jejich očí projíždí. A nesprávné je to proto, když jsem říkala, že se za ně stydím. Chtěla jsem jenom, aby tomu tak bylo. Vím ovšem, že jinde a u jiných lidí by takové chování bylo hloupé a nevhodné, u nich tomu tak není. S úctou a obdivem se dívám na jejich hlouposti. Jsou-li to však vyslanci Klammovi, kdo nás od nich osvobodí; a bylo by vůbec dobré, být od nich osvobozen? Nemusel bys je potom rychle pustit zpátky a být šťastný, kdyby se ještě vrátili?“ „Chceš, abych je pustil zase dovnitř?“ zeptal se K. „Ne, ne,“ řekla Frieda, „nic nechci méně. Pohled na ně, kdyby se teď hnali dovnitř, jejich radost, že mě zase vidí, jejich poskakování jako dětí a vztahování paží jako mužů, to všechno bych snad vůbec nemohla snést. Když ale zas uvážím, že ty, zůstaneš-li k nim tvrdý, snad tím odpíráš sám sobě přístup ke Klammovi, chci tě všemi prostředky uchránit následků toho. Pak chci, abys je pustil dovnitř. Pak K., jen

rychle s nimi dovnitř! Neohlížej se na mě, co záleží na mně! Budu se bránit, dokud budu moci; když ale mám prohrát, nu, prohraji, ale pak s vědomím, že i to se stalo pro tebe.“ „Jen mě utvrzuješ v mém úsudku o pomocnících,“ řekl K. „Nikdy sem s mou vůlí nevejdou. Že jsem je dostal ven, přece dokazuje, že je lze za jistých okolností zvládnout, a tedy dále, že nemají s Klammem nic podstatného společného. Zrovna včera večer jsem dostal dopis od Klamma, z něhož je vidět, že Klamm je o pomocnících úplně špatně informován, z čehož se musí zase soudit, že jsou mu zcela lhostejní, protože kdyby mu lhostejní nebyli, byl by si přesné zprávy o nich zajisté mohl opatřit. Že však ty v nich vidíš Klamma, nic nedokazuje, protože bohužel jsi stále ještě pod vlivem hostinské a vidíš Klamma všude. Pořád jsi ještě Klammova milenka, zdaleka ještě ne má žena. Někdy mě to úplně skličuje, je mi pak, jako bych všechno ztratil, mám pak pocit, jako bych teprve právě přišel do vesnice, ale ne plný naděje, jak jsem byl tehdy ve skutečnosti, ale s vědomím, že mě čekají jen zklamání a že budu muset jedno po druhém projít až k poslednímu kalu. Je to však jen někdy,“ dodal K. s úsměvem, když viděl, jak Frieda pod jeho slovy klesá, „a dokazuje to přece v zásadě něco dobrého, totiž, co pro mě znamenáš. A když mě teď vyzýváš, abych si vybral mezi tebou a pomocníky, tím už mají pomocníci prohráno. Jakápak myšlenka, vybírat si mezi tebou a pomocníky! Teď je ale chci konečně mít z krku, slovy i myšlenkami. Ostatně kdo ví, zda ta slabost, která nás oba zachvátila, nepochází odtud, že jsme pořád ještě nesnídali?“ „Možná,“ řekla Frieda unaveně se usmívajíc a šla k práci. I K. uchopil zase koště.

Po chvilce bylo tiše zaklepáno. „Barnabáš!“ zvolal K., odhodil koště a byl pár skoky u dveří. Lekaje se jména víc než čeho jiného, podívala se na něj Frieda. Nejistýma rukama nemohl K. staré zámky hned otevřít. „Už otevírám,“ opakoval neustále místo toho, aby se zeptal, kdo to vlastně klepe. A pak musel přihlížet, jak dokořán otevřenými dveřmi nevchází Barnabáš, nýbrž ten malý chlapec, který už dřív jednou chtěl

K. oslovit. K. však na něj neměl chuť vzpomínat. „Co tady chceš?“ řekl. „Vyučování je vedle.“ „Odtamtud právě přicházím,“ řekl chlapec a svýma velkýma hnědýma očima klidně vzhlédl ke K., stál vzpřímeně, paže těsně u těla. „Co tedy chceš? Rychle!“ řekl K. a trochu se sklonil, protože chlapec mluvil tiše. „Můžu ti pomoci?“ zeptal se chlapec. „Chce nám pomoci,“ řekl K. k Friedě a pak k chlapci: „Jak se vlastně jmenuješ?“ „Hans Brunswick,“ řekl chlapec, „žák čtvrté třídy, syn Otta Brunswicka, mistra ševcovského v Madelenině ulici.“ „Hleďme, Brunswick se jmenuješ,“ řekl K. a stal se k němu přívětivějším. Ukázalo se, že Hans byl krvavými šrámy, které učitelka vyryla do ruky K., tak vzrušen, že se předtím rozhodl K. přijít na pomoc. Svévolně se teď s nebezpečím velkého trestu plížil pryč ze školní místnosti vedle jako dezertér. Byly to pravděpodobně především takové chlapecké představy, co ho ovládalo. V jejich smyslu byla také vážnost, která mluvila ze všeho, co dělal. Jen zpočátku ho brzdila plachost, brzy si ale zvykl na K. i Friedu, a když potom dostal horkou dobrou kávu, stal se živým a důvěrným, a jeho otázky byly dychtivé a naléhavé, tak, jako by chtěl pokud možno rychle vyzvědět to nejdůležitější, aby pak mohl samostatně za K. a Friedu činit rozhodnutí. Bylo i něco panovačného v jeho povaze; ale bylo to s dětskou nevinností tak smíseno, že se mu člověk, napůl upřímně, napůl žertem, rád podrobil. V každém případě strhoval na sebe veškerou pozornost, všechna práce ustala, snídaně se značně protáhla. Ačkoli seděl ve školní lavici, K. nahoře na stole katedru, Frieda vedle na židli, vypadalo to, jako by Hans byl učitel, jako by zkoušel a hodnotil odpovědi; lehký úsměv kolem jeho měkkých úst jako by naznačoval, že dobře ví, že jde jen o hru, ale tím vážněji byl ve zbytku při věci, snad to ani nebyl úsměv, ale štěstí dětství, které si pohrávalo na rtech. Nápadně pozdě teprve přiznal, že K. už zná, odkdy ten jednou zavítal k Lasemannovi. K. byl tím šťastný. „Hrál sis tenkrát u nohou té paní?“ zeptal se K. „Ano,“ řekl Hans, „byla to má matka.“ A nyní musel vyprávět o své matce, ale dělal to jen váhavě a teprve na opakované

vyzvání, nyní se přece jen ukázalo, že je to malý chlapec, z něhož sice někdy, zvláště v jeho otázkách, snad v předtuše budoucnosti, snad však také jen v důsledku smyslového klamu neklidně napjatého posluchače, skoro energický, chytrý, dalekohledný muž promlouval, který však hned nato bez přechodu byl zase jen školákem, který některým otázkám vůbec nerozuměl, jiné překrucoval, který v dětské bezohlednosti mluvil příliš tiše, ačkoliv byl na tu chybu často upozorněn, a který nakonec jako ze vzdoru proti některým naléhavým otázkám úplně mlčel, a to zcela bez rozpaků, jak by dospělý nikdy nedokázal. Vůbec to bylo tak, jako by podle jeho názoru jen jemu bylo dovoleno se ptát, otázkami druhých však jako by se porušoval nějaký předpis a mařil čas. Mohl pak dlouhou dobu tiše sedět se vzpřímeným tělem, skloněnou hlavou, povytaženým dolním rtem. Friedě se to tak líbilo, že mu častěji kladla otázky, od nichž doufala, že ho tak přimějí k mlčení; podařilo se jí to také někdy, ale K. to zlobilo. Celkem se dozvěděli málo. Matka byla trochu churavá, ale jaká to byla choroba, zůstalo neurčité, dítě, které měla paní Brunswicková na klíně, byla Hansova sestra a jmenovala se Frieda (shodnost jména s ženou, která se ho vyptávala, přijal Hans nelibě), bydleli všichni ve vesnici, ale ne u Lasemanna, byli tam jen na návštěvě, aby se vykoupali, protože Lasemann měl ten velký škopek, ve kterém se koupat a dovádět bylo malým dětem, ke kterým Hans však nepatřil, zvláštním potěšením; o svém otci Hans mluvil s uctivou úctou nebo se strachem, ale jen tehdy, když současně nebyla řeč o matce, vůči matce byla hodnota otce zřejmě malá, ostatně všechny otázky o rodinném životě, ať jsme k nim přistupovali jakkoliv, zůstávaly bez odpovědi. O otcově živnosti se dozvěděli, že byl největší švec v místě, nikdo mu nebyl roven, jak se často na jiné otázky opakovalo, dokonce dával také jiným ševcům, například i otci Barnabáše, práci, v tomto posledním případě to Brunswick asi dělal jen ze zvláštní milosti, alespoň to naznačovalo hrdé natočení hlavy Hansovo, které přimělo Friedu, že k němu seskočila a políbila ho. Otázku, byl-li už

v Zámku, zodpověděl teprve po mnoha opakováních, a to „Ne“; stejnou otázku ohledně matky nezodpověděl vůbec. Nakonec se K. unavil; i jemu se zdálo ptaní zbytečné, dával v tom chlapci za pravdu, bylo v tom také něco zahanbujícího, oklikou přes nevinné dítě chtít vyzvídat rodinná tajemství, dvojnásob zahanbující ovšem bylo, že se ani zde nic nedozvěděl. A když potom K. k závěru chlapce zeptal, v čem tedy nabízí pomoc, nedivil se už, slyše, že Hans tady při práci chce jen pomoci, aby se učitel a učitelka s K. už tak nehádali. K. Hansovi vysvětlil, že taková pomoc není nutná, hádání patří asi k povaze učitele, a sotva se před ním bude moci chránit sebepřesnější prací, práce sama není těžká, a jen v důsledku náhodných okolností je s ní dnes pozadu, ostatně na K. toto hádání nepůsobí tak jako na školáka, oklepe ho, je mu skoro lhostejné, také doufá, že se učiteli velmi brzy úplně vyhne. Protože tedy šlo jen o pomoc proti učiteli, co nejsrdečněji za ni děkuje a Hans může jít zase zpátky, snad ho ještě nepotrestají. I když to K. vůbec nezdůrazňoval a jen bezděčně naznačil, že je to právě jen pomoc proti učiteli, kterou nepotřebuje, kdežto otázku jiné pomoci nechával otevřenou, Hans to přece jasně postřehl a zeptal se, zda K. snad potřebuje jinou pomoc; velmi rád by mu pomohl, a kdyby to sám nedokázal, poprosil by o to svou matku, a pak by se to jistě podařilo. I otec, když má starosti, prosí matku o pomoc. A matka se také už jednou po K. ptala, sama skoro nevychází z domu, jen výjimečně byla tehdy u Lasemanna; on, Hans, tam ale chodí často, aby si hrál s Lasemannovými dětmi, a tu se ho matka jednou zeptala, jestli tam snad zase někdy byl zeměměřič. Nyní nesmí matku, protože je tak slabá a unavená, zbytečně rozrušovat, a tak jen prostě řekl, že zeměměřiče tam neviděl, a dále se o tom nemluvilo; když ho však teď našel tady ve škole, musel ho oslovit, aby mohl matce podat zprávu. Protože to má matka nejraději, když se, bez výslovného rozkazu, splňují její přání. Nato řekl K. po krátké úvaze, že nepotřebuje pomoc, má všechno, co potřebuje, ale je od Hanse velmi hezké, že mu chce pomoci, a děkuje

mu za dobrý úmysl, je přece možné, že později něco bude potřebovat, pak se na něj obrátí, adresu přece má. Zato by mu snad on, K., tentokrát mohl trochu pomoci, je mu líto, že Hansova matka churaví a zjevně nikdo tady její chorobu nerozumí; v takovém zanedbaném případě může často dojít k těžkému zhoršení i o sobě lehkého trápení. Nyní má on, K., jisté lékařské znalosti a, co je ještě cennější, zkušenost s ošetřováním nemocných. Leccos, co se lékařům nepodařilo, jemu se zdařilo. Doma mu kvůli jeho léčivému účinku vždycky říkali „hořký kořínek“. V každém případě by se rád podíval na matku Hansovu a promluvil si s ní. Snad by jí mohl dát dobrou radu, už kvůli Hansovi by to rád udělal. Hansovy oči se při této nabídce nejprve rozzářily, svedly K. k tomu, aby byl naléhavější, výsledek však byl neuspokojivý, protože Hans říkal na různé otázky, aniž byl přitom příliš smutný, že k matce nesmí přijít žádný cizí host, protože má potřebu velké šetrnosti; ačkoliv s ní K. tenkrát sotva mluvil, ležela potom několik dní v posteli, což se ovšem často stává. Otec se tehdy ale na K. velmi zlobil, a jistě by nikdy nedovolil, aby K. přišel k matce; ba, chtěl tenkrát K. vyhledat, aby ho za jeho chování potrestal, jen matka ho od toho odvrátila. Především ale sama matka vůbec s nikým obecně mluvit nechce, a její otázka po K. nebyla žádnou výjimkou z pravidla, naopak, zrovna při zmínce o něm by mohla vyslovit přání ho vidět, ale neudělala to a tím zřetelně vyjádřila svou vůli. Chce jen o K. slyšet, ale s ním mluvit nechce. Ostatně to vůbec není skutečná nemoc, kterou trpí, zná velmi dobře příčinu svého stavu, a někdy ji také naznačuje: pravděpodobně je to zdejší vzduch, který nesnáší; ale přece zase nechce místo opustit, kvůli otci a dětem, také je už lépe, než bývalo dřív. To bylo asi to, co se K. dozvěděl, Hansova síla myšlení viditelně rostla, protože měl matku před K. chránit, před K., jemuž údajně chtěl pomoci; ba, k dobrému účelu udržet K. dál od matky si v leckterém dokonce protiřečil se svými vlastními dřívějšími výpověďmi, například pokud šlo o nemoc. Přesto však K. i teď poznal, že Hans mu je stále ještě dobře nakloněn, jen

zapomínal kvůli matce na všechno ostatní; koho stavěl člověk proti matce, upadl hned v nespravedlnost, teď to byl K., ale mohl to být třeba i otec. K. chtěl tohle poslední vyzkoušet a řekl, je asi jistě velmi rozumné od otce, že matku tak chrání před každým vyrušováním, a kdyby on, K., tenkrát jen něco podobného tušil, nebyl by matku oslovit se odvážil, a prosí teď ještě dodatečně, aby doma za něj poprosil za odpuštění. Nemůže ale úplně rozumět, proč otec, je-li příčina trápení tak jasně stanovena, jak Hans říká, zdržuje matku, aby se v jiném vzduchu zotavila; člověk musí říci, že ji zdržuje, protože neodchází jen kvůli dětem a jemu, ale děti by přece mohla vzít s sebou, nemusela by přece odejít na dlouhou dobu a také ne příliš daleko, už nahoře na zámeckém kopci je vzduch úplně jiný. Nákladů takového výletu se otec bát nemusí, je přece největším ševcem v místě, a jistě má i on nebo matka příbuzné nebo známé v Zámku, kteří by je rádi přijali. Proč ji nepustí? Takovou chorobu by neměl podceňovat; K. matku viděl jen letmo, ale právě její nápadná bledost a slabost ho přiměla ji oslovit; už tehdy se divil, že otec v zlém vzduchu obecné koupelny a prádelny tu nemocnou ženu nechal a také si ve svých hlasitých řečech nedělal žádné zdrženlivosti. Otec asi neví, oč jde; i když se trápení v poslední době možná zlepšilo, takové trápení má své nálady, ale nakonec se, pokud se proti němu nebojuje, vrací se shromážděnou silou, a nic už pak nemůže pomoci. Nemůže-li už K. mluvit s matkou, snad by přece bylo dobré, kdyby mluvil s otcem a upozornil ho na všechno to.

Hans napjatě poslouchal, většině rozuměl, hrozbu nesrozumitelného zbytku pocítil silně. Přesto řekl, že s otcem K. mluvit nemůže, otec má k němu odpor a asi by s ním zacházel jako učitel. Řekl to s úsměvem a plaše, když mluvil o K., a zarputile a smutně, když zmiňoval otce. Dodal však, že K. by snad přece mohl mluvit s matkou, ale jen bez vědomí otce. Pak Hans se strnulým pohledem chvíli přemýšlel, zcela jako žena, která chce udělat něco zakázaného a hledá možnost,

jak to provést bez trestu, a řekl, pozítří by to snad bylo možné, otec jde večer do hostince U pánů, bude tam mít schůzky, a tehdy přijde on, Hans, večer sem a doprovodí K. k matce, předpokládaje ovšem, že matka souhlasí, což je ještě velmi nepravděpodobné. Především ona nedělá nic proti vůli otce, ve všem se mu podrobuje, i ve věcech, jejichž nerozumnost sám on, Hans, jasně vidí. Hans teď skutečně hledal u K. pomoc proti otci; bylo to, jako by sám sebe oklamal, když si myslel, že chce K. pomoci, zatímco ve skutečnosti chtěl vyzkoumat, zda snad, když nikdo z dřívějšího prostředí pomoci nemohl, tenhle náhle objevený a nyní matkou dokonce zmiňovaný cizinec by toho byl schopen. Jak nevědomky uzavřený, skoro zákeřný ten chlapec byl. Dosud se to dalo stěží vyvodit z jeho vzezření a slov; teprve z formálně dodatečných, náhodou i úmyslem vylákaných doznání to člověk poznal. A teď v dlouhých rozhovorech s K. uvažoval, jaké obtíže se mají překonat. Byly to, při nejlepší vůli Hansově, skoro nepřekonatelné obtíže; zcela v myšlenkách a přece hledaje pomoc, se neklidně pomrkávajícíma očima stále díval na K. Před otcovým odchodem nesmí matce nic říci, jinak by to otec zjistil a všechno by bylo nemožné, musí tedy teprve později to zmínit; ale ani teď, s ohledem na matku, ne náhle a rychle, nýbrž pomalu a při vhodné příležitosti; pak musí matky teprve poprosit o souhlas, pak teprve může K. přivést; nebude ale pak už pozdě, nehrozí už návrat otce? Ne, je to přece nemožné. K. mu dokazoval, že to není nemožné. Toho, že čas nebude stačit, se nemusí bát, krátký rozhovor, krátké pobytí stačí, a přivádět Hans K. nemusí. K. bude někde v blízkosti domu skrytě čekat, a na pokyn Hanse hned přijde. Ne, řekl Hans, u domu čekat K. nesmí – zas to byla citlivost ohledně jeho matky, která ho ovládala –, bez vědomí matky se K. nesmí dát na cestu, v takovou před matkou tajnou dohodu Hans s K. vstoupit nesmí; musí K. vyzvednout ze školy, a ne dříve, než o tom matka ví a dovolí to. Dobře, řekl K., pak je to opravdu nebezpečné a je pak možné, že ho otec přistihne v domě; a i když se to nestane, bude ho matka ve stra-

chu z toho K. vůbec nenechat přijít, a tak všechno kvůli otci selže. Proti tomu se Hans zas bránil, a tak šel ten spor sem a tam.

Dávno již K. zavolal Hanse z lavice ke katedru, vtáhl ho mezi svá kolena a chvílemi ho konejšivě hladil. I tato blízkost přispívala k tomu, že se – navzdory občasnému Hansovu odporu – vytvořilo porozumění. Nakonec se shodli na následujícím: Hans nejprve matce řekne plnou pravdu; aby však jí usnadnil souhlas, dodá, že K. chce mluvit také se samotným Brunswickem, ovšem ne kvůli matce, ale kvůli svým vlastním záležitostem. Bylo to také správné, během rozhovoru K. napadlo, že Brunswick, i když může být jinak nebezpečný a zlý člověk, přece jen jeho protivníkem už vlastně být nemůže, byl přece, alespoň podle zprávy starosty, vůdcem těch, kdo, byť i z politických důvodů, požadovali povolání zeměměřiče. Příchod K. do vesnice musel tedy pro Brunswicka být vítán; pak byl ovšem rozmrzelý pozdrav první den a odpor, o kterém mluvil Hans, skoro nepochopitelný; snad však byl Brunswick právě proto uražen, že se K. nejprve neobrátil s prosbou o pomoc na něho, snad šlo o jiné nedorozumění, které by několik slov mohlo vyjasnit. Pokud by k tomu došlo, pak by K. mohl v Brunswickovi získat opření proti učiteli, ba dokonce proti starostovi, celá úřední lest – co jiného to bylo? – kterou starosta a učitel ho zdržovali od zámeckých úřadů a tlačili do postavení školníka, mohla by být odhalena; kdyby znova došlo k boji o K. mezi Brunswickem a starostou, musel by Brunswick K. přitáhnout na svou stranu, K. by se stal hostem v Brunswickově domě, Brunswickovy mocenské prostředky by mu byly dány k dispozici, navzdory starostovi; kdo ví, kam by se tím dostal, a v blízkosti té ženy by v každém případě byl často – tak si pohrával se sny a ony s ním, zatímco Hans, jen v myšlenkách o matce, starostlivě pozoroval mlčení K., tak, jak to člověk dělá vůči lékaři, který je ponořen v přemýšlení, aby pro těžký případ nalezl pomocný prostředek. S tímto návrhem K., že chce s Brunswickem mluvit kvůli místu zeměměřiče, Hans souhlasil, ovšem jen proto, že tím byla jeho matka před ot-

cem chráněna a navíc šlo pouze o případ nouze, který, jak doufal, nenastane. Zeptal se už jen, jak K. vysvětlí otci pozdní hodinu návštěvy, a spokojil se nakonec, byť s poněkud zasmušilou tváří, s tím, že K. řekne, že nesnesitelné místo školníka a odpovídající zacházení ze strany učitele ho v náhlém zoufalství přimělo ztratit veškerý ohled.

Když tak nyní bylo všechno, pokud se dalo předvídat, promyšleno a možnost zdaru alespoň už nebyla vyloučena, Hans, zbaven tíhy přemýšlení, se stal veselejším, žvatlal ještě chvíli dětsky, nejprve s K. a pak i s Friedou, která dlouho seděla jako v docela jiných myšlenkách a teprve nyní začala zase do rozhovoru vstupovat. Mezi jiným se ho zeptala, čím chce být; moc o tom nepřemýšlel a řekl, že chce být mužem jako K. Když se pak zeptali na jeho důvody, ovšem nedovedl odpovědět, a otázku, zda chce snad být školníkem, s určitostí popřel. Teprve když se dál ptali, poznal člověk, oklikou po jaké cestě došel ke svému přání. Současné postavení K. nebylo vůbec záviděníhodné, nýbrž smutné a opovrženíhodné, to viděl i Hans přesně, a aby to poznal, nepotřeboval vůbec pozorovat jiné lidi, on sám by nejraději chtěl matku chránit před každým pohledem a slovem K. Přesto však přišel ke K. a prosil ho o pomoc a byl šťastný, když K. souhlasil, i u jiných lidí se mu zdálo poznávat něco podobného, a především sama matka přece K. zmiňovala. Z tohoto rozporu v něm vznikla víra, že teď je sice K. ještě nízký a odpuzující, ale v ovšem skoro nepředstavitelně vzdálené budoucnosti že převýší všechny. A právě tahle přímo pošetilá vzdálenost a hrdý vývoj, který k ní měl vést, lákaly Hanse: za tuto cenu byl ochoten přijmout i přítomného K. Zvlášť dětsky-staromoudré v tomto přání bylo to, že Hans se díval na K. jako na někoho mladšího, jehož budoucnost se táhne dál než jeho vlastní, budoucnost malého chlapce. A byla to také skoro zasmušilá vážnost, s níž, otázkami Friedy stále nucen, o těchto věcech mluvil. Teprve K. ho zase rozveselil, když řekl, že ví, čemu Hans závidí, že jde o jeho krásnou sukovici, která ležela na stole a s níž si Hans, roztržitě v rozhovoru, hrál. Nu, takové hole umí

K. vyrábět, a vyrobí Hansovi, až jejich plán vyjde, ještě krásnější. Ted už nebylo úplně jasné, zda Hans skutečně myslel jen tu hůl, tak se zaradoval ze slibu K. a vesele se rozloučil, nikoli bez toho, že by K. pevně stiskl ruku a řekl: „Tedy pozítří."

Byl nejvyšší čas, že Hans odešel, protože krátce nato učitel strhl dveře a zvolal, když viděl K. a Friedu klidně sedět u stolu: „Promiňte vyrušení! Ale řekněte mi, kdy tady konečně bude uklizeno? Musíme vedle sedět stěsnáni, vyučování trpí, vy se zde ale protahujete a roztahujete ve velké tělocvičně, a abyste měli ještě víc místa, poslali jste pryč i pomocníky! Teď ale alespoň vstaňte a hněte se!" A pak jen K.: „Teď mi přineseš svačinu z hostince U Mostu!"

Všechno to bylo zuřivě křičeno, ale slova byla poměrně mírná, dokonce i o sobě hrubé tykání. K. byl okamžitě ochoten uposlechnout; jen aby učitele vyzpovídal, řekl: „Vždyť jsem dostal výpověď." „Výpověď nevýpověď, přines mi tu svačinu," řekl učitel. „Výpověď nevýpověď, to právě chci vědět," řekl K. „Co blábolíš?" řekl učitel. „Vždyť jsi výpověď nepřijal." „To stačí, aby pozbyla účinnosti?" zeptal se K. „Pro mě ne," řekl učitel, „to mi můžeš věřit, zřejmě však pro starostu, nepochopitelně. Teď ale utíkej, jinak opravdu poletíš ven." K. byl spokojen, učitel tedy mezitím se starostou mluvil, nebo snad vůbec nemluvil, nýbrž si jen předvídatelný názor starosty uspořádal, a ten zněl ve prospěch K. Teď chtěl K. hned pospíchat za svačinou, ale ještě z chodby ho učitel zavolal zpátky; buď chtěl tímto zvláštním rozkazem jen vyzkoušet ochotu K. ke službě, aby se podle toho mohl dále řídit, nebo dostal zase novou chuť rozkazovat a těšilo ho nechat K. běžet rychle a pak ho stejně rychle na jeho rozkaz jako číšníka obrátit zpátky. K. ze své strany věděl, že by se příliš velkou ústupností učinil otrokem a bitochem učitele, ale do jisté meze chtěl teď rozmary učitele trpělivě snášet, protože i když mu učitel, jak se ukázalo, nemohl právoplatně dát výpověď, mohl mu to místo zajisté udělat mučivým až k nesnesitelnosti. A právě na tomto místě K. nyní záleželo víc než dříve. Rozhovor

s Hansem mu probudil nové, přiznaně nepravděpodobné, úplně bezdůvodné, ale už nezapomenutelné naděje; skoro zakryly Barnabáše. Když šel za nimi, a jinak nemohl, musel všechnu svou sílu na to sebrat, nestarat se o nic jiného, ne o jídlo, bydlení, vesnické úřady, ba ani o Friedu; a v zásadě přece šlo jen o Friedu, neboť všechno ho zajímalo jen s ohledem na ni. Proto musel toto místo, které Friedě dávalo jistou jistotu, hledět si udržet, a nesmělo ho mrzet, kvůli tomuto účelu více od učitele snášet, než by jinak snášel. Všechno to nebylo příliš bolestivé, patřilo to do řady neustálých drobných útrap života, nebylo to nic ve srovnání s tím, oč K. usiloval, a nepřišel sem, aby vedl život v ctích a klidu.

A tak, jak byl chvíli před tím ochoten utíkat do hostince, byl na změněný rozkaz hned připraven dát nejdřív pokoj do pořádku, aby se tam učitelka s třídou mohla zase vrátit. Jenže uklidit se mělo velmi rychle, protože potom měl K. ještě dojít pro svačinu a učitel měl už velký hlad a žízeň. K. ujistil, že všechno proběhne podle přání; chvilku se učitel díval, jak se K. snaží, odklízí lože, srovnává nářadí na cvičení, letem zametá, zatímco Frieda myla a drhla stupínek. Horlivost učitele zřejmě uspokojovala; ještě upozornil, že před dveřmi je připravená hromada dřeva k topení – do kůlny už K. zřejmě nechtěl pouštět – a potom s hrozbou, že se brzy vrátí a přijde zkontrolovat, přešel k dětem.

Po chvíli mlčenlivé práce se Frieda zeptala, proč se K. teď učiteli tolik podřizuje. Byla to asi otázka soucitná, plná starosti, ale K., který myslel na to, jak málo se Friedě podle jejího původního slibu podařilo chránit ho před rozkazy a násilím učitele, jen krátce řekl, že teď, když se stal školníkem, musí ten úřad také zastávat. Pak bylo zase ticho, až K., připomenutý právě tím krátkým rozhovorem, že Frieda byla už tak dlouho jako ztracená v starostech, hlavně téměř po celou dobu rozhovoru s Hansem, se jí teď, zatímco nosil dovnitř dřevo, otevřeně zeptal, co ji vlastně

zaměstnává. Odpověděla a pomalu k němu vzhlédla, že nic určitého; myslí jen na hostinskou a na pravdivost některých jejích slov. Teprve když na ni K. naléhal, po několikerém zdráhání odpověděla obšírněji, aniž však přitom přestala pracovat, což nedělala z pilnosti, protože práce přitom nijak nepostupovala, nýbrž jen aby nebyla nucena dívat se na K. A teď vyprávěla, jak při rozhovoru K. s Hansem nejdřív klidně poslouchala, jak se potom polekala několika slovy K. a začala pronikavěji chápat jejich smysl a jak od té chvíle už nemohla přestat slyšet v K. slovech potvrzení výstrahy, za niž vděčí hostinské a jejíž oprávněnosti ale nikdy nechtěla uvěřit.
K., mrzutý nad obecnými slovními obraty a i uslzeným, naříkavým hlasem spíš podrážděný než dojatý – především proto, že se do jeho života zase vměšuje hostinská, aspoň prostřednictvím vzpomínek, protože osobně měla dosud malý úspěch –, hodil dřevo, které nesl v náručí, na zem, usedl na ně a vážnými slovy teď žádal naprostou jasnost. „Už nejednou," začala Frieda, „hned od začátku, se hostinská snažila donutit mě, abych o tobě pochybovala, netvrdila, že lžeš, naopak, říkala, že jsi dětsky otevřený, ale že tvá povaha je tak odlišná od naší, že i když mluvíš otevřeně, těžko se přemáháme ti uvěřit, a pokud nás včas nezachrání dobrá přítelkyně, musíme si teprve trpkou zkušeností zvyknout věřit. I jí, která má tak bystrý pohled na lidi, se nevedlo o moc jinak. Jenže po posledním rozhovoru s tebou v hostinci U Mostu – já jen opakuji její zlá slova – ti prohlédla, teď už nás nemůžeš oklamat, i kdyby ses sebevíc snažil skrývat své úmysly. Ty ale nic neskrýváš, to říkala pořád dokola, a pak ještě řekla: Jen se snaž při vhodné příležitosti opravdu mu naslouchat, ne jen povrchně, ne, opravdu mu naslouchat. Nic jiného neudělala a při tom vyposlechla ohledně mě přibližně toto: Vetřel ses do mé přízně – používala to hanlivé slovo jen proto, že jsem ti náhodou

přišla do cesty, nebyla jsem ti zrovna nemilá a protože výčepní dívku velmi mylně považuješ za předurčenou oběť každého hosta, který po ní vztáhne ruku.
Kromě toho jsi chtěl, jak se hostinská dozvěděla od hostinského U pánů, z jakýchsi důvodů tehdy U pánů přenocovat, a toho se tenkrát dalo dosáhnout vlastně jedině skrze mě. To všechno by stačilo jako důvod, abych se stala tvou milenkou pro onu noc; aby však z toho vzniklo víc, bylo potřeba víc, a tím víc byl Klamm. Hostinská netvrdí, že ví, co od Klamma chceš, tvrdí jen, že ještě dřív, než jsi mě znal, jsi se stejně prudce snažil ke Klammovi dostat jako potom. Rozdíl byl prý jen v tom, že dřív jsi byl bez naděje, teď ale věříš, že máš ve mně spolehlivý prostředek, jak se ke Klammovi dostat opravdu, a to brzy a dokonce v převaze. Jak jsem se ale polekala – bylo to jen letmo, bez hlubšího důvodu –, když jsi dnes jednou řekl, že jsi tu zabloudil, ještě dřív, než jsi mě znal. Jsou to možná táž slova, která použila hostinská; i ta říká, že ses stal cílevědomým teprve od chvíle, kdy jsi mě poznal. To prý vzniklo z toho, že ses domníval, že jsi ve mně získal Klammovu milenku a tím máš v rukou zástavu, kterou lze vyplatit jen za nejvyšší cenu. O této ceně vyjednávat s Klammem je prý tvá jediná snaha. Protože ti o mě nejde nic, zato o cenu jde všechno, jsi ohledně mě ochotný k jakékoli ochotě, ohledně ceny jsi zarputilý. Proto je ti jedno, že ztratím místo U pánů, jedno, že musím odejít i z hostince U Mostu, jedno, že budu muset dělat těžkou školnickou práci. Nemáš pro mě žádnou něhu, dokonce ani čas, přenecháváš mě pomocníkům, žárlivost neznáš, jedinou hodnotou pro tebe je, že jsem byla Klammovou milenkou, ve své nevědomosti se snažíš, abych na Klamma nezapomínala, abych se nakonec moc nebránila, až přijde rozhodující chvíle; a přece bojuješ i proti hostinské, které jediné přisuzuješ schopnost tě ode mě odtrhnout, proto jsi svou roztržku s ní vyhrotil, abys musel

odejít z hostince U Mostu se mnou; že já, pokud na tom jen záleží na mně, jsem za všech okolností tvým majetkem, o tom nepochybuješ.
Jednání s Klammem si představuješ jako obchod, hotové za hotové. Počítáš se všemi možnostmi; za předpokladu, že dosáhneš ceny, jsi připraven udělat všechno; bude-li mě Klamm chtít, dáš mě mu; bude-li chtít, abys zůstal u mě, zůstaneš, bude-li chtít, abys mě zavrhl, zavrhneš mě; ale jsi připraven i hrát komedii, bude-li to výhodné, předstíráš, že mě miluješ, jeho lhostejnost se budeš snažit překonat tím, že vyzvedneš svou nicotnost a zahanbíš ho faktem svého nástupnictví, nebo tím, že mu předáš má vyznání lásky k jeho osobě, která jsem ti skutečně učinila, a budeš ho prosit, aby mě zase přijal, ovšem za zaplacení ceny; a nepomůže-li nic jiného, pak budeš jménem manželů K. prostě žebrat. Když ale potom – tak uzavřela hostinská – uvidíš, že ses ve všem zmýlil, ve svých předpokladech i v nadějích, ve své představě o Klammovi a jeho vztazích se mnou, pak začne mé peklo, protože pak teprve budu doopravdy tvým jediným majetkem, na který zůstaneš odkázán, ale zároveň majetkem, který se ukázal bezcenným a se kterým budeš podle toho zacházet, protože ke mně nemáš žádný jiný cit než cit vlastníka.“

Napjatě, se sevřenými ústy, K. naslouchal; dřevo pod ním se rozkutálelo, málem sklouzl na zem, nevšímal si toho; teprve teď vstal, posadil se na stupínek, vzal Friedinu ruku, která se mu slabě pokoušela vymknout, a řekl: „V té zprávě jsem nedokázal vždycky rozeznat tvůj názor od názoru hostinské.“ „Byl to jen názor hostinské,“ řekla Frieda. „Všemu jsem naslouchala, protože hostinskou ctím; ale bylo to poprvé v mém životě, že jsem její názor úplně a dokonale zavrhla. Tak uboze se mi zdálo všechno, co říkala, tak vzdálené jakémukoli pochopení toho, jak to s námi

dvěma bylo. Spíš mi připadal pravý úplný opak toho, co říkala. Vzpomněla jsem si na to kalné ráno po naší první noci, jak jsi klečel vedle mě s pohledem, jako by bylo všechno ztracené. A jak se to pak doopravdy tak utvářelo, že ačkoli jsem se tolik snažila, nepomohla jsem ti, nýbrž jsem ti překážela. Kvůli mně se stala hostinská tvou nepřítelkyní, mocnou nepřítelkyní, kterou pořád ještě podceňuješ; kvůli mně, pro kterou jsi měl takové starosti, jsi musel bojovat o své místo, byl jsi ve ztrátě proti starostovi, musel ses podřídit učiteli, byl jsi vydán napospas pomocníkům, a nejhorší ze všeho: kvůli mně jsi se možná provinil proti Klammovi. Že se teď chceš pořád dostat ke Klammovi, byla přece jen bezmocná snaha jak ho nějak usmířit. A říkala jsem si, že hostinská, která to všechno jistě ví mnohem lépe než já, mě svými našeptáváními chtěla jen uchránit před příliš zlými výčitkami vůči sobě samé. Dobře míněná, ale zbytečná námaha. Má láska k tobě by mi pomohla přes všechno, nakonec by nesla kupředu i tebe, pokud ne tu ve vesnici, tedy jinde; jeden důkaz své síly už přece podala, zachránila tě před rodinou Barnabáše.“ „To byl tedy tenkrát tvůj opačný názor,“ řekl K., „a co se od té doby změnilo?“ „Nevím,“ řekla Frieda a dívala se na ruku K., která tu její držela, „možná se nic nezměnilo; když jsi tak blízko u mě a tak klidně se ptáš, pak věřím, že se nic nezměnilo. Ve skutečnosti ale“ – vzala K. svou ruku, seděla před ním zpříma a plakala, aniž si zakrývala tvář; otevřeně mu tu uslzenou tvář nastavovala, jako by neplakala nad sebou samou a tedy nemusela nic skrývat, nýbrž jako by plakala nad zradou K. a tak mu i náležel ten žal jejího pohledu –, „ve skutečnosti ale se všechno změnilo od chvíle, kdy jsem tě slyšela mluvit s tím chlapcem.
Jak nevinně jsi začal, ptal ses na poměry v domácnosti, na to a ono; měla jsem pocit, jako bys právě vešel do výčepu, přátelský, otevřený, a tak dětsky dychtivě jsi hledal můj pohled. Nebyl žádný

rozdíl oproti tenkrát, a já jen přála, aby tu byla hostinská, slyšela tě a potom se ještě pokusila trvat na svém názoru. Pak jsem ale najednou, nevím, jak se to stalo, zpozorovala, s jakým úmyslem s tím chlapcem mluvíš. Soucitnými slovy sis získal jeho nelehce získatelnou důvěru, abys pak nerušeně mohl jít za svým cílem, který jsem rozpoznávala stále zřetelněji. Tím cílem byla ta žena. Z tvých zdánlivě starostlivých řečí o ní mluvil zcela nezakrytě jen ohled na tvé obchody. Klamal jsi tu ženu, ještě dřív než jsi ji získal. Nejen svou minulost, ale i svou budoucnost jsem slyšela z tvých slov; bylo mi, jako by vedle mě seděla hostinská a všechno mi vykládala, a já se ji snažím všemi silami odstrčit, ale vidím jasně beznadějnost takové snahy, a přitom to vlastně už vůbec nebyla já, kdo byl klamán – klamána jsem už ani nebyla –, nýbrž ta cizí žena. A když jsem se pak ještě vzchopila a zeptala se Hanse, čím se chce stát, a on řekl, že se chce stát jako ty, a tedy ti už úplně patřil, jaký byl potom velký rozdíl mezi ním, dobrým chlapcem, který byl tady zneužíván, a mnou, tenkrát ve výčepu?“

„Všechno,“ řekl K., ze zvyku na výčitky už se vzpamatoval, „všechno, co říkáš, je v jistém smyslu správné; není to nepravdivé, jen je to nepřátelské. Jsou to myšlenky hostinské, mé nepřítelkyně, i když věříš, že jsou tvé vlastní, to mě utěšuje. Ale jsou poučné, od hostinské se dá ještě leccos naučit. Mně samému to neřekla, i když mě jinak nešetřila; zjevně svěřila tuto zbraň tobě v naději, že ji použiješ v hodinu pro mě obzvláště zlou nebo rozhodující. Zneužívám-li já tebe, zneužívá tě ona podobně. Teď ale, Friedo, uvaž: i kdyby všechno bylo úplně přesně tak, jak říká hostinská, bylo by to zlé jen v jednom případě – totiž pokud mě nemáš ráda. Pak, jedině pak by opravdu bylo tak, že jsem tě získal s vypočítavostí a lstí, abych s tím majetkem lichvařil. Pak by možná dokonce patřilo už k mému plánu, že jsem tenkrát, abych vyvolal tvůj soucit, předstoupil před tebe pod paží s Olgou, a hostinská zapomněla

jen zmínit tohle v mém dluhovém účtu. Jestli to ale není ten zlý případ a jestli tě tenkrát nestrhla k sobě lstivá šelma, nýbrž jestli jsi mi vyšla vstříc, jako jsem já vyšel vstříc tobě, a jsme se našli, oba zapomenuti na sebe sama, řekni, Friedo, jak je to pak? Pak přece vedu svou věc stejně jako tvou; není tu žádný rozdíl, a oddělovat je může jen nepřítelkyně. To platí všude, i vůči Hansovi. Při posuzování rozhovoru s Hansem ostatně ve svém jemnocitu velmi přeháníš, neboť pokud se úmysly Hanse a mé úplně nekryjí, nejde to přece tak daleko, že by snad mezi nimi existoval protiklad, kromě toho Hansovi náš rozpor neunikl, pokud tomu věříš, podceňuješ tohoto obezřelého človíčka velmi, a i kdyby mu snad všechno uniklo, nikomu z toho nevznikne újma, v to doufám."

„Je tak těžké se vyznat, K.," řekla Frieda a povzdechla si. „Nedůvěru k tobě jsem jistě neměla, a jestli něco takového na mě přešlo od hostinské, blaženě to shodím a na kolenou tě budu prosit o odpuštění, jak to vlastně celou tu dobu dělám, i když říkám tak zlé věci. Pravdou však zůstává, že přede mnou mnohé tajíš; přicházíš a odcházíš, nevím odkud a kam. Tenkrát, když Hans klepal, zavolal jsi dokonce jméno Barnabáš. Kdybys jen jedinkrát takhle milujícím hlasem zavolal mě, jako jsi tenkrát z mně nepochopitelného důvodu zavolal to nenáviděné jméno. Když ke mně nemáš důvěru, jak u mě má potom nevzniknout nedůvěra; nejsem pak přece zcela vydána hostinské, kterou svým chováním zřejmě potvrzuješ. Ne ve všem, nechci tvrdit, že ji ve všem potvrzuješ; nezahnal jsi přece kvůli mně pomocníky? Ach, kdybys jen věděl, s jakou touhou ve všem, co děláš a mluvíš, i když mě to trápí, hledám pro sebe dobré jádro." „Především, Friedo," řekl K., „nezatajuju ti ani to nejmenší. Jak mě hostinská nenávidí a jak se snaží mě tě zbavit a jakými opovrženíhodnými prostředky to dělá a jak jí ustupuješ, Friedo, jak jí ustupuješ! Řekni, v čem před tebou něco tajím? Že se chci dostat ke Klammovi, víš, že mi

k tomu nemůžeš pomoct a že toho tedy musím dosáhnout na vlastní pěst, víš taky, že se mi to dosud nepodařilo, vidíš. Mám se teď dvojnásobně pokořovat tím, že budu vyprávět o neúspěšných pokusech, které mě i ve skutečnosti dost pokořují? Mám se snad chlubit tím, že jsem u dvířek Klammových saní prostydle a nadarmo čekal celé dlouhé odpoledne? Šťastný, že nemusím na takové věci dál myslet, pospíchám k tobě, a teď mi zase všechno tohle vyvstává hrozivě z tebe. A Barnabáš? Jistě, čekám ho. Je to Klammův posel; já jsem ho jím neučinil." „Zase Barnabáš!" zvolala Frieda. „Nemůžu věřit, že je dobrý posel." „Snad máš pravdu," řekl K., „ale je to jediný posel, který mi je posílán." „Tím hůř," řekla Frieda, „tím víc by ses ho měl mít na pozoru." „K tomu mi bohužel dosud nedal podnět," řekl K. s úsměvem. „Přichází zřídka, a co nese, je bezvýznamné; jen to, že to pochází přímo od Klamma, mu dává cenu."

„Ale podívej," řekla Frieda, „vždyť už ani Klamm není tvůj cíl, možná mě to znepokojuje nejvíc. Že ses pořád přese mě tlačil ke Klammovi, bylo zlé, že od Klamma teď zřejmě ustupuješ, je mnohem horší, je to něco, co ani hostinská nepředvídala. Podle hostinské skončilo mé štěstí, pochybné a přesto velmi skutečné štěstí, dnem, kdy jsi definitivně nahlédl, že tvá naděje v Klamma je marná. Teď ale už nečekáš ani na ten den; náhle vejde malý chlapec, a ty s ním začneš bojovat o jeho matku, tak, jako bys bojoval o vzduch k životu." „Můj rozhovor s Hansem jsi pochopila správně," řekl K. „Tak to opravdu bylo. Ale copak pro tebe tak všechen tvůj dřívější život zapadl (až na hostinskou samozřejmě, která se nedá strhnout dolů), že už nevíš, jak se musí bojovat o postup, zvlášť když člověk přichází úplně zdola? Jak se musí využít všeho, co nějak dává naději? A tato žena přichází ze Zámku, ona sama mi to řekla, když jsem první den zabloudil k Lasemannovi. Co by bylo bližšího, než ji požádat o radu nebo

dokonce o pomoc; zná-li hostinská úplně přesně jen všechny překážky, které odrazují od Klamma, pak tato žena pravděpodobně zná tu cestu, sama po ní přece přišla dolů.“ „Cestu ke Klammovi?“ zeptala se Frieda. „Ke Klammovi, jistě, kam jinam,“ řekl K. Pak vyskočil: „Teď je ale nejvyšší čas dojít pro svačinu.“ Naléhavě, daleko přes míru dané příležitosti, ho Frieda prosila, aby zůstal, tak, jako by teprve jeho setrvání potvrdilo všechno útěšné, co jí řekl. K. ale připomněl učitele, ukázal na dveře, které by se každou chvíli mohly s hromovým třeskem rozletět, slíbil taky, že se hned vrátí, dokonce nemusí ani zatápět, on sám to obstará. Nakonec se Frieda mlčky podřídila. Když K. venku brouzdal sněhem – ta cesta už dávno měla být odházena, zvláštní, jak pomalu práce postupovala –, uviděl u mříží, jak se jeden z pomocníků k smrti unavený drží. Jen jeden, kde byl druhý? Zlomil tedy K. alespoň vytrvalost jednoho z nich? Zbývající byl ovšem ještě dost horlivý ve své věci; to bylo vidět, když, oživen pohledem na K., okamžitě zběsileji začal rozpínat paže a zkroušeně obracet oči. „Jeho neústupnost je příkladná,“ řekl si K. a ovšem musel dodat: „Člověk s ní zmrzne u toho mříží.“ Navenek však K. neměl pro pomocníka nic jiného než hrozbu pěstí, která vylučovala jakékoli přiblížení, ba, pomocník úzkostlivě ustoupil ještě pořádný kus zpátky. Právě Frieda otevřela okno, aby, jak bylo s K. dohodnuto, před zatopením vyvětrala. Hned pomocník od K. upustil a připlížil se, neodolatelně přitahován, k oknu. Tvář zkřivenou přívětivostí k pomocníkovi a prosebnou bezmocností ke K., mávla nahoře z okna trochu rukou – nebylo ani zřetelné, zda je to obrana nebo pozdrav –, pomocník se tím ale v přibližování ani nedal zmást. Tu Frieda honem zavřela vnější okno, zůstala však za ním, ruku na klice, s hlavou nakloněnou stranou, s velkýma očima a strnulým úsměvem. Věděla, že tím

pomocníka víc láká než odstrašuje? K. se už ale neohlížel, raději chtěl spěchat, co jen šlo, a brzy se vrátit.

Kapitola čtrnáctá

Konečně – bylo už tma, pozdní odpoledne – K. uvolnil zahradní cestu, sníh po obou stranách cesty navršil do vysokých hromad a udusal a byl teď s denní prací hotov. Stál u zahradní branky, široko daleko sám. Pomocníka před hodinami zahnal, hnal ho velký kus cesty; pomocník se pak někde mezi zahrádkami a boudami schoval, nedal se najít a od té doby také už nevystoupil znovu na světlo. Frieda byla doma a prala buď už prádlo, nebo pořád ještě umývala Gisinu kočku; bylo to znamení velké důvěry ze strany Gisy, že Friedě tuhle práci svěřila, ovšem práci nechutnou a nepatřičnou, jejíž převzetí by K. jistě netrpěl, kdyby nebylo velmi rozumné využít po různých zanedbáních služby každou příležitost, kterou si lze Gisu zavázat. Gisa se zalíbením přihlížela, jak K. snášel malou dětskou vaničku z půdy, jak se ohřívala voda a jak se nakonec kočka opatrně zdvihla do vaničky. Pak Gisa dokonce kočku zcela Friedě přenechala, neboť Schwarzer, K. známý z prvního večera, přišel, pozdravil K. se směsí ostychu, který byl toho večera založen, a nemírného opovržení, jaké náleželo školníkovi, a odebral se pak s Gisou do druhé třídy. Tam oba pořád ještě byli. Jak K. v hostinci U Mostu vyprávěli, žil Schwarzer, který byl přece synem kastelána, z lásky ke Gise už dlouho ve vesnici, dokázal svými styky, aby ho obec jmenovala pomocným učitelem, ale ten úřad vykonával hlavně tak, že nevynechal téměř žádnou vyučovací hodinu Gisy – bud seděl ve školní lavici mezi dětmi, nebo, raději, na stupínku u Gisiných nohou. Nerušilo to už vůbec, děti si na to dávno zvykly, a to snad o to snáz, že Schwarzer k dětem neměl ani náklonnost, ani pochopení,

sotva s nimi mluvil, od Gisy převzal jen vyučování tělocviku a jinak byl spokojen tím, že žil v blízkosti, ve vzduchu, v teple Gisy. Jeho největší radostí bylo sedět vedle Gisy a opravovat sešity. I dnes se tím zaměstnávali, Schwarzer přinesl velkou hromadu sešitů, učitel jim dával vždycky i své, a dokud bylo ještě světlo, viděl K. ty dva pracovat u stolku u okna, hlavu u hlavy, nehybně, teď tam bylo vidět jen dvě plápolající svíčky. Byla to vážná, mlčenlivá láska, která oba spojovala; tón udávala Gisa, jejíž těžkopádná bytost sice někdy ve chvílích zdivočení prolomila všechny meze, která by ale nikdy nic podobného u jiných a jindy netrpěla; tak se musel také živý Schwarzer podřídit, pomalu chodit, pomalu mluvit, hodně mlčet; byl ale za všechno, to bylo vidět, bohatě odměňován Gisinou prostou, tichou přítomností. Přitom Gisa možná ani Schwarzera nemilovala; aspoň její kulaté, šedé, formálně nikdy nemrkající, spíš v panenkách zdánlivě se otáčející oči na takové otázky nedávaly odpověď; bylo vidět jen to, že Schwarzera bez odporu trpí, ale pocty být milována synem kastelána si jistě vážit neuměla, a své plné, bujné tělo nosila nezměněně klidně dál, ať ji Schwarzer sledoval pohledem nebo ne. Schwarzer jí naproti tomu přinášel neustálou oběť, že zůstával ve vesnici; posly otce, kteří ho častěji přicházeli odvést, odbýval tak rozhořčeně, jako by už krátká, jimi vyvolaná vzpomínka na Zámek a na jeho synovskou povinnost byla citelným, nenahraditelným rušením jeho štěstí. A přece vlastně měl spoustu volného času, protože Gisa se mu obecně ukazovala jen při vyučovacích hodinách a při opravování sešitů, ovšemže ne z vypočítavosti, nýbrž proto, že nade vše milovala pohodlí a tím i samotu a nejšťastnější byla pravděpodobně, když si doma mohla v naprosté volnosti natáhnout na kanape, vedle sebe kočku, která nerušila, protože se už sotva mohla pohnout. Tak se Schwarzer potuloval velkou část dne bez zaměstnání, ale i to mu bylo milé, protože při tom měl vždycky možnost, kterou taky velmi často využíval, jít do Lví uličky, kde Gisa bydlela, vystoupit nahoru k jejímu pokojíčku pod střechou, naslouchat u vždycky

zamčených dveří a potom honem zase odejít, poté co v pokoji bez výjimky zjistil to nejdokonalejší, nepochopitelné ticho. Přesto se i u něho někdy ukazovaly důsledky tohoto způsobu života – nikdy ovšem v Gisině přítomnosti – ve směšných výbuších na okamžik znovu probuzené úřední povýšenosti, která se ovšem k jeho současnému postavení hodila dost špatně; obvykle to pak nedopadalo dobře, jak to zažil i K.

Zarážející bylo jen, že – aspoň v hostinci U Mostu – mluvili o Schwarzerovi s jistou úctou, i když šlo o věci spíš směšné než úctyhodné, a i Gisa byla do té úcty zahrnuta. Přesto nebylo správné, když Schwarzer jako pomocný učitel věřil, že je mimořádně nad K.; ta převaha neexistovala; školník je pro učitelský sbor, a to zejména pro učitele Schwarzerova rázu, velmi důležitá osoba, kterou nelze beztrestně nevážit a jíž je třeba, nelze-li se té neúcty vzdát ze stavovských zájmů, nevšímavost učinit snesitelnou aspoň odpovídajícím protidarem. K. si na to při příležitosti chtěl vzpomenout, také Schwarzer u něho ještě od prvního večera byl v dluhu, který se nestal menším tím, že nejbližší dny Schwarzerově uvítání vlastně daly za pravdu. Neboť nebylo při tom možno zapomínat na to, že to uvítání možná určilo směr všemu následujícímu. Schwarzerem byla úplně nesmyslně hned v první hodině na K. přitažena plná pozornost úřadu, kdy, ještě úplně cizí ve vesnici, bez známých, bez útočiště, přemožený únavou z pochodu, zcela bezmocný, jak tam ležel na slamníku, byl vydán každému úřednímu zásahu. Jen o jednu noc později by už mohlo všechno proběhnout jinak, klidně, napůl ve skrytu, aspoň by o něm nikdo nic nevěděl, neměl žádné podezření, aspoň by neváhal nechat ho jako pocestného tovaryše u sebe den; byla by se jeho upotřebitelnost a spolehlivost ukázala, roznesla by se po sousedství, pravděpodobně by brzy jako čeledín někde našel místo. Samozřejmě, úřadu by to neuniklo. Ale byl podstatný rozdíl, zda uprostřed noci kvůli němu probudili ústřední kancelář nebo toho, kdo jiný byl u telefonu, zda si vyžádali okamžité rozhodnu-

tí, ve zdánlivé pokoře, ale přece s otravnou neúprosností vyžádali, k tomu ještě od nahoře pravděpodobně nemilovaného Schwarzera, nebo zda místo toho všeho K. příští den v úředních hodinách zaklepal u starosty a, jak se slušelo, se ohlásil jako cizí pocestný tovaryš, který má u určitého obecníka už nocleh a pravděpodobně zítra zase potáhne dál; leda že by nastal zcela nepravděpodobný případ a našel zde práci, ovšem jen na pár dní, protože déle zůstat v žádném případě nechce. Tak nebo podobně by to bylo bez Schwarzera. Úřad by se tou záležitostí také dál zabýval, ale klidně, úřední cestou, nerušen tou mu pravděpodobně obzvláště nenáviděnou netrpělivostí strany. K. byl ovšem tím vším nevinen, vina padala na Schwarzera, ale Schwarzer byl synem kastelána, a navenek se přece zachoval korektně, takže se to dalo odplatit jen K. A ten směšný podnět toho všeho? Snad nemilostivý rozmar Gisy toho dne, kvůli kterému Schwarzer bez spánku pobíhal v noci, aby se potom na K. odškodnil za své utrpení. Dalo se ovšem z druhé strany také říct, že K. tomuto chování Schwarzera velmi mnoho vděčí. Jen tím se stalo možným něco, čeho by K. sám nikdy nedosáhl, nikdy by se neodvážil dosáhnout a co by taky úřad ze své strany sotva kdy připustil, totiž že od samého počátku, bez vytáček, otevřeně, tváří v tvář, vystupoval proti úřadu, nakolik to u něho vůbec bylo možné. Byl to ale zlý dar, ušetřil sice K. mnoho lži a tajnůstkářství, ale činil ho taky skoro bezbranným, znevýhodňoval ho každopádně v boji a mohl ho s ohledem na to přivádět k zoufalství, kdyby si nemusel říct, že rozdíl v moci mezi úřadem a jím je tak nestvůrný, že všechna lež a lest, jaké by byl schopen, by rozdíl nemohla podstatně snížit v jeho prospěch. Byla to ale jen myšlenka, kterou se K. sám utěšoval, Schwarzer zůstával přesto v jeho dluhu, uškodil K. tehdy, snad by mu nejbližší dny mohl pomoct, K. bude i nadále potřebovat pomoc i v nejmenších, v úplně prvních předpokladech, tak zřejmě například i Barnabáš zase selhával.

Kvůli Friedě K. celý den váhal jít se zeptat do Barnabášova bydliště; aby ho nemusel přijímat před Friedou, pracoval teď venku a po práci zůstal ještě tady v očekávání Barnabáše, ale Barnabáš nepřicházel. Ted nezbývalo nic jiného než jít k sestrám, jen na chvilinku, jen z prahu se chtěl zeptat, brzy by byl zase zpátky. A zarazil lopatu do sněhu a běžel. Bez dechu dorazil k Barnabášovu domu, po krátkém zaklepání otevřel dveře dokořán a zeptal se, aniž dbal na to, jak světnice vypadala: „Barnabáš pořád ještě nepřišel?“ Teprve teď si všiml, že Olga tam nebyla, že oba staří seděli zase u vzdáleného stolu v jakémsi polospánku, že si ještě neuvědomili, co se u dveří stalo, a teprve pomalu obraceli tváře, a nakonec, že Amálie leží pod přikrývkami na lavici u kamen a v prvním leknutí nad K. zjevem vyskočila a držela si ruku na čele, aby se vzpamatovala. Kdyby tu byla Olga, hned by odpověděla, a K. by mohl zase odejít, takhle musel udělat aspoň několik kroků k Amálii, podat jí ruku, kterou mlčky stiskla, a požádat ji, aby polekaným rodičům zabránila v jakémkoli pobíhání, což také několika slovy udělala. K. se dozvěděl, že Olga štípe ve dvoře dřevo, že si Amálie, vyčerpaná – neuvedla žádný důvod – před chvílí musela lehnout, a že Barnabáš sice ještě nepřišel, ale velmi brzy musí přijít, protože přes noc v Zámku nikdy nezůstává. K. za tu informaci poděkoval, mohl teď zase jít, Amálie se ale zeptala, zda nechce ještě na Olgu počkat; neměl ale bohužel už čas. Potom se Amálie zeptala, zda ještě dnes s Olgou mluvil; popřel to překvapeně a zeptal se, zda mu Olga chtěla sdělit něco zvláštního. Amálie zkřivila ústa jako v lehké mrzutosti, mlčky kývla ke K. – bylo zřetelné, že je to rozloučení – a lehla si zase zpátky. Z klidu si ho prohlížela, tak, jako by se divila, že je ještě tady. Její pohled byl chladný, jasný, nehybný jako vždycky; nebyl přímo zaměřen na to, co pozorovala, nýbrž šel – to bylo rušivé – trochu, sotva znatelně, ale nepochybně mimo to, nezdálo se, že by to způsobovala slabost, zmatek nebo nepoctivost, nýbrž trvalá touha po samotě převyšující každý jiný cit, který možná jen takto docházel u ní samé k vědomí. K. si myslel, že si

vzpomíná, že ho ten pohled zaměstnával už prvního večera, ba že pravděpodobně celý ten ošklivý dojem, kterým ta rodina na něho hned zapůsobila, se vracel k tomuto pohledu, který sám o sobě ošklivý nebyl, nýbrž byl hrdý a ve své uzavřenosti upřímný. „Jste pořád tak smutná, Amálie," řekl K., „trápí vás něco? Nemůžete to říct? Ještě jsem neviděl venkovskou dívku jako vy. Teprve dnes, teprve teď mi to vlastně došlo. Pocházíte odtud z vesnice? Narodila jste se tady?" Amálie přitakala, tak, jako by K. položil jen tu poslední otázku, pak řekla: „Tak přece budete na Olgu čekat?" „Nevím, proč se pořád ptáte na totéž," řekl K. „Nemůžu zůstat déle, protože doma na mě čeká nevěsta."

Amálie se opřela o loket, o žádné nevěstě nevěděla. K. jmenoval. Amálie ji neznala. Zeptala se, zda Olga o zasnoubení ví; K. to věřil, Olga ho přece s Friedou viděla, také se takové zprávy šíří ve vesnici rychle. Amálie ho ale ujistila, že Olga to neví a že ji to velmi zarmoutí, protože zdá se, že K. miluje. Otevřeně o tom nemluvila, protože je velmi zdrženlivá, ale láska se přece prozradí mimoděk. K. byl přesvědčen, že se Amálie mýlí. Amálie se usmála, a ten úsměv, i když byl smutný, rozjasnil zachmuřeně staženou tvář, učinil němost mluvící, cizotu důvěrnou, byl prozrazením tajemství, prozrazením dosud střeženého majetku, který sice bylo možno zase vzít zpátky, ale nikdy už zcela. Amálie řekla, že se jistě nemýlí; ba, že ví ještě víc, ví, že i K. má náklonnost k Olze a že jeho návštěvy, které mají jakési Barnabášovy zprávy za záminku, ve skutečnosti platí jen Olze. Teď ale, když Amálie o všem ví, nemusí už to brát tak přísně a smí přicházet častěji. Jen to mu chtěla říct. K. zavrtěl hlavou a připomněl své zasnoubení. Amálie zřejmě neplýtvala mnoha myšlenkami na toto zasnoubení, bezprostřední dojem z K., který přece před ní stál sám, byl pro ni rozhodující; zeptala se jen, kdy K. tu dívku poznal, je přece ve vesnici teprve několik dní. K. vyprávěl o večeru v hostinci U pánů, načež Amálie jen krátce řekla, že byla velmi proti tomu, aby ho vedli do hostince U pánů. Odvolala se za to i na Olgu, která právě vcházela s náručí pl-

nou dřeva, svěží a zarudlá od studeného vzduchu, živá a silná, jakoby prací proměněná oproti svému jinak těžkému postávání v pokoji. Shodila dřevo, nenuceně K. pozdravila a hned se ptala po Friedě. K. se dorozuměl pohledem s Amálií, ale ta zřejmě nepovažovala za vyvrácené to, co řekla. Trochu tím podrážděn, vyprávěl K. obšírněji, než by to byl jinak udělal, o Friedě, popsal, za jakých těžkých poměrů ve škole přece jen vede jakési hospodářství, a v spěchu vyprávění – chtěl přece hned domů – se zapomněl do té míry, že ve formě rozloučení sestry pozval, aby ho jednou navštívily. Teď ovšem se polekal a zarazil se, zatímco Amálie okamžitě, aniž mu dala čas na jediné slovo, prohlásila, že pozvání přijímá; nyní se musela přidat i Olga a udělala to. K. však, pořád dohánějící myšlenkami na nutnost chvatného rozloučení a cítící se neklidně pod Amáliiným pohledem, neváhal bez dalších okras doznat, že pozvání bylo zcela neuvážené a vnuknuté jen jeho osobním citem, že je ale bohužel nemůže udržet, protože mezi Friedou a Barnabášovým domem existuje velké, jemu ovšem zcela nepochopitelné nepřátelství. „Není to nepřátelství," řekla Amálie, vstala z lavice a hodila přikrývku za sebe, „taková velká věc to není, je to pouhé opakování všeobecného mínění. A teď jděte, jděte ke své nevěstě, vidím, jak spěcháte. Nebojte se také, že přijdeme, řekla jsem to hned ze začátku jen žertem, ze zlomyslnosti. Vy ale můžete k nám chodit častěji, k tomu asi není překážka, můžete přece vždycky předstírat Barnabášovy zprávy. Ulehčuji vám to ještě tím, že říkám, že Barnabáš, i když ponese od Zámku zprávu pro vás, nemůže už jít až do školy, aby vám ji oznámil. Nemůže tolik běhat, chudák chlapec, stravuje se ve službě, budete muset přijít sám, abyste si pro zprávu došel." K. ještě neslyšel Amálii mluvit tolik v souvislostech, znělo to taky jinak než její řeč jindy, byla v tom jakási povznesenost, kterou cítil nejen K., ale zjevně i Olga, k ní přece zvyklá sestra. Stála trochu stranou, ruce v klíně, ted zase ve své obvyklé široce rozkročené, trochu shrbené pozici, oči měla upřené na Amálii, zatímco ta hleděla jen na K. „Je to omyl," řekl K.,

„velký omyl, pokud věříte, že to s čekáním na Barnabáše nemyslím vážně. Dát si do pořádku své záležitosti s úřadem je mé nejvyšší, vlastně jediné přání. A Barnabáš mi má k tomu pomoci, mnoho z mé naděje leží na něm. Jednou mě sice velmi zklamal; ale to byla spíš má vlastní vina než jeho, stalo se to ve zmatku prvních hodin, tenkrát jsem věřil, že mohu všeho dosáhnout malou večerní procházkou, a že se nemožné ukázalo nemožným, jsem mu pak připisoval. I v soudu o vaší rodině, o vás mě to ovlivnilo. To je pryč, teď myslím, že vám rozumím lépe, vy jste dokonce…“ K. hledal správné slovo, hned ho nenašel a spokojil se s mimochodným: „jste možná dobrosrdečnější než kdokoli jiný z vesničanů, pokud je dosud znám. Ale teď, Amálie, mě zase mýlíte tím, že – ne-li službu svého bratra, tedy její význam, který má pro mě – snižujete. Snad nejste do Barnabášových záležitostí zasvěcena, pak je to dobře a chci tu věc nechat na pokoji, snad ale zasvěcena jste – a spíš mám tento dojem – pak je to zlé, neboť by to znamenalo, že mě váš bratr klame.“ „Buďte klidný,“ řekla Amálie, „zasvěcena nejsem, nic by mě nepohnulo, abych se nechala zasvětit, nic by mě nepohnulo, ani ohled na vás, pro kterého bych přece leccos udělala, protože, jak jste řekl, dobrosrdeční jsme. Ale záležitosti mého bratra patří jemu, nevím o nich nic, než to, co proti své vůli náhodou tu a tam z toho slyším. Zato vám může Olga podat plnou zprávu, protože je jeho důvěrnice.“ A Amálie odešla, nejdřív k rodičům, s nimiž šeptem mluvila, potom do kuchyně; odešla bez rozloučení s K., tak, jako by věděla, že on ještě dlouho zůstane a není potřeba se loučit.

Kapitola patnáctá

K. zůstal s poněkud udiveným obličejem, Olga se mu smála, přitáhla ho na lavici u kamen, zdálo se, že je opravdu šťastná, že teď s ním může tady sedět sama, byla to ale pokojná radost, žárlivostí jistě nezkalená. A právě ta vzdálenost od žárlivosti a tedy i od jakékoli přísnosti K. činila dobře; rád hleděl do těch modrých, nelákajících, nevládnoucích, nýbrž plaše spočívajících, plaše vytrvávajících očí. Bylo to, jako by ho pro to všechno zdejší varování Friedy a hostinské neučinilo přístupnějším, ale pozornějším a vnímavějším. A smál se s Olgou, když se ta divila, proč nazval zrovna Amálii dobrosrdečnou, Amálie je ledacos, jen dobrosrdečná vlastně není. Načež K. vysvětlil, že chvála samozřejmě patřila jí, Olze, ale že Amálie je tak panovačná, že si přivlastňuje nejen všechno, co se v její přítomnosti řekne, nýbrž že se jí všechno také dobrovolně přisuzuje. „To je pravda," řekla Olga, zvážněla, „pravdivější, než si myslíte. Amálie je mladší než já, mladší i než Barnabáš, ale je to ona, kdo v rodině rozhoduje, v dobrém i ve zlém; a ovšem také nese víc než my všichni, dobré i zlé." K. to považoval za přehnané, Amálie přece právě řekla, že se například o bratrovy záležitosti nestará, zatímco Olga o nich všechno ví. „Jak to mám vysvětlit?" řekla Olga. „Amálie se nestará ani o Barnabáše, ani o mě, nestará se vlastně o nikoho kromě rodičů, pečuje o ně ve dne v noci, teď se jich zase zeptala na přání a šla do kuchyně jim vařit, kvůli nim se přemohla a vstala, protože už od poledne je nemocná a ležela tady na lavici. Ale ačkoli se

o nás nestará, jsme na ní závislí, tak, jako by byla nejstarší, a kdyby nám v našich věcech radila, jistě bychom ji poslechli, ale ona to nedělá, jsme jí cizí. Vy máte přece hodně zkušeností s lidmi, přicházíte z ciziny; nezdá se vám také zvlášť chytrá?“ „Zvlášť nešťastná se mi zdá,“ řekl K., „ale jak se to srovnává s vaším respektem před ní, že například Barnabáš dělá tuhle poselskou službu, kterou Amálie neschvaluje, snad dokonce opovrhuje?“ „Kdyby věděl, co jiného má dělat, hned by poselskou službu, která ho vůbec neuspokojuje, opustil.“ „Není snad vyučeným ševcem?“ zeptal se K. „Jistě,“ řekla Olga, „pracuje přece také při tom pro Brunswicka a kdyby chtěl, měl by ve dne v noci práci a bohatý výdělek.“ „No tak,“ řekl K., „pak by měl přece náhradu za poselskou službu.“ „Za poselskou službu?“ zeptala se Olga udiveně. „Vzal ji snad kvůli výdělku?“ „Může být,“ řekl K., „ale zmínila jste se přece, že ho neuspokojuje.“ „Neuspokojuje ho z různých důvodů,“ řekla Olga, „ale je to přece zámecká služba, přinejmenším jistý druh zámecké služby, tak by to člověk aspoň měl myslet.“ „Jakže,“ řekl K., „dokonce i o tom pochybujete?“ „Nu,“ řekla Olga, „vlastně ne; Barnabáš chodí do kanceláří, stýká se se sluhy jako sobě rovnými, zdálky vidí také jednotlivé úředníky, dostává poměrně důležité dopisy, ano dokonce i ústně vyřizované poselství, to je přece velmi mnoho, a můžeme být hrdí, kolik toho v tak mladých letech už dosáhl.“ K. kývl, na návrat domů teď nemyslel. „Má také vlastní livrej?“ zeptal se.
„Myslíte tu kazajku?“ řekla Olga. „Ne, tu mu udělala Amálie ještě dřív, než byl poslem. Ale blížíte se bolavému místu. Měl už dávno dostat ne livrej, která v Zámku není, ale úřední šaty, bylo mu to i přislíbeno, v tomto směru je ale v Zámku všechno velmi pomalé, a to zlé je, že nikdy nikdo neví, co ta pomalost znamená; může znamenat, že věc je v úředním běhu, může ale také znamenat, že úřední běh ještě vůbec nezačal, že se chce tedy Barnabáše

například pořád ještě zkoušet, může ale konečně také znamenat, že úřední běh je už ukončen, že se z jakýchkoli důvodů slib stáhl zpátky a Barnabáš šaty nikdy nedostane. Přesněji se o tom nedá nic dozvědět nebo teprve po dlouhém čase. Je tu takové rčení, snad je znáte: Úřední rozhodnutí jsou plachá jako mladé dívky.“ „To je dobré pozorování,“ řekl K., bral to ještě vážněji než Olga, „dobré pozorování, rozhodnutí mají možná ještě další vlastnosti společné s dívkami.“ „Snad,“ řekla Olga. „Nevím ovšem, jak to myslíš. Snad to myslíš dokonce chvályhodně. Ale co se úřední ustrojovky týče, to je právě jedna ze starostí Barnabáše, a protože máme starosti společné, také mých. Proč nedostává úřední ustrojovku, ptáme se marně. Tahle celá věc ale není tak jednoduchá. Úředníci se například zdají úřední ustrojovku vůbec nemít; nakolik tu víme a nakolik Barnabáš vypráví, chodí úředníci v obyčejných, ovšem krásných šatech. Ostatně jste přece Klamma viděl. No, úředník, dokonce i úředník nejnižší kategorie, Barnabáš samozřejmě není a netroufá si na to, být jím chtít. Ale ani vyšší sluhové, které zde ve vesnici ovšem vůbec nelze spatřit, nemají podle Barnabáše úřední obleky; to je jistá útěcha, dalo by se předpokládat předem, ale je klamná, neboť: je Barnabáš vyšší sluha? Ne, i když se mu je sebevíc nakloněn, to se říct nedá, vyšší sluha není, už to, že chodí do vesnice, ba dokonce tady bydlí, je protidůkaz, vyšší sluhové jsou ještě uzavřenější než úředníci, snad právem, snad jsou dokonce výš než někteří úředníci; leccos pro to mluví: pracují méně, a prý je podle Barnabáše podivuhodným pohledem vidět tyto vybraně velké, silné muže pomalu procházet chodbami, Barnabáš se vždycky kolem nich plíží. Zkrátka, nemůže být ani řeči o tom, že Barnabáš je vyšší sluha. Tak by mohl být jedním z nízkých sluhů, ale ti mají právě úřední obleky, aspoň pokud sestupují dolů do vesnice, není to vlastní livrej, jsou v tom také mnohé rozdíly, ale přece se podle šatů hned pozná sluha ze

Zámku, viděl jste přece takové lidi v hostinci U pánů. Nejnápadnější na těch šatech je, že většinou přiléhají těsně, sedlák nebo řemeslník by takový šat nemohl potřebovat. Nuže, tyto šaty tedy Barnabáš nemá; to není jen zahanbující nebo pokořující, to by se dalo snést, ale budí to zvlášť v kalných hodinách – a někdy, nikoli zřídka takové máme, Barnabáš i já – pochybnosti o všem. Je vůbec zámecká služba, co Barnabáš dělá, ptáme se tedy; jistě, chodí do kanceláří, ale jsou kanceláře opravdu Zámek? A i pokud kanceláře patří k Zámku, jsou to kanceláře, do nichž smí Barnabáš vstoupit? Přichází do kanceláří; ale je to jen část všech, pak jsou zábrany, a za nimi jsou ještě jiné kanceláře. Nezakazují mu rovnou jít dál, ale on dál nemůže, když už své nadřízené našel, oni ho odbyli a posílají pryč. Je navíc tam pořád pozorován, aspoň se tak domnívá. A i kdyby šel dál, k čemu by to bylo, když tam nemá úřední práci a byl by vetřelcem? Tyto zábrany si také nesmíte představovat jako určitou hranici, i na to mě Barnabáš pořád upozorňuje. Zábrany jsou i v kancelářích, do nichž chodí; jsou tedy také zábrany, které míjí, a nevypadají jinak než ty, přes které se ještě nedostal, a také proto se nedá předem předpokládat, že se za těmito posledními zábranami nacházejí podstatně jiné kanceláře než ty, v nichž už Barnabáš byl. Jen právě v těch kalných hodinách tomu věříme. A pak pochybnost pokračuje dál, člověk se nemůže ubránit. Barnabáš mluví s úředníky, Barnabáš dostává poselství. Ale co jsou to za úředníky, co jsou to za poselství? Teď je, jak říká, přidělen Klammovi a dostává od něho osobně úkoly. Nuže, to by bylo přece velmi mnoho, dokonce ani vyšší sluhové tak daleko nedosahují, bylo by to skoro příliš, to je to děsivé. Pomyslete jen, být bezprostředně přidělen Klammovi, od úst k ústům s ním mluvit. Ale je tomu tak? Nu, je, ale proč potom Barnabáš pochybuje, že úředník, který je tam označován jako Klamm, je opravdu Klamm?“ „Olgo,“ řekl K., „nechcete snad

žertovat, jak může být o Klammově vzhledu pochybnost, je přece známo, jak vypadá, já sám jsem ho viděl.“ „Jistě ne, K.,“ řekla Olga. „Žerty to nejsou, nýbrž mé nejvážnější starosti. Nevyprávím vám to ale, abych si ulevila a vaše srdce zatížila, nýbrž protože jste se ptal na Barnabáše, Amálie mi dala úkol vyprávět a protože věřím, že je i pro vás užitečné vědět bližší. I kvůli Barnabášovi to dělám, abyste nevkládal do něho příliš velké naděje, aby vás nezklamal a potom sám pod vaším zklamáním netrpěl. Je velmi citlivý; například dnes v noci nespal, protože jste byl včera večer s ním nespokojen; prý jste řekl, že je to pro vás velmi zlé, že máte jen takového posla, jakým je Barnabáš. Ta slova ho připravila o spánek. Vy sám jste si asi z jeho rozrušení moc nevšiml, zámečtí poslové se musí velmi ovládat. Ale on to nemá lehké, ani s vámi ne. Vy od něho ve svém smyslu jistě nepožadujete příliš, přinesl jste si určité představy o poselské službě a podle nich měříte své požadavky. Ale v Zámku mají jiné představy o poselské službě, nedají se s vašimi sladit, i kdyby se Barnabáš zcela službě obětoval, k čemuž je bohužel někdy zřejmě ochoten. Člověk by se musel podřídit, nesměl by nic proti tomu říkat, jen kdyby nebyla otázka, zda je to opravdu poselská služba, co dělá. Před vámi o tom pochybnost samozřejmě vyslovit nesmí; znamenalo by to pro něho podkopat vlastní existenci, kdyby to udělal, hrubě porušit zákony, pod kterými si přece ještě myslí stát, a dokonce přede mnou nemluví volně, jeho pochybnosti si na něm musím vylichotit, vylíbat, a i pak se brání přiznat, že pochybnosti jsou pochybnosti. Má v sobě něco z Amálie. A všechno mi jistě neříká, ačkoliv jsem jeho jediná důvěrnice. Ale o Klammovi mluvíme někdy, Klamma jsem ještě neviděla – víte, Frieda mě má málo ráda a ten pohled by mi nikdy nedopřála –, ale jeho vzhled je samozřejmě ve vesnici známý, jednotliví ho viděli, všichni o něm slyšeli, a z pohledů očí, z pověstí a také z některých klamných vedlejších úmyslů vznikl

obraz Klamma, který v hlavních rysech asi odpovídá. Ale jen v hlavních rysech. Jinak je proměnlivý a snad ani ne tak proměnlivý jako Klammův skutečný vzhled. Má prý vypadat úplně jinak, když přichází do vesnice, a jinak, když ji opouští, jinak, než se napije piva, jinak potom, jinak v bdění, jinak ve spánku, jinak sám, jinak v rozhovoru, a což je potom pochopitelné, skoro od základu jinak nahoře v Zámku. A jsou už dokonce uvnitř vesnice dost velké rozdíly, o kterých se vypráví, rozdíly velikosti, držení těla, tloušťky, vousů, jen pokud jde o oblek, zprávy se naštěstí shodují: Vždycky nosí stejný oblek, černý sako-kostým s dlouhými šosy. Nuže, všechny ty rozdíly samozřejmě nemají původ v kouzle, nýbrž jsou velmi pochopitelné, vznikají okamžitou náladou, stupněm rozrušení, nespočetnými odstíny naděje nebo zoufalství, v nichž se divák – který navíc většinou jen chvilkami smí Klamma vidět – nachází. Vyprávím vám to všechno zase tak, jak mi to Barnabáš často vykládal, a dalo by se tím obecně, pokud člověk není osobně bezprostředně na věci účasten, uklidnit. My to nemůžeme, pro Barnabáše je životní otázka, zda s Klammem mluví opravdu, nebo ne.“ „Pro mě také,“ řekl K., a přitiskli se k sobě blíž na lavici u kamen.

Všemi těmi nepříznivými novinami Olgy byl K. sice zasažen, přece však viděl vyrovnání z větší části v tom, že tu nalezl lidi, kterým se – aspoň navenek – vedlo velmi podobně jako jemu samému, k nimž se tedy mohl přidat, s nimiž se mohl v mnohém dorozumět, nejen v leckterém, jako s Friedou. Pravda, pozvolna ztrácel naději v úspěch Barnabášových zpráv, ale čím hůře Barnabášovi bylo, tím blíž mu zde dole přicházel, nikdy by si K. nebyl myslel, že z vesnice samé mohla vyjít tak nešťastná snaha, jako byla snaha Barnabáše a jeho sestry. Ovšemže toho ještě zdaleka nebylo vysvětleno dost a nakonec se to mohlo ještě obrátit v opak; nesměl se jistou nevinnou povahou Olgy nechat hned

svést věřit také v upřímnost Barnabáše. „Zprávy o Klammově vzhledu," pokračovala Olga, „Barnabáš zná velmi dobře, mnoho jich sesbíral a porovnal, snad až příliš mnoho, viděl kdysi dokonce Klamma ve vesnici skrz okno kočáru, nebo si myslel, že ho viděl, byl tedy dostatečně připraven ho poznat, a přece – jak si to vysvětlíte? –, když přišel v Zámku do jedné kanceláře a mezi několika úředníky mu jednoho ukázali a řekli, že to je Klamm, nepoznal ho a také potom si dlouho nemohl zvyknout, že by to měl být Klamm. Když se ale Barnabáše zeptáte, čím se ten muž liší od obvyklé představy, kterou o Klammovi mají, nemůže odpovědět, respektive odpovídá a popisuje úředníka v Zámku, ale jeho popis se přesně kryje s popisem Klamma, jak ho známe. Nuže tedy, Barnabáši, říkám, proč pochybuješ, proč se trápíš? Načež on pak, ve zřetelné tísni, začíná vypočítávat zvláštnosti úředníka v Zámku, které ale zřejmě spíše vymýšlí než sděluje, které jsou kromě toho tak nepatrné – týkají se například zvláštního pokývnutí hlavou nebo i jen rozepnuté vesty –, že je nelze vzít vážně. Důležitější se mi zdá způsob, jakým Klamm s Barnabášem jedná. Barnabáš mi to často popisoval, dokonce i kreslil. Obvykle je Barnabáš uveden do velké kancelářské místnosti, ale není to Klammova kancelář, vůbec není to kancelář jediného úředníka. Místnost je po délce rozdělena jediným stacionárním pultem, sahajícím od stěny ke stěně, na dvě části, úzkou, v níž se dvě osoby mohou jen tak tak minout, to je prostor úředníků, a širokou, to je prostor stran, přihlížejících, sluhů, poslů. Na pultu leží rozevřené velké knihy, jedna vedle druhé, a u většiny stojí úředníci a čtou v nich. Nezůstávají však pořád u stejné knihy, ale nemění knihy, nýbrž místa, nejvíc je Barnabáš udiven, jak se musí při takové výměně míst protlačovat kolem sebe, právě pro úzkost prostoru. Vepředu, těsně u stojícího pultu, jsou nízké stolky, u nichž sedí písaři, kteří, pokud si úředníci přejí, píší podle jejich diktátu. Vždycky se Barnabáš diví, jak se to děje. Žádný výslovný rozkaz úředníka nenásleduje, také se nediktuje nahlas, člověk sotva zpozoruje, že se diktuje,

úředník zdánlivě čte jako dřív, jen že při tom ještě i šeptá, a písař to slyší. Často úředník diktuje tak tiše, že to písař vsedě vůbec nemůže slyšet, pak musí vždycky vyskočit, zachytit nadiktované, rychle se posadit a napsat to, pak zase vyskočit a tak dále. Jak zvláštní to je! Je to skoro nepochopitelné. Barnabáš ovšem má dost času to všechno pozorovat, protože tam v tom prostoru pro diváky stojí hodiny a někdy dny, dřív než na něho padne Klammův pohled. A i když ho už Klamm uviděl a Barnabáš se napřímí do postoje pozor, ještě není nic rozhodnuto, neboť Klamm se k němu zase může odvrátit ke knize a zapomenout na něho; tak se to děje často. Co je to ale za poselskou službu, která je tak nedůležitá? Je mi smutno, když Barnabáš ráno říká, že jde do Zámku. Tahle pravděpodobně úplně zbytečná cesta, tenhle pravděpodobně ztracený den, tahle pravděpodobně marná naděje. Co to všechno má být? A tady se hromadí ševcovská práce, kterou nikdo nedělá a na jejíž vykonání naléhá Brunswick.“ „Dobře tedy,“ řekl K. „Barnabáš musí dlouho čekat, než dostane úkol. To je pochopitelné, zdá se, že je tu nadbytek zaměstnanců, ne každý může každý den dostat úkol, nad tím si nesmíte stěžovat, to postihuje asi každého. Nakonec ale přece i Barnabáš dostává úkoly, mně samému už dva dopisy přinesl.“ „Je ovšem možné,“ řekla Olga, „že neprávem si stěžujeme, zvlášť já, která to všechno zná jen z doslechu a jako dívka tomu také nemůže rozumět tak dobře jako Barnabáš, který také leccos zamlčuje. Ale slyšte teď, jak to je s dopisy, například s dopisy pro vás. Tyto dopisy dostává ne přímo od Klamma, nýbrž od písaře. V libovolný den, v libovolnou hodinu – i proto je ta služba, jakkoliv se zdá lehká, velmi únavná, protože Barnabáš musí stále dávat pozor – si na něho písař vzpomene a kývne mu. Klamm k tomu zdá se vůbec nedal podnět, čte si klidně v knize; někdy ovšem, ale to dělá i jindy často, si zrovna čistí skřipec, když Barnabáš přichází, a při tom se na něho možná dívá; za předpokladu, že bez skřipce vůbec vidí, Barnabáš o tom pochybuje, Klamm má pak oči skoro zavřené, zdá se, že spí a jen ve snu si čistí

skřipec. Mezitím hledá písař ze spousty aktů a listin, které má pod stolem, dopis pro vás, není to tedy dopis, který právě napsal, nýbrž je to, podle vzhledu obálky, velmi starý dopis, který už dávno tam leží. Je-li to ale starý dopis, proč nechali Barnabáše tak dlouho čekat? A asi i vás? A nakonec i dopis, protože je přece teď už asi zastaralý. A Barnabáš se tím dostává do pověsti špatného, pomalého posla. Písař si to ovšem udělá lehké, dá Barnabášovi dopis, řekne: Od Klamma pro K., a tím je Barnabáš propuštěn. Nuže, a potom přichází Barnabáš domů, bez dechu, konečně získaný dopis pod košilí na holém těle, a my se potom posadíme tady na lavici jako teď, a on vypráví, a my pak všechno jednotlivě zkoumáme a odhadujeme, čeho dosáhl, a nakonec zjišťujeme, že je toho velmi málo a to málo pochybné, a Barnabáš odkládá dopis a nemá chuť ho doručit, nemá ale ani chuť jít spát, bere ševcovskou práci a sedí tam na stoličce celou noc. Tak to je, K., a to jsou má tajemství, a teď se už asi nedivíte, že se jich Amálie zříká.“ „A ten dopis?“ zeptal se K. „Dopis?“ řekla Olga. „Nu; po nějakém čase, když jsem Barnabáše dost pobízela, mohou mezitím uplynout dny a týdny, přece bere dopis a jde ho doručit. V takových vnějších věcech je přece velmi závislý na mně. Mohu totiž, když překonám první dojem jeho vyprávění, pak se také zase vzpamatovat, k čemuž on pravděpodobně, protože ví víc, není schopen. A tak mu pak mohu vždycky znovu třeba říkat: Co vlastně chceš, Barnabáši? O jaké dráze, o jakém cíli sníš? Chceš snad dojít tak daleko, že nás, že mě budeš muset zcela opustit? Je to snad tvůj cíl? Nemusím tomu věřit, protože jinak by bylo nepochopitelné, proč jsi s již dosaženým tak strašlivě nespokojen? Rozhlédni se, jestli někdo z našich sousedů dosáhl už tak daleko? Ovšemže, jejich postavení je jiné než naše, a nemají důvod snažit se nad své hospodářství, ale i bez srovnání musí člověk přece nahlédnout, že u tebe všechno jde co nejlépe. Překážky jsou, pochybnosti, zklamání, ale to znamená přece jen to, co jsme už dříve věděli, že ti nic není darováno, že si naopak každou maličkost musíš sám vybojovat; o důvod

víc být hrdý, ne skleslý. A pak přece také bojuješ pro nás? Neznamená ti to vůbec nic? Nedává ti to novou sílu? A že jsem šťastná a skoro povýšená, že mám takového bratra, nedává ti to jistotu? Opravdu, ne v tom, čeho jsi dosáhl v Zámku, ale v tom, čeho jsem u tebe dosáhla já, mě zklamáváš. Smíš do Zámku, jsi stálý návštěvník kanceláří, trávíš celé dny v stejné místnosti s Klammem, jsi veřejně uznaný posel, můžeš se dožadovat úředního obleku, dostáváš doručovat důležité listiny; to všechno jsi, to všechno smíš, a přicházíš dolů, a místo abychom si plakali štěstím padli do náručí, zdá se, že při pohledu na mě tě opouští všechna odvaha; o všem pochybuješ, jen ševcovský kopyt tě vábí, a dopis, tu záruku naší budoucnosti, necháváš ležet. Tak k němu mluvím, a poté co to opakuji po celé dny, bere jednou s povzdechem dopis a jde. Ale pravděpodobně to vůbec není účinkem mých slov, nýbrž ho jen žene zase do Zámku, a bez vyřízení úkolu by se neodvážil tam jít.“ „Ale máte přece pravdu ve všem, co mu říkáte,“ řekl K. „Obdivuhodně správně jste to všechno shrnula. Jak zarážejícím způsobem jasně myslíte!“ „Ne,“ řekla Olga, „klame vás to, a tak klamu snad i já jeho. Čeho dosáhl? Smí vstoupit do kanceláře, ale nezdá se, že by to byla ani kancelář, spíš předpokoj kanceláří, snad ani to ne, snad místnost, kde mají být zdržováni všichni, kdo nesmí do skutečných kanceláří. S Klammem mluví, ale je to Klamm? Není to spíš někdo, kdo je Klammovi trochu podobný? Snad sekretář, přespolo, který je Klammovi trochu podobný a snaží se mu být ještě podobnější a potom se nadnáší, v Klammově zaspalém, zasněném způsobu. Tato část jeho bytosti se napodobuje nejsnáz, o to se někteří pokouší, od ostatní bytosti ovšem opatrně dávají pryč ruce. A tak často toužebně žádaný a tak zřídka dosahovaný muž, jakým Klamm je, nabývá v představě lidí snadno různých podob. Klamm má zde například vesnického sekretáře, který se jmenuje Momus. Tak? Vy ho znáte? I on se velmi drží v ústraní, ale já ho už několikrát viděla. Mladý, silný pán, že? A nevypadá tedy pravděpodobně Klammovi vůbec podobně. A přece můžete ve vesnici najít

lidi, kteří by přísahali, že Momus je Klamm a nikdo jiný. Tak lidé pracují na vlastním zmatení. A musí to v Zámku být jinak? Někdo řekl Barnabášovi, že ten úředník je Klamm, a skutečně existuje jistá podobnost mezi oběma, ale Barnabášem stále zpochybňovaná podobnost. A všechno mluví pro jeho pochybnosti. Měl by Klamm zde v obecné místnosti, mezi jinými úředníky, s tužkou za uchem, se muset tlačit? To je přece naprosto nepravděpodobné. Barnabáš občas, trochu dětsky, někdy – ale to už je důvěryplná nálada – říkává: Ten úředník vypadá přece Klammovi velmi podobně; kdyby seděl ve vlastní kanceláři, u vlastního psacího stolu, a kdyby na dveřích bylo jeho jméno – neměl bych už pochyby. To je dětské, ale přece také rozumné. Mnohem rozumnější by ovšem bylo, kdyby se Barnabáš, když je nahoře, hned u několika lidí vyptal, jak se věci opravdu mají; podle jeho sdělení přece v místnosti stojí dost lidí. A i kdyby jejich sdělení nebyla o mnoho spolehlivější než sdělení toho, kdo mu neptán ukázal Klamma, musely by přece aspoň z jejich různorodosti vyjít nějaké záchytné body, srovnávací body. To není můj nápad, nýbrž nápad Barnabáše, ale on se neodvažuje ho uskutečnit; ze strachu, že by nějakým nechtěným porušením neznámých předpisů mohl ztratit své místo, se neodvažuje nikoho oslovit, tak nejistě se cítí; tato přece vlastně žalostná nejistota mi osvětluje jeho postavení ostřeji než všechny popisy. Jak pochybné a hrozivé mu tam musí všechno připadat, když neotevře ústa ani k nevinné otázce. Když tohle uvážím, obviňuji sebe, že ho nechávám samotného v těch neznámých prostorách, kde to chodí tak, že dokonce on, který je spíš odvážný než zbabělý, tam strachem pravděpodobně se chvěje."

„Zde se, myslím, dostáváte k rozhodujícímu," řekl K. „O to jde. Po všem, co jste vyprávěla, se mi zdá, že teď vidím jasně. Barnabáš je na ten úkol příliš mladý. Nic z toho, co vypráví, nelze bez dalšího brát vážně. Protože se tam nahoře zmírá strachem, nemůže tam pozorovat, a když ho nutíme, aby přesto podával zprávy, dostáváme zmatené

pohádky. Tomu se nedivím. Úcta k úřadu je vám tu vrozená, dále vám je po celý život všemožnými způsoby a ze všech stran vštěpována, a vy sami pomáháte, jak jen můžete. V zásadě proti tomu nic nemám; je-li úřad dobrý, proč by k němu člověk neměl mít úctu. Jenže potom nesmí nikdo neschopného mladíka, jako je Barnabáš, který se nedostal za okruh vesnice, najednou poslat do Zámku a žádat pak od něho pravdivé zprávy a každé jeho slovo zkoumat jako slovo zjevení a na výkladu činit závislým vlastní životní štěstí. Nic nemůže být zcestnější. Jistě i já jsem se, ne jinak než vy, jím nechal zmást a jak jsem do něho vkládal naděje, tak jsem jeho prostřednictvím utrpěl zklamání, obojí zakládaje jen na jeho slovech, tedy skoro ne.“ Olga mlčela. „Není mi lehko,“ řekl K., „zmást vás v důvěře k vašemu bratrovi, když přece vidím, jak ho milujete a co od něho očekáváte. Musí se to ale stát, a to nemálo kvůli vaší lásce a vašim očekáváním. Neboť vizte, pořád vám cosi brání – nevím, co to je – plně rozpoznat, co Barnabáš ne snad dosáhl, ale co mu bylo darováno. Smí do kanceláří, nebo chcete-li, do předpokoje; nuže, je to tedy předpokoj, ale jsou tam dveře, které vedou dál, zábrany, kterými lze projít, pokud má člověk schopnost. Mně například je ten předpokoj, aspoň prozatím, zcela nepřístupný. S kým tam Barnabáš mluví, nevím, snad je ten písař nejnižší sluha, ale i když je nejnižší, může vést k nejbližšímu vyššímu, a nemůže-li k němu vést, pak ho může aspoň jmenovat, a nemůže-li ho jmenovat, pak může odkázat na někoho, kdo ho jmenovat umí. Údajný Klamm nemusí mít se skutečným nic společného, podobnost nemusí existovat jinak než pro rozrušením zaslepené oči Barnabáše, může to být nejnižší z úředníků, nemusí to být dokonce ani úředník, ale nějaký úkol u toho pultu přece má, něco čte ve své velké knize, cosi šeptá písaři, cosi si myslí, když jednou za dlouhý čas padne jeho pohled na Barnabáše, a i když to všechno není pravda a on a jeho jednání nic neznamenají, přece ho tam někdo postavil a učinil to s nějakým záměrem. Tím vším chci říci, že něco tam je, cosi se Barnabášovi nabízí, aspoň něco, a je to jen Bar-

nabášova vina, když s tím nedokáže dosáhnout nic jiného než pochybnosti, strach a beznaděj. A při tom jsem pořád vycházel z nejnepříznivějšího případu, který je dokonce velmi nepravděpodobný. Vždyť máme dopisy v ruce, kterým sice příliš nedůvěřuji, ale mnohem víc než Barnabášovým slovům. Buďsi jsou to staré, bezcenné dopisy, které byly bezhlavě vyňaty z hromady stejně bezcenných dopisů, bezhlavě a s ne větším rozumem, než kolik ho vynakládají kanárci na jarmarcích, aby vybrali los nějakého libovolného člověka z hromady, a budiž tomu tak, přece se tyto dopisy aspoň nějakým způsobem vztahují na mou práci; viditelně jsou pro mě, i když snad ne k mému užitku, určeny; byly, jak dosvědčili starosta a jeho žena, Klammem vlastnoručně vyhotoveny a mají, zase podle starosty, byť jen soukromý a málo průhledný, přece velký význam.“ „Řekl to starosta?“ zeptala se Olga. „Ano, to řekl,“ odpověděl K. „Řeknu to Barnabášovi,“ řekla Olga rychle, „velmi ho to povzbudí.“ „Nepotřebuje ale povzbuzení,“ řekl K., „povzbuzovat ho znamená říkat mu, že má pravdu, že má jen pokračovat dosavadním způsobem, ale právě tímto způsobem nikdy ničeho nedosáhne. Můžete někoho, kdo má zavázané oči, sebevíc povzbuzovat, aby skrz pásku zíral, přece nikdy nic neuvidí; teprve když mu pásku sejmete, může vidět. Barnabáš potřebuje pomoc, ne povzbuzení. Jen pomyslete: tam nahoře je úřad ve své nerozmotatelné velikosti – myslel jsem si, že o něm mám přibližné představy, dřív než jsem sem přišel, jak dětské to všechno bylo –, tam tedy je úřad a vstříc mu jde Barnabáš, nikdo jiný, jen on, žalostně sám, příliš velká čest ještě pro něho, pokud neprosedí celý život zapomenut přikrčen v tmavém koutě kanceláří.“ „Nevěřte, K.,“ řekla Olga, „že obtížnost úkolu, který Barnabáš převzal, podceňujeme. Úcty k úřadu nám přece nechybí, to jste sám řekl.“ „Ale je to zbloudilá úcta,“ řekl K., „úcta na špatném místě, taková úcta znehodnocuje svůj předmět. Dá se to ještě nazvat úctou, když Barnabáš dar vstupu do oné místnosti zneužívá k tomu, aby tam nečinně trávil dny, nebo když sejde dolů a ty, před nimiž se právě chvěl,

podezírá a zmenšuje, nebo když ze zoufalství nebo únavy dopisy hned nedoručuje a jemu svěřená poselství hned nevyřizuje? To už přece není žádná úcta. Ale výčitka jde ještě dál, jde také proti vám, Olgo; nemohu vám ji ušetřit. Vy jste Barnabáše, i když si myslíte, že máte úctu k úřadu, v celé jeho mladosti a slabosti a opuštěnosti poslala do Zámku, nebo ho aspoň nezadržela."

„Výčitku, kterou mi činíte," řekla Olga, „činím si i já, od pradávna. Ovšem ne to, že jsem Barnabáše poslala do Zámku, si lze mít za zlé, neposlala jsem ho, šel sám, ale měla jsem ho asi všemi prostředky, mocí, lstí, přemlouváním, zadržet. Měla jsem ho zadržet, ale kdyby byl dnes onen den, onen den rozhodnutí, a já cítila nouzi Barnabáše, nouzi naší rodiny tak jako tenkrát a dnes, a kdyby se Barnabáš zase, zřetelně vědom veškeré odpovědnosti a nebezpečí, s úsměvem a jemně ode mě odpoutal, aby šel – ani dnes bych ho nezadržela, přes všechny zkušenosti mezidobí, a myslím, že ani vy na mém místě byste nemohl jinak. Neznáte naši nouzi, proto nám – a především Barnabášovi – křivdíte. Měli jsme tenkrát víc naděje než dnes, ale velká nebyla naděje ani tenkrát, velká byla jen naše nouze a zůstala takovou. Nevyprávěla vám snad Frieda o nás nic?" „Jen náznaky," řekl K., „nic určitého; ale už vaše jméno ji rozrušuje." „A ani hostinská nic nevyprávěla?" „Ne, nic." „A ani nikdo jiný?" „Nikdo." „Samozřejmě, jak by někdo něco mohl vyprávět. Každý o nás něco ví, buď pravdu, pokud je lidem přístupná, nebo aspoň nějakou převzatou nebo většinou sám vymyšlenou pověst, a každý na nás myslí víc, než je nutné, ale přímo vyprávět to nikdo nebude, tyto věci brát do úst se bojí. A mají v tom pravdu. Těžko se to vynáší, dokonce i vám, K., a není snad také možné, že vy, až to vyslechnete, odejdete a nebudete chtít o nás už nic vědět, jakkoli málo se vás to zřejmě týká.

Pak jsme vás ztratili, vy, který mi teď, přiznávám, znamenáte skoro víc než dosavadní zámecká služba Barnabáše. A přece – tenhle rozpor mě trápí už celý večer – musíte to vědět, neboť jinak nedostanete pře-

hled o naší situaci, zůstal byste – a to by mě obzvláště bolelo – nespravedlivý vůči Barnabášovi; chyběla by nám nutná úplná jednota, a vy byste nám nemohl ani pomoct, ani naši pomoc – tu mimořádnou – přijmout. Ale zbývá ještě otázka: chcete to vůbec vědět?“ „Proč se ptáte?“ řekl K. „Je-li to nutné, chci to vědět; ale proč se tak ptáte?“ „Z pověrčivosti,“ řekla Olga. „Vy budete zatažen do našich věcí, nevinně, ne víc vinen než Barnabáš.“ „Vyprávějte rychle,“ řekl K., „nebojím se. Vy to také ženskou úzkostlivostí děláte horším, než to je.“

Amáliino tajemství

„Posuďte sám,“ řekla Olga, „ostatně to zní velmi prostě, člověk nerozumí hned, jak by to mohlo mít velký význam. Je v Zámku jeden velký úředník, jmenuje se Sortini.“ „Už jsem o něm slyšel,“ řekl K., „podílel se na mém jmenování.“ „To nevěřím,“ řekla Olga, „Sortini na veřejnosti sotva vystupuje. Nepletete se se Sordinim, se psaným d?“ „Máte pravdu,“ řekl K. „Byl to Sordini.“ „Ano,“ řekla Olga, „Sordini je velmi známý, jeden z nejpilnějších úředníků, o němž se mnoho mluví; Sortini je naopak velmi stažen zpátky a většině lidí cizí. Před víc než třemi lety jsem ho viděla poprvé i naposled. Bylo to třetího července při slavnosti hasičského spolku, Zámek se také zúčastnil a daroval novou stříkačku. Sortini, který se má zčásti zabývat hasičskými záležitostmi (snad tam ale byl jen v zastoupení – většinou se úředníci navzájem zastupují a je proto těžké rozpoznat působnost toho či onoho úředníka), se zúčastnil předání stříkačky; samozřejmě přišli i jiní ze Zámku, úředníci a služebnictvo, a Sortini byl, jak odpovídá jeho povaze, úplně v pozadí. Je to malý, slabý, zamyšlený pán; něco, čeho si každý, kdo si ho vůbec všiml, všiml, byl způsob, jak se u něho vrásnilo čelo, všechny vrásky – a bylo jich spousta, ačkoli jistě nemá víc než čtyřicet let – šly totiž přímo vějířovitě přes čelo ke kořeni nosu, nikdy jsem nic takového neviděla. Nuže, to byla ta slavnost. My, Amálie a já, jsme se na ni těšily už týdny, nedělní šaty byly zčásti nově upravené, zvlášť šaty Amálie byly krásné, bílá blůza vepředu vysoko nabíraná, jedna řada

krajek nad druhou, matka na to zapůjčila všechny své krajky, já jsem tenkrát žárlila a před slavností proplakala půl noci. Teprve když ráno přišla hostinská U Mostu, aby si nás prohlédla…“ „Hostinská U Mostu?“ zeptal se K. „Ano,“ řekla Olga, „byla s námi velmi spřátelená, přišla tedy, musela uznat, že Amálie je ve výhodě, a půjčila mi proto, aby mě uklidnila, svůj vlastní náhrdelník z českých granátů. Když jsme pak byly připravené k odchodu, Amálie stála přede mnou, všichni jsme ji obdivovali a otec řekl: ‚Dnes, pamatujte si mě, dostane Amálie ženicha,‘ tu jsem – nevím proč – ten náhrdelník, svou pýchu, sundala a pověsila ho Amálii, už vůbec nezávistivě. Právě jsem se skláněla před jejím vítězstvím, a věřila jsem, že se každý musí před ní sklonit, snad nás tenkrát překvapilo, že vypadala jinak než jindy, protože vlastně krásná nebyla, ale její zachmuřený pohled, který si od té doby takto zachovala, šel vysoko nad námi, a člověk se před ní skoro skutečně a mimoděk klonil. Všichni to zpozorovali, i Lasemann a jeho žena, kteří pro nás přišli.“ „Lasemann?“ zeptal se K. „Ano, Lasemann,“ řekla Olga. „Byli jsme přece velmi vážení, a slavnost by například nemohla dobře začít bez nás, neboť otec byl třetím cvičitelem hasičů.“ „Tak zdatný ještě otec byl?“ zeptal se K. „Otec?“ zeptala se Olga, jako by úplně nerozuměla. „Před třemi lety byl ještě svým způsobem mladý muž; například při požáru v hostinci U pánů vynesl jednoho úředníka, těžkého Galatera, poklusem na zádech ven. Byla jsem u toho sama, nehrozilo sice žádné nebezpečí ohně, jen suché dřevo vedle kamen začalo kouřit, ale Galater dostal strach, volal z okna o pomoc, hasiči přišli, a otec ho musel vynést ven, ačkoli oheň už byl uhašen. Nu, Galater je těžko se pohybující muž a musí v takových případech být opatrný. Vyprávím to jen kvůli otci, mnohem víc než tři roky od té doby neuplynulo, a teď podívejte, jak tam sedí.“ Teprve teď K. viděl, že Amálie už zase byla v světnici, ale byla daleko u stolu rodičů, krmila tam matku, která nemohla pohybovat revmatickými pažemi, a napomínala při tom otce, aby se kvůli jídlu ještě trochu obrnil trpělivostí,

hned k němu také přijde, aby ho nakrmila. Jenže napomínání neslavilo úspěch, otec, velmi dychtivý už se dostat ke své polévce, překonával svou tělesnou slabost a snažil se polévku hned z lžíce usrknout, hned ji rovnou z talíře pít, a bručel zle, když se mu nedařilo ani jedno, ani druhé, lžíce byla dávno prázdná, než se dostala k ústům, a nikdy ústa, jen pořád dolů visící knír se nořil do polévky a cákal a stříkal to na všechny strany, jen ne do úst. „Tohle z něho udělaly tři roky?“ zeptal se K., stále ale neměl pro ty staré a pro celý ten kout rodinného stolu lítost, jen odpor. „Tři roky,“ řekla Olga pomalu, „nebo přesněji pár hodin jedné slavnosti. Slavnost byla na louce před vesnicí u potoka, byla tam už velká tlačenice, když jsme přišli, i ze sousedních vesnic přišlo mnoho lidu, člověk byl úplně zmaten tím hlukem. Nejdřív nás samozřejmě otec vedl ke stříkačce, smál se radostí, když ji uviděl, nová stříkačka ho činila šťastným, začal ji ohmatávat a nám ji vysvětlovat, netrpěl žádný odpor a žádnou zdrženlivost ostatních; pokud mělo něco pod stříkačkou být shlédnuto, museli jsme se všichni sklonit a skoro pod stříkačku vlézt; Barnabáš, který se tenkrát bránil, dostal za to výprask. Jen Amálie se o stříkačku nestarala, stála u ní zpříma ve svých krásných šatech, a nikdo si netroufl jí něco říct, občas jsem k ní běžela a vzala si ji pod paží, ale mlčela. Dodnes si nemohu vysvětlit, jak se stalo, že jsme stáli před stříkačkou tak dlouho a teprve když se otec od ní odpoutal, všimli jsme si Sortiniho, který zřejmě po celou dobu stál za stříkačkou a opíral se o páku. Byl ovšem tenkrát strašný hluk, ne jen jaký bývá při slavnostech. Zámek totiž hasičům daroval také několik trubek, zvláštních nástrojů, na kterých se s nejmenší námahou – zvládlo to i dítě – daly vyloudit nejdivočejší tóny; když to člověk slyšel, myslel si, že už jsou tu Turci, a nemohl si na to zvyknout, při každém novém zatroubení se znovu lekl. A protože to byly nové trubky, chtěl si je každý vyzkoušet, a protože to byla přece lidová slavnost, dovolilo se to. Právě kolem nás – snad je přitáhla Amálie – bylo několik takových trubačů; bylo těžké udržet při tom smysly pohromadě, a když měl člo-

věk ještě podle otcova příkazu věnovat pozornost stříkačce, bylo to to nejvyšší, co se dalo zvládnout, a tak nám Sortini, kterého jsme před tím také vůbec neznali, unikl tak neobyčejně dlouho. ‚Tam je Sortini,' zašeptal konečně – stála jsem u toho – Lasemann otci. Otec se hluboce uklonil a dal i nám rozrušeně znamení, abychom se uklonili. Aniž ho dosud znal, otec si Sortiniho odjakživa vážil jako odborníka na hasičské záležitosti a doma o něm často mluvil, bylo nám proto také velmi překvapivé a významné nyní vidět Sortiniho v skutečnosti. Sortini si nás ale nevšímal – nebyla to zvláštnost Sortiniho, většina úředníků se zdá na veřejnosti být netečná –, byl také unavený, jen úřední povinnost ho udržovala tady dole; nejsou to nejhorší úředníci, kdo zrovna takové reprezentační povinnosti pociťují jako obzvláště tísnivé; jiní úředníci a sluhové se, když už jednou tam byli, mísili mezi lid; on ale zůstal u stříkačky a každého, kdo se mu snažil přiblížit s nějakou prosbou nebo lichotkou, zahnal svým mlčením. Tak se stalo, že si nás všiml ještě později než my jeho. Teprve když jsme se uctivě poklonili a otec se snažil nás omluvit, pohlédl na nás, pohlédl postupně od jednoho k druhému, unavený; bylo to, jako by si povzdechl, že vedle jednoho je vždycky ještě druhý, až se zastavil u Amálie, k níž musel vzhlížet, protože byla mnohem větší než on. Tu se zarazil, přeskočil přes oj, aby byl blíž Amálii, my jsme to nejprve pochopili špatně a chtěli jsme se k němu všichni pod vedením otce přiblížit, on nás ale zdviženou rukou zadržel a potom nám pokynul, abychom šli. To bylo všechno. Potom jsme Amálii hodně škádlili, že si teď opravdu našla ženicha, ve své nerozumnosti jsme byli celé odpoledne velmi veselí; Amálie ale byla mlčenlivější než kdy jindy. ‚Beznadějně a bezmezně se do Sortiniho zamilovala,' řekl Brunswick, který je vždycky trochu hrubý a pro povahy, jako je Amálie, nemá pochopení; ale tentokrát se nám jeho poznámka zdála skoro správná; byli jsme vůbec toho dne pošetilí a všichni, kromě Amálie, byli jsme sladkým zámeckým vínem jako omámeni, když jsme se po půlnoci vrátili domů." „A Sortini?" zeptal

se K. „Ano, Sortini," řekla Olga, „Sortiniho jsem během slavnosti ještě několikrát viděla mimochodem, seděl na oji, měl paže zkřížené na prsou a zůstal tak, dokud nepřijel zámecký vůz, aby ho odvezl. Ani k hasičským cvičením nešel, při nichž se otec tehdy – zrovna v naději, že se Sortini bude dívat – před všemi muži svého věku vyznamenal." „A neslyšeli jste o něm už nic?" zeptal se K. „Zdá se, že k Sortinimu chováte velkou úctu." „Ano, úctu," řekla Olga, „ano, a slyšeli jsme o něm ještě. Příští ráno jsme byli vzbuzeni ze svého vinného spánku výkřikem Amálie; ostatní okamžitě zase padli zpět do postelí, já jsem ale byla úplně vzhůru a běžela k Amálii. Stála u okna a držela v ruce dopis, který jí právě podal muž oknem, muž ještě čekal na odpověď. Amálie dopis – byl krátký – už přečetla a držela ho v mdle svěšené ruce; jak jsem ji milovala vždycky, když byla tak unavená. Poklekla jsem vedle ní a tak jsem si přečetla dopis. Sotva jsem skončila, Amálie ho zvedla znovu, po krátkém pohledu na mě, ale už se jí nepodařilo ho číst, roztrhala ho, hodila cáry muži venku do tváře a zavřela okno. To bylo to rozhodující ráno. Nazývám ho rozhodujícím, ale každý okamžik předchozího odpoledne byl stejně rozhodující." „A co bylo v tom dopise?" zeptal se K. „Ano, to jsem ještě nevyprávěla," řekla Olga. „Dopis byl od Sortiniho, adresován byl dívce s granátovým náhrdelníkem. Obsah nemohu reprodukovat. Byla to výzva, aby k němu přišla do hostince U pánů, a to Amálie měla přijít okamžitě, neboť za půl hodiny musel Sortini odjet. Dopis byl psán nejsprostšími výrazy, které jsem ještě nikdy neslyšela, a jen z kontextu jsem napolo uhodla. Kdo Amálii neznal a jen tenhle dopis četl, musel považovat dívku, které si někdo takto troufl psát, za zneuctěnou, i kdyby snad ani nebyla dotknuta. A nebyl to milostný dopis, žádné lichotné slovo v něm nebylo, Sortini byl zřejmě spíš zlý, že ho pohled na Amálii uchvátil, zdržel ho od jeho obchodů. Vysvětlili jsme si to později tak, že Sortini pravděpodobně hned večer chtěl odjet do Zámku, jen kvůli Amálii zůstal ve vesnici a ráno, pln hněvu nad tím, že se mu ani v noci nepodařilo na

Amálii zapomenout, napsal ten dopis. Ten dopis musel člověka nejprve pobouřit, i tu nejchladnokrevnější, pak by ale u jiné než Amálie pravděpodobně nad zlým, hrozivým tónem převládl strach, u Amálie zůstalo při pobouření, strach nezná, ne pro sebe, ne pro jiné. A zatímco já jsem se pak zase schoulila do postele a opakovala si přetrženou závěrečnou větu: ‚Takže hned přijdeš, nebo –!' – zůstala Amálie na okenním parapetu a dívala se ven, jako by očekávala další posly a byla připravena jednat s každým tak jako s prvním." „To jsou tedy úředníci," řekl K. váhavě, „takové exempláře mezi nimi člověk najde. Co udělal váš otec? Doufám, že si na příslušném místě na Sortiniho silně stěžoval, pokud nedal přednost kratší a jistější cestě do hostince U pánů. To nejošklivější na té historii není přece urážka Amálie, ta se dala snadno napravit, nevím, proč na ni tak nadmíru velký důraz kladete; proč by Sortini měl takovým dopisem Amálii navždy zostudit, podle vašeho vyprávění by to tak člověk mohl věřit, zrovna tohle ale není možné, zadostiučinění bylo Amálii snadné zjednat, a za pár dní byl incident zapomenut; Sortini neposkvrnil Amálii, ale sebe sama. Před Sortinim se tedy děsím, před možností, že existuje takové zneužití moci. Co v tomto případě nevyšlo, protože to bylo jasně a stručně řečeno a úplně průhledné a v Amálii našlo nadřazenou protivnici, může v tisícovce jiných případů, při jen o něco málo nepříznivějších, úplně vyjít a může se vyhnout jakémukoli pohledu, i pohledu zneužitého."

„Tiše," řekla Olga, „Amálie se sem dívá." Amálie dokončila krmení rodičů a nyní svlékala matku; právě jí rozvázala sukni, položila si matčiny paže kolem krku, trochu ji nadzvedla, stáhla jí sukni a potom ji zase jemně posadila. Otec, vždy nespokojený s tím, že se matka obsluhuje jako první – což se ale dělo zjevně jen proto, že matka byla ještě bezmocnější než on –, se pokoušel, snad také proto, aby dceru potrestal za její domnělou pomalost, svléci sám sebe, ale ačkoli začínal u toho nejzbytečnějšího a nejsnadnějšího, u přerostlých pantoflí,

v nichž mu nohy jen volně vězely, nedařilo se mu žádným způsobem je stáhnout; musel to pod chraptivým chrčením brzy vzdát a opřel se znova strnule v židli.

„To rozhodující nerozpoznáváte," řekla Olga, „pravdu asi máte se vším, ale rozhodující bylo, že Amálie nešla do hostince U pánů; jak posla ošetřila, to by samo o sobě ještě ušlo, to by se dalo utajit; tím však, že nešla, byla nad naší rodinou pronesena kletba, a teď bylo ovšem také ošetření posla něčím neodpustitelným, ano, bylo to dokonce pro veřejnost vysunuto do popředí." „Jakže!" zvolal K. a hned zase ztlumil hlas, protože Olga prosebně zvedla ruce. „Vy, sestra, přece nechcete snad říct, že Amálie měla Sortiniho uposlechnout a běžet do hostince U pánů?" „Ne," řekla Olga, „kéž bych byla před takovým podezřením ochráněna; jak tomu můžete věřit? Neznám nikoho, kdo by stál tak pevně v právu jako Amálie při všem, co dělá. Kdyby šla do hostince U pánů, dala bych jí ovšem stejně za pravdu; že nešla, bylo hrdinské. Pokud jde o mě, přiznávám vám otevřeně, kdybych dostala takový dopis, byla bych šla. Strach z toho, co přijde, bych nesnesla, to zvládla jen Amálie. Bylo přece několik východisek, jiná by se například pěkně vyparádila, chvilka by se tím strávila, a potom by přišla do hostince U pánů a dozvěděla by se, že Sortini už odjel, snad že odjel hned po vyslání posla, což je dokonce velmi pravděpodobné, neboť rozmary pánů jsou prchavé. Ale Amálie to neudělala, ani nic podobného, byla příliš hluboce uražená a odpověděla bez výhrad. Kdyby jen jakkoli naoko uposlechla, jenom práh hostince U pánů v čas překročila, osud by se dal odvrátit, máme tu velmi chytré advokáty, kteří z ničeho dokáží vyrobit vše, co si člověk přeje, ale v tomto případě nebylo k dispozici ani to příznivé nic; naopak, bylo tu ještě ponížení Sortiniho dopisem a urážka posla." „Ale co to má být za osud," řekl K., „co to má být za advokáty; nemohli přece pro Sortiniho zločinný způsob jednání obžalovat nebo dokonce potrestat Amálii?" „Mohli," řekla Olga, „to mohli; ne ovšem řádným procesem, a netrestali ji ani bezprostředně, ale tre-

stali ji jiným způsobem, ji i celou naši rodinu, a jak těžký ten trest je, to začínáte asi rozpoznávat. Vám to připadá nespravedlivé a nestvůrné, to je ve vesnici zcela ojedinělý názor, je nám velmi příznivý a měl by nás utěšovat, a také by, kdyby zjevně nevycházel z omylů. Mohu vám to snadno dokázat, odpusťte, mluvím-li při tom o Friedě, ale mezi Friedou a Klammem – odhlédnuto od toho, jak se to nakonec vyvinulo – se stalo něco úplně podobného jako mezi Amálií a Sortinim, a přece to shledáváte, i kdybyste byl zpočátku vylekán, teď už správné. A to není zvyk, zvyk takhle otupit nemůže, když jde o prosté posouzení, to je prostě odkládání omylů.“ „Ne, Olgo,“ řekl K., „nevím, proč do té věci zatahujete Friedu, případ by byl přece zcela jiný, nemíchejte dohromady věci tak od základu rozdílné a vyprávějte dál.“ „Prosím,“ řekla Olga, „neberte mi za zlé, trvám-li na srovnání, je to zbytek omylu, i vůči Friedě, pokud věříte, že ji musíte proti srovnání bránit. Není třeba ji vůbec bránit, nýbrž jen chválit. Když ty případy srovnávám, neříkám přece, že jsou stejné; mají se k sobě jako bílá a černá, a bílou je Frieda. V nejhorším případě se nad Friedou dá smát, jak jsem to nepěkně – velmi jsem toho později litovala – udělala ve výčepu, ale i ten, kdo se tu směje, je už zlomyslný nebo závistivý, přece však, dá se smát.

Amálií ale, pokud s ní člověk není spojen krví, lze jen opovrhovat. Jsou to tedy sice od základu rozdílné případy, jak říkáte, ale přece také podobné.“ „Nejsou podobné,“ řekl K. a nevrle zakroutil hlavou, „nechte Friedu stranou, Frieda nedostala od Klamma takový čistý dopis jako Amálie od Sortiniho, a Frieda Klamma opravdu milovala, a kdo o tom pochybuje, může se jí zeptat, miluje ho dodnes.“ „Jsou to ale velké rozdíly?“ zeptala se Olga. „Myslíte, že by Klamm Friedě nemohl napsat stejně? Když páni vstanou od psacího stolu, jsou takoví, nevyznají se v světě, pak v roztržitosti řeknou tu největší hrubost, ne všichni, ale mnozí. Dopis Amálii mohl být v myšlenkách, v naprostém nedbání toho, co bylo skutečně psáno, hozen na papír. Co víme o myšlenkách

pánů? Neslyšel jste snad sám, nebo jste neslyšel vyprávět, jakým tónem Klamm s Friedou jednal? O Klammovi je známo, že je velmi hrubý; prý několik hodin nemluví, a pak najednou řekne takovou hrubost, že z toho jde mráz po zádech. O Sortinim to známo není, jak je ostatně vůbec velmi neznámý. Vlastně se o něm ví jen to, že jeho jméno je podobné Sordinimu; nebýt této podobnosti jmen, pravděpodobně by ho nikdo neznal. Pletou si ho pravděpodobně i jako odborníka na hasičství se Sordinim, který je skutečným odborníkem a využívá podobnosti jmen k tomu, aby zvláště reprezentační povinnosti svalil na Sortiniho a zůstal tak ve své práci nerušen. Když teď takový v světě neobratný muž jako Sortini je najednou zachvácen láskou k vesnické dívce, nabývá to samozřejmě jiné formy, než když se zamiluje truhlářský pomocník od vedle. Je také třeba uvážit, že mezi úředníkem a ševcovskou dcerou je přece velká vzdálenost, která se musí nějak překlenout, Sortini to zkusil tímto způsobem, jiný to může udělat jinak. Říká se sice, že všichni patříme k Zámku a žádná vzdálenost neexistuje a není co překlenovat, a to snad také obvykle platí, ale měli jsme bohužel příležitost vidět, že právě když na to přijde, to vůbec neplatí. V každém případě vám z toho všeho bude způsob jednání Sortiniho pochopitelnější, méně nestvůrný, a je skutečně, srovnán s Klammovým, mnohem pochopitelnější a, i když je člověk hodně zblízka účasten, mnohem snesitelnější. Když Klamm napíše něžný dopis, je to trapnější než nejhrubší dopis Sortiniho. Rozumějte mi správně, netroufám si o Klammovi soudit, srovnávám jen, protože se bráníte srovnání. Klamm je přece jako velitel nad ženami, poroučí hned této, hned oné, aby k němu přišly, netrpí dlouhý odpor, a tak, jak poroučí přijít, poroučí také jít. Ach, Klamm by si vůbec nedal tu práci nejprve napsat dopis. A je ve srovnání s tím pořád ještě nestvůrné, když zcela stažený do ústraní žijící Sortini, jehož vztahy k ženám jsou přinejmenším neznámé, se jednou posadí a svým krásným úředním písmem napíše sice ohavný dopis? A pokud se tedy zde nedá rozdíl ve prospěch Klamma,

nýbrž naopak, měla by to způsobit Fridina láska? Vztah žen k úředníkům je, věřte mi, velmi těžko nebo spíš vždycky velmi lehko posouditelný. Zde není nikdy nedostatek lásky. Nešťastná úřednická láska neexistuje. Není to v tomto směru chvála, když se o dívce říká – a já tu zdaleka nemluvím jen o Friedě –, že se úředníkovi oddala jen proto, že ho milovala. Milovala ho a oddala se mu, tak to bylo, ale chvályhodného na tom není nic. Amálie ale Sortiniho nemilovala, namítnete. Nu ano, nemilovala ho, ale snad ho přece milovala, kdo to může rozhodnout? Dokonce ani ona sama. Jak může věřit, že ho nemilovala, když ho tak mocně odmítla, jak pravděpodobně ještě nikdy nebyl žádný úředník odmítnut? Barnabáš říká, že se ještě dnes někdy třese od toho pohybu, kterým před třemi lety zabouchla okno. To je také pravda, a proto se jí nesmí ptát; se Sortinim skončila a neví víc než to; zda ho miluje nebo ne, neví. My ale víme, že ženy nemohou jinak, než milovat úředníky, pokud se tito k nim jednou přikloní; ano, milují úředníky už předem, byť by to sebevíc popíraly, a Sortini se k Amálii nejenže přiklonil, nýbrž přeskočil přes oj, když Amálii uviděl, s nohama od práce u psacího stolu ztuhlýma přeskočil přes oj. Amálie je ale přece výjimka, řeknete. Ano, je, to dokázala, když se zpěčovala jít k Sortinimu, to je výjimky dost; že by ale navíc Sortiniho ještě ani nemilovala, to by bylo už výjimky skoro příliš, to by se už vůbec nedalo pochopit. Jistě jsme byli toho odpoledne stiženi slepotou, ale že jsme tenkrát přes všechnu mlhu měli pocit, že si u Amálie zamilovanosti všímáme, prokazovalo přece ještě trochu uvážení. Když to ale všechno dáme dohromady, jaký zbývá rozdíl mezi Friedou a Amálií? Jen ten, že Frieda udělala, co Amálie odmítla.“ „Může být,“ řekl K., „pro mě ale je hlavním rozdílem to, že Frieda je má nevěsta, Amálie mě ale v podstatě trápí jen potud, pokud je sestrou Barnabáše, zámeckého posla, a její osud je snad do služby Barnabáše vpleten. Kdyby jí úředník způsobil tak křiklavé bezpráví, jak se mi po vašem vyprávění zpočátku zdálo, bylo by mě to velmi zaměstnávalo, ale i tak mnohem víc jako veřejná záležitost

než jako osobní utrpení Amálie. Nyní se ale podle vašeho vyprávění obraz mění způsobem sice ne mi úplně pochopitelným, ale, protože vyprávíte vy, dostatečně věrohodným, a já tedy chci tu věc rád úplně zanedbat, nejsem hasič, co je mi po Sortinim. Zato ale mi není lhostejná Frieda, a tady mi přijde zvláštní, jak vy, které jsem úplně důvěřoval a rád vždycky důvěřovat chci, se stále snažíte oklikou přes Amálii napadat Friedu a činit mi ji podezřelou. Nepředpokládám, že to děláte s úmyslem nebo dokonce se zlým úmyslem; jinak bych už dávno musel odejít. Neděláte to s úmyslem, okolnosti vás k tomu svádějí; z lásky k Amálii ji chcete vyvýšit vysoko nad všechny ženy, a protože v Amálii samé k tomuto účelu nenacházíte dost chvályhodného, pomáháte si tím, že zmenšujete jiné ženy. Čin Amálie je zvláštní, ale čím víc o tomto činu vyprávíte, tím méně se dá rozhodnout, zda byl velký nebo malý, chytrý nebo pošetilý, hrdinný nebo zbabělý, své pohnutky Amálie drží zavřené ve své hrudi, nikdo jí je nevyrve. Frieda naproti tomu neudělala vůbec nic zvláštního, nýbrž šla jen za svým srdcem, pro každého, kdo se tím v dobré vůli zabývá, je to jasné, každý si to může ověřit, pro klepy není místo. Já ale nechci ani Amálii snižovat, ani Friedu bránit, nýbrž vám jen objasnit, jak se k Friedě stavím a jak každý útok proti Friedě je zároveň útokem proti mé existenci. Přišel jsem sem z vlastní vůle a z vlastní vůle jsem se tu zachytil, ale všechno, co se od té doby stalo, a hlavně mé vyhlídky do budoucna – jakkoli jsou kalné, přece existují –, všechno tohle vděčím Friedě, to se nedá odmluvit. Byl jsem tady sice přijat jako zeměměřič, ale to bylo jen zdánlivé, hráli si se mnou, hnali mě z každého domu, hrají si se mnou i dnes, ale o kolik je to zdlouhavější, nabyl jsem svým způsobem na rozměru, a to už něco znamená, mám, jakkoli je to všechno nepatrné, přece zdánlivě domov, postavení a skutečnou práci, mám nevěstu, která mi, když mám jiné obchody, přebírá řádnou práci, ožením se s ní a stanu se členem obce, mám kromě úředního i osobní, dosud ovšem nevyužitelný vztah ke Klammovi. To přece není málo? A když

přicházím k vám, koho vítáte? Komu svěřujete příběh vaší rodiny? Od koho si slibujete možnost, byť jen tu nepatrnou, nepravděpodobnou možnost nějaké pomoci? Snad přece ne ode mě, zeměměřiče, kterého například ještě před týdnem Lasemann a Brunswick násilím vyhnali ze svého domu, nýbrž slibujete si to od muže, který už má jakési mocenské prostředky, tyto mocenské prostředky ale vděčím Friedě, Friedě, která je tak skromná, že – kdybyste se jí pokusila ptát na něco takového – jistě by o tom nechtěla ani to nejmenší vědět. A přece se po tomhle všem zdá, že Frieda ve své nevinnosti udělala víc než Amálie v celé své povýšenosti; neboť vizte, mám dojem, že hledáte pomoc pro Amálii. A od koho? Vlastně od nikoho jiného než od Friedy?“ „Mluvila jsem opravdu tak ošklivě o Friedě?“ řekla Olga. „Jistě jsem nechtěla a také nevěřím, že jsem to dělala, ale možné to je, naše situace je taková, že jsme se rozešli s celým světem, a začneme-li si stěžovat, strhne nás to pryč, nevíme kam. Máte také pravdu, je mezi námi a Friedou teď velký rozdíl, a je dobře, že se to jednou zdůrazní. Před třemi roky jsme byly měšťanské dívky a Frieda, sirotek, byla služkou v hostinci U Mostu, chodily jsme kolem ní, aniž bychom se jí dotkly pohledem; byly jsme jistě příliš povýšené, ale tak jsme byly vychovány. Toho večera v hostinci U pánů jste možná rozpoznal nynější stav: Frieda s bičem v ruce a já v hromadě čeledínů. Ale je to ještě horší. Frieda nás může opovrhovat, odpovídá to jejímu postavení, skutečné poměry to vynucují. Ale kdo námi vším neopovrhuje! Kdo se rozhodne námi opovrhovat, dostává se hned do té největší společnosti. Znáte Fridinu nástupkyni? Pepi se jmenuje. Poznala jsem ji teprve předevčírem večer; dosud byla pokojská. Jistě převyšuje Friedu v opovržení pro mě. Viděla mě z okna, jak jsem si šla pro pivo, běžela ke dveřím a zamkla je, dlouho jsem musela prosit a slibovat jí stuhu, kterou jsem měla ve vlasech, než mi otevřela. Když jsem jí ji ale potom dala, hodila ji do rohu. Nuže, může mě opovrhovat, zčásti jsem na její přízeň odkázána, a je to výčepní dívka v hostinci U pánů; ovšem, je jí jen zatím a jistě nemá vlast-

nosti, které jsou potřebné, aby tam byla trvale přijata. Jen poslouchejte, jak hostinský s Pepi mluví, a srovnejte to, jak mluvil s Friedou. Ale to Pepi nebrání opovrhovat i Amálií, Amálií, jejíž pohled sám by stačil, aby celou malou Pepi se všemi jejími copánky a mašličkami tak rychle vypravil z pokoje, jak by to ona, odkázaná jen na vlastní tlusté nožičky, nikdy nedokázala. Jakou pobuřující tlachaninou jsem o Amálii musela od ní včera zase poslouchat, než se potom hosté nakonec mě ujali, ovšem způsobem, jaký jste už jednou viděl.“ „Jak jste zastrašená,“ řekl K., „já jsem jen Friedu postavil na místo, které jí patří, ale nechtěl jsem vás snižovat, jak to teď chápete. Něco zvláštního má vaše rodina i pro mě, to jsem nezatajoval; jak může ale toto zvláštní vyvolat opovržení, tomu nerozumím.“ „Ach, K.,“ řekla Olga, „i vy to ještě pochopíte, bojím se; že chování Amálie vůči Sortinimu bylo prvním podnětem k tomuto opovržení, můžete to nijak nepochopit?“ „To by bylo přece zvláštní,“ řekl K., „obdivovat nebo odsuzovat by za to Amálii bylo možné, ale opovrhovat? A pokud, z mi nepochopitelného citu, opravdu někdo Amálií opovrhuje, proč to opovržení vztahuje i na vás, na nevinnou rodinu? Že vámi například opovrhuje Pepi, je silná káva, a chci jí to, až zase někdy přijdu do hostince U pánů, oplatit.“ „Kdybyste chtěl, K.,“ řekla Olga, „všechny naše zrádce přesvědčit, byla by to tvrdá práce, protože všechno vychází ze Zámku. Pamatuji si přesně to dopoledne, které následovalo po onom ránu. Brunswick, který byl tehdy naším pomocníkem, přišel jako každý den, otec mu dal práci a poslal ho domů, my jsme pak seděli u snídaně, všichni, kromě Amálie a mě, byli velmi živí, otec stále vyprávěl o slavnosti, měl ohledně hasičů různé plány, v Zámku je totiž vlastní hasičský sbor, který také na slavnost vyslal delegaci, s níž bylo mnohé probráno, přítomní páni ze Zámku viděli výkony našich hasičů, mluvili o nich velmi příznivě, srovnávali s nimi výkony zámeckých hasičů, výsledek pro nás byl příznivý, mluvilo se o nutnosti nové organizace zámeckých hasičů, k tomu byli potřeba instruktoři z vesnice, přicházelo sice v úvahu několik, ale otec pře-

ce měl naději, že padne volba na něho. O tom teď mluvil, a jak to měl ve zvyku, roztahovat se u stolu, seděl tam, pažemi obepínal půl stolu, a jak hleděl otevřeným oknem k nebi, byl jeho obličej tak mladý a nadějí plný; nikdy víc jsem ho tak neměla vidět. Tu řekla Amálie s převahou, kterou jsme u ní neznali, že takovým řečem pánů se nesmí příliš důvěřovat, páni při takových příležitostech rádi říkají něco zavděčujícího, ale významu to má málo nebo žádný, sotva je to řečeno, je to už navždy zapomenuto, ovšem při nejbližší příležitosti se jim na lep znovu půjde. Matka ji za takové řeči napomenula, otec se nad její předčasnou moudrostí a mnohosvětaskou zkušeností jen smál, pak se ale zarazil, zdálo se, že něco hledá, čeho nepřítomnost zpozoroval teprve teď, ale přece nic nechybělo, a řekl: Brunswick cosi vyprávěl o poslovi a roztrhaném dopise, a ptal se, zda o tom něco víme, koho se to týká a jak se to má. Mlčeli jsme, Barnabáš, tehdy ještě mladý jako jehňátko, řekl něco obzvláště hloupého nebo drzého, mluvilo se o něčem jiném, a věc upadla v zapomnění."

Amáliin trest

„Ale krátce nato jsme byli ze všech stran zasypáni dotazy ohledně příběhu s dopisem, přicházeli přátelé i nepřátelé, známí i cizí; nikdo ovšem nezůstal dlouho, nejlepší přátelé se loučili nejrychleji. Lasemann, jindy pomalý a důstojný, vešel, jako by chtěl jen přezkoumat rozměry světnice, pohled po okolí, a byl hotov, vypadalo to jako strašná dětská hra, když Lasemann prchal a otec se od jiných lidí odpoutal a běžel za ním až k prahu domu a potom to vzdal; Brunswick přišel a dal otci výpověď; chce prý se postavit na vlastní nohy, řekl zcela upřímně, chytrá hlava, která uměla využít okamžiku; zákazníci přicházeli a hledali ve skladu otce své boty, které tu měli uložené na opravu, nejdřív se otec snažil zákazníky přesvědčit, abychom je naklonili – a my všichni jsme ho podporovali, co jsme stačili –, později to otec vzdal a mlčky lidem při hledání pomáhal, v zakázkové knize se škrtalo řádek za řádkem, kožené zásoby, které u nás lidé měli, se vy-

dávaly, dluhy platily, všechno šlo bez nejmenšího sporu, lidé byli spokojeni, pokud se podařilo spojení s námi rychle a úplně rozvázat, byť přitom i utrpěli ztráty, to nehrálo roli. A nakonec, což bylo předvídatelné, se objevil Seemann, předseda hasičů; vidím tu scénu ještě před sebou: Seemann, velký a silný, ale trochu ohnutý a plicně nemocný, pořád vážný, vůbec se nedovede smát, stojí před mým otcem, kterého obdivoval, kterému v důvěrných hodinách předvídal místo zástupce předsedy, a má mu teď sdělit, že ho spolek propouští a žádá ho o vrácení diplomu. Lidé, kteří u nás právě byli, nechali své obchody být a tlačili se v kruhu kolem obou mužů. Seemann nemůže nic říct, pořád jen poklepává otci na rameno, tak, jako by chtěl otci vyklepat slova, která má sám říct a nemůže je najít. Při tom se stále směje, čímž chce asi sebe i všechny trochu uklidnit; ale protože se smát nedovede a nikdo ho ještě nikdy neslyšel se smát, nikomu nenapadne věřit, že je to smích. Otec je ale toho dne už příliš unavený a zoufalý, aby mohl někomu pomoci, ba zdá se příliš unavený, aby vůbec přemýšlel, oč jde. Byli jsme přece všichni stejně zoufalí, ale protože jsme byli mladí, nemohli jsme v tak úplný zhroucení věřit, pořád jsme si mysleli, že v řadě mnoha návštěvníků přece jen někdo přijde, kdo zavelí halt a všechno zase donutí k zpětnému pohybu. Seemann se nám v naší nerozumnosti zdál pro to zvlášť vhodný. S napětím jsme čekali, že se z toho ustavičného smíchu nakonec uvolní jasné slovo. Čemu bylo ted smát se, přece jen tomu hloupému bezpráví, které se nám dělo. Pane předsedo, pane předsedo, řekněte to konečně těm lidem, mysleli jsme si a tlačili jsme se k němu, což ho ale jen přivádělo k podivným točivým pohybům. Konečně začal – sice ne proto, aby splnil naše tajná přání, nýbrž aby odpověděl povzbudivým nebo mrzutým výkřikům lidí – přece jen mluvit. Pořád jsme ještě měli naději. Začal velkou chválou otce. Nazýval ho ozdobou spolku, nedosažitelným vzorem dorostu, nepostradatelným členem, jehož odchod musí spolek téměř zničit. To bylo všechno velmi pěkné; kéž by zde skončil! Ale mluvil dál.

Pokud se tedy spolek přesto rozhodl – zatím ovšem jen – požádat otce o rozloučení, pozná otec vážnost důvodů, které spolek k tomu nutí. Snad by to bez skvělých výkonů otce na včerejší slavnosti nemuselo dojít tak daleko, ale právě tyto výkony vzbudily zvláštní úřední pozornost; spolek stál teď v plném světle a musel dbát na svou čistotu ještě víc než dřív. A teď došlo k urážce posla, tu spolek nenašel žádné jiné východisko a on, Seemann, převzal těžký úkol to oznámit. Otec by mu to neměl ještě víc ztěžovat. Jak byl Seemann rád, že to vypravil ze sebe, z té jistoty už dokonce nebyl přehnaně ohleduplný, ukázal na diplom, který visel na zdi, a mávl prstem. Otec kývl a šel ho vzít, ale třesoucími se rukama ho nemohl sejmout z háčku; vylezla jsem na židli a pomohla mu. A od tohoto okamžiku bylo všechno u konce; nevyndal už dokonce diplom z rámu, nýbrž dal Seemannovi všechno, jak to bylo. Pak se posadil do kouta, nehnul se a s nikým už nemluvil, museli jsme s lidmi vyjednávat sami, jak to šlo.“ „A v čem zde vidíte vliv Zámku?“ zeptal se K. „Prozatím se zdá, že ještě nezasáhl. Co jste dosud vyprávěla, byla jen bezmyšlenkovitá úzkostlivost lidí, radost z neštěstí bližního, nespolehlivé přátelství, věci, které jsou k nalezení všude, a na straně vašeho otce – aspoň mi to tak připadá – ovšem také jistá malichernost; neboť ten diplom, co to bylo? Potvrzení jeho schopností, a ty si přece zachoval, pokud ho činily nepostradatelným, tím lépe, a předsedovi by býval tu věc opravdu obtížnou udělal jedině tím, že by mu diplom hned při druhém slově hodil pod nohy. Zvlášť příznačné se mi ale zdá, že se o Amálii vůbec nezmiňujete, Amálie, která přece všechno zavinila, stála pravděpodobně klidně v pozadí a pozorovala pustošení.“ „Ne,“ řekla Olga, „nikomu nelze činit výčitku, nikdo nemohl jednat jinak, to všechno už byl vliv Zámku.“ „Vliv Zámku,“ opakovala Amálie, která nepozorovaně vstoupila z dvora, rodiče už dávno leželi v posteli. „Zámecké historky se vyprávějí? Pořád spolu ještě sedíte? A vy jste se, K., přece chtěl hned rozloučit, a teď jde na desátou. Trápí vás snad takové historky vůbec? Jsou tu lidé, kteří se takovými

historkami živí, usedají spolu, tak jako sedíte vy tady, a vzájemně se jimi hostí; vy mi se ale nezdáte patřit k těmto lidem.“ „Patřím,“ řekl K., „patřím přesně k nim; naproti tomu lidé, kteří se o takové historky nestarají a nechají jen jiné, aby se starali, na mě moc nepůsobí.“ „Nu ano,“ řekla Amálie, „ale zájem lidí je přece velmi rozmanitý, slyšela jsem jednou o jednom mladém muži, který se dnem i nocí zabýval myšlenkami na Zámek, všechno ostatní zanedbával, báli se o jeho všední rozum, protože celý jeho rozum byl nahoře v Zámku. Nakonec se ale ukázalo, že nemyslel vlastně Zámek, nýbrž jen dceru pradleny v kancelářích, tu teď ovšem dostal a potom bylo zase všechno dobré.“ „Ten muž by se mi líbil, myslím,“ řekl K. „Že by se vám líbil ten muž,“ řekla Amálie, „o tom pochybuji, ale snad jeho žena. Nenechte se ale vyrušovat, já ovšem jdu spát, a budu muset zhasit, kvůli rodičům; usínají sice hned tvrdě, ale po hodině je už vlastní spánek u konce, a potom je ruší i to nejmenší světlo. Dobrou noc.“ A vskutku se hned setmělo. Amálie si asi stlala někde na podlaze u postele rodičů. „Kdo je ten mladý muž, o kterém mluvila?“ zeptal se K. „Nevím,“ řekla Olga. „Snad Brunswick, i když se to na něho zcela nehodí, snad ale také někdo jiný. Není jí snadné přesně porozumět, protože člověk často neví, zda mluví ironicky nebo vážně. Nejčastěji je to vážně, ale zní to ironicky.“ „Nech ty výklady!“ řekl K. „Jak jsi do takové velké závislosti na ní přišla? Bylo to tak už před tím velkým neštěstím? Nebo teprve potom? A nemáš nikdy přání stát se na ní nezávislou? A je ta závislost rozumně zdůvodněna? Je nejmladší a jako taková má poslouchat. Vinná nebo nevinná, přivedla na rodinu neštěstí. Místo aby za to každý nový den každého z vás znovu prosila o odpuštění, nese hlavu výš než všichni, nestará se o nic kromě milostivě o rodiče, nechce být zasvěcena do ničeho, jak se vyjadřuje, a když konečně jednou s vámi mluví, je to většinou vážně, ale zní to ironicky. Nebo snad vládne svou krásou, kterou někdy zmiňuješ? Nu, všichni tři jste si velmi podobní, ale to, čím se od vás dvou odlišuje, je rozhodně v její nevýhodu, už když jsem ji

poprvé uviděl, odpuzoval mě její tupý, bezcitný pohled. A pak je sice nejmladší, ale toho si v jejím zevnějšku nikdo nevšimne, má bezvěký vzhled žen, které téměř nestárnou, ale které také skoro nikdy nebyly vlastně mladé. Vidíš ji každý den, nevšímáš si tvrdosti její tváře. Proto nemohu – pokud o tom uvažuju – ani Sortiniho náklonnost brát příliš vážně, snad ji chtěl tím dopisem jen potrestat, ne přivolat.“ „O Sortinim nechci mluvit,“ řekla Olga. „U pánů v Zámku je všechno možné, ať jde o nejkrásnější nebo nejošklivější dívku. Jinak se ale pokud jde o Amálii úplně mýlíte. Vizte, nemám přece důvod, zvláště vás pro Amálii získávat, a když se o to přesto pokouším, dělám to jen kvůli vám. Amálie byla nějak příčinou našeho neštěstí, to je jisté, ale dokonce ani otec, kterého přece neštěstí zasáhlo nejtíž a který se ve svých slovech nikdy nemohl příliš ovládat, zvláště doma ne, ani otec neřekl Amálii i v nejhorších dobách žádné slovo výčitky. A to ne snad proto, že by Amáliin postup schvaloval; jak by mohl on, ctitel Sortiniho, to schvalovat; zdaleka to nemohl pochopit; sebe a všechno, co měl, by Sortinimu nejspíš rád obětoval, ovšem ne tak, jak se to teď skutečně dělo, pod pravděpodobným Sortiniho hněvem. Pravděpodobným hněvem, protože jsme o Sortinim už nic nedozvěděli; byl-li dosud stažen v ústraní, byl jím od nynějška, jako by vůbec už nebyl. A teď jste měl Amálii vidět v té době. My všichni jsme věděli, že žádný výslovný trest nepřijde. Lidé se jen od nás stáhli. Zdejší lidé i Zámek. Zatímco stažení lidí jsme samozřejmě pozorovali, od Zámku nebylo pozorovat vůbec nic. Nepozorovali jsme přece ani dřív žádnou péči Zámku, jak bychom mohli teď pozorovat obrat. Tenhle klid byl nejhorší. Zdaleka ne stažení lidí, oni to neudělali z nějakého přesvědčení, snad ani nic vážného proti nám neměli, dnešní opovržení ještě vůbec neexistovalo, udělali to jen ze strachu a teď čekali, jak to půjde dál. Ani nouzi jsme ještě neměli co se bát, všichni dlužníci nám zaplatili, závěrky byly výhodné, co nám chybělo z potravin, s tím nám pomáhali tajně příbuzní, bylo to lehké, bylo přece období sklizně, pole jsme ovšem neměli, a pracovat

s někým nás nikam nepustili, byli jsme poprvé v životě skoro odsouzeni k zahálce. A nyní jsme seděli pohromadě, při zavřených oknech, v červencovém a srpnovém horku. Nic se nedělo. Žádné předvolání, žádná zpráva, žádný výkaz, žádná návštěva, nic.“ „Nu,“ řekl K., „když se nic nedělo a také žádný výslovný trest nebylo čekat, čeho jste se báli? Co jste to za lidi!“ „Jak vám to mám vysvětlit?“ řekla Olga. „Nebáli jsme se ničeho příchozího, trpěli jsme už jen přítomným, byli jsme v samém trestu uprostřed něho. Lidé ve vesnici čekali jen na to, abychom k nim přišli, aby otec zase otevřel dílnu, aby Amálie, která uměla šít velmi krásné šaty – ovšem jen pro nejváženější –, zase dostávala zakázky, všem lidem bylo přece líto toho, co udělali; když je ve vesnici vážená rodina náhle úplně vyřazena, má z toho každý nějakou nevýhodu, oni, když se od nás odvrátili, se domnívali, že jen plní svou povinnost, my bychom na jejich místě nejednali jinak. Oni také přesně nevěděli, oč šlo, jen posel se vrátil do hostince U pánů s hrstí útržků papíru. Frieda ho viděla odcházet a potom zase přicházet, několik slov s ním promluvila a to, co se dozvěděla, hned rozšířila; ale zase vůbec ne z nepřátelství k nám, nýbrž prostě z povinnosti, jak by to v stejném případě byla povinnost každého jiného. A nyní by lidem – jak jsem už řekla – nejvítanější bylo šťastné vyřešení celku. Kdybychom byli najednou přišli se zprávou, že je už všechno v pořádku, že to bylo například jen mezitím úplně vyjasněné nedorozumění, nebo že to sice byl prohřešek, ale je už činem napraven, nebo – i to by lidem stačilo – že se nám podařilo díky našim stykům v Zámku věc zahladit; určitě by nás byli zase přijali s otevřenou náručí, polibky, objetí, slavnosti by byly, zažila jsem něco takového u jiných několikrát. Ale ani taková zpráva nebyla třeba; kdybychom se jen z toho vymotali a nabídli se, obnovili staré styky, aniž bychom ztratili jediné slovo o příběhu s dopisem, stačilo by to, s radostí by se všichni vzdali probírání té věci; byla to přece vedle strachu především trapnost té věci, kvůli které se od nás oddělili, prostě aby o té věci neslyšeli, nemluvili o ní, nemysleli

na ni, aby s ní nijak nebyli dotčeni. Když Frieda tu věc prozradila, neudělala to proto, aby se jí těšila, nýbrž aby sebe a všechny před ní uchránila, aby obec upozornila, že se tady něco stalo, od čeho je třeba se co nejpečlivěji držet dál. Nešlo tu o nás jako o rodinu, nýbrž jen o věc a o nás jen kvůli věci, do které jsme se zapletli. Kdybychom tedy jen zase vystoupili ven, nechali minulé v klidu, chováním prokázali, že jsme tu věc překonali, bez ohledu na to, jakým způsobem, a veřejnost by tak získala přesvědčení, že ta věc – ať byla jakákoli – už nepřijde zase k projednávání, i tak by bylo všechno dobře; všude bychom byli našli starou ochotu pomoci, i kdybychom tu věc jen neúplně zapomněli, pochopili by to a pomohli nám úplně ji zapomenout. Místo toho jsme ale seděli doma. Nevím, na co jsme čekali, snad na Amáliino rozhodnutí, ona tenkrát toho rána strhla na sebe vedení rodiny a držela je. Bez zvláštních opatření, bez rozkazů, bez proseb, skoro jen mlčením. My ostatní jsme ovšem měli hodně co probírat, bylo to nekonečné šeptání od rána do večera, a občas mě otec v náhlém sevření volal k sobě, a já jsem u postele strávila půl noci. Nebo jsme někdy spolu seděli, já a Barnabáš, který z toho všeho pochopil ještě jen velmi málo a stále celý rozohněný žádal vysvětlení, pořád stejná, věděl asi, že bezstarostné roky, které jiné jeho věku čekají, pro něho už neexistují, tak jsme spolu seděli zcela podobně, K., jako my dva teď, a zapomínali jsme, že je noc a zase ráno. Matka byla ze všech nejslabší, patrně proto, že nenesla jen společné utrpení, ale ještě i utrpení každého jednotlivého, a tak jsme s hrůzou mohli sledovat změny u ní, které, jak jsme tušili, čekají celou naši rodinu. Její oblíbené místo byl kout kanape – už ho dávno nemáme –, stojí v Brunswickově velké světnici, tam seděla a nevědělo se přesně, co to je – podřimovala, nebo vedla, jak zdálo se naznačovaly pohyby rtů, dlouhé samomluvy. Bylo tak přirozené, že jsme stále rozebírali tu věc s dopisem, křížem krážem, ve všech jistých podrobnostech a ve všech nejistých možnostech, a že jsme se stále předháněli ve vymýšlení prostředků k dobrému řešení,

bylo to přirozené a nevyhnutelné, ale ne dobré, přitom jsme se stále hlouběji dostávali do toho, čemu jsme chtěli uniknout. A k čemu pomáhaly takhle vynikající nápady; žádný nebyl proveditelný bez Amálie, všechny byly jen přípravou, byly bez smyslu tím, že se jejich výsledky vůbec nedostávaly až k Amálii, a kdyby se tam dostaly, nenarazily by na nic jiného než na mlčení. Nuže, naštěstí dnes rozumím Amálii lépe než tenkrát. Nesla víc než my všichni; je nepochopitelné, jak to snášela a dnes ještě žije mezi námi. Matka nesla snad utrpení nás všech, nesla ho, protože se přes ni přes všechny přelomilo, a nenesla ho dlouho, že by to dnes ještě nějak nesla, se říct nedá, a už tenkrát byl její rozum zmatený. Ale Amálie nenesla jen utrpení, nýbrž měla i rozum, aby ho prohlédla, my jsme viděli jen následky, ona viděla do kořene, my jsme doufali v nějaké drobné prostředky, ona věděla, že je o všem rozhodnuto, my jsme museli šeptat, ona musela jen mlčet, tváří v tvář pravdě stála a žila a snášela tenhle život tenkrát jako dnes. O kolik lépe nám bylo i v celé naší nouzi než jí. Museli jsme ovšem opustit svůj dům; Brunswick se do něho nastěhoval, přidělili nám tuhle chatrč, s ručním vozíkem jsme svůj majetek v několika jízdách sem převezli, Barnabáš a já jsme táhli, otec a Amálie pomáhali vzadu, matku, kterou jsme hned ze začátku přivezli, nás přivítala, sedící na bedně, pořád s tichým nářkem. Ale pamatuji si, že i během těch obtížných jízd – které byly i velmi zahanbující, protože jsme se často setkávali s vozy sklizně, jejichž doprovod před námi utichal a odvracel pohled –, že jsme my, Barnabáš a já, i během těch jízd nemohli nemluvit o svých starostech a plánech, že jsme v rozhovoru občas se zastavili a teprve otcovo haló! nám připomnělo naši povinnost. Ale všechny ty rozhovory nezměnily ani po přestěhování náš život, jen že teď jsme postupně začali pociťovat i chudobu. Příspěvky příbuzných skončily, naše prostředky byly skoro u konce, a právě v té době se začalo rozvíjet opovržení vůči nám, jak je znáte. Lidé si všimli, že nemáme sílu dostat se z toho příběhu s dopisem ven, a vzali nám to velmi za zlé,

nepodceňovali tíhu našeho osudu, ačkoli ho přesně neznali, věděli, že by sami tu zkoušku pravděpodobně neobstáli lépe než my, ale o to nutnější bylo se od nás úplně oddělit; kdybychom to byli překonali, byli by nás přiměřeně vysoce poctili, protože se nám to ale nepodařilo, udělali definitivně to, co dosud dělali jen předběžně: Vyloučili nás z každého okruhu. Teď o nás nemluvili už jako o lidech, naše rodinné jméno se už neuvádělo; pokud o nás museli mluvit, nazývali nás podle Barnabáše, nejnevinnějšího z nás, dokonce i naše chatrč upadla do špatné pověsti, a pokud se zkoumáte, přiznáte, že i vy jste při prvním vstupu měl pocit, že vidíte oprávněnost toho opovržení; později, když zase občas lidé k nám přišli, krčili nos nad zcela bezvýznamnými věcmi, například nad tím, že malá olejová lampa visí tam nad stolem. Kde jiné měla viset, ne-li nad stolem, jim to ale připadalo nesnesitelné. Když jsme ale pověsili lampu jinam, nic se na jejich odporu nezměnilo. Všechno, co jsme byli a co jsme měli, zasáhlo stejné opovržení."

Prosebné pouti

„A co jsme mezitím dělali my? To nejhorší, co jsme mohli udělat, něco, zač bychom mohli být opovrhováni spravedlivěji než zač se to opravdu dělo: zradili jsme Amálii, odtrhli jsme se od jejího mlčícího rozkazu, nemohli jsme už tak dále žít, úplně bez naděje jsme žít nedokázali, a začali jsme, každý svým způsobem, Zámek prosit nebo doléhat na něj, aby nám odpustil. Věděli jsme sice, že nejsme schopni něco napravit, věděli jsme také, že jediné naděje plné spojení, které jsme se Zámkem měli – spojení se Sortinim, úředníkem našemu otci nakloněným –, se nám právě událostmi stalo nedosažitelným, přesto jsme se pustili do práce. Otec začal, začaly nesmyslné prosebné cesty ke starostovi, k sekretářům, advokátům, písařům, většinou nebyl přijat, a když byl lstí nebo náhodou přece jen přijat – jak jsme jásali při takové zprávě a mnuli si ruce –, byl krajně rychle odbyt a nikdy už nepřijat. Odpovědět mu bylo také až příliš snadné, Zámek to má vždycky tak snadné. Co vlastně chce? Co se mu stalo? Zač chce odpuštění? Kdy

a kdo v Zámku proti němu zvedl prst? Jistě, zchudl, ztratil zákazníky a tak dále, ale to byly jevy každodenního života, řemeslnické a trhové záležitosti, má se snad Zámek starat o všechno? On se ve skutečnosti stará o všechno, ale nemohl přece hrubě zasahovat do vývoje, jen a jen za účelem sloužit zájmu jediného muže. Měl snad vyslat své úředníky, a ti měli pobíhat za otcovými zákazníky a násilím mu je přivádět zpátky? Ale, namítal otec – tyto věci jsme pak všechny doma pečlivě předem i potom probírali v koutě, jakoby skryti před Amálií, která si všeho sice všimla, ale nechala to dít –, ale, namítal otec, nestěžuje si přece kvůli zchudnutí, všechno, co tu ztratil, chce lehce dohnat, to všechno je vedlejší, jen aby mu bylo odpuštěno. Ale co mu má být odpuštěno? odpovídali mu, žádné oznámení dosud nedošlo, aspoň zatím neleží v protokolech, přinejmenším ne v protokolech přístupných advokátské veřejnosti; v důsledku toho pokud se dá zjistit nebylo nic proti němu podniknuto ani nic není v běhu. Může snad nějakou úřední dispozici jmenovat, která byla proti němu vydána? To otec nemohl. Nebo došlo k zásahu úředního orgánu? O tom otec nic nevěděl. Nu tedy, když nic neví a když se nic nestalo, co tedy chce? Co by mu mohlo být odpuštěno? Nanejvýš to, že teď bezúčelně obtěžuje úřady, ale právě to je neodpustitelné. Otec nepolevil, byl tenkrát ještě pořád velmi silný a vynucená zahálka mu dávala spoustu času. Získám Amálii čest zpátky, nebude to už dlouho trvat, říkal Barnabášovi a mně několikrát za den, ale jen velmi tiše, protože Amálie to nesměla slyšet; přesto to bylo řečeno jen kvůli Amálii, protože ve skutečnosti vůbec nemyslel na získání cti, nýbrž jen na odpuštění. Ale aby získal odpuštění, musel nejdřív zjistit vinu; a tu mu přece na úřadech popírali. Dostal se k myšlence – a to ukazovalo, že duševně už byl oslaben –, že mu vinu zatajují, protože neplatí dost, dosud platil totiž vždycky jen stanovené poplatky, které, aspoň pro naše poměry, byly dost vysoké. Teď ale věřil, že musí platit víc, což jistě bylo nesprávné, protože u našich úřadů se sice pro jednoduchost, aby se zabránilo zbytečnému řečnění, berou

úplatky, ale dosáhnout tím ničeho nelze. Jestliže to ale byla naděje otce, nechtěli jsme ho v ní rušit. Prodávali jsme, co jsme ještě měli – bylo to už téměř jen nezbytné –, abychom otci opatřili prostředky pro jeho pátrání, a dlouhý čas jsme měli každé ráno zadostiučinění, že otec, když se ráno vydával na cestu, mohl vždycky aspoň několika mincemi v kapse zazvonit. My jsme ovšem po celý den hladověli, zatímco jediné, čeho jsme opatřováním peněz skutečně dosáhli, bylo to, že otec byl udržován v jisté nadějeplné veselosti. To byla ale sotva výhoda. Brzy se trápil při svých pochůzkách, a co by bez peněz hodně brzy vzalo zasloužený konec, se tak protahovalo. Protože se za přeplatky skutečně nedalo nic mimořádného poskytnout, pokoušel se někdy písař aspoň zdánlivě něco poskytnout, sliboval pátrání, naznačoval, že se už našly jisté stopy, které se nebudou sledovat z povinnosti, nýbrž jen kvůli otci; otec, místo aby byl pochybovačnější, byl stále více věřící. Přicházel s takovým zřetelně nesmyslným příslibem zpátky, tak, jako by nám do domu zase přinášel plné požehnání, a bylo mučivé pozorovat, jak nám pořád za Amáliinými zády, s pokřiveným úsměvem a doširoka otevřenýma očima, ukazuje na Amálii, chtěl nám dát najevo, jak Amáliino zachránění, které nikoho nepřekvapí víc než ji samou, díky jeho snahám zcela blízko stojí, ale všechno je ještě tajemství a my ho máme přísně střežit. Tak by to jistě ještě velmi dlouho pokračovalo, kdybychom nakonec nebyli zcela neschopni mu peníze už dodávat. Mezitím sice Barnabáš byl Brunswickem po mnoha prosbách přijat jako pomocník, ovšem jen takovým způsobem, že si zakázky vyzvedával večer potmě a práci zase potmě vracel – je třeba uznat, že Brunswick na sebe tím kvůli nám vzal jisté riziko pro svůj obchod, ale za to platil Barnabášovi velmi málo, a práce Barnabáše je bezchybná –, přece ale ta mzda sotva stačila ochránit nás před úplným hladověním. S velkou ohleduplností a po mnoha přípravách jsme otci oznámili zastavení naší peněžní podpory, ale on to vzal velmi klidně. Rozu-

mem už nebyl schopen pochopit beznadějnost svých intervencí, ale unavený z neustálých zklamání přece byl.

Řekl sice – nemluvil už tak zřetelně jako dřív, mluvil skoro až příliš zřetelně –, že by potřeboval už jen velmi málo peněz, zítra nebo už dnes by se byl všechno dozvěděl, a teď že to všechno bylo nadarmo, jen o peníze to ztroskotalo a tak dále, ale tón, jakým to říkal, ukazoval, že tomu všemu nevěří. Také měl hned, bez přechodu, nové plány. Protože se mu nepodařilo vinu prokázat a v důsledku toho nemohl také dál úřední cestou ničeho dosáhnout, musel se výlučně omezit na prošení a oslovit úředníky osobně. Byli mezi nimi jistě i takoví s dobrým, soucitným srdcem, kterému sice v úřadě nesmí povolit, ale mimo úřad ano, pokud je ve vhodnou hodinu překvapí."

Zde přerušil K., který až dosud úplně ponořen poslouchal Olgu, vyprávění otázkou: „A tohle vy nepovažujete za správné?" Další vyprávění mu na to sice mělo dát odpověď, ale chtěl to vědět hned.

„Ne," řekla Olga, „o soucitu nebo něčem takovém nemůže být vůbec řeč. Jakkoli jsme byli mladí a nezkušení, to jsme věděli, a i otec to samozřejmě věděl, ale zapomněl na to, na toto jako na většinu věcí. Vymyslel si plán, že bude v blízkosti Zámku na silnici, tam kde projíždějí vozy úředníků, se postaví, a pokud to nějak půjde, přednese svou prosbu o odpuštění. Upřímně řečeno, plán zcela bez rozumu, i kdyby se stalo nemožné a prosba opravdu došla k uchu úředníka. Může přece jediný úředník odpustit? To by přece mohla být nanejvýš věc celého úřadu, ale ani ten nejspíš nemůže odpustit, nýbrž jen soudit. Ale může přece vůbec úředník, i kdyby chtěl vystoupit a věcí se zabývat, podle toho, co mu otec, chudák unavený, zestárlý muž, mumlá, utvořit si o věci obraz? Úředníci jsou velmi vzdělaní, ale přece jen jednostranně, v svém oboru úředník na jediné slovo prohlédne celé řetězce myšlenek, ale věci z jiného oddělení mu lze hodiny vysvětlovat, zdvořile přikývne, ale nerozumí ani slovo. To je přece všechno samozřejmé; stačí hledat drobné úřední záležitosti, které se týkají člověka samého, ma-

ličkosti, které úředník vyřídí pokrčením ramen, stačí jen tohle do kořene pochopit, a člověk bude mít co dělat celý život a nedojde ke konci. Ale i kdyby otec narazil na příslušného úředníka, tak přece ten bez předešlých akt nemůže nic vyřídit a zvlášť ne na silnici, nemůže prostě odpustit, nýbrž jen úředně vyřídit a za tím účelem zase jen poukázat na úřední cestu, ale na té čeho dosáhnout, se už otci úplně nepodařilo. Jak daleko to muselo s otcem dojít, že chtěl s tímto novým plánem něco prosadit! Kdyby jakákoli taková možnost byť jen vzdáleně existovala, muselo by to tam na silnici hemžit prosebníky, protože ale jde o nemožnost, kterou si vštěpuje už nejprostší školní vzdělání, je to tam úplně prázdné. Snad i to posilovalo otce v jeho naději, krmil ji odkudkoli. Bylo to zde také velmi třeba; zdravý rozum přece nemusel se vůbec pouštět do takových velkých úvah, musel už z toho nejvnějšnějšího jasně rozpoznat nemožnost. Když úředníci jezdí do vesnice nebo zpátky do Zámku, nejsou to přece vyjížďky pro potěšení, ve vesnici i v Zámku na ně čeká práce, proto jezdí nejostřejším tempem. Nenapadne je také dívat se z okna vozu a hledat venku prosebníky, nýbrž vozy jsou plně naložené spisy, které úředníci studují."

„Já jsem ale," řekl K., „viděl vnitřek úředních saní, v nichž nebyly žádné spisy." V Olgině vyprávění se mu otevíral tak velký, skoro neuvěřitelný svět, že si nedokázal odepřít do něj svými drobnými zážitky zasáhnout, aby se stejně o jeho existenci jako o své vlastní zřetelněji přesvědčil.

„To je možné," řekla Olga, „pak je to ale ještě horší, pak má úředník tak důležité záležitosti, že spisy jsou buď příliš cenné, nebo příliš objemné, aby se daly brát s sebou, takoví úředníci pak nechávají jet tryskem. V každém případě pro otce nikdo čas vyšetřit nedokáže. A kromě toho: Vede do Zámku několik příjezdových cest. Jednou je v módě jedna, pak tudy jezdí nejvíc, jednou jiná, pak se tam tlačí všichni. Podle jakých pravidel se tato výměna děje, dosud nebylo vypátráno. Jednou v osm hodin ráno jedou všichni jinou cestou, o deset minut později

zase třetí, o půl hodiny později možná zase první, a tam to pak zůstane celý den, ale každou chvíli existuje možnost změny. Všechny příjezdové cesty se sice v blízkosti vesnice spojují, ale tam už se všechny vozy ženou, zatímco v blízkosti Zámku je tempo trochu umírněnější. Ale jako je výjezdní řád s ohledem na cesty nepravidelný a neprohlédnutelný, tak je to i s počtem vozů. Jsou často dny, kdy není vidět žádný vůz; pak ale zase jedou v množství. A proti tomu všemu si teď představte našeho otce. V nejlepších šatech – brzy jsou jeho jediné – se každé ráno, provázen našimi požehnáními, vydává z domu. Malý odznak hasičů, který vlastně dostal neprávem, bere si s sebou, aby si ho mimo vesnici připnul, ve vesnici samé se bojí ho ukázat, přestože je tak malý, že na dva kroky vzdálenosti je sotva vidět, ale podle názoru otce by měl být dokonce vhodný, aby na něho upozornil projíždějící úředníky. Ne daleko od vjezdu k Zámku je obchodní zahradnictví, patří jistému Bertuchovi, dodává zeleninu do Zámku, tam na úzkém kamenném podstavci zahradní mříže si otec vybral místo. Bertuch to trpěl, protože byl dříve s otcem spřátelen a také patřil k jeho nejvěrnějším zákazníkům, má totiž trochu zkřivenou nohu a věřil, že jen otec je schopen mu udělat vhodnou botu. Tam tedy seděl otec den za dnem, byl kalný deštivý podzim, ale počasí mu bylo úplně lhostejné; ráno v určitou hodinu měl ruku na klice a mávnutím se nám loučil, večer přicházel – zdálo se, že je každým dnem víc ohnutý – úplně promočený zpátky a vrhal se do kouta. Zpočátku nám vyprávěl o svých drobných zážitcích, například, že mu Bertuch ze soucitu a staré přízně hodil přes mříž pokrývku, nebo že myslel, že v projíždějícím voze poznal toho či onoho úředníka, nebo že ho sem tam už nějaký kočí poznává a žertem po něm přejíždí koncem biče. Později s těmito věcmi přestal, zjevně už nedoufal, že by tam vůbec čeho dosáhl, pokládal už jen za svou povinnost, své pusté povolání, tam jít a ten den tam strávit. Tehdy začaly jeho revmatické bolesti, blížila se zima, přišly rané sněhy, u nás začíná zima velmi brzy; nu, a tak tam seděl jednou na deštěm

promočených kamenech, pak zase na sněhu. V noci sténal bolestí, ráno byl někdy nejistý, zda má jít, pak se ale přemohl a šel. Matka se na něm pověsila a nechtěla ho pustit; on, pravděpodobně bázlivý v důsledku už neposlušných údů, dovolil jí jít s ním, tak byla i matka chycena bolestmi. Byli jsme u nich často, nosili jsme jídlo nebo jsme přicházeli jen na návštěvu, nebo jsme je chtěli přemluvit, aby se vrátili domů; jak často jsme je tam našli, zhroucené a opřené o sebe na svém úzkém sedátku, zkroucené v tenké pokrývce, která je sotva zahalovala, kolem dokola jen šeď sněhu a mlhy a široko daleko a dlouhé dny ani človíčka či vozu, pohled, K., pohled! Až jednoho rána nedostal otec ztuhlé nohy z postele, bylo to beznadějné, v lehkém horečnatém blouznění se mu zdálo vidět, jak právě teď nahoře u Bertucha zastavuje vůz, úředník vystupuje, pátrá u mříže po otci a kroutě hlavou, mrzutě se vrací zpátky do vozu. Otec při tom vyrážel takové výkřiky, že to bylo, jako by se chtěl z tohoto místa upozornit úředníka nahoře a vysvětlit mu, jak nezaviněná je jeho nepřítomnost. A byla to dlouhá nepřítomnost, nikdy se tam nevrátil, týdny musel zůstat v posteli. Amálie převzala obsluhu, péči, léčení, všechno, a s přestávkami si to vlastně udržela až dodnes. Zná léčivé bylinky, které zklidňují bolesti, nepotřebuje skoro spánek, nikdy se nelekne, nebojí se ničeho, nikdy nemá netrpělivost, obstarává všechnu práci pro rodiče; zatímco my, aniž bychom mohli pomoci, neklidně jsme se třepali kolem, zůstala při všem chladná a tichá. Ale když to nejhorší pominulo a otec, opatrně a vpravo i vlevo podpíraný, se zase mohl z postele vypracovat, Amálie se hned stáhla a přenechala ho nám.“

Olžiny plány

„Nyní šlo o to najít pro otce zase nějaké zaměstnání, pro které byl ještě schopen, něco, co ho přinejmenším udrží ve víře, že slouží k tomu, aby se z rodiny sňala vina. Najít něco takového nebylo těžké, tak účelné jako sezení před Bertuchovou zahradou bylo v podstatě všechno, ale našla jsem něco, co dokonce i mně dávalo

jistou naději. Vždycky když byla na úřadech nebo u písařů nebo kdekoli jinde řeč o naší vině, bylo vždy znovu zmíněno jen jediné: urážka Sortiniho posla, dál nikdo neodvážil se naléhat. Nuže, říkala jsem si, jestli všeobecné mínění, byť i jen zdánlivě, ví jen o urážce posla, dalo by se, byť opět jen zdánlivě, všechno napravit, kdyby bylo možné posla usmířit. Žádné oznámení přece nedošlo, jak nám vysvětlují, žádný úřad tedy věc v ruce nemá, a tak je na vůli posla, aby pro svou osobu – a o víc nejde – odpustil. To všechno sice nemohlo mít rozhodující význam, bylo to jen zdání a mohlo to zase vést k ničemu jinému, ale otci by to přece udělalo radost, a mnohé informátory, kteří ho tak trápili, by se tím snad daly k jeho zadostiučinění trochu zatlačit do úzkých. Nejdřív se ovšem muselo posla najít. Když jsem svůj plán vyprávěla otci, nejdřív se velmi rozzlobil, stal se totiž krajně umíněným, zčásti věřil – během nemoci se to vyvinulo –, že jsme ho vždycky jen od posledního úspěchu zdrželi: nejdřív zastavením peněžní podpory, teď držením v posteli, zčásti už nebyl vůbec schopen cizí myšlenky úplně přijímat. Ještě jsem nedovyprávěla a už byl můj plán zamítnut; podle jeho názoru musel u Bertuchovy zahrady čekat dál, a protože jistě už nebude schopen tam denně chodit, museli bychom ho tam vozit v ručním vozíku. Já jsem ale nepolevila a postupně se s tou myšlenkou smířil, rušivé mu při tom bylo jen, že byl v této věci úplně závislý na mně, neboť jen já jsem tenkrát posla viděla, on ho neznal. Ovšem, jeden sluha se podobá druhému, a úplně jistá, že ho poznám, jsem ani já nebyla. Začali jsme pak chodit do hostince U pánů a mezi tamním služebnictvem hledat. Byl to sice Sortiniho sluha, a Sortini už do vesnice nejezdil, ale páni svým sluhům často měnili, bylo možné ho najít v skupině jiného pána, a pokud by on sám nebyl k nalezení, mohli jsme snad od ostatních sluhů dostat o něm zprávu. K tomu účelu bylo ovšem potřeba být každý večer v hostinci U pánů, a nikdo nás nikde rád

neviděl, natož na takovém místě; jako platící hosté jsme také nemohli vystupovat. Ale ukázalo se, že nás přece lze využít; víte přece, jak Friedě dávalo služebnictvo zabrat, v podstatě jsou to většinou klidní lidé, lehkou službou rozmazlení a těžkopádní učinění. ‚Kéž se ti vede jako sluhovi' je požehnání úředníků, a vskutku prý, pokud jde o pohodlný život, sluhové jsou skutečnými pány v Zámku, umějí si toho také vážit a v Zámku, kde se pohybují pod jeho zákony, jsou tiší a důstojní – mnohokrát mi to bylo potvrzeno –, a i zde mezi sluhy najdeme ještě zbytky toho, ale jen zbytky, jinak jsou tím, že zámecké zákony pro ně ve vesnici už úplně neplatí, jakoby proměněni; divoký, neposlušný, místo zákony svými nenasytnými pudy ovládaný lid. Jejich nestoudnost nezná mezí, štěstí pro vesnici, že smí hostinec U pánů opustit jen na rozkaz, v hostinci U pánů samém se s nimi však musí vycházet; Friedě to padalo velmi těžké a tak jí bylo velmi vítané, že mě k tomu mohla použít, abych sluhy uklidňovala; už víc než dva roky, přinejmenším dvakrát v týdnu, strávím noc se sluhy ve stáji. Dřív, když mohl ještě otec do hostince U pánů chodit se mnou, spal někde ve výčepní místnosti a čekal tak na zprávy, které ráno přinesu. Bylo to málo. Hledaného posla jsme dodneška nenašli, prý je stále ve službách Sortiniho, který si ho velmi váží, a prý ho následoval, když se Sortini stáhl do vzdálenějších kanceláří. Většinou ho sluhové neviděli tak dlouho jako my, a když mezitím někdo tvrdil, že ho přece viděl, byl to asi omyl. Tak by byl můj plán vlastně selhal, a přece ne úplně, posla jsme sice nenašli, a otci cesty do hostince U pánů a tamní nocleh, snad dokonce i soucit se mnou, nakolik ho ještě byl schopen, bohužel dorazily, a je už skoro dva roky v tom stavu, v jakém jste ho viděl, a přitom se mu snad vede ještě lépe než matce, jejíž konec denně čekáme a který se odkládá jen díky nadměrné námaze Amálie. Co jsem ale přesto v hostinci U pánů dosáhla, je jisté spojení se Zámkem;

neopovrhujte mnou, když řeknu, že toho, co jsem udělala, nelituji. Jaké to má být za velké spojení se Zámkem, pomyslíte si možná. A máte pravdu; velké spojení to není. Znám teď sice mnoho sluhů, sluhů skoro všech pánů, kteří v posledních letech přišli do vesnice, a kdybych jednou měla přijít do Zámku, nebudu tam cizí. Ovšem, jsou to jen sluhové ve vesnici, v Zámku jsou úplně jiní a asi tam nikoho už nepoznávají a někoho, s nímž se ve vesnici stýkali, obzvláště ne, i kdyby ve stáji stokrát přísahali, že se na shledání v Zámku velmi těší. Zažila jsem ostatně také už, jak málo takové sliby komu znamenají. Ale to nejdůležitější to vůbec není. Nejenom skrze sluhy samé mám spojení se Zámkem, nýbrž snad – a doufám – i tak, že někdo, kdo mě shora pozoruje, a to, co dělám – a správa velkého služebnictva je ovšem mimořádně důležitou a starostiplnou částí úřední práce –, že potom ten, kdo mě tak pozoruje, snad dojde k mírnějšímu úsudku o mně než jiní, že snad pozná, že – jakkoli žalostným způsobem – přece bojuji i pro naši rodinu a pokračuji ve snahách otce. Když se to tak pozoruje, snad mi pak také bude odpuštěno, že od sluhů beru peníze a používám je pro naši rodinu. A ještě něčeho jsem dosáhla, což ovšem i vy pokládáte za mou vinu. Dozvěděla jsem se od čeledínů leccos o tom, jak se dá oklikami, bez obtížného a léta trvajícího veřejného přijímacího řízení, dostat do zámecké služby, člověk tam potom není sice veřejný zaměstnanec, nýbrž jen tajně a napolo připuštěný, nemá ani práva, ani povinnosti, že nemá povinnosti, to je to horší, ale jedno má, protože je přece v blízkosti u všeho: Může rozpoznat a využít příznivé příležitosti, není zaměstnanec, ale náhodou se může najít nějaká práce, zaměstnanec zrovna není po ruce, zavolají, člověk přispěchá, a čím před okamžikem ještě nebyl, tím se stal, je zaměstnancem. Ovšem, kdy se taková příležitost najde? Někdy hned, sotva se tam dostane, sotva se rozhlédne, je příležitost už tady, ne každý ale má

duchapřítomnost, aby ji takto, jako nováček, hned zachytil, jindy to zase trvá víc let než veřejné přijímací řízení, a řádně veřejně přijatý už takový napolo připuštěný nemůže vůbec být. Pochybnosti jsou tu tedy dost; mlčí ale před tím, že při veřejném přijetí se velmi pečlivě vybírá a člen jakkoli pochybné rodiny je předem zavržen, takový člověk se například podrobí tomuto řízení, roky se třese kvůli výsledku, ze všech stran se ho udiveně ptají už od prvního dne, jak se mohl odvážit něčeho tak beznadějného, on ale přece doufá, jak jinak by mohl žít; ale po mnoha letech, snad už jako stařec, se dozvídá odmítnutí, dozvídá se, že všechno je ztraceno a jeho život byl marný. Také zde ovšem existují výjimky, proto se tak snadno lidé lákají. Stává se, že právě podezřelí lidé jsou nakonec přijati, jsou úředníci, kteří jakoby proti své vůli milují pach takové zvěři, při přijímacích zkouškách větří ve vzduchu, kroutí ústy, obrací oči, takový muž je pro ně svým způsobem nestvůrně dráždivý na chuť, a musejí se velmi pevně držet knih zákonů, aby mohli odolat. Někdy to ovšem muži nepomůže k přijetí, nýbrž jen k nekonečnému protažení přijímacího řízení, které se potom vůbec neukončí, jen po smrti muže se přeruší. Jak zákonné přijetí, tak i to druhé je tedy plné zjevných i skrytých obtíží, a než se do něčeho takového člověk pustí, je velmi rozumné všechno přesně zvážit. Nu, na tom jsme to nenechali chybět, Barnabáš a já. Vždycky když jsem přišla z hostince U pánů, sedli jsme si spolu, vyprávěla jsem to nejnovější, co jsem se dozvěděla, celé dny jsme to probírali, a práce v ruce Barnabáše často odpočívala déle, než bylo dobré. A zde snad mám ve vašem smyslu vinu. Věděla jsem přece, že se na vyprávění čeledínů nedá moc spoléhat. Věděla jsem, že nikdy neměli chuť mi o Zámku vyprávět, že vždycky odbočovali k jinému, že se každé slovo muselo vyžebrat, pak ale ovšem, když se rozjeli, pouštěli se do toho, mluvili nesmysly, dělali se důležitými,

předháněli se v nadsázkách a vymýšlení, takže v tom nekonečném křiku, při kterém jeden druhého střídal, tam v temné stáji, v nejlepším případě bylo jen pár chudých náznaků pravdy. Já jsem ale všechno Barnabášovi vyprávěla zase, tak jak jsem si to zapamatovala, a on, který ještě vůbec neuměl rozlišit pravdivé od vymyšleného a v důsledku situace naší rodiny skoro vyprahl touhou po těchto věcech, všechno do sebe pil a hořel horlivostí dozvědět se víc. A skutečně, na Barnabášovi stál můj nový plán. U čeledínů už nebylo čeho dosáhnout. Sortiniho posla se najít nedalo a nikdy nedá, Sortini – a s ním i posel – se zdál ustupovat dále a dále, často už jejich vzhled a jméno propadaly zapomnění, a já jsem je musela často dlouho popisovat, abych s tím nedosáhla ničeho jiného, než že si na ně někdo těžko vzpomněl, ale dál o nich nemohl nic říct. A co se mého života s čeledíny týkalo, neměla jsem na to, jak byl posuzován, samozřejmě žádný vliv, mohla jsem jen doufat, že to vezmou tak, jak bylo, a že se za to maličké z viny naší rodiny odečte, ale vnější známky toho jsem nedostávala. Přesto jsem u toho zůstala, protože pro sebe jsem jinou možnost, jak v Zámku pro nás něco způsobit, neviděla. Pro Barnabáše jsem ale takovou možnost viděla. Z vyprávění čeledínů jsem mohla, když jsem k tomu měla chuť – a tu jsem měla v plné míře –, vyvodit, že někdo, kdo je přijat do zámecké služby, může pro svou rodinu dosáhnout velmi mnoho. Ovšem, co bylo na těch vyprávěních věrohodného? To nebylo možno zjistit, jen to, že toho bylo velmi málo, bylo jasné. Neboť když mi například čeledín, kterého už nikdy neuvidím nebo kterého – i kdybych ho ještě viděla – sotva poznám, slavnostně slíbil, že mému bratrovi pomůže k místu v Zámku, nebo přinejmenším, kdyby Barnabáš přišel do Zámku nějakým jiným způsobem, že ho podpoří, tedy například ho osvěží – protože podle vyprávění čeledínů se stává, že uchazeči o místa během příliš dlouhé čekací doby omdlí nebo

zmatou, a potom jsou ztraceni, pokud se o ně nestarají přátelé –, pokud mi takové věci a mnohé jiné vyprávěli, byly to pravděpodobně oprávněné výstrahy, ale s nimi spojené sliby byly úplně prázdné. Pro Barnabáše ne; sice jsem ho varovala, aby jim nevěřil, ale už to, že jsem mu je vyprávěla, stačilo, aby si ho mé plány získaly. Co jsem sama na jejich obhájení dodávala, mu znělo méně, na něho působila hlavně vyprávění čeledínů. A tak jsem byla vlastně úplně odkázaná sama na sebe, s rodiči nedokázal nikdo kromě Amálie navázat kontakt, čím víc jsem po svém pokračovala v starých plánech otce, tím víc se Amálie přede mnou uzavírala, před vámi nebo jinými se mnou mluví, sama ale nikdy, čeledínům v hostinci U pánů jsem byla hračkou, kterou se zuřivě snažili rozbít, žádné důvěrné slovo jsem za ty dva roky s žádným z nich nepromluvila, jen záludné nebo vylhané nebo bláznivé, zbyl mi tedy jen Barnabáš, a Barnabáš byl ještě velmi mladý. Když jsem při svých zprávách viděla ten lesk v jeho očích, který si od té doby zachoval, lekla jsem se, a přece jsem nepolevila, zdálo se mi, že je v sázce příliš mnoho. Ovšem, velké, byť prázdné plány otce jsem neměla, neměla jsem tu odhodlanost mužů, zůstala jsem u napravení urážky posla a chtěla jsem dokonce, aby mi tuto skromnost započítali jako zásluhu. Ale to, co se mi samé nepodařilo, chtěla jsem teď skrze Barnabáše dosáhnout jinak a jistě. Urazili jsme posla a vyhnali ho z předních kanceláří; co bylo bližšího, než nabídnout v osobě Barnabáše nového posla, nechat skrze Barnabáše vykonávat práci uraženého posla a uraženému tak umožnit, aby v klidu zůstal v dáli, jak dlouho chtěl, jak dlouho k zapomnění urážky potřeboval. Všimla jsem si sice dobře, že v celé skromnosti tohoto plánu je i opovážlivost, že to může budit dojem, jako bychom chtěli úřadu diktovat, jak má personální otázky řešit, nebo jako bychom pochybovali, že úřad je schopen z vlastního popudu nejlépe nařídit – a že to dokonce dávno nařídil,

ještě dřív, než nám napadlo, že by se zde dalo něco udělat. Pak jsem si ale zase myslela, že je nemožné, aby mě úřad takhle špatně pochopil, nebo kdyby to měl udělat, že by to udělal s úmyslem, to znamená, že od počátku bez bližšího vyšetření by vše, co dělám, bylo zavrženo. Tak jsem tedy nepolevila, a Barnabášova ctižádost udělala své. V té době příprav se Barnabáš stal tak povýšeným, že považoval ševcovskou práci pro sebe, budoucího kancelářského zaměstnance, za příliš špinavou; ba, že si dokonce odvážil – jestli mu Amálie dost řídkou příležitostí řekla slovo – oponovat jí, a to zásadně. Rád jsem mu dopřála tuto krátkou radost, protože s prvním dnem, kdy šel do Zámku, byla radost a povýšenost, jak se dalo snadno předvídat, hned pryč. Začala pak ona zdánlivá služba, o které jsem vám už vyprávěla. Zarážející bylo, jak Barnabáš bez obtíží poprvé vstoupil do Zámku, nebo přesněji do té kanceláře, která se takříkajíc stala jeho pracovním prostorem. Tento úspěch mě tenkrát téměř bláznivou činil, běžela jsem – když mi Barnabáš večer při příchodu domů to pošeptal – k Amálii, chytila jsem ji, přitiskla ji do kouta a líbala jsem ji rty i zuby, až bolestí a leknutím plakala. Říct jsem rozrušením nemohla nic, také jsme spolu už tak dlouho nemluvily, odložila jsem to na příští dny. Příští dny ale nebylo co říct. U toho tak rychle dosaženého také zůstalo. Dva roky vedl Barnabáš tento jednotvárný, srdce svírající život. Čeledíni úplně selhávali, dala jsem Barnabášovi malý dopis, v kterém jsem ho doporučovala pozornosti čeledínů, které jsem zároveň upozorňovala na jejich sliby, a Barnabáš, kdykoli uviděl čeledína, vytáhl ten dopis a ukázal mu ho, a i když občas narazil na čeledíny, kteří mě neznali, i když se známým jeho způsob mlčky ukazovat dopis – protože mluvit se nahoře neodvažoval – byl zlobivý, přece bylo potupné, že mu nikdo nepomohl, a bylo to osvobození, které jsme si ovšem i sami a dávno mohli dopřát, když jeden čeledín, kterému možná dopis už byl několikrát vnucován, ho zmačkal

a hodil do koše na papír. Skoro by při tom – napadlo mě – mohl říct: Podobně jste přece zvyklí vy sami s dopisy zacházet. Jakkoli bezvýsledná ta celá doba jinak byla, na Barnabáše působila příznivě – pokud se tomu dá říkat příznivě –, že předčasně stárl, předčasně se stal mužem; ba, v mnohém byl vážný a prozíravý nad míru mužské dospělosti. Mě to často velmi smutní, dívat se na něho a srovnávat ho s chlapcem, kterým byl ještě před dvěma lety. A při tom nemám ani tu útěchu a oporu, jakou by mi jako muž snad mohl dát. Beze mne by se do Zámku sotva dostal, ale od té doby, co je tam, je na mně nezávislý. Jsem jeho jediná důvěrnice, ale on mi jistě vypráví jen malou část toho, co má na srdci. Vypráví mi hodně o Zámku, ale z jeho vyprávění, z drobných skutečností, které sděluje, se zdaleka nedá pochopit, jak ho tohle mohlo tak proměnit. Zvlášť se nedá pochopit, proč odvahu, kterou měl jako chlapec až k zoufalství nás všech, teď jako muž tam nahoře zcela ztratil. Ovšem, tohle neužitečné stání a čekání den za dnem a zase znovu bez jakékoli vyhlídky na změnu, to mele a činí pochybovačným a nakonec k něčemu jinému než k tomuto zoufalému stání dokonce neschopným. Ale proč také dřív nekladl vůbec žádný odpor? Zvláště když brzy pochopil, že jsem měla pravdu a že pro ctižádost tam není co získat, zato snad pro zlepšení situace naší rodiny. Neboť tam všechno – kromě rozmarů sluhů – chodí velmi skromně, ctižádost tam hledá uspokojení v práci, a protože při tom nabývá převahu věc sama, ctižádost se úplně ztrácí, dětská přání tam nemají místo. Ale Barnabáš se mi, jak mi vyprávěl, jasně domníval vidět, jak velká je moc a vědění i těchto přece dost pochybných úředníků, v jejichž pokoji smí být. Jak diktují, rychle, s napolo zavřenýma očima, krátkými pohyby rukou, jak jen ukazováčkem bez jediného slova odbývají bručící sluhy, kteří v takových okamžicích těžce dýchající blaženě se usmívají, nebo jak najdou důležité místo ve svých knihách, plnou

dlaní na ně udeří, a jak ostatní, nakolik to v tísni bylo možné, přibíhají a natahují k tomu krky. To a podobné dávalo Barnabášovi velké představy o těchto mužích, a měl dojem, že kdyby dospěl tak daleko, aby si ho všimli a směl s nimi promluvit pár slov – ne jako cizí, nýbrž jako kancelářský kolega, ovšem podřazeného druhu –, bylo by možné dosáhnout nedohledného pro naši rodinu. Ale tak daleko to právě ještě nedošlo, a Barnabáš se neodváží udělat nic, co by ho k tomu mohlo přiblížit, i když přesně ví, že přes svou mladost se uvnitř naší rodiny díky nešťastným poměrům povznesl až k odpovědnostiplnému postavení otce rodiny. A nyní – abych přiznala to poslední: Před týdnem jste přišel. V hostinci U pánů jsem někoho slyšela to zmínit, nestarala jsem se o to; přišel nějaký zeměměřič; ani jsem nevěděla, co to je. Ale příští večer přichází Barnabáš – byla jsem zvyklá mu v určitou hodinu jít kus cesty naproti – dřív než jindy domů, vidí Amálii ve světnici, kvůli tomu mě táhne ven na ulici, tam přitiskne tvář na mé rameno a dlouhé minuty pláče. Je zase ten malý chlapec jako kdysi. Něco se mu stalo, čemu nestačí. Je to, jako by se před ním najednou otevřel úplně nový svět, a to štěstí a starosti vší té novoty nemůže snést. A při tom se mu nic jiného nestalo, než že dostal k doručení dopis pro vás. Ale je to ovšem první dopis, první práce, kterou vůbec kdy dostal."

Olga přerušila. Bylo ticho, až na těžké, občas chraptivé dýchání rodičů. K. řekl jen nenuceně, jako na doplnění Olgina vyprávění: „Před námi jste se přetvařovali. Barnabáš doručil ten dopis jako starý, mnoha činnostmi zaneprázdněný posel, a vy stejně jako Amálie, která tentokrát byla s vámi zajedno, jste se tvářili, jako by poselská služba a dopisy byly jen jakási vedlejší věc." „Musíte mezi námi rozlišovat," řekla Olga. „Barnabáš díky těm dvěma dopisům zase se stal šťastným dítětem, přes všechny pochyby, které má o své činnosti. Tyto pochyby má

jen pro sebe a pro mě; vůči vám ale hledá svou čest v tom, aby vystupoval jako skutečný posel, tak, jak podle jeho představy skuteční poslové vystupují. Tak jsem mu musela například, i když se jeho naděje na úřední oblek teď zvyšuje, během dvou hodin spravit kalhoty tak, aby alespoň byly podobné těsně přiléhajícím kalhotám úředního obleku, a aby v nich mohl před vámi, kterého je v tomto směru samozřejmě ještě snadné oklamat, obstát. To je Barnabáš. Amálie ale poselskou službou skutečně opovrhuje, a teď, poté co jak se zdá má jistý úspěch – což vidí snadno z Barnabáše a mě a z našeho spolu sedění a šeptání –, teď jí opovrhuje ještě víc než dřív. Mluví tedy pravdu, nikdy se nedejte zmást pochybnostmi o tom. Když jsem ale já, K., někdy snížila poselskou službu, dělala jsem to ne s úmyslem vás klamat, nýbrž ze strachu. Tyto dva dopisy, které až dosud prošly rukou Barnabáše, jsou za tři roky prvním, ovšem ještě dost pochybným znakem milosti, který naše rodina dostala. Tento obrat – pokud je to obrat a ne klam, klamů je víc než obratů – souvisí s vaším příchodem sem, náš osud se dostal do jisté závislosti na vás, snad jsou ty dva dopisy jen začátek a činnost Barnabáše se rozšíří i mimo poselskou službu týkající se vás – to chceme doufat, dokud smíme –; prozatím to ale všechno míří jen k vám. Tam nahoře se musíme spokojit s tím, co nám přidělí, zde dole ale můžeme snad také sami něco udělat, totiž: vaši přízeň nám zajistit nebo aspoň se před vaší nechutí uchránit nebo – což je nejdůležitější – vás podle našich sil a zkušeností chránit, aby se vám nerozpadlo to spojení se Zámkem – ze kterého bychom snad mohli žít. Jak všechno tohle teď nejlépe zavést? Aby vás proti nám nenapadlo podezření, když se vám přibližujeme, protože vy jste tu cizí a tedy jistě na všechny strany plný podezření, plný oprávněného podezření. Kromě toho jsme my opovrhováni a vy ovlivněný veřejným míněním, zvláště svou nevěstou, jak se máme k vám dostat, aniž bychom se, i kdybychom to vůbec neměli v úmyslu, postavili například proti vaší nevěstě a tím vás ranili. A zprávy, které jsem – dřív než jste je dostal – pozorně četla –

Barnabáš je nečetl, jako posel si to nedovolil –, se mi na první pohled nezdály velmi důležité, zastaralé, odnímaly si samy důležitost tím, že vás odkazovaly na starostu. Jak jsme se vůči vám v tomto směru měli zachovat? Kdybychom zdůraznili jejich důležitost, učinili bychom se podezřelými, že tak zjevně nedůležité přeceňujeme a jako doručitelé těchto zpráv vám je vychvalujeme, sledujeme své účely, ne vaše, ba, mohli jsme tím zprávy samé ve vašich očích snížit a vás tak, velmi proti vůli, oklamat. Kdybychom však dopisům nepřipisovali velkou cenu, učinili bychom se stejně podezřelými, protože proč se potom zabýváme doručováním těchto nedůležitých dopisů, proč si naše činy a slova odporují, proč klameme nejen vás, adresáta, ale i našeho zadavatele, který nám jistě dopisy nedal, abychom je svými výklady u adresáta znehodnotili. A držet střed mezi nadsázkami, tedy posoudit dopisy správně, je přece nemožné, mění samy stále svou hodnotu, úvahy, k nimž podněcují, jsou nekonečné, a kde se zrovna u nich zastavíme, je určeno jen náhodou, tedy i názor je náhodný. A když se k tomu ted připojí strach o vás, všechno se zmate, nesmíte má slova příliš přísně posuzovat. Když například, jak se jednou stalo, Barnabáš přijde se zprávou, že jste s jeho poselskou službou nespokojen, a on se v prvním leknutí a bohužel i ne bez poselské citlivosti nabídl, že z té služby odstoupí, pak jsem ovšem – abych tu chybu napravila – schopna klamat, lhát, podvádět, dělat všechno zlé, pokud to jen pomůže. Ale to pak dělám – aspoň podle svého přesvědčení – stejně kvůli vám jako kvůli nám."

Zaklepalo. Olga doběhla ke dveřím a odemkla. Do tmy padl proud světla z klapkové lucerny.

Pozdní návštěvník kladl šeptem otázky a dostával šeptem odpověď, nechtěl se tím však spokojit a chtěl vstoupit do světnice. Olga ho už asi nedokázala zadržet, a proto zavolala Amálii, od které zjevně doufala, že – aby chránila spánek rodičů – vynaloží všechno, aby návštěvníka odstranila. Vskutku už také přispěchala, odstrčila Olgu stranou, vyšla

na ulici a zavřela za sebou dveře. Trvalo to jen okamžik, hned se vrátila, tak rychle dosáhla toho, co Olze nebylo možné.

K. se pak od Olgy dozvěděl, že návštěva patřila jemu; byl to jeden z pomocníků, který ho na pokyn Friedy hledal. Olga chtěla K. před pomocníkem uchránit; kdyby chtěl K. svou návštěvu zde později Friedě přiznat, mohl, ale neměla to být objevena pomocníkem. K. to schválil. Olžinu nabídku ale, aby tu strávil noc a počkal na Barnabáše, odmítl; sám o sobě by ji snad přijal, protože bylo už pozdě v noci a zdálo se mu, že teď, ať chce nebo nechce, je s touto rodinou spojen natolik, že nocleh zde by byl z jiných důvodů snad trapný, s ohledem na toto propojení však nejpřirozenější v celé vesnici, přesto odmítl, pomocníkova návštěva ho vyplašila, bylo mu nepochopitelné, jak Frieda, která přece znala jeho vůli, a pomocníci, kteří se naučili ho bát, se zase takhle sešli, že se Frieda neštítila poslat pro něho pomocníka, ostatně jen jednoho, zatímco druhý zřejmě zůstal u ní. Zeptal se Olgy, zda nemá bič, ten neměla, ale měla dobrý vrbový prut, ten vzal, pak se zeptal, zda z domu existuje druhý východ, takový východ byl dvorem, jenom muselo se pak ještě přelézt plot sousední zahrady a projít touto zahradou, než se dostalo na ulici. To K. chtěl udělat. Zatímco ho Olga vedla přes dvůr k plotu, snažil se ji rychle uklidnit kvůli jejím starostem, vysvětlil, že se na ni kvůli jejím malým uměleckým zákrokům ve vyprávění vůbec nezlobí, ale velmi dobře jí rozumí, poděkoval za důvěru, kterou k němu měla a kterou svým vyprávěním prokázala, a uložil jí, aby Barnabáše hned po návratu poslala do školy, i kdyby to bylo ještě v noci. Barnabášovy zprávy sice nejsou jeho jedinou nadějí, jinak by to s ním stálo špatně, ale nechce se jich nikterak vzdát, chce se jich držet a při tom nezapomenout na Olgu, neboť ještě důležitější než zprávy je mu skoro Olga sama, její statečnost, její rozvaha, její chytrost, její obětavost pro rodinu. Kdyby si měl vybrat mezi Olgou a Amálií, nestálo by ho to moc rozmýšlení. A ještě jí srdečně stiskl ruku, zatímco se už vyhoupl na plot sousední zahrady.

Kapitola šestnáctá

Když pak byl na ulici, viděl, pokud mu to kalná noc dovolila, výš nahoře před Barnabášovým domem pořád ještě pomocníka, jak chodí sem a tam; občas se zastavil a snažil se zastřeným oknem posvítit dovnitř do světnice. K. na něho zavolal; aniž se viditelně lekl, nechal špehování domu a šel ke K. „Koho hledáš?“ zeptal se K. a vyzkoušel si na stehně ohebnost vrbového proutku. „Tebe,“ řekl pomocník, zatímco se přibližoval. „Kdopak vlastně jsi?“ řekl K. najednou, protože se mu nezdálo, že je to pomocník. Vypadal starší, unavenější, vrásčitější, ale v obličeji plnější, i jeho chůze byla úplně jiná než hbitá, jakoby elektrizovaná chůze pomocníků v kloubech, kráčel pomalu, trochu kulhal, byl distinguovaně chorobný. „Nepoznáváš mě?“ zeptal se muž. „Jeremiáš, tvůj starý pomocník.“ „Tak,“ řekl K. a znovu povytáhl o kousek vrbový proutek, který už byl schoval za zády. „Vypadáš ale úplně jinak.“ „Je to tím, že jsem sám,“ řekl Jeremiáš. „Jsem-li sám, pak je také po veselém mládí.“ „Kde je vlastně Artur?“ zeptal se K. „Artur?“ zeptal se Jeremiáš. „Ten malý miláček? Opustil službu. Byl jsi ale také trochu drsný a tvrdý k nám. Něžná duše to nevydržela. Vrátil se do Zámku a vede proti tobě stížnost.“ „A ty?“ zeptal se K. „Já jsem mohl zůstat,“ řekl Jeremiáš, „Artur podává stížnost i za mne.“ „Nač si tedy stěžujete?“ zeptal se K. „Na to,“ řekl Jeremiáš, „že nerozumíš žertu. Co jsme vlastně udělali? Trochu si zažertovali, trochu zasmáli, trochu podráždili tvou nevěstu. Všechno ostatně na příkaz. Když nás Galater k tobě poslal“ – „Galater?“ zeptal se K. „Ano, Galater,“ řekl Jeremiáš. „Zastupoval tenkrát zrovna Klamma. Když nás k tobě poslal, řekl –

přesně jsem si to zapamatoval, protože se na to odvoláváme –: Půjdete tam jako pomocníci zeměměřiče. My jsme řekli: My ale této práci vůbec nerozumíme. Nato on: To není to nejdůležitější; bude-li to třeba, naučí vás to. Hlavní ale je, abyste ho trochu rozveselili. Jak se mi hlásí, bere všechno velmi vážně. Teď přišel do vesnice a hned je to pro něho velká událost, ačkoli to ve skutečnosti vůbec nic není. To mu máte vysvětlit.“ „Nu,“ řekl K., „měl Galater pravdu a splnili jste ten úkol?“ „To nevím,“ řekl Jeremiáš. „V tak krátké době to snad ani nebylo možné. Vím jenom, že jsi byl velmi hrubý, a na to si stěžujeme. Nechápu, jak ty, který jsi přece také jen zaměstnanec, a dokonce ne zámecký zaměstnanec, nedokážeš nahlédnout, že taková služba je těžká práce a že je velmi nespravedlivé svévolně, skoro dětinsky znesnadňovat pracovníkovi práci, jak jsi to dělal ty. Ta bezohlednost, s jakou jsi nás nechal mrznout u mříže, nebo jak jsi Artura, člověka, kterého zlé slovo bolí celé dny, pěstí na matraci skoro ubil, nebo jak jsi mě odpoledne honil křížem krážem sněhem, až jsem pak potřeboval hodinu, abych se z toho hnaní zotavil. Já už přece nejsem mladý!“ „Milý Jeremiáši,“ řekl K., „ve všem tom máš pravdu, jen bys to měl přednést Galaterovi. Poslal vás z vlastní vůle, já jsem si vás od něho nevyžádal. A protože jsem si vás nevyžádal, mohl jsem vás také zase poslat zpátky, a byl bych to udělal raději po dobrém než násilím, ale vy jste zřejmě nechtěli jinak. Proč jsi vlastně hned, když jste ke mně přišli, nemluvil tak otevřeně jako teď?“ „Protože jsem byl ve službě,“ řekl Jeremiáš, „to je přece samozřejmé.“ „A teď už ve službě nejsi?“ zeptal se K. „Teď už ne,“ řekl Jeremiáš, „Artur v Zámku službu vypověděl, nebo přinejmenším běží řízení, které nás od ní má definitivně osvobodit.“ „Vždyť mě ještě hledáš, jako bys byl ve službě,“ řekl K. „Ne,“ řekl Jeremiáš, „hledám tě jen proto, abych uklidnil Friedu. Když jsi ji totiž kvůli těm Barnabášovic dívkám opustil, byla velmi nešťastná, ne tolik kvůli ztrátě jako kvůli tvé zradě; ovšem už dávno to viděla přicházet a mnoho tím už vytrpěla. Zrovna jsem zase jednou přišel k oknu školy, abych se

podíval, jestli jsi třeba přece jen zrozumněl. Ale ty jsi tam nebyl, jen Frieda seděla v lavici a plakala. Tak jsem k ní tedy šel a dohodli jsme se. Všechno už je také provedeno. Jsem pokojovým sklepníkem v hostinci U pánů, aspoň dokud se moje věc v Zámku nevyřídí, a Frieda je zase ve výčepu. Je to pro Friedu lepší. Nebyl v tom pro ni žádný rozum stávat se tvou ženou. Také jsi tu oběť, kterou ti chtěla přinést, nedovedl ocenit. Teď ale ta dobrá duše pořád ještě občas pochybuje, jestli se ti nestalo bezpráví, jestli jsi třeba přece jen nebyl u Barnabášovic. Ačkoli samozřejmě nemohlo být nejmenší pochyby, kde jsi, přece jen jsem šel to jednou provždy zjistit; neboť po všech těch rozčileních si Frieda konečně zaslouží v klidu spát, já ovšem také. Tak jsem tedy šel a nejenom jsem tě našel, ale mimochodem jsem také mohl vidět, že tě ty dívky poslouchají jako na drátku. Zvláště ta černá, pravá divoká kočka, se za tebe přimluvila. Nu, každý podle své chuti. V každém případě ale nebylo třeba, abys dělal tu okliku zahradou souseda, já tu cestu znám."

Teď se tedy přece jen stalo to, co se dalo předvídat, čemu však nebylo možné zabránit. Frieda ho opustila. Nemuselo to být nic definitivního, tak zlé to nebylo; Friedu bylo možné dobýt zpátky, dala se snadno ovlivnit od cizích, zrovna od těchto pomocníků, kteří pokládali Friedino postavení za podobné svému, a teď, když oni dali výpověď, přiměli k tomu i Friedu, ale K. jen musel před ni předstoupit, připomenout všechno, co pro něho mluvilo, a byla by zase kajícně jeho, zvláště kdyby snad byl schopen ospravedlnit návštěvu u dívek nějakým úspěchem, který by jim vděčil. Ale přes všechny tyto úvahy, kterými se snažil kvůli Friedě uklidnit, uklidněný nebyl. Ještě před chvílí se chlubil před Olgou Friedou a nazval ji svou jedinou oporou; nu, tahle opora nebyla ta nejpevnější, nebylo třeba zásahu mocného, aby K. o Friedu připravil, stačil i tenhle ne příliš chutný pomocník, tohle maso, které někdy působilo dojmem, jako by nebylo pořádně živé.

Jeremiáš se už chystal odejít; K. ho zavolal zpátky. „Jeremiáši," řekl, „chci k tobě být úplně otevřený, odpověz mi také upřímně na jednu otázku. Nejsme už přece ve vztahu pána a sluhy, čehož jsi rád nejen ty, ale i já, nemáme tedy důvod jeden druhého klamat. Tady před tvýma očima lámu proutek, který byl určen pro tebe, protože ne ze strachu před tebou jsem zvolil cestu zahradou, nýbrž proto, abych tě překvapil a několikrát ten proutek na tobě vybral. Nu, nic si z toho už neber, všechno je pryč; kdybys nebyl mi úřadem vnucený sluha, nýbrž prostě známý, byli bychom spolu určitě, i když mě tvé vzezření někdy trochu ruší, výborně vycházeli. A mohli bychom přece také to, co jsme v tomto ohledu zameškali, teď dohnat." „Myslíš?" řekl pomocník a zívaje si promnul unavené oči. „Mohl bych ti tu věc vyložit podrobněji, ale nemám čas, musím k Friedě, to děťátko na mne čeká, službu ještě nenastoupila, hostinský jí na mou domluvu – chtěla by se, pravděpodobně aby zapomněla, hned vrhnout do práce – dal ještě malou dobu na zotavení, tu chceme přece aspoň strávit spolu. Co se týká tvého návrhu, nemám sice vůbec důvod lhát ti, ale stejně tak málo ti něco svěřovat. U mne je to totiž jinak než u tebe. Dokud jsem byl v služebním poměru k tobě, byl jsi mi samozřejmě velmi důležitou osobou, ne pro své vlastnosti, nýbrž pro služební příkaz, a byl bych pro tebe udělal všechno, co bys chtěl, teď jsi mi ale lhostejný. Ani zlámání toho proutku mě nedojímá, připomíná mi jen, jak hrubého pána jsem měl, získat si mě pro tebe tím nelze." „Mluvíš se mnou tak," řekl K., „jako by bylo úplně jisté, že se mě už nikdy nebudeš muset bát. Tak to ale přece ve skutečnosti není. Ty pravděpodobně nejsi ještě ode mne volný, tak rychle se tady vyřízení nedějí." „Někdy ještě rychleji," vpadl Jeremiáš. „Někdy," řekl K., „nic však nenaznačuje, že se to tentokrát stalo, přinejmenším nemáš ty ani já písemné vyřízení v rukou. Řízení tedy teprve běží, a já jsem svými styky ještě vůbec nezasáhl, ale udělám to. Dopadne-li to pro tebe nepříznivě, nepracoval jsi příliš na tom, aby sis svého pána naklonil, a snad bylo dokonce zbytečné lámat ten proutek.

A Friedu jsi sice odvedl, čímž ti obzvlášť naběhl hřebínek; ale přes všechen respekt, který k tvé osobě chovám, i když ty už ke mně žádný nechováš, několik slov, která bych pronesl k Friedě, stačí, to vím, aby trhala ty lži, kterými jsi ji chytil. A jen lži mi mohly Friedu odvrátit.“ „Tyhle hrozby mě neděsí,“ řekl Jeremiáš. „Vždyť mě vůbec nechceš mít za pomocníka, bojíš se mě přece jako pomocníka, bojíš se vůbec pomocníků, jen ze strachu jsi hodného Artura zbil.“ „Možná,“ řekl K. „Bolelo ho to proto méně? Snad tím budu moci svůj strach před tebou ukázat ještě vícekrát. Vidím-li, že ti pomocnictví působí málo radosti, působí mi to zase nad všechen strach největší potěšení tě k němu nutit. A to si tentokrát dám záležet, abych tě dostal samotného, bez Artura; budu ti pak moci věnovat více pozornosti.“ „Myslíš,“ řekl Jeremiáš, „že mám třeba jen ten nejmenší strach z toho ze všeho?“ „Myslím,“ řekl K., „trochu strachu určitě máš, a jsi-li chytrý, hodně strachu. Proč bys jinak ještě nešel k Friedě? Řekni, máš ji ty vlastně rád?“ „Rád?“ řekl Jeremiáš. „Je to hodná, chytrá dívka, bývalá milenka Klammova, tedy v každém případě hodna úcty. A prosí-li mě pořád, abych ji od tebe osvobodil, proč bych jí tu laskavost neudělal, zvlášť když ti tím také nezpůsobuji žádnou bolest, když ses s těmi prokletými Barnabášovic utěšil.“ „Teď vidím tvůj strach,“ řekl K., „ten nejubožejší strach, pokoušíš se mě chytit lžemi. Frieda prosila jen o jedno: abych ji od zdivočelých, psovsky chlípných pomocníků osvobodil; bohužel jsem neměl čas tu její prosbu úplně splnit, a teď jsou tu důsledky mého opomenutí.“

„Pane zeměměřiči, pane zeměměřiči!“ volal někdo uličkou. Byl to Barnabáš. Bez dechu přibíhal, nezapomněl se však před K. uklonit. „Podařilo se mi to,“ řekl. „Co se podařilo?“ zeptal se K. „Přednesl jsi mou prosbu Klammovi?“ „To nešlo,“ řekl Barnabáš. „Velmi jsem se snažil, bylo to však nemožné, tlačil jsem se dopředu, stál celý den, aniž mě k tomu vyzvali, tak blízko u pulpitu, že mě dokonce jednou nějaký písař, kterému jsem překážel ve světle, odstrčil, hlásil jsem se,

což je zakázáno, zdviženou rukou, když Klamm pozdvihl zrak, zůstával jsem v kanceláři nejdéle, byl jsem tam už sám jen se sluhy, měl jsem ještě jednou radost vidět Klamma vracet se, nebylo to však kvůli mně, chtěl si jen rychle ještě něco vyhledat v knize a hned zase odešel, nakonec mě sluha, protože jsem se pořád nehýbal, skoro koštětem vymetl ze dveří. Všechno to vyznávám, abys zase nebyl nespokojen s mými výkony.“ „Co mi je platná veškerá tvá píle, Barnabáši,“ řekl K., „když nemá žádný úspěch.“ „Ale úspěch jsem měl,“ řekl Barnabáš. „Když jsem vystoupil ze své kanceláře – říkám jí svá kancelář –, vidím, jak z hlubších chodeb pomalu přichází nějaký pán, jinak už bylo všechno prázdné; vždyť už bylo velmi pozdě. Rozhodl jsem se počkat na něj; byla to dobrá příležitost zůstat ještě tam, nejraději bych tam ostatně byl zůstal vůbec, abych ti nemusel přinést tu špatnou zprávu. Vyplatilo se však i jinak na toho pána počkat, byl to Erlanger. Neznáš ho? Je to jeden z prvních Klammových sekretářů. Slabý, malý pán, trochu kulhá. Hned mě poznal, je proslulý svou pamětí a znalostí lidí, jen stáhne obočí, to mu stačí, aby kohokoli poznal, často i lidi, které nikdy neviděl, o nichž jen slyšel nebo četl, mě například sotva kdy mohl vidět. Ale přestože každého člověka hned pozná, ptá se nejdřív, jako by si byl nejistý. Nejsi ty Barnabáš? řekl mi. A pak se zeptal: Ty znáš zeměměřiče, že? A pak řekl: To se hodí; jedu teď do hostince U pánů. Zeměměřič mě tam má navštívit. Bydlím v pokoji číslo patnáct. Musí však přijít hned teď. Mám tam jen několik porad a v pět ráno jedu zase zpátky. Řekni mu, že mi na tom velmi záleží, abych s ním mluvil.“

Náhle se Jeremiáš dal do běhu. Barnabáš, který ho ve svém rozčilení dosud sotva vnímal, se zeptal: „Co chce Jeremiáš?“ „Předběhnout mě u Erlangera,“ řekl K., běžel už za Jeremiášem, dohonil ho, zavěsil se mu do ruky a řekl: „Je to touha po Friedě, co se tě tak náhle zmocnila? Mám ji neméně, a tak půjdeme stejným krokem.“

Kapitola sedmnáctá

Před tmavým hostincem U pánů stála malá skupina mužů, dva nebo tři měli ruční lucerny, takže některé obličeje byly rozeznatelné. K. našel jen jednoho známého, Gerstäckera, kočího. Gerstäcker ho uvítal otázkou: „Ty jsi pořád ještě ve vesnici?“ „Ano,“ řekl K., „přišel jsem natrvalo.“ „Mne se to netýká,“ řekl Gerstäcker, mocně se rozkašlal a obrátil se k ostatním.

Ukázalo se, že všichni čekají na Erlangera. Erlanger už přijel, jednal však, než přijme strany, ještě s Momusem. Obecný hovor se točil kolem toho, že se nesmí čekat uvnitř v domě, nýbrž je nutno stát tady venku ve sněhu. Nebyla sice velká zima; přesto bylo bezohledné nechat strany snad hodiny v noci před domem. To ovšem nebyla vina Erlangerova, který byl naopak velmi vstřícný, sotva o tom věděl a jistě by se byl velmi zlobil, kdyby mu to bylo hlášeno. Byla to vina hostinské U pánů, která ve svém už chorobném úsilí po jemnosti nechtěla trpět, aby přišlo do hostince U pánů najednou mnoho stran. „Musí-li to už být a musí-li přijít,“ říkala obvykle, „pak, pro milý Bůh, jen pořád jeden za druhým.“ A prosadila, že strany, které nejprve čekaly jednoduše na chodbě, později na schodišti, potom v předsíni, naposledy ve výčepu, byly nakonec vystrkány na ulici. A ani to jí ještě nestačilo. Bylo pro ni nesnesitelné být ve vlastním domě pořád „obléhána“, jak se vyjadřovala. Bylo jí nepochopitelné, nač vlastně styk se stranami je. „Aby se zepředu zašpinily schody u vchodu,“ řekl jí jednou nějaký úředník na její otázku, pravděpodobně ve zlosti; jí to však bylo velmi pochopitelné a ten výrok ráda citovala. Snažila se, a to se nyní už shodovalo

s přáními stran, aby naproti hostinci U pánů byla postavena budova, v níž by strany mohly čekat. Nejraději by bylo bývalo, kdyby i porady se stranami a výslechy probíhaly mimo hostinec U pánů, tomu se však stavěli na odpor úředníci, a když se úředníci vážně stavěli na odpor, hostinská samozřejmě neprosadila nic, ačkoli v otázkách vedlejších díky své neúnavné a přitom ženský něžné horlivosti vykonávala jakousi malou tyranii. Porady a výslechy ovšem bude hostinská zřejmě i nadále muset trpět v hostinci U pánů, neboť páni ze Zámku se vzpírali ve vesnici v úředních záležitostech opouštět hostinec U pánů. Byli vždy ve spěchu, jen velmi neradi byli ve vesnici, prodlužovat svůj pobyt zde přes to, co bylo bezpodmínečně nutné, neměli nejmenší chuť, a nemohlo se tedy od nich žádat, aby jen z ohledu na domácí klid v hostinci U pánů dočasně se všemi svými spisy přešli přes ulici do nějakého jiného domu a tím ztráceli čas. Nejraději úředníci vyřizovali úřední věci ve výčepu nebo ve svém pokoji, pokud možno při jídle nebo z postele před usnutím, nebo ráno, když byli příliš unavení, aby vstali, a chtěli se v posteli ještě trochu protáhnout. Zato otázka zřízení čekací budovy, zdálo se, se blížila příznivému řešení, pravda, bylo to citelným trestem pro hostinskou – trochu se tomu smálo –, že právě záležitost čekací budovy vyžadovala četné porady a chodby domu sotva kdy osiřely.

O všech těchto věcech se mezi čekajícími mluvilo polohlasem, K. bylo nápadné, že sice bylo dost nespokojenosti, nikdo však neměl nic proti tomu, že Erlanger strany vyvolává uprostřed noci. Zeptal se na to a dostal odpověď, že za to musí být Erlangerovi dokonce velmi vděčni. Je to prý výhradně jeho dobrá vůle a vysoké pojetí jeho úřadu, co ho vede k tomu, aby do vesnice vůbec přijel; mohl by přece, kdyby chtěl – a předpisům by to snad dokonce lépe odpovídalo –, poslat nějakého nižšího sekretáře a tím nechat přijímat protokoly. Ale on to většinou odmítá, chce všechno sám vidět a slyšet, musí ovšem k tomu účelu obětovat své noci, neboť v jeho úředním plánu není pro cesty do ves-

nice vyhrazen čas. K. namítl, že přece také Klamm chodí do vesnice za dne a dokonce zde zůstává i několik dní; je snad Erlanger, který je přece jen sekretářem, nahoře nepostradatelnější? Někteří se dobromyslně zasmáli, jiní rozpačitě mlčeli, převahu získali tito poslední a K. sotva kdo odpověděl. Jen jeden váhavě řekl, že samozřejmě je Klamm nepostradatelný, v Zámku i ve vesnici.

Tu se otevřely dveře a mezi dvěma sluhy nesoucími lampy se objevil Momus. „První, kteří budou předvedeni k panu sekretáři Erlangerovi," řekl, „jsou: Gerstäcker a K. Jsou tu ti dva?" Přihlásili se, ale ještě před nimi se se slovy „Jsem tu pokojový sklepník" – Momus ho s úsměvem políbkem na rameno uvítal – vklouzl do domu Jeremiáš. Budu muset dávat na Jeremiáše větší pozor, řekl si K., vědom si přitom, že Jeremiáš je pravděpodobně mnohem méně nebezpečný než Artur, který v Zámku pracuje proti němu. Snad bylo dokonce chytřejší nechat se od nich jako od pomocníků trápit, než aby takto nekontrolovaně obcházeli a volně rozvíjeli své intriky, pro něž, jak se zdálo, měli zvláštní nadání.

Když šel K. kolem Momuse, dělal tento, jako by v něm teprve ted poznal zeměměřiče. „Á, pan zeměměřič," řekl, „ten, který se dá tak nerad vyslýchat, se dere k výslechu. U mne by to tenkrát bylo bývalo jednodušší. Nu ovšem, je těžké vybrat ty správné výslechy." Když se K. na tuto řeč chtěl zastavit, řekl Momus: „Jděte, jděte! Tenkrát bych vaše odpovědi byl potřeboval, teď ne." Přesto K., rozrušen Momusovým chováním, řekl: „Myslíte jen na sebe. Jen kvůli úřadu neodpovídám; ani tenkrát, ani dnes." Momus řekl: „Na koho jiného máme myslet? Kdo tu jinak ještě je? Jděte!" V předsíni je přijal sluha a vedl je K. už známou cestou přes dvůr, pak vraty a do nízké, trochu se svažující chodby. V horních patrech bydleli zřejmě jen vyšší úředníci, sekretáři naproti tomu bydleli u této chodby, i Erlanger, ačkoli byl jeden z jejich nejvyšších. Sluha zhasl svou lucernu, neboť zde bylo jasné elektrické osvětlení. Všechno zde bylo malé, ale úhledně postavené. Prostor byl co nejlépe využit. Chodba sotva stačila na to, aby se v ní šlo vzpříme-

ně. Po stranách byly dveře téměř vedle sebe. Postranní stěny nesahaly až ke stropu, pravděpodobně z větracích ohledů, neboť pokojíky zde v této hluboké, sklepní chodbě zřejmě neměly okna. Nevýhodou těchto ne úplně dovírajících stěn byl neklid v chodbě a nutně i v pokojích. Mnoho pokojů bylo zřejmě obsazeno, ve většině se ještě bdělo, bylo slyšet hlasy, údery kladiv, cinkot sklenic. Přesto člověk neměl dojem zvláštního veselí. Hlasy byly tlumené, sotva zde a tam bylo rozumět slovo, také to zřejmě nebyly rozhovory, pravděpodobně jen někdo něco diktoval nebo něco předčítal, zrovna z pokojů, odkud přicházel zvuk sklenic a talířů, nebylo slyšet jediné slovo, a údery kladiv připomněly K. to, co mu kdesi vyprávěli, že se mnozí úředníci, aby si odpočinuli od ustavičného duševního napětí, občas zabývají stolařstvím, jemnou mechanikou a podobným. Chodba sama byla prázdná, jen přede dveřmi seděl bledý, hubený, vysoký pán v kožichu, pod nímž vykukovalo noční prádlo; pravděpodobně mu v pokoji bylo příliš dusno, tak se posadil ven a četl zde noviny, ale ne pozorně, zívaje nechával často čtení, předkláněl se a pohlížel chodbou podél; snad očekával stranu, kterou předvolal a která přijít otálela. Když kolem něho prošli, řekl sluha ve vztahu k onomu pánu Gerstäckerovi: „Ten z Pinzgavu!“ Gerstäcker přikývl. „Už dlouho tu dole nebyl,“ řekl. „Už velmi dlouho ne,“ potvrdil sluha.

Konečně došli před jedny dveře, které nebyly jiné než ostatní a za nimiž přece, jak sluha oznámil, bydlel Erlanger. Sluha se dal od K. vyzdvihnout na rameno a nahoře volnou škvírou nahlédl do pokoje. „Leží,“ řekl sluha sestupuje, „na posteli, ovšem v šatech, ale přece se mi zdá, že dřímá. Někdy ho tak přepadá únava, zde ve vesnici, při pozměněném způsobu života. Budeme muset počkat. Až se probudí, zazvoní. Stávalo se ovšem už, že celý svůj pobyt ve vesnici prospal a po probuzení musel ihned zase odjet zpátky do Zámku. Je to přece dobrovolná práce, kterou tu dělá.“ „Kéž už by raději spal až do konce,“ řekl Gerstäcker, „neboť má-li po probuzení ještě trochu času k práci,

bývá velmi nevrlý nad tím, že spal, snaží se všechno rychle vyřídit, a člověk si sotva může pořádně promluvit.“ „Vy přicházíte kvůli zadání formanských jízd pro stavbu?“ zeptal se sluha. Gerstäcker přikývl, odtáhl sluhu stranou a tiše k němu promlouval; ale sluha stěží poslouchal, hleděl přes Gerstäckera, kterého převyšoval o víc než hlavu, a vážně a pomalu si uhlazoval vlasy.

Kapitola osmnáctá

Tu uviděl K., když se bezcílně rozhlížel, daleko v hloubce chodby za nějakým jejím ohybem Friedu; dělala, jako by ho nepoznávala, hleděla jen strnule před sebe, v ruce nesla tácek s prázdným nádobím. Řekl sluhovi, který však na něho vůbec nedbal – čím více se se sluhou mluvilo, tím duchem nepřítomnějším se zdál –, že se hned vrátí, a běžel k Friedě. Když k ní dorazil, uchopil ji za ramena, jako by se jí znovu zmocňoval, položil jí několik bezvýznamných otázek a zkoumavě jí přitom hledal v očích. Ale její strnulý postoj se stěží uvolnil, rozptýleně se pokusila o několik přemístění nádobí na tácku a řekla: „Co ode mne vlastně chcete? Jděte přece k té, nu, víte přece, jak se jmenuje. Právě od ní jste přišel, je to na vás vidět.“ K. rychle odvedl řeč jinam; vysvětlení nemělo přijít tak náhle a hned u toho nejhoršího, u toho pro něho nejméně příznivého. „Myslel jsem, že jste ve výčepu,“ řekl. Frieda se na něho udiveně podívala a pak mu jemně druhou rukou, kterou měla volnou, přejela přes čelo a tvář. Bylo to, jako by zapomněla jeho vzhled a chtěla si jej takto zase přivolat do vědomí, i její oči měly zastřený výraz obtížného rozpomínání. „Jsem zase přijata do výčepu,“ řekla potom pomalu, jako by nezáleželo na tom, co říká, ale pod slovy vedla ještě rozhovor s K., a ten byl ten důležitější. „Tahle práce se pro mne nehodí, tu může obstarat také kterákoli jiná; každá, která umí stlát a nasadit vlídný obličej a nestraní se obtěžování od hostů, nýbrž je dokonce vyvolává, každá taková může být pokojská. Ale ve výčepu, to je něco jiného.

Taky jsem byla hned zase přijata do výčepu, ačkoli jsem jej tenkrát neopouštěla příliš čestně; ovšem teď jsem měla protekci. Ale hostinský byl šťastný, že jsem měla protekci a že proto bylo pro něho snadno možné zase mě přijmout. Dokonce to bylo tak, že mě museli nutit, abych to místo přijala; uvážíte-li, co mi výčep připomíná, pochopíte to. Nakonec jsem to místo přijala. Zde jsem jen výpomocně. Pepi prosila, aby jí neudělali tu hanbu, že by musela okamžitě opustit výčep, dali jsme jí tedy, protože byla přece pilná a všechno obstarávala, jak jen její schopnosti dovolovaly, čtyřiadvacetihodinovou lhůtu.“
„To je všechno velmi dobře zařízeno,“ řekl K., „jenže jsi kdysi kvůli mně výčep opustila; a teď, krátce před svatbou, se do něho zase vracíš?“ „Žádná svatba nebude,“ řekla Frieda. „Protože jsem byl nevěrný?“ zeptal se K.; Frieda přikývla. „Nu podívej, Friedo,“ řekl K., „o té údajné nevěrnosti jsme už mluvili několikrát a vždycky jsi nakonec musela nahlédnout, že to bylo nespravedlivé podezření. Od té doby se ale na mé straně nic nezměnilo, všechno zůstalo nevinné, jak bylo a jak nemůže být jinak. Muselo se tedy něco změnit na tvé straně, cizími našeptáváními nebo něčím jiným. Křivdíš mi v každém případě; neboť podívej, jak je to s těmi dvěma děvčaty? Ta jedna, ta tmavá – skoro se stydím, že se musím takhle jednotlivě bránit, ale sama k tomu vyzýváš –, ta tmavá tedy je mi pravděpodobně stejně trapná jako tobě; mohu-li se jí jakkoli vyhnout, dělám to, a ona mi to také usnadňuje, nedá se být zdrženlivější, než je ona.“ „Ano,“ zvolala Frieda, slova z ní vyrážela jako proti její vůli, K. byl rád, když ji takhle viděl rozptýlenou; byla jiná, než chtěla být, „tu asi pokládáš za zdrženlivou, tu nejnestoudnější ze všech nazýváš zdrženlivou, a myslíš to, jakkoli je to neuvěřitelné, upřímně, nepřetvařuješ se, to vím. Hostinská U Mostu o tobě říká: Nemohu ho vystát, ale ani ho nemohu opustit, člověk se přece ani při pohledu na malé dítě, které ještě neumí

pořádně chodit a odvažuje se daleko dopředu, nemůže udržet; musí zasáhnout.“ „Přijmi tentokrát její poučení,“ řekl K. s úsměvem, „ale tu dívku – zda je zdrženlivá nebo nestoudná, můžeme nechat stranou –, o tu nechci nic vědět.“ „Ale proč ji nazýváš zdrženlivou?“ zeptala se Frieda neústupně. K. pokládal tuto účast za znamení pro něho příznivé. „Vyzkoušel jsi to, nebo chceš takto snížit jiné?“ „Ani jedno, ani druhé,“ řekl K., „nazývám ji tak z vděčnosti, protože mi usnadňuje přehlížet ji, a protože bych se, i kdyby mě jen vícekrát oslovila, nedonutil tam zase jít, což by přece pro mě byla velká ztráta, neboť tam jít musím kvůli naší společné budoucnosti, jak víš. A proto musím mluvit také s tou druhou dívkou, kterou si sice pro její pracovitost, rozvahu a nezištnost vážím, o níž však přece nikdo nemůže tvrdit, že je svůdná.“ „Čeledíni jsou jiného mínění,“ řekla Frieda. „V tomto, jako i patrně v mnoha jiných ohledech,“ řekl K. „Z chtíčů čeledínů chceš usuzovat na mou nevěrnost?“ Frieda mlčela a strpěla, že jí K. vzal tácek z ruky, postavil ho na zem, zasunul svou paži pod její a začal s ní v malém prostoru pomalu chodit sem a tam. „Nevíš, co je věrnost,“ řekla a trochu se bránila jeho blízkosti. „Jak se k těm dívkám chováš, to přece není to nejdůležitější; že k té rodině vůbec chodíš a vracíš se, pach jejich světnice v šatech, to je už pro mne nesnesitelná hanba. A utíkáš ze školy, aniž co řekneš, a dokonce u nich zůstáváš půl noci. A dáváš se, když se po tobě ptají, od těch dívek zapírat, vášnivě zapírat, obzvlášť od té nesrovnatelně zdrženlivé. Vyplížíš se z domu tajnou cestou, snad dokonce proto, abys šetřil pověst těch dívek, pověst takových dívek! Ne, nemluvme už o tom!“ „O tomhle ne,“ řekl K., „ale o něčem jiném, Friedo. O tomhle totiž nelze říct nic. Proč tam musím jít, víš. Není mi to lehké, ale přemáhám se. Neměla bys mi to ztěžovat víc, než to je. Dnes jsem si myslel, že tam jen na okamžik zajdu a zeptám se, zda Barnabáš, který už dávno měl přinést důležitou zprávu,

konečně přišel. Nepřišel, ale musel – jak mě ujišťovali a jak to bylo i věrohodné – velmi brzy přijít. Nechat ho za mnou přijít do školy jsem nechtěl, abych tě jeho přítomností neobtěžoval. Hodiny míjely, a on bohužel nepřišel. Zato přišel jiný, který je mi odporný. Nechat se od něho špehovat, na to jsem neměl chuť, a šel jsem tedy přes sousedovu zahradu, ale ani před ním jsem se nechtěl skrývat, nýbrž pak jsem na něho šel na ulici volně, s velmi ohebným vrbovým proutkem, přiznávám. To je všechno, nad tím tedy není co dále říkat; zato však nad něčím jiným. Jakpak je to totiž s pomocníky, o nichž mluvit je mi skoro tak odporné jako tobě mluvit o oné rodině? Srovnej svůj poměr k nim s tím, jak já se mám k té rodině. Chápu tvůj odpor k té rodině a mohu ho sdílet. Jen kvůli věci k nim chodím, skoro mi někdy připadá, že jim křivdím, že je zneužívám. Ty a pomocníci naproti tomu! Vůbec jsi nepopřela, že tě pronásledují, a přiznala jsi, že tě to k nim táhne. Nezlobil jsem se na tebe za to, nahlédl jsem, že tu jsou ve hře síly, kterým nejsi rovna, byl jsem už šťastný nad tím, že se aspoň bráníš, pomáhal jsem tě bránit, a jen protože jsem pár hodin v tom polevil v důvěře v tvou věrnost, ovšem také v naději, že dům je nezvratně zavřen, pomocníci definitivně na útěku – pořád je ještě podceňuji, obávám se –, jen proto, že jsem pár hodin v tom polevil a onen Jeremiáš, přesně viděno, nepříliš zdravý, trochu staroch, měl tu drzost přistoupit k oknu, jen proto tě mám, Friedo, ztratit a jako pozdrav slyšet: Žádná svatba nebude. Nebyl bych vlastně já ten, kdo by měl právo činit výčitky, a nečiním je, pořád je nečiním.“ A opět se K. zdálo dobré Friedu trochu rozptýlit, a požádal ji, aby mu přinesla něco k jídlu, neboť už od poledne nic nejedl. Frieda, zjevně i prosbou ulevena, přikývla a běžela něco přinést, ne dál chodbou, kde K. tušil kuchyni, nýbrž stranou, několik stupňů dolů. Brzy přinesla talíř s nářezem a láhev vína, ale byly to zřejmě jen zbytky nějakého jídla; jednotlivé kousky byly

zběžně znovu rozloženy, aby to nebylo poznat, dokonce i slupky od salámu tam byly zapomenuty a láhev byla ze tří čtvrtin prázdná. K. však o tom nic neřekl a s chutí se dal do jídla. „Byla jsi v kuchyni?“ zeptal se. „Ne, ve svém pokoji,“ řekla, „mám tady dole pokoj.“ „Měla jsi mě vzít s sebou,“ řekl K. „Půjdu dolů, abych si k jídlu trochu sedl.“ „Přinesu ti křeslo,“ řekla Frieda a už byla na cestě. „Děkuji,“ řekl K. a zadržel ji, „ani nepůjdu dolů, ani už nepotřebuji křeslo.“ Frieda vzdorně snášela jeho sevření, hlavu měla hluboce skloněnou a kousala se do rtů. „Nu ano, je dole,“ řekla. „Čekal jsi něco jiného? Leží v mé posteli, venku se nachladil, zebe ho, sotva co jedl. V podstatě je to všechno tvoje vina; kdybys nebyl pomocníky vyhnal a nebyl za těmi lidmi utíkal, mohli bychom teď pokojně sedět ve škole. Jen ty jsi zničil naše štěstí. Myslíš, že by si Jeremiáš, dokud byl ve službě, troufl odvést mě? Pak zcela a dokonale neznáš zdejší řád. Chtěl ke mně, trápil se, číhal na mne, ale to byla jen hra, jako si hraje hladový pes a přece se neodváží vyskočit na stůl. A tak i já. Táhlo mě to k němu, je to můj kamarád z dětství – hráli jsme si spolu na svahu zámeckého kopce, krásné časy, nikdy ses mě neptal po mé minulosti. Ale všechno to nebylo rozhodující, dokud byl Jeremiáš držen službou, neboť já jsem znala svou povinnost jako tvá budoucí žena. Pak jsi však pomocníky vyhnal a ještě ses tím chlubil, jako bys tím pro mne něco udělal; nu, v jistém smyslu je to pravda. U Artura se tvůj úmysl zdařil, ovšem jen prozatímně, je něžný, nemá tu žádných nesnází se nebojící vášeň Jeremiášovu, také jsi ho tou ranou pěstí v noci – ta rána byla vedena také proti našemu štěstí – skoro zničil, utekl do Zámku, aby si stěžoval, a i když brzy zase přijde, přece jen je teď pryč. Jeremiáš však zůstal. Ve službě se bojí trhnutí očního víčka pána, mimo službu se ale nebojí ničeho. Přišel a vzal si mě; opuštěna tebou, ovládána jím, starým přítelem, nemohla jsem se udržet. Neodemkla jsem bránu školy, rozbil okno a vytáhl

mě ven. Utekli jsme sem, hostinský si ho váží, také hostům nemůže být nic vítanějšího než mít takového pokojového sklepníka, tak jsme byli přijati, nebydlí u mne, nýbrž máme společný pokoj.“ „Přes to všechno,“ řekl K., „nelituji, že jsem pomocníky vyhnal ze služby. Byl-li ten vztah takový, jak ho líčíš, tvá věrnost tedy podmíněna jen služební vázaností pomocníků, bylo dobře, že vše skončilo. Štěstí manželství uprostřed dvou dravců, kteří se krčili jen pod bičem, by nebylo bývalo příliš velké. Pak jsem také vděčný oné rodině, která bez úmyslu přispěla svým dílem k tomu, abychom se rozešli.“ Mlčeli a šli zase vedle sebe sem a tam, aniž by se dalo rozlišit, kdo s tím teď začal. Frieda, těsně u K., se zdála rozzlobena, že ji zase nevzal pod paží. „A tak by bylo všechno v pořádku,“ pokračoval K., „a mohli bychom se rozloučit, ty bys šla k svému panu Jeremiášovi, který je pravděpodobně ještě nachlazený ze školní zahrady a kterého jsi s ohledem na to nechala už mnohem déle o samotě, než bylo třeba, a já sám do školy, nebo – protože tam bez tebe nemám co dělat – jinam, kam mě vezmou. Jestliže přesto váhám, pak proto, že z dobrého důvodu pořád ještě trochu pochybuji o tom, co jsi mi vyprávěla. Mám z Jeremiáše opačný dojem. Dokud byl ve službě, chodil za tebou, a nevěřím, že by ho služba natrvalo zdržela od toho, aby tě jednou vážně přepadl. Teď je to však, co pokládá službu za zrušenou, jinak. Odpusť, vysvětluji-li si to následujícím způsobem: Protože už nejsi nevěstou jeho pána, nejsi pro něho už takovým pokušením jako dříve. Můžeš být jeho přítelkyní z dětství, ale – znám ho vlastně jen z krátkého rozhovoru dnes v noci – takovým citovým věcem podle mého názoru nepřikládá valnou cenu. Nevím, proč ti připadá jako vášnivá povaha. Jeho způsob myšlení se mi zdá spíš obzvlášť chladný. Dostal ohledně mne nějaký, mně snad ne příliš příznivý příkaz od Galatera, ten se snaží splnit, s jistou služební vášní, jak musím přiznat – ta tu není příliš vzácná –, a k tomu

patří zničit náš vztah; snad se o to pokusil několika způsoby, jedním bylo, že se tě pokoušel chlípným chřadnutím svést, jiným – zde ho podporovala hostinská –, že si o mé nevěrnosti bájil, úklad se mu podařil, nějaká vzpomínka na Klamma, která ho obklopuje, mohla pomoci, místo sice ztratil, ale snad právě v okamžiku, kdy je už nepotřeboval, teď sklízí plody své práce a vytahuje tě z okna školy, tím je však jeho práce skončena, a opuštěn služební vášní, se stává unaveným, raději by byl na místě Artura, který si vůbec nestěžuje, nýbrž shrábne pochvalu a nové příkazy, ale musí přece také někdo zůstat vzadu, kdo bude sledovat další vývoj věcí. Trochu obtížnou povinností je mu starat se o tebe. Po lásce k tobě ani stopy, otevřeně mi to přiznal, jako Klammova milenka jsi mu samozřejmě hodna úcty, a usadit se ve tvém pokoji a cítit se jednou jako malý Klamm mu určitě dělá velmi dobře, to je ale všechno, ty sama mu teď nic neznamenáš, jen dodatkem k jeho hlavnímu úkolu mu je, že tě tady umístil; aby tě neznepokojoval, zůstal i on sám, ale jen prozatímně, dokud nedostane nové zprávy ze Zámku a nachlazení si od tebe nevykuruje.“ „Jak ho pomlouváš!“ řekla Frieda a bušila drobnými pěstmi o sebe. „Pomlouvám?“ řekl K. „Ne, nechci ho pomlouvat. Snad mu ale křivdím, to je ovšem možné. Není to zcela otevřeně na povrchu, co jsem o něm řekl; dá se to vyložit i jinak. Ale pomlouvat? Pomluva by přece mohla mít jen ten účel bojovat tím proti tvé lásce k němu. Kdyby to bylo nutné a kdyby pomluva byla vhodným prostředkem, neváhal bych ho pomluvit. Nikdo by mě proto nemohl odsoudit, je díky svým zadavatelům v takové převaze oproti mně, že já, odkázán zcela sám na sebe, bych si směl i trochu pomluvit. Byl by to poměrně nevinný a koneckonců také bezmocný prostředek obrany. Nech tedy pěsti být.“ A K. vzal Friedinu ruku do své; Frieda mu ji chtěla odejmout, ale s úsměvem a bez velkého vynaložení síly. „Ale já nemusím pomlouvat,“ řekl K., „neboť ty ho

přece nemiluješ, jen tomu věříš, a budeš mi vděčná, zbavím-li tě toho klamu. Podívej, kdyby tě chtěl někdo ode mne odvést bez násilí, ale s pokud možno pečlivým výpočtem, musel by to udělat skrze oba pomocníky. Zdánlivě hodní, dětští, veselí, nezodpovědní, shora, ze Zámku odvátí hoši, trochu vzpomínky na dětství k tomu, to je přece všechno velmi roztomilé, obzvlášť jsem-li já tak nějak opakem toho všeho, místo toho pořád běhám za obchody, které ti nejsou úplně srozumitelné, které tě zlobí, které mě svádějí dohromady s lidmi, kteří ti jsou odporní, a něco z toho se při vší mé nevinnosti přenáší i na mne. Celé to je jen zlovolné, ovšem velmi chytré využití nedostatků našeho vztahu. Každý vztah má své nedostatky, zvlášť ten náš, přišli jsme přece každý z úplně jiného světa, a od té doby, co se známe, nabral život každého z nás úplně nový směr, cítíme se ještě nejistí, je to přece příliš nové. Nemluvím o sobě, to není tak důležité, mně se přece v jádře pořád dávají dary od chvíle, kdy jsi ke mně poprvé obrátila oči; a zvyknout si na obdarovávání není těžké. Ty jsi však, nepočítám-li všechno ostatní, byla odtržena od Klamma; nedokážu změřit, co to znamená, ale tušení toho už postupně mám, člověk vrávorá, nemůže se zorientovat, a i když jsem byl ochoten tě vždy přijmout, přece jsem nebyl vždy přítomen, a byl-li jsem přítomen, držely tě někdy tvoje snění nebo něco živějšího, jako třeba hostinská; zkrátka, byly chvíle, kdy jsi ode mne odhlížela, toužila jsi někam do polourčitosti, ubohé dítě, a stačilo, aby v takových přestávkách ve směru tvého pohledu byli postaveni vhodní lidé, a byla jsi pro ně ztracena, podlehla jsi klamu, že to, co bylo jen okamžiky, přízraky, staré vzpomínky, v podstatě minulý a stále více mizející někdejší život, že to je ještě tvůj skutečný nynější život. Omyl, Friedo, nic než poslední, správně nahlíženo, opovrženíhodná překážka našeho konečného spojení. Vzpamatuj se, drž se; i když sis myslela, že pomocníky posílá Klamm – není to vůbec pravda,

přicházejí od Galatera –, a i když tě dokázali pomocí tohoto klamu tak očarovat, že jsi i v jejich špíně a jejich smilstvu nacházela stopy Klamma – tak, jako když někdo v hromadě hnoje domněle vidí kdysi ztracený drahokam, zatímco by ho ve skutečnosti tam vůbec nemohl najít, i kdyby tam skutečně byl –, přece jsou to jen hoši druhu čeledínů ve stáji, jenom že nemají jejich zdraví, trochu čerstvého vzduchu je udělá nemocnými a vrhne na postel, kterou si ovšem s čeledínskou vychytralostí umějí vybrat.“ Frieda si opřela hlavu o K. rameno, paže zkříženy jedna přes druhou, chodili mlčky sem a tam. „Kdybychom byli,“ řekla Frieda pomalu, klidně, skoro útulně, tak, jako by věděla, že jí je povolen jen velmi krátký okamžik odpočinku na K. rameni, ale ten chce vychutnat až do krajnosti, „kdybychom byli hned ještě té noci odešli, mohli bychom být někde v bezpečí, pořád spolu, tvá ruka vždy dost blízko, abych ji uchopila; jak potřebuji tvou blízkost; jak jsem od té doby, co tě znám, bez tvé blízkosti opuštěná; tvá blízkost je, věř mi, jediný sen, který sním, žádný jiný.“ Tu to zavolalo v postranní chodbě, byl to Jeremiáš, stál tam na nejnižším stupni, byl jen v košili, měl však omotaný Friedin šátek. Jak tam stál, vlasy rozcuchané, řídký vous jakoby zmoklý, oči s námahou, prosebně a výčitně vyvalené, snědé tváře zarudlé, ale jako by sestávaly z přespříliš uvolněného masa, nahé nohy chvějící se zimou, takže dlouhé třásně šátku se s nimi třásly, vypadal jako nemocný utekší z nemocnice, u kterého se člověk nesmí zabývat ničím jiným než tím, aby ho dostal zpátky do postele. Tak to pochopila i Frieda, odtáhla se od K. a byla hned dole u něho. Její blízkost, pečlivost, s jakou mu šátek pevněji omotala, chvat, s jakým ho hned chtěla naléhavě tlačit zpátky do pokoje, se zdály dávat mu trochu více síly; bylo to, jako by K. teprve teď poznal. „Á, pan zeměměřič,“ řekl, hladě Friedu, která už nechtěla připustit žádný rozhovor, konejšivě po tváři. „Odpusťte vyrušení. Mně je však vůbec

nedobře, to přece omlouvá. Myslím, že mám horečku, musím vypít čaj a vypotit se. To proklaté mřížoví ve školní zahradě, na to budu asi ještě vzpomínat, a teď jsem, už nachlazený, v noci ještě běhal kolem. Člověk obětuje, aniž to hned pozoruje, své zdraví pro věci, které to opravdu nestojí za to. Vy ale, pane zeměměřiči, se mnou nedejte rušit, pojďte s námi do pokoje, uskutečněte návštěvu nemocného a řekněte přitom Friedě, co ještě je k řečení. Když se dva, kteří jsou na sebe zvyklí, rozcházejí, mají si samozřejmě v posledních okamžicích tolik co říct, že to třetí – zvlášť když leží v posteli a čeká na slíbený čaj – nemůže pochopit. Ale pojďte přece dovnitř, budu úplně tichý.“ „Dost už, dost,“ řekla Frieda a škubla ho za paži. „Má horečku a neví, co mluví. Ty, K., se mnou však nechoď, prosím tě. Je to můj a Jeremiášův pokoj, nebo spíš jen můj pokoj, zakazuji ti vejít dovnitř. Pronásleduješ mě, ach K., proč mě pronásleduješ? Nikdy, nikdy se k tobě nevrátím, otřásám se, pomyslím-li na takovou možnost. Jdi přece k svým dívkám; v pouhé košili sedí na lavici u kamen po tvých bocích, jak se mi vyprávělo, a když někdo přijde, aby tě odvedl, syčí na něho. Patrně jsi tam doma, když tě to tam tak velmi táhne. Pořád jsem tě od toho odháněla, s malým úspěchem, ale přece jen odháněla, to je pryč, jsi volný. Krásný život tě čeká, kvůli té jedné budeš možná muset s čeledíny trochu bojovat, ale co se té druhé týká, není nikdo na nebi ani na zemi, kdo by ti ji záviděl. Ten svazek je od počátku požehnán. Nic proti tomu neříkej, pravda, všechno dokážeš vyvrátit, ale nakonec není vyvráceno vůbec nic. Jen si pomysli, Jeremiáši, všechno vyvrátil!“ Dorozuměli se pokýváním hlavou a úsměvem. „Ale,“ pokračovala Frieda, „dejme tomu, že by všechno vyvrátil, čeho by tím bylo dosaženo, co je mi po tom? Jak to tam u těch chodí, je výhradně jejich a jeho věc, ne moje. Moje je starat se o tebe, tak dlouho, dokud zase nebudeš zdravý, jako jsi byl kdysi, než tě K. kvůli mně mučil.“ „Takže vy opravdu nejdete,

pane zeměměřiči?“ zeptal se Jeremiáš, ale byl teď Friedou, která se už po K. vůbec neohlížela, definitivně odtažen. Dole bylo vidět malé dveře, ještě nižší než dveře zde v chodbě – nejen Jeremiáš, i Frieda se musela při vstupu ohnout –, uvnitř se zdálo být světlo a teplo; bylo slyšet ještě trochu šepot, pravděpodobně laskavé přemlouvání, aby Jeremiáš šel do postele, pak byly dveře zavřeny.

Teprve teď si K. všiml, jak tichá chodba se stala, nejen tady v této části chodby, kde byl s Friedou a která patrně patřila k hospodářským místnostem, ale i v té dlouhé chodbě s dříve tak živými pokoji. Pánové tedy přece konečně usnuli. I K. byl velmi unavený, snad se z únavy proti Jeremiášovi tolik nebránil, jak by měl. Snad by bývalo chytřejší zařídit se podle Jeremiáše, který své nachlazení viditelně zveličoval – jeho ubohost nepocházela z nachlazení, nýbrž byla mu vrozená a žádným uzdravujícím čajem se nedala zahnat –, docela se zařídit podle Jeremiáše, dát rovněž na odiv svou opravdu velikou únavu, tady na chodbě klesnout, což už samo o sobě by muselo udělat velmi dobře, trochu dřímat a pak snad i přijmout trochu péče. Jenže by to nedopadlo tak příznivě jako u Jeremiáše, který by v tomto závodu o soucit určitě, a pravděpodobně právem, zvítězil a zřejmě i v každém jiném boji. K. byl tak unavený, že pomyslel, zda by se nemohl pokusit vejít do některého z těchto pokojů, z nichž některé byly jistě prázdné, a v krásné posteli se vyspat. To by podle jeho názoru mohlo být odškodněním za mnohé. I pití na spaní měl připravené. Na tácku s nádobím, který Frieda nechala ležet na zemi, byla malá karafa rumu. K. se nezalekl námahy zpáteční cesty a láhvičku vypil do dna.

Teď se cítil aspoň natolik silný, aby předstoupil před Erlangera. Hledal dveře Erlangerova pokoje, ale protože sluha ani Gerstäcker už nebyli vidět a všechny dveře byly stejné, nemohl je najít. Zdálo se mu však, že si pamatuje, na kterém místě chodby ty dveře asi byly, a rozhodl se otevřít jedny dveře, které podle jeho mínění pravděpodobně

byly ty hledané. Ten pokus nemohl být příliš nebezpečný, byl-li to Erlangerův pokoj, pak ho tento přijme, byl-li to pokoj někoho jiného, pak bude přece možné omluvit se a zase odejít, a spal-li host, což bylo nejpravděpodobnější, nebude K. návštěva vůbec zpozorována; zle by se mohlo stát jen tehdy, byl-li by pokoj prázdný, neboť pak by K. sotva odolal pokušení si lehnout do postele a bez konce spát. Ještě jednou se podíval doprava a doleva podél chodby, zda přece jen nejde někdo, kdo by mu podal informaci a odvážný pokus učinil zbytečným, ale dlouhá chodba byla tichá a prázdná. Pak K. poslouchal u dveří, i tady žádný host. Zaklepal tak tiše, že by tím spící neprobudil, a když se ani teď nic nestalo, otevřel krajně opatrně dveře. Nyní ho však uvítal lehký výkřik.

Byl to malý pokojík, zabraný víc než zpoloviny širokou postelí, na nočním stolku svítila elektrická lampa, vedle ní stála cestovní ruční brašna. V posteli, ale úplně skryt pod přikrývkou, se neklidně pohyboval kdosi a šeptal štěrbinou mezi přikrývkou a prostěradlem: „Kdo je to?“ Nyní už K. nemohl bez dalšího odejít, nespokojeně hleděl na bohatou, ale bohužel ne prázdnou postel, pak se rozpomněl na otázku a vyslovil své jméno. Zdálo se, že to má dobrý účinek, muž v posteli stáhl trochu přikrývku z obličeje, ale úzkostlivě připraven zase se celý přikrýt, kdyby venku něco nebylo v pořádku. Pak však bez váhání shrnul přikrývku a posadil se vzpřímeně. Erlanger to určitě nebyl. Byl to malý, dobře vypadající pán, jehož obličej v sobě nesl jistý rozpor tím, že tváře měl dětsky kulaté, oči dětsky veselé, že však vysoké čelo, špičatý nos, úzká ústa, jejichž rty se sotva chtěly držet pohromadě, skoro se vytrácející brada vůbec nebyly dětské, nýbrž prozrazovaly nadřazené myšlení. Byla to zřejmě spokojenost s tím, spokojenost sama se sebou, co mu uchovalo silný zbytek zdravé dětskosti. „Znáte Friedricha?“ zeptal se. K. zavrtěl hlavou. „Ale on vás zná,“ řekl pán s úsměvem. K. přikývl; na lidech, kteří ho znali, nebyl nedostatek, to byla dokonce jedna z hlavních překážek na jeho cestě. „Jsem jeho sek-

retář," řekl pán, „mé jméno je Bürgel." „Odpusťte," řekl K. a sáhl po klice, „bohužel jsem si spletl vaše dveře s jinými. Byl jsem totiž pozván k sekretáři Erlangerovi." „Jaká škoda," řekl Bürgel. „Ne že jste pozván jinam, ale že jste si spletl dveře. Já totiž, jednou probuzen, už určitě neusnu. Nu, to vás ale nemusí tak zarmucovat, to je moje osobní neštěstí. Proč jsou taky zdejší dveře nezamykatelné, že? To má ovšem svůj důvod. Protože podle starého rčení mají být dveře sekretářů vždy otevřené. Ale tak doslovně by se to ovšem také brát nemuselo." Bürgel se na K. tázavě a vesele zadíval, v rozporu se svým stěžováním se zdál docela odpočatý; tak unavený, jako byl teď K., Bürgel asi nikdy ještě vůbec nebyl. „Kam vlastně chcete teď jít?" zeptal se Bürgel. „Jsou čtyři hodiny. Každého, ke komu byste chtěl jít, byste musel vzbudit, ne každý je na vyrušování tak zvyklý jako já, ne každý to tak trpělivě přijme, sekretáři jsou nervózní plémě. Zůstaňte tedy chviličku. Kolem páté se tu začíná vstávat, pak budete moci své předvolání nejlépe vyhovět. Nechte už tedy, prosím, konečně klíku a sedněte si někam, místa je zde ovšem málo, nejlépe uděláte, sednete-li si tady na kraj postele. Divíte se, že nemám tady ani křeslo, ani stůl? Nu, měl jsem na výběr, buď dostat úplné zařízení pokoje s úzkou hotelovou postelí, nebo tuhle velkou postel a jinak nic než umyvadlo. Zvolil jsem velkou postel, v ložnici je přece asi postel to hlavní! Ach, kdo by se mohl natáhnout a dobře spát, tahle postel by musela být pro dobrého spáče doopravdy znamenitá. Ale i mně, který jsem ustavičně unavený, aniž bych mohl spát, dělá dobře, trávím v ní velkou část dne, vyřizuji v ní všechnu korespondenci, provádím tady výslechy stran. Jde to velmi dobře. Strany sice nemají místo k sezení, ale to překousnou, je to přece i pro ně příjemnější, když stojí a protokolista se cítí dobře, než když pohodlně sedí a je přitom okřikován. Pak mi už zbývá jen tohle místo na kraji postele, ale to není úřední místo a určeno jen pro noční rozhovory. Vy jste ale tak tichý, pane zeměměřiči?" „Jsem velmi unavený," řekl K., který se po vyzvání ihned, hrubě, bez respektu, posadil na postel

a opřel se o sloupek. „Ovšem," řekl Bürgel se smíchem, „tady je unavený každý. Není to například malá práce, kterou jsem včera a také dnes už odvedl. Je přece naprosto vyloučeno, abych teď usnul, kdyby se však přesto stalo to nejnepravděpodobnější a já bych přece jen, dokud jste tady, usnul, pak se, prosím, chovejte tiše a neotvírejte ani dveře. Ale buďte bez obav, určitě neusnu a v nejpříznivějším případě jen na pár minut. Je to se mnou totiž tak, že nejsnáze usnu, pravděpodobně proto, že jsem na styk se stranami tolik zvyklý, ještě tehdy, mám-li společnost." „Jenom spěte, prosím, pane sekretáři," řekl K. potěšen tím oznámením, „pak budu, dovolíte-li, i já trochu spát." „Ne, ne," smál se Bürgel znovu, „na pouhé vyzvání usnout bohužel nemohu, jen v průběhu rozhovoru se k tomu může naskytnout příležitost, nejspíš mě uspí nějaký rozhovor. Ano, nervy trpí při našem řemesle. Já například jsem spojovací sekretář. Nevíte, co to je? Nu, tvořím nejsilnější spojení" – přitom si rychle v nedobrovolné veselosti zamnul ruce – „mezi Friedrichem a vesnicí, tvořím spojení mezi jeho zámeckými a vesnickými sekretáři, jsem většinou ve vesnici, ale ne stále; v každém okamžiku musím být připraven jet nahoru do Zámku. Vidíte tu cestovní brašnu, neklidný život, nehodí se pro každého. Na druhé straně je pravda, že tenhle druh práce bych už nemohl postrádat, všechna jiná práce by mi připadala mdlá. Jakpak je to s tím zeměměřičstvím?" „Takovou práci nedělám, nejsem jako zeměměřič zaměstnáván," řekl K., málo myšlenkami u věci, vlastně jen hořel netrpělivostí, aby Bürgel usnul, ale i to dělal jen z jakéhosi smyslu pro povinnost sám k sobě, uvnitř se domníval vědět, že okamžik Bürgelova usnutí je ještě nedohledně daleko. „To je udivující," řekl Bürgel se živým pohozením hlavy a vytáhl zpod přikrývky poznámkový blok, aby si cosi poznamenal. „Jste zeměměřič a nemáte zeměměřičskou práci." K. mechanicky přikývl, nahoře na sloupku postele natáhl levou paži a položil si na ni hlavu, už různě se pokoušel pohodlně se usadit, tahle poloha byla však ze všech nejpohodlnější, teď také mohl trochu lépe dávat

pozor na to, co Bürgel říká. „Jsem připraven," pokračoval Bürgel, „tu věc dále sledovat. U nás tady věci určitě nestojí tak, že by se mohla odborná síla nechat nevyužitá. A také pro vás to musí být přece urážející; netrpíte tím?" „Trpím tím," řekl K. pomalu a pousmál se pro sebe, neboť právě teď tím vůbec netrpěl. Také Bürgelova nabídka na něho dělala malý dojem. Byla naskrz diletantská. Aniž cokoli věděl o okolnostech, za kterých proběhlo K. povolání, o nesnázích, s nimiž se setkalo v obci a v Zámku, o zápletkách, které se během K. zdejšího pobytu už objevily nebo ohlásily, aniž o všem tom cokoli věděl, ba dokonce aniž dával najevo, že se ho, což by se u sekretáře bez dalšího mělo předpokládat, alespoň tušení toho dotýká, nabídl se, že z ruky s pomocí svého malého poznámkového bloku věc tam nahoře uvede do pořádku. „Zdá se, že už jste zažil několik zklamání," řekl Bürgel a tím znovu prokázal jistou znalost lidí, jak se vůbec K. od chvíle, kdy vstoupil do pokoje, čas od času sám vybízel, aby Bürgela nepodceňoval, ale ve svém stavu bylo těžké spravedlivě posuzovat něco jiného než vlastní únavu. „Ne," řekl Bürgel, jako by odpovídal na nějakou K. myšlenku a chtěl mu ohleduplně ušetřit námahu vyslovit ji. „Nesmíte se zklamáními dát odstrašit. Zdá se, že leccos je zde na odstrašování zřízeno, a když člověk sem nově přijde, zdají se mu překážky úplně nepronikнutelné. Nechci zkoumat, jak to s tím vlastně je, snad odpovídá zdání skutečně skutečnosti, v mém postavení mi chybí správný odstup, abych to zjistil, ale všimněte si, přece se pak znovu občas objevují příležitosti, které s celkovou situací skoro nejsou v souladu, příležitosti, při nichž lze slovem, pohledem, znamením důvěry dosáhnout víc než celoživotním, vysilujícím úsilím. Určitě, tak to je. Ovšem pak jsou tyto příležitosti přece zase potud v souladu s celkovou situací, že nikdy nejsou využity. Ale proč nejsou využity, ptám se zas a znovu." K. to nevěděl; všiml si sice, že se ho to, o čem Bürgel mluví, pravděpodobně velmi týká, ale měl teď velký odpor ke všem věcem, které se ho týkaly, pohnul hlavou trochu stranou, jako by tím Bürgelovým otázkám udělal

volnou cestu a nemohl se jich už dotknout. „Je to," pokračoval Bürgel, natáhl paže a zívl, což bylo v matoucím rozporu s vážností jeho slov, „je to stálá stížnost sekretářů, že jsou nuceni vést většinu vesnických výslechů v noci. Ale proč si na to stěžují? Protože je to příliš namáhá? Protože by raději používali noc ke spaní? Ne, na to si určitě nestěžují. Mezi sekretáři jsou samozřejmě pilní a méně pilní jako všude; ale na příliš velkou námahu si nikdo z nich veřejně rozhodně nestěžuje. To prostě není náš způsob. V tomto ohledu neznáme rozdíl mezi obyčejnou dobou a pracovní dobou. Takové rozlišování je nám cizí. Co tedy mají sekretáři proti nočním výslechům? Je to snad ohled na strany? Ne, ne, to to taky není. Vůči stranám jsou sekretáři bezohlední, ovšem ne o nejmenší drobinku bezohlednější než vůči sobě samým, nýbrž jen zrovna tak bezohlední. Vlastně je ta bezohlednost jen železné dodržování a provádění služby, největší ohled, který si strany mohou jen přát. To je také v jádře – ovšem povrchní pozorovatel to nezaznamená – uznáváno; dokonce právě v tomto případě jsou noční výslechy stranám vítané, nedocházejí žádné zásadní stížnosti proti nočním výslechům. Proč je tedy přece ten odpor sekretářů?" To také K. nevěděl, věděl tak málo, nerozlišoval ani, zda Bürgel vážně, či jen zdánlivě žádá odpověď. Když mě necháš lehnout si do své postele, pomyslel si, odpovím ti zítra v poledne nebo ještě raději večer na všechny otázky. Ale Bürgel ho zřejmě nevnímal, příliš ho zaměstnávala otázka, kterou si sám položil: „Pokud poznávám a pokud sám jsem zjistil, mají sekretáři ohledně nočních výslechů asi následující výhradu: Noc je proto pro jednání se stranami méně vhodná, že v noci je obtížné nebo přímo nemožné plně uchovat úřední charakter jednání. To nespočívá v povrchnostech, formy mohou být samozřejmě v noci podle libosti dodržovány stejně přísně jako ve dne. Tím to tedy není, zato trpí v noci úřední posuzování. Člověk je bezděčně náchylný v noci posuzovat věci z více soukromého hlediska, přednesy stran dostávají větší váhu, než jim náleží, do posuzování se vměšují úvahy sem vůbec nepatřící o jiné

situaci stran, jejich utrpeních a starostech; nutná bariéra mezi stranami a úředníky, byť by vnějšně bez chyby trvala, se uvolňuje, a kde jindy, jak to má být, chodily jen otázky a odpovědi sem a tam, zdá se, že se někdy odehrává zvláštní, naprosto nevhodná výměna osob. Tak to aspoň říkají sekretáři, tedy lidé, kteří jsou ovšem z povolání nadáni zcela mimořádnou jemnou citlivostí pro takové věci. Ale ani oni – o tom se u nás už mluvilo mnohokrát – si nočních výslechů z oněch nepříznivých vlivů mnoho nevšimnou; naopak, od začátku se namáhají pracovat proti nim a nakonec věří, že odvedli obzvlášť dobré výkony. Když se však později čtou protokoly, člověk se často diví jejich otevřeně na povrchu ležícím slabinám. A jsou to chyby, a to pořád znovu zpoloviny neoprávněné zisky stran, které se podle našich předpisů obyčejnou krátkou cestou už nedají napravit. Zcela jistě budou jednou ještě opraveny nějakým kontrolním úřadem, ale to prospěje jen právu, oné straně však už škodit nebude moci. Nejsou za takových okolností stížnosti sekretářů velmi oprávněné?“ K. už krátkou chvilku strávil v poloviční dřímotě, teď byl znovu vyburcován. Nač všechno tohle? Nač všechno tohle? ptal se sám sebe a pozoroval pod sklopenými víčky Bürgela ne jako úředníka, který s ním diskutuje obtížné otázky, nýbrž jen jako cosi, co mu bránilo spát a čeho jiný smysl nedokázal vypátrat. Bürgel však, zcela oddán svému myšlenkovému postupu, se usmíval, jako by se mu právě podařilo K. trochu zavést na scestí. Byl ovšem připraven ho zase hned přivést na správnou cestu. „Nu,“ řekl, „úplně oprávněné bez dalšího tyto stížnosti také nazvat nelze. Noční výslechy nejsou sice nikde přímo předepsány, nikdo se tedy neproviňuje proti žádnému předpisu, pokouší-li se jim vyhnout, ale poměry, přemíra práce, způsob zaměstnání úředníků v Zámku, jejich obtížná postradatelnost, předpis, že výslech strany má proběhnout teprve po úplném uzavření ostatního šetření, pak však ihned, všechno tohle i jiné víc učinilo z nočních výslechů nutnou nutnost. Když se však ted staly nutností – tak říkám –, je to přece také, aspoň prostřednictvím,

výsledek předpisů, a reptat proti podstatě nočních výslechů by pak skoro – ovšem trochu přeháním, proto jako zveličení to smím vyslovit – znamenalo reptat dokonce proti předpisům.

Oproti tomu budiž sekretářům přiznáno, že se v rámci předpisů snaží proti nočním výslechům a jejich snad jen zdánlivým nevýhodám zajistit, jak jen to jde. To ostatně dělají, a to v největším rozsahu. Připouštějí jen takové předměty jednání, od nichž je v každém smyslu obávat se co nejméně, zkoumají se před jednáními důkladně a odvolávají, žádá-li si to výsledek zkoumání, i v posledním okamžiku všechny výslechy, posilují se tím, že stranu často desetkrát povolají, než ji skutečně předvolají, nechají se rádi zastupovat kolegy, kteří pro daný případ nejsou příslušní, a mohou ho tudíž řešit s větší lehkostí, kladou jednání aspoň na začátek nebo konec noci a vyhýbají se středním hodinám, takových opatření je ještě mnoho, jen tak lehko se na ně nedostane, na sekretáře, jsou skoro stejně odolní, jako jsou zranitelní.“ K. spal, nebyl to sice vlastní spánek, slyšel Bürgelova slova snad lépe než během dřívějšího smrtelně unaveného bdění, slovo za slovem naráželo na jeho ucho, ale obtížné vědomí zmizelo, cítil se volný, nedržel ho už Bürgel, jen on ještě občas tápal k Bürgelovi, nebyl ještě v hloubce spánku, ale pohroužen do něho byl. Nikdo mu to už nesmí vzít. A bylo mu, jako by se mu tím podařilo velké vítězství, a už tu byla i společnost, aby ho oslavila, a on nebo i někdo jiný pozdvihl sklenku šampaňského na počest tohoto vítězství. A aby všichni věděli, oč jde, byl ten boj a to vítězství zopakováno, nebo snad vůbec nebylo zopakováno, nýbrž odehrávalo se teprve teď a bylo oslavováno už dříve, a neupouštělo se od toho jej slavit, protože jeho vyznění bylo naštěstí jisté. Jakýsi sekretář, nahý, velmi podobný soše řeckého boha, byl K. v boji tísněn. Bylo to velmi komické, a K. se tomu ve spánku jemně pousmál, jak byl sekretář ze svého pyšného postoje K. výpady stále zaskakován a kupříkladu musel vzpřímenou paži a sevřenou pěst rychle použít k tomu, aby zakryl své nahotě, a přece byl stejně stále pomalý. Boj ne-

trval dlouho; krok za krokem, a byly to velmi velké kroky, K. postupoval. Byl to vůbec boj? Nebyla tam vážná překážka, jen tu a tam pípnutí sekretáře. Ten řecký bůh pípal jako holčička, kterou někdo lechtá. A nakonec byl pryč, K. byl sám ve velkém prostoru, připraven k boji se obracel a hledal protivníka; ale nikdo už tam nebyl, také společnost se rozešla, jen sklenka od šampaňského ležela rozbitá na zemi. K. ji úplně rozšlapal. Střepy však píchly, se škubnutím se přece znovu probudil, bylo mu nevolno jako malému dítěti, když je buzeno. Přesto ho při pohledu na obnaženou hruď Bürgelovu letmo napadlo ze snu – Tady máš přece svého řeckého boha! Vytáhni ho z peřin. „Je však," řekl Bürgel zamyšleně zdvihaje obličej ke stropu, jako by hledal ve vzpomínkách příklady, ale žádný nemohl najít, „je však přesto, při všech bezpečnostních opatřeních pro strany, jedna možnost, jak tuto noční slabost sekretářů – stále předpokládaje, že je to slabost – využít. Ovšem velmi vzácná, nebo lépe řečeno, skoro nikdy se nevyskytující možnost. Spočívá v tom, že strana přijde uprostřed noci neohlášena. Divíte se snad, že se tohle, ačkoli to vypadá tak nasnadě, má stávat tak zřídka. Nu ano, nejste s našimi poměry obeznámen. Ale i vám musela už padnout do oka bezmezerovitost úřední organizace. Z této bezmezerovitosti však vyplývá, že každý, kdo má nějakou záležitost nebo z jiných důvodů musí být o něčem vyslechnut, obdrží okamžitě, bez prodlení, nejčastěji dokonce dřív, než si sám tu věc srovnal, ba než o ní sám ví, už předvolání. Tentokrát ještě vyslechnut nebude, většinou ještě vyslechnut nebude, tak zralá ještě ta záležitost obvykle není, ale předvolání má, neohlášeně už nemůže přijít, může přijít nanejvýš v nevhodnou dobu, nu, pak jen bude upozorněn na datum a hodinu předvolání, a přijde-li potom v pravý čas, bude zpravidla poslán pryč, to už nedělá nesnáz; předvolání v ruce strany a záznam v aktech, to jsou pro sekretáře sice ne vždy dostatečné, ale přece silné obranné zbraně. Vztahuje se to ovšem jen na sekretáře právě pro věc příslušného; obtěžovat ostatní překvapivě v noci, to by přece bylo každému volné. Ale sotva to

někdo udělá, je to skoro nesmyslné. Nejprve by tím velice popudil příslušného sekretáře, my sekretáři sice mezi sebou nejsme ohledně práce žárliví, každý nese až příliš vysoko odměřený, opravdu bez jakékoli malichernosti naložený pracovní náklad, ale vůči stranám nesmíme v žádném případě strpět narušení příslušnosti. Nejeden už prohrál partii, protože, protože se mu zdálo, že na příslušném místě nepostupuje, pokusil se proklouznout na nepříslušném. Takové pokusy musí ostatně také ztroskotat na tom, že nepříslušný sekretář, i když je v noci přepaden a je plný dobré vůle pomoci, právě pro svou nepříslušnost sotva může zasáhnout víc než kterýkoli libovolný advokát, nebo v jádře mnohem méně, neboť mu – i kdyby mohl ostatně udělat cokoli, protože přece tajné cesty práva zná lépe než všichni ti advokátští páni – mu prostě pro věci, pro něž není příslušný, chybí všechen čas, nemůže na ně obětovat ani okamžik. Kdo by tedy při těchto vyhlídkách vynakládal své noci na to, aby dělal nepříslušné sekretáře, také jsou strany plně zaměstnány, chtějí-li vedle svého ostatního povolání vyhovovat předvoláním a pokynům příslušných míst, plně zaměstnány ovšem ve smyslu stran, což samozřejmě ještě zdaleka není totéž co plně zaměstnány ve smyslu sekretářů.“ K. s úsměvem přikývl, zdálo se mu teď, že všemu přesně rozumí; ne proto, že by ho to trápilo, nýbrž protože byl nyní přesvědčen, že v nejbližších okamžicích úplně usne, tentokrát bez snu a vyrušení; mezi příslušnými sekretáři na jedné straně a nepříslušnými na druhé a tváří v tvář masám plně zaměstnaných stran se ponoří do hlubokého spánku a takto všemu unikne. Na tichý, sám se sebou spokojený, pro vlastní usínání zřejmě marně pracující hlas Bürgelův už byl tak zvyklý, že spíš jeho spánek podpoří, než aby ho rušil. Klapej, mlýne, klapej, pomyslel si, klapeš jen pro mne. „Kde je nyní tedy,“ řekl Bürgel a dvěma prsty si pohrával s dolním rtem, s vytřeštěnýma očima, protaženým krkem, asi jako by se po namáhavém putování blížil k rozkošnému vyhlídkovému bodu, „kde je nyní tedy ona zmíněná, vzácná, skoro nikdy se nevyskytující možnost?

Tajemství vězí v předpisech o příslušnosti. Není totiž tak a nemůže ve velké živé organizaci být tak, že pro každou věc je příslušný pouze jediný určitý sekretář. Je to jen tak, že jeden má hlavní příslušnost, mnozí jiní však mají pro jisté části také příslušnost, byť menší. Kdo by mohl sám, i kdyby to byl nejlepší dělník, zvládnout všechny souvislosti i té nejmenší příhody na svém psacím stole? Dokonce i to, co jsem řekl o hlavní příslušnosti, je příliš. Není v nejmenší příslušnosti i celá? Nerozhoduje tady vášeň, s jakou se té věci uchopí? A není ta vždycky stejná, vždy v plné síle? Ve všem mohou být mezi sekretáři rozdíly, a takových rozdílů je nespočet, ve vášni však ne; nikdo z nich se nebude moci zdržet, bude-li k němu doručena výzva, aby se zabýval případem, pro který má jen tu nejmenší příslušnost. Navenek ovšem musí být vytvořena uspořádaná možnost jednání, a tak pro strany vystupuje jeden určitý sekretář do popředí, jehož se mají úředně držet. Nemusí to však být ani ten, kdo má pro ten případ největší příslušnost, zde rozhoduje organizace a její zvláštní okamžité potřeby. Tak se věci mají. A nyní uvažte, pane zeměměřiči, možnost, že strana nějakými okolnostmi, přes vám už popsané, obecně úplně dostatečné překážky, přece překvapí uprostřed noci sekretáře, který má pro daný případ jistou příslušnost. Na takovou možnost jste zřejmě ještě nepomyslel? To vám rád věřím. Není také třeba na ni myslet, neboť se přece skoro nikdy nevyskytuje. Jaké zvláštně a zcela určitě utvářené, malé a šikovné zrníčko by taková strana musela být, aby prošlo nepřekonatelným sítem? Myslíte, že se to nemůže vůbec stát? Máte pravdu, nemůže se to vůbec stát. Ale jedné noci – kdo může za všechno ručit? – se to přece stane. Mezi svými známými ovšem neznám nikoho, komu by se to už bylo stalo, nu, to sice dokazuje velmi málo, můj okruh známých je ve srovnání s čísly, která zde přicházejí v úvahu, omezený, a kromě toho také není vůbec jisté, že sekretář, jemuž se něco takového stalo, se k tomu bude chtít přiznat, je to přece jen velmi osobní a jistým způsobem úřední stud vážně se dotýkající záležitost. Přesto ale moje

zkušenost snad dokazuje, že jde o tak vzácnou, vlastně jen podle doslechu existující, žádným jiným potvrzenou věc, že je tedy velmi přehnané se jí bát. I kdyby se opravdu měla stát, lze ji – dalo by se domnívat – doslova učinit neškodnou tím, že se jí dokáže, což je velmi snadné, že pro ni není na tomto světě místo. V každém případě je chorobné, když se někdo ze strachu před ní schová pod přikrývku a neodváží se podívat ven. A i kdyby úplná nepravděpodobnost náhle měla nabýt podoby, je pak už všechno ztraceno? Naopak. Že je všechno ztraceno, je ještě nepravděpodobnější než ta nejnepravděpodobnější věc. Ovšem, je-li strana v pokoji, je to už velmi zlé. Svírá to srdce. Jak dlouho budeš moci klást odpor? ptá se člověk. Nebude tam ale vůbec žádný odpor, to člověk ví. Musíte si tu situaci jen správně představit. Nikdy neviděná, vždy očekávaná, s opravdovou žízní očekávaná a vždy rozumně pokládaná za nedosažitelnou, strana tu sedí. Už svou němou přítomností vybízí, aby člověk vnikl do jejího ubohého života, aby se v něm pohyboval jako ve vlastním majetku a tam mezi jejími marnými požadavky s ní spolutrpěl. Toto pozvání v tiché noci je okouzlující. Člověk ho uposlechne a vlastně přestane být úřední osobou. Je to situace, v níž už brzy začne být nemožné odmítnout prosbu. Přesně vzato, člověk je zoufalý; ještě přesněji vzato, je velmi šťastný. Zoufalý, neboť bezbrannost, s níž tu sedí a čeká na prosbu strany a ví, že ji, jakmile bude jednou vyslovena, musí splnit, i když – aspoň pokud sám dohlédne – doslova trhá úřední organizaci: to je snad to nejhorší, co ho v praxi může potkat. Především – odhlédnuto od všeho ostatního – protože je to také nad všechny představy jdoucí povýšení v hodnosti, které tady pro tu chvíli pro sebe násilím nárokuje. Podle svého postavení přece vůbec nemáme pravomoc plnit prosby, jako je ta, o kterou tu jde, ale blízkostí této noční strany nám jaksi narůstají úřední síly, zavazujeme se k věcem, které jsou mimo náš okruh působnosti; ba, také je provedeme. Strana z nás v noci, jako loupežník v lese, vymáhá oběti, kterých bychom jinak nikdy nebyli schopni; nu dobrá, tak to je

teď, kdy je strana ještě tady, posiluje a nutí a pobízí a všechno ještě napůl bezvědomě běží; jaké to však bude potom, až to pomine, strana, nasycena a bezstarostná, nás opustí a my tu stojíme sami, bezbranní před tváří svého zneužití úřadu – to si vůbec nelze představit! A přesto jsme šťastní. Jak sebevražedně štěstí může být! Mohli bychom se přece namáhat, abychom straně skutečnou situaci utajili. Ona sama od sebe sotva co pozná. Je přece podle svého mínění pravděpodobně jen z nějakých lhostejných, náhodných důvodů přepracovaná, zklamaná, bezohledná a lhostejná z přepracovanosti a zklamání vnikla do jiného pokoje, než chtěla, sedí tu neznala a zabývá se v myšlenkách, pokud se vůbec čímkoli zabývá, svým omylem nebo svou únavou. Nemohl by ji v tom člověk ponechat? Nemůže. V hovornosti šťastných lidí jí člověk musí všechno vysvětlit. Člověk musí, aniž se v nejmenším může šetřit, podrobně jí ukázat, co se stalo a z jakých důvodů se to stalo, jak mimořádně vzácná a jak jedinečně velká ta příležitost je, musí ukázat, jak ta strana sice do této příležitosti ve vší bezmoci, jíž nemůže být schopna žádná jiná bytost než právě strana, zatápala, jak však ona nyní, chce-li, pane zeměměřiči, může ovládat všechno, a nemusí k tomu nic jiného než jaksi přednést svou prosbu, pro kterou je splnění už připraveno, ba ke které se vstříc natahuje, to všechno musí člověk ukázat; je to těžká hodina úředníka. Když však toto také udělá, pane zeměměřiči, stalo se to nejnutnější, člověk musí být skromný a čekat.“

K. spal, uzavřen vůči všemu, co se dělo. Jeho hlava, která nejprve ležela na levé paži nahoře na sloupku postele, mu ve spánku sklouzla a nyní volně visela, pomalu klesajíc níž; opora paže nahoře už nestačila, bezděčně si K. opatřil novou tím, že pravou rukou se zapřel o přikrývku a přitom náhodou chytil zrovna pod přikrývkou tázavě vysunutou nohu Bürgelovu. Bürgel se tam podíval a nechal mu nohu, jakkoli to mohlo být nepříjemné.

Tu to několikrát silně zabušilo na boční stěnu. K. se vylekal a podíval se na stěnu. „Není tam zeměměřič?“ zeptalo se to. „Ano,“ řekl Bürgel, osvobodil si od K. nohu a náhle se divoce a škádlivě protáhl jako malý chlapec. „Pak ať konečně přijde sem,“ řekl ten hlas znovu; na Bürgela ani na to, že by ho snad K. mohl ještě potřebovat, nebyl brán ohled. „Je to Erlanger,“ řekl Bürgel šeptem; že je Erlanger ve vedlejším pokoji, se zdálo, že ho nepřekvapuje. „Jděte hned k němu, už se zlobí, snažte se ho uklidnit. Má dobrý spánek; mluvili jsme ale přece příliš hlasitě; člověk neovládá sebe ani svůj hlas, mluví-li o jistých věcech. Jděte tedy, zdá se, že se nemůžete dostat ze spánku ven. Jděte, co tu ještě chcete? Ne, nemusíte se omlouvat za svou ospalost, proč jen? Tělesné síly stačí jen do jisté hranice; kdo za to může, že právě tato hranice je i jinak významná? Ne, za to nemůže nikdo. Tak se sám svět ve svém běhu opravuje a zachovává rovnováhu. To je přece znamenité, pořád znovu nepředstavitelně znamenité zařízení, i když v jiném ohledu beznadějné. Nu, jděte, nevím, proč se na mne tak díváte. Budete-li ještě dlouho otálet, přijde na mne Erlanger, tomu bych se moc rád vyhnul. Jděte přece; kdo ví, co vás tam vedle očekává, zde je přece všechno plné příležitostí. Jen jsou ovšem příležitosti, které jsou jaksi příliš velké, aby mohly být využity, jsou věci, které troskotají na ničem jiném než na sobě samých. Ano, to je úžasné. Ostatně doufám, že ted přece budu moci trochu usnout. Ovšem je už pět hodin a hluk brzy začne. Kéž byste aspoň už chtěl jít!“

Omráčen náhlým probuzením z hlubokého spánku, ještě bezmezně po spánku prahnoucí, s tělem všude bolavým v důsledku nepohodlné polohy, nemohl se K. dlouho rozhodnout vstát, držel si čelo a hleděl dolů do klína. Ani neustálé Bürgelovy odchodové formule by ho nedokázaly přimět odejít, teprve pocit úplné zbytečnosti dalšího pobytu v tomto pokoji ho pomalu k tomu dovedl. Nepopsatelně prázdný mu tento pokoj připadal. Zda se tak stal, nebo byl odjakživa takový, nevěděl. Ani znovu usnout by se mu zde nepodařilo. Tohle přesvědčení

bylo dokonce rozhodující; usmívaje se nad tím trochu, vstal, opíral se, kde jen oporu našel, o postel, o stěnu, o dveře, a vyšel, jako by se byl od Bürgela dávno rozloučil, bez pozdravu ven.

Kapitola devatenáctá

Pravděpodobně by byl stejně lhostejně prošel kolem Erlangerova pokoje, kdyby Erlanger nestál v otevřených dveřích a nedal mu znamení. Krátké, jednorázové kývnutí ukazováčkem. Erlanger byl už úplně připraven k odchodu, měl na sobě černý kožich s úzkým, nahoru zapnutým límcem. Sluha mu právě podával rukavice a držel ještě kožešinovou čepici. „Měl jste přijít už dávno," řekl Erlanger. K. se chtěl omluvit. Erlanger unaveným zavřením očí dal najevo, že na to rezignuje. „Jde o tohle," řekl. „Ve výčepu byla dříve zaměstnána jistá Frieda; znám jen její jméno, ji samotnou neznám, nestarám se o ni. Tato Frieda občas servírovala Klammovi pivo. Nyní tam je zřejmě jiná dívka. Nu, tahle změna je samozřejmě bezvýznamná, pravděpodobně pro každého, a pro Klamma úplně jistě. Čím větší je však práce, a Klammova práce je ovšem ta největší, tím méně síly zbývá bránit se vnějšímu světu, a v důsledku toho pak může každá bezvýznamná změna nejbezvýznamnějších věcí vážně rušit. Nejmenší změna na psacím stole, odstranění skvrny od špíny, která tam byla od pradávna, to všechno může rušit a stejně tak nové servírující děvče. Nu, ovšem to vše, i kdyby to rušilo každého jiného a při každé libovolné práci, Klamma neruší; o tom nemůže být vůbec řeč. Přesto jsme povinni bdít nad Klammovou pohodou tak, že odstraňujeme i rušení, která pro něho rušením nejsou – a pravděpodobně pro něho vůbec žádná rušení neexistují –, odstraňujeme, upoutají-li naši pozornost jako možná rušení. Ne kvůli němu, ne kvůli jeho práci odstraňujeme tato rušení, nýbrž kvůli sobě, kvůli svému svědomí a svému klidu. Proto se musí

ona Frieda okamžitě vrátit do výčepu, snad bude rušit právě tím, že se vrátí; nu, pak ji zase pošleme pryč, prozatím se však musí vrátit. Žijete s ní, jak mi bylo řečeno, zařiďte proto okamžitě její návrat. K osobním citům při tom není možné brát ohled, to je přece samozřejmé, proto také nevstupuji do jakéhokoli dalšího rozhovoru o věci. Dělám toho už mnohem víc, než je třeba, zmíním-li, že vám, osvědčíte-li se v této maličkosti, to může být příležitostně užitečné ve vašem postupu. To je všechno, co vám mám říct.“ Kývl na K. na rozloučenou, nasadil si kožešinovou čepici podanou sluhou a šel, následován sluhou, rychle, ale trochu kulhaje, chodbou dolů.

Někdy zde byly vydávány rozkazy, které bylo velmi snadné splnit, ale tato lehkost K. netěšila. Nejen proto, že se rozkaz týkal Friedy, a sice byl míněn jako rozkaz, K. však zněl jako výsměch, nýbrž především proto, že z něho pro K. vysvítala zbytečnost všeho jeho snažení. Přes něho pryč šly rozkazy, nepříznivé i příznivé, a také příznivé měly v sobě patrně nějaké poslední nepříznivé jádro, v každém případě ale šly všechny přes něho pryč, a on byl postaven příliš hluboko na to, aby do nich zasáhl, nebo dokonce aby je přiměl zmlknout a získat sluchu pro svůj hlas. Když ti Erlanger pokyne, abys přestal, co uděláš; a kdyby ti nepokýval, co bys mu mohl říct? K. si sice zůstal vědom, že mu dnes jeho únava uškodila víc než všechna nepřízeň poměrů, ale proč nemohl on, který věřil, že se může spolehnout na své tělo, a který by se bez tohoto přesvědčení vůbec nebyl vydal na cestu, proč nemohl snést pár špatných a jednu bezesnou noc, proč byl právě zde tak neovladatelně unavený, kde nebyl unavený nikdo, nebo kde spíš byl každý, a ustavičně, unavený, aniž by to škodilo práci; ba, zdálo se, že jí to spíš prospívá. Z toho se dalo soudit, že jde v jejich případě o úplně jinou únavu, než byla K. Zde to byla asi únava uprostřed šťastné práce; cosi, co navenek vypadalo jako únava a vlastně to byl nezničitelný klid, nezničitelný pokoj. Když je člověk v poledne trochu unaven, patří to ke šťast-

nému přirozenému běhu dne. Ti páni tady mají pořád poledne, řekl si K.

A velmi tomu odpovídalo, že nyní, v pět hodin, se po stranách chodby všude začalo oživovat. Ten změť hlasů v pokojích měl v sobě cosi mimořádně veselého. Jednou to znělo jako jásot dětí chystajících se na výlet, jindy jako probuzení v kurníku, jako radost z toho, že je člověk v plném souladu s probouzejícím se dnem, kdesi dokonce jeden pán napodobil kokrhání kohouta. Chodba sama byla sice ještě prázdná, ale dveře už byly v pohybu, pořád se znovu nějaké trochu otevřely a rychle zase zavřely, chodbou se takovýmto otevíráním a zavíráním dveří jen svištělo, tu a tam K. uviděl také nahoře ve škvíře stěn nesahajících až ke stropu objevit se ranně rozcuchané hlavy a hned zmizet. Z dálky pomalu přijížděl malý, sluhou vedený vozík, který obsahoval akta. Druhý sluha šel vedle něho, měl v ruce seznam a podle něho zřejmě porovnával čísla dveří s čísly akt. Před většinou dveří se vozík zastavoval, obvykle se pak také otevřely dveře a příslušná akta, občas i jen lísteček – v takových případech se rozpoutal malý rozhovor od pokoje k chodbě, pravděpodobně se sluhovi činily výtky –, byly podávány do pokoje. Zůstaly-li dveře zavřené, akta byla pečlivě navršena na práh. V takových případech se K. zdálo, že pohyb dveří v okolí nepolevuje, ačkoli i tam už byla akta rozdělena, nýbrž spíš se zesiluje. Snad ostatní dychtivě po očku pohlíželi po těch na prahu nepochopitelně dosud nevyzvednutých aktech, nemohli pochopit, jak může někdo potřebovat jen otevřít dveře, aby vlastnil svá akta, a přece to neudělá; snad bylo dokonce možné, že definitivně nevyzvednutá akta budou později rozdělena mezi ostatní pány, kteří už teď chtěli častým nahlédnutím ověřit, zda akta pořád ještě leží na prahu a zda pro ně tedy pořád ještě existuje naděje. Tato na zemi zůstávající akta ostatně byla většinou obzvláště velké balíky; a K. se domníval, že byly z jisté chvástavosti nebo zášti, případně i z oprávněné, kolegy povzbuzující pýchy prozatím nechány ležet. Toto jeho domnění ho utvrdilo

tím, že občas, pokaždé když se zrovna nedíval, pytel, poté co byl dost dlouho vystavován na odiv, náhle a chvatně byl vtažen do pokoje a dveře pak zůstaly nehybné jako dřív, také dveře v okolí se pak uklidnily, zklamány či i spokojeny tím, že tento předmět ustavičného dráždění byl konečně odstraněn, přece se pak postupně znovu daly do pohybu.

K. to všechno pozoroval nejen se zvědavostí, nýbrž i s účastí. Cítil se skoro dobře uprostřed toho ruchu, díval se sem i tam a sledoval – byť ve vhodné vzdálenosti – sluhy, kteří se po něm ostatně už několikrát otočili přísným pohledem, se skloněnou hlavou, s vyšpulenými rty, a díval se na jejich rozdělovací práci. Postupovala, čím dál šla, pořád méně hladce, buď souhlasil ne úplně seznam, nebo akta nebyla pro sluhu vždy dobře rozlišitelná, nebo páni z jiných důvodů vznášeli námitky; v každém případě docházelo k tomu, že některá přidělení musela být zrušena, pak vozík jel zpět a jednalo se dveřní škvírou o vrácení akt. Jednání sama o sobě dělala velké obtíže, docházelo však dost často k tomu, že když šlo o vrácení, zrovna dveře, které dříve byly v nejživějším pohybu, nyní zůstávaly nemilosrdně zavřené, jako by o věci už vůbec nechtěly nic vědět. Pak teprve začínaly skutečné nesnáze. Ten, kdo si myslel, že má na akta nárok, byl krajně netrpělivý, dělal ve svém pokoji velký hluk, tleskal rukama, dupal nohama, křičel dveřní škvírou pořád znovu nějaké určité číslo akt do chodby. Pak zůstával vozík často úplně bez dohledu. Jeden sluha měl plné ruce práce s uklidňováním netrpělivého, druhý zápasil před zavřenými dveřmi o vrácení. Oba to měli těžké. Netrpělivý byl pokusy o uklidnění často ještě netrpělivější, prázdná sluhova slova už nemohl ani poslouchat, nechtěl útěchu, chtěl akta; jeden takový pán jednou nahoře škvírou vylil na sluhu celou vodu z umývadla. Druhý sluha, zřejmě vyššího postavení, to měl ale ještě mnohem těžší. Pouštěl-li se příslušný pán vůbec do jednání, byla to věcná jednání, při nichž se sluha odvolával na svůj seznam, pán na své záznamy a právě na ta akta, která měl vrátit,

která však prozatím pevně držel v ruce, takže sluhovým chtivým očím zůstal viditelný stěží jejich rožek. Pak také musel sluha pro nové důkazy běhat zpátky k vozíku, který na trochu se svažující chodbě sám od sebe pokaždé popojel kousek dál, nebo musel jít k pánovi nárokujícímu akta a tam vyměňovat námitky dosavadního držitele za nové protinámitky. Taková jednání trvala velmi dlouho, občas se dohodli, pán vydal například část akt nebo dostal jako odškodnění jiná akta, protože šlo jen o záměnu; stávalo se však také, že se někdo musel bez dalšího vzdát všech požadovaných akt, ať již byl důkazy sluhy zahnán do úzkých, ať již byl ustavičným handlováním unavený, pak však ta akta nepředal sluhovi, nýbrž je s náhlým rozhodnutím vyhodil daleko do chodby, že se motouzy uvolnily a listy odletovaly, a sluhové měli mnoho práce zase to všechno uvést do pořádku. Ale všechno to bylo ještě poměrně jednodušší, než když sluha na svoje prosby o vrácení nedostával vůbec žádnou odpověď, pak stál před zavřenými dveřmi, prosil, zapřísahal, citoval svůj seznam, odvolával se na své předpisy, všechno marné, z pokoje nepřicházel jediný zvuk a bez svolení vstoupit sluha zřejmě neměl právo. Pak občas i tohoto znamenitého sluhu opouštělo sebeovládání, šel ke svému vozíku, posadil se na akta, otíral si pot z čela a chviličku dělal zcela nic jiného, než že bezmocně houpal nohama. Zájem o věc byl kolem dokola velmi veliký, všude to pošeptávalo, sotva které dveře byly klidné, a nahoře na římse stěny překvapivě všechny ty děje sledovaly tváře téměř zcela zahalené šátky, které navíc ani chviličku nevydržely klidně na svém místě. Uprostřed tohoto neklidu K. padlo do oka, že Bürgelovy dveře celou tu dobu zůstávaly zavřené a že sluhové tuto část chodby už minuli, Bürgelovi však nebyla přidělena žádná akta. Snad ještě spal, což by ovšem v tomto hluku znamenalo velmi zdravý spánek, proč však nedostal akta? Jen velmi málo pokojů, a to pravděpodobně neobydlených, bylo takto přejito. Zato v Erlangerově pokoji byl už nový a obzvlášť neklidný host, Erlanger musel být jím v noci přímo vypuzen, to málo odpovídalo Erlange-

rově chladné, odměřené povaze, ale to, že musel K. čekat na prahu, na to přece poukazovalo.

Od všech odbočujících pozorování se K. vždy brzy vracel ke sluhovi; pro tohoto sluhu opravdu neplatilo to, co se K. jinak o sluzích obecně vypravovalo, o jejich nečinnosti, pohodlném životě, nadutosti, byly asi i mezi sluhy výjimky, nebo – což bylo pravděpodobnější – různé skupiny mezi nimi, neboť zde bylo, jak si K. všiml, mnoho hranic, z nichž dosud sotva nějakou náznakem zahlédl. Zvlášť nepoddajnost toho sluhy se mu velmi líbila. V boji s těmito malými, umíněnými pokoji – K. se často zdálo, že je to boj s pokoji, protože obyvatele sotva uviděl – sluha neumdléval. Sice ochaboval – kdo by neochaboval? –, ale brzy se zotavil, sklouzl z vozíku a šel znovu vzpřímeně se zaťatými zuby proti dveřím, které bylo třeba dobýt. A stávalo se, že byl dvakrát a třikrát odražen, ovšem velmi jednoduchým způsobem, pouhým ďábelským mlčením, a přece nebyl vůbec poražen. Protože viděl, že otevřeným útokem nemůže ničeho dosáhnout, zkoušel to jiným způsobem, například, pokud to K. správně pochopil, lstí. Pak se zdánlivě ode dveří vzdálil, nechal je jaksi vyčerpat svou mlčenlivost, obrátil se k jiným dveřím, po chvíli se zase vracel, zavolal druhého sluhu, vše nápadně a hlasitě, a začal na prahu zavřených dveří hromadit akta tak, jako by byl změnil názor a pánovi nemělo být po právu nic odebráno, nýbrž spíš přiděleno. Pak šel dál, ale dveře stále držel v oku, a když pak pán, jak se obvykle stávalo, brzy opatrně otevřel dveře, aby si akta vtáhl dovnitř, byl sluha pár skoky u něho, strčil nohu mezi dveře a futro a tak pána přinutil, aby s ním přinejmenším z očí do očí vyjednával, což pak obvykle přece vedlo k jakž takž uspokojivému výsledku. A nedařilo-li se mu to anebo se mu u některých dveří zdálo, že to není ten pravý způsob, zkoušel to jinak. Pak se například soustředil na pána, který se akt dožadoval. Tu odstrčil druhého, pořád jen mechanicky pracujícího sluhu, docela bezcennou pomocnou sílu, stranou a začal sám pánovi domlouvat, šeptem, tajně, hluboko strkaje hlavu do pokoje, pravděpo-

dobně mu dával sliby a zaručoval mu i při příštím rozdělování příslušné potrestání druhého pána, aspoň několikrát ukazoval ke dveřím protivníka a smál se, pokud mu to únava dovolovala. Pak však byly případy, jeden nebo dva, kdy se ovšem všech pokusů vzdal, ale i zde se K. domníval, že je to jen zdánlivé vzdání nebo přinejmenším vzdání z oprávněných důvodů, neboť klidně šel dál, strpěl, aniž by se otočil, hluk poškozeného pána, jen občasné, déle trvající zavření očí ukazovalo, že hlukem trpí. Pán se také pak postupně uklidňoval, jak nepřetržitý dětský pláč postupně přechází v stále ojedinělejší vzlykání, tak to bylo i s jeho křikem; ale i poté, co bylo úplné ticho, občas přece ještě vzniklo ojedinělé zavřeštění nebo letmé otevření a bouchnutí oněch dveří. V každém případě se ukázalo, že sluha i zde pravděpodobně postupoval úplně správně. Jen jeden pán nakonec zůstal, který se nechtěl uklidnit, dlouho mlčel, ale jen aby nabral síly, pak zase propukl, neslaběji než předtím. Nebylo úplně jasné, proč tak křičí a stěžuje si, snad to vůbec nebylo kvůli rozdělování akt. Mezitím sluha svou práci dokončil; jediný spis, vlastně jen papírek, lístek z poznámkového bloku, zbyl vinou pomocné síly ve vozíku, a teď nikdo nevěděl, komu ho přidělit. To by docela dobře mohl být můj spis, běželo K. hlavou. Vždyť starosta pořád mluvil o tomhle úplně nejmenším případu. A K. hledal, byť mu samému jeho domněnka připadala v jádru libovolná a směšná, jak by se sluhovi, který lístek zamyšleně prohlížel, přiblížil; nebylo to zcela snadné, neboť sluha splácel K. náklonnost zle, i uprostřed nejtvrdší práce měl pořád ještě sem tam čas po K. zle nebo netrpělivě s nervózním škubnutím hlavy pohlédnout. Teprve nyní, po dokončení rozdělování, zdálo se, že na K. trochu zapomněl, jak se také jinak stal lhostejnějším, jeho velké vyčerpání to činilo pochopitelným, ani s lístkem si moc práce nedal, snad ho ani nečetl, dělal jen, že čte, a ačkoli zde na chodbě by přidělením lístku pravděpodobně udělal radost každému pánovi pokoje, rozhodl se jinak, rozdělování ho už přesytilo, ukazováčkem na rtech dal svému doprovodu znamení, aby mlčel, roz-

trhal – K. byl u něho ještě daleko – lístek na malé kousky a strčil si je do kapsy. Byla to zřejmě první nepravidelnost, kterou K. zde v úředním provozu zahlédl, ovšem bylo možné, že i tu si vyložil nesprávně. A i kdyby to byla nepravidelnost, byla odpustitelná; při poměrech, které tu panovaly, nemohl sluha pracovat bezchybně, jednou musela nahromaděná zlost, nahromaděný neklid vybuchnout, a projevil-li se jen roztrháním lístečku, bylo to ještě dost nevinné. Stále ještě pronikavě pronikal chodbou hlas tím ničím neukonejšitelného pána, a kolegové, kteří se v jiných ohledech k sobě navzájem nechovali příliš přátelsky, ohledně hluku, zdálo se, byli naprosto zajedno; postupně to bylo, jako by onen pán převzal úkol dělat hluk za všechny, kteří ho pokřiky a kývnutím hlavy jen povzbuzovali, aby u věci vytrval. Ale teď se o něho sluha vůbec nestaral, s prací byl hotov, ukázal na rukojeť vozíku, aby jí druhý sluha chopil, a tak odjížděli, jak byli přišli, jen spokojenější a tak rychle, že vozík před nimi poskakoval. Jen jednou ještě sebou škubli a ohlédli se, když pán, co stále křičel a před jehož dveřmi se teď K. motal, protože by rád porozuměl, co pán vlastně chce, zřejmě pouhým křikem nestačil, pravděpodobně objevil knoflík elektrického zvonku a zřejmě potěšen tím, že je takto odbřemeněn, místo křiku začal nepřetržitě zvonit. Nato začalo v ostatních pokojích velké mumlání, zdálo se, že to znamená souhlas, ten pán zdál se dělat něco, co by všichni rádi už dávno udělali a jen z neznámého důvodu se museli zdržet. Byla to snad obsluha, snad Frieda, kterou si pán chtěl přivolat zvonkem? Mohl si dlouho zvonit. Frieda měla přece plné ruce práce s balením Jeremiáše do mokrých plátů, a i kdyby už byl zdravý, neměla čas, protože pak ležela v jeho náručí. Ale zvonění mělo přece okamžitý účinek. Už z dálky spěchal sám hostinský U pánů, oblečený v černém a zapnutý jako vždy; ale bylo to, jako by zapomínal na svou důstojnost, tak běžel; paže měl zpola rozpažené, jako by byl volán kvůli velkému neštěstí a přicházel, aby ho uchopil a hned u své hrudi zadusil, a při každé malé nepravidelnosti zvonění zdálo se, že nakrátko

vyskakuje a ještě víc pospíchá. Pěkný kus za ním se nyní objevila i jeho žena, i ona běžela s rozpřaženýma pažema, ale její kroky byly krátké a strojené, a K. si myslel, že přijde pozdě, hostinský mezitím udělá všechno potřebné. A aby hostinskému uvolnil pro jeho běh místo, přitiskl se K. těsně ke stěně. Ale hostinský se zastavil zrovna u K., jako by byl on jeho cílem, a hned tu byla také hostinská, a oba ho zahrnuli výčitkami, kterým ve spěchu a překvapení nerozuměl, obzvlášť když se do toho vmísil i zvonek pána a dokonce i jiné zvonky začaly pracovat, teď už ne z nouze, nýbrž jen pro hru a v nadbytku radosti. K., protože mu velmi záleželo na tom, aby svou vinu přesně pochopil, byl velmi rád, že ho hostinský vzal pod paží a šel s ním pryč z toho hluku, který se pořád víc stupňoval, neboť za nimi – K. se vůbec neotáčel, protože hostinský a ještě víc, z druhé strany, hostinská na něho mluvili – se dveře nyní úplně otevíraly, chodba ožila, zdálo se, že se tam rozvíjí ruch jako v živé, úzké uličce, dveře před nimi zřejmě netrpělivě čekaly, až K. konečně projde, aby pány mohly propustit, a do toho všeho zvonily, pořád znovu rozezvučeny, zvonky, jako by slavily vítězství. Konečně – byli už zase v tichém, bílém dvoře, kde čekaly několikery saně – se K. postupně dozvěděl, oč jde. Ani hostinský, ani hostinská nemohli pochopit, že se K. něco takového mohl odvážit udělat. „Ale co vlastně udělal?“ ptal se K. pořád znovu, nemohl se to však dlouho dotázat, protože vina byla oběma příliš samozřejmá a oni ani v nejmenším nepomysleli na jeho dobrou víru. Jen velmi pomalu K. všechno pochopil. Byl neprávem v té chodbě, obecně mu byl nanejvýš, a to jen z milosti a proti každému odvolání, přístupný výčep. Byl-li povolán některým pánem, musel ovšem na místě povolání se dostavit, zůstat si ale pořád vědom – měl přece aspoň běžný lidský rozum? –, že je kdesi, kam vlastně nepatřil, kam ho jen jeden pán, krajně nerad, jen protože to úřední záležitost vyžadovala a omlouvala, povolal. Měl se tedy rychle dostavit, podrobit se výslechu, pak však pokud možno ještě rychleji zmizet. Neměl snad tam v chodbě pocit těžké nepatřičnosti? Ale i kdy-

by ho měl, jak se tam mohl potulovat jako zvíře na pastvě? Nebyl snad povolán k nočnímu výslechu, a neví snad, proč jsou noční výslechy zavedeny? Noční výslechy – a tu K. dostal nové vysvětlení jejich smyslu – mají přece jen ten účel vyslechnout strany, jejichž pohled by byl pánům ve dne nesnesitelný, rychle, v noci, při umělém světle, s možností hned po výslechu všechnu ošklivost ve spánku zapomenout. Chování K. však vysmálo všem bezpečnostním opatřením. I přízraky mizí k ránu, ale K. tam zůstal, ruce v kapsách, jako by očekával, že – protože se nevzdaluje – vzdálí se celá chodba se všemi pokoji a pány. A tohle by se – o tom může být také ujištěn – zcela jistě stalo, kdyby to jen bylo nějak možné, neboť jemnocit pánů je bezmezný. Nikdo K. nebude třeba vyhánět nebo i jen ovšem samozřejmé říkat, že má konečně odejít; nikdo to neudělá, ačkoli během přítomnosti K. budou pravděpodobně třást se rozčilením a ráno, jejich nejmilejší čas, jim bude pokaženo. Místo aby proti K. zakročili, raději trpí, přičemž ovšem v tom asi hraje roli naděje, že K. přece konečně to do očí bijící musí také postupně poznat a odpovídajícím způsobem k utrpení pánů i sám tím musí trpět až k nesnesitelnosti, tak příšerně nepatřičně, všem viditelně, zde na chodbě ráno stát. Marná naděje. Nevědí nebo ve své přívětivosti a shovívavosti nechtějí vědět, že jsou i necitelná, tvrdá, žádnou úctou neobměkčitelná srdce. Nevyhledává snad ani noční motýl, chudák, když přijde den, tiché zákoutí, nepřilepí se, nechtěl by nejraději zmizet a není nešťastný tím, že nemůže? K. se oproti tomu staví tam, kde je nejviditelnější, a kdyby mohl tím zabránit příchodu dne, udělal by to. Zabránit mu nemůže, ale zpozdit ho, ztížit ho může bohužel. Nedíval se snad na rozdělování akt? Něco, na co se nikdo nesmí dívat, kromě nejbližších účastníků. Něco, co ani hostinský, ani hostinská ve vlastním domě vidět nesmějí. O čem jen náznakem slyšeli vyprávět, jako například dnes od sluhů. Nevšiml si snad, s jakými obtížemi rozdělování akt probíhá, něco samo o sobě nepochopitelného, protože přece každý z pánů slouží jen věci, nikdy nemyslí na svůj jed-

notlivý prospěch a musel by proto ze všech sil pracovat na tom, aby rozdělování akt, této důležité, základní práce, probíhalo rychle, snadno a bezchybně? A opravdu se v K. ani zdaleka neobjevilo tušení, že hlavní příčinou všech obtíží je to, že rozdělování musí být prováděno při skoro zavřených dveřích, bez možnosti bezprostředního styku mezi pány, kteří by se mezi sebou samozřejmě ihned dorozuměli, zatímco zprostředkování sluhy musí trvat téměř hodiny, nemůže nikdy probíhat bez stížností, je stálým trápením pro pány a sluhy a bude pravděpodobně mít ještě při pozdější práci škodlivé následky. A proč nemohli pánové mezi sebou vyjednávat? Ano, pořád to K. ještě nechápe? Něco takového – a hostinský to potvrdil i za svou osobu – se dosud nestalo, a oni přece měli už co dělat s leckterými vzdorovitými lidmi. Věci, které se jindy neodvažují vyslovit, mu musí otevřeně říci, jinak totiž nepochopí to úplně nejnutnější. Nu tedy, musí to být řečeno: Kvůli němu, jen a výhradně kvůli němu nemohli pánové ze svých pokojů vyjít, protože jsou ráno, krátce po spánku, příliš stydliví, příliš zranitelní, aby se mohli vystavit cizím pohledům; cítí se, byť by byli i sebeúplněji oblečeni, doslova příliš obnaženi, aby se mohli ukázat. Je přece těžko říct, proč se stydí, snad se stydí, tito věční pracovníci, jen proto, že spali. Ale snad ještě víc než sami se ukázat se stydí vidět cizí lidi; co šťastně překonali pomocí nočních výslechů, pohled na strany pro ně tak těžko snesitelné, nechtějí teď ráno náhle bezprostředně v celé přirozené pravdě nechat znovu dolehnout na sebe. Na to prostě nestačí. Co to musí být za člověka, který to nerespektuje! Nu, musí to být člověk jako K. Někdo, kdo se nad vše, nad zákon stejně jako nad to úplně nejobyčejnější lidské ohledy, s touto tupou lhostejností a prospalostí přenese, komu nezáleží na tom, že činí rozdělování akt skoro nemožným a škodí pověsti domu, a kdo způsobí ještě nikdy nenastalou věc, že se k zoufalství přivedení pánové sami začnou bránit, po pro obyčejné lidi nepředstavitelném sebepřemáhání sáhnou po zvonku a volají o pomoc, aby jiným způsobem neotřesitelného K. zahnali! Oni,

páni, volají o pomoc! Nebyli by snad už dávno přiběhli hostinský a hostinská i veškerý jejich personál, kdyby se jen byli odvážili, nezavoláni, ráno, před pány objevit, i kdyby jen proto, aby poskytli pomoc a hned zase zmizeli. Chvějíce se rozhořčením nad K., bezútěšní ze své bezmoci, čekali zde na začátku chodby, a vlastně nikdy neočekávané zvonění pro ně bylo vysvobozením. Nu, to nejhorší je za nimi! Kdyby jen mohli nahlédnout do veselého ruchu konečně od K. osvobozených pánů! Pro K. ovšem ještě není po všem; za to, co zde natropil, se bude zajisté muset zodpovídat.

Mezitím se dostali až do výčepu; proč hostinský přes všechen svůj hněv K. přece ještě sem dovedl, nebylo úplně jasné, snad přece poznal, že K. únava mu zatím znemožňuje opustit dům. Bez vyzvání, aby se posadil, počkal, K. hned na jednom ze sudů doslova klesl. Tam v temnotě mu bylo dobře. Ve velké místnosti svítila teď jen slabá elektrická lampa nad pivními kohouty. I venku byla ještě hluboká tma, zdálo se, že žene sníh. Je-li člověk zde v teple, musí být vděčný a opatřit se, aby nebyl vyhnán. Hostinský a hostinská ještě pořád stáli před ním, jako by přece jen představoval ještě jisté nebezpečí, jako by při své úplné nespolehlivosti vůbec nebylo vyloučeno, že se najednou vydá na cestu a pokusí se zase vniknout do chodby. I oni sami byli unavení nočním úlekem a předčasným vstáváním, obzvlášť hostinská, která měla na sobě hedvábně šelestící hnědé šaty se širokou sukní, trochu neuspořádaně zapnuté a svázané – kde je ve spěchu stačila vyhrabat? –, hlavu držela jakoby zlomeně opřenou o rameno svého muže, jemným šátečkem si otírala oči a mezitím vrhala dětsky zlé pohledy na K. Aby manžele uklidnil, řekl K., že všechno, co mu teď vyprávěli, je mu úplně nové, že by však přes neznalost toho přece nebyl zůstal tak dlouho v chodbě, kde opravdu neměl co dělat a určitě nikoho nechtěl trápit, nýbrž že se to všechno stalo jen z nadměrné únavy. Děkuje jim za to, že učinili té trapné scéně konec, bude-li povolán k odpovědnosti, bude mu to velmi vítané, neboť jen tak může zabránit

obecnému mylnému výkladu svého chování. Jen únava a nic jiného je toho vinou. Tato únava však pochází z toho, že si na námahu výslechů ještě nezvykl. Vždyť ještě není dlouho zde. Získá-li v tom nějakou zkušenost, nebude se moci něco podobného zase stát. Snad bere výslechy příliš vážně, ale to přece samo o sobě není nevýhoda. Měl zrovna dva výslechy, krátce po sobě, projít, jeden u Bürgela a druhý u Erlangera, obzvláště první ho velmi vyčerpal, druhý ovšem netrval dlouho. Erlanger ho požádal jen o laskavost, ale oba dohromady jsou víc, než co může najednou snést, snad by něco takového bylo moc i pro jiného, například pana hostinského. Z druhého výslechu vlastně už jen vyklopýtal. Byl to skoro druh opilosti; vždyť ty dva pány viděl a slyšel poprvé a přesto jim musel i odpovídat. Všechno, pokud ví, dopadlo docela dobře, pak se však stalo ono neštěstí, které mu však po předcházejícím lze stěží přičítat za vinu. Bohužel pouze Erlanger a Bürgel poznali jeho stav, a jistě by se byli ho ujali a všemu dalšímu zabránili, ale Erlanger musel po výslechu hned odejít, zjevně aby jel do Zámku, a Bürgel pravděpodobně, unaven oním výslechem – jak jej tedy měl K. neoslaben přečkat? –, usnul a dokonce prospal celé rozdělování akt. Kdyby byl K. měl podobnou možnost, s radostí by jí byl využil a rád by se vzdal všech zakázaných pohledů dovnitř, tím snáze, protože ve skutečnosti vůbec nic nebyl schopen vidět a proto také nejcitlivější pánové se před ním mohli ukazovat bez ostychu.

Zmínka o obou výsleších, zejména o tom s Erlangerem, a úcta, s jakou K. o pánech mluvil, naladila hostinského příznivě. Zdálo se, že chce K. prosbě – smět položit prkno na sudy a tam alespoň do svítání spát – vyhovět, hostinská byla však zřetelně proti tomu, posouvajíc tu a tam marně svůj šat, jehož nepořádek si teprve nyní uvědomila, pořád znovu kroutila hlavou; zjevně starý spor o čistotu domu měl zase vypuknout. Pro K. v jeho únavě nabýval rozhovor manželů nadměrné důležitosti. Být odtud vyhnán se mu zdálo neštěstím převyšujícím vše, co dosud zažil. To se nesmí stát, i kdyby hostinský a hostinská měli se

proti němu shodnout. Číhavě hleděl, schoulen na sudu, na oba, až hostinská ve své nezvyklé citlivosti, která K. už dávno padla do oka, náhle ustoupila stranou a – zřejmě už s hostinským mluvila o jiných věcech – zvolala: „Jak se na mne dívá! Pošli ho konečně pryč!“ K. však, chápaje se příležitosti, a nyní zcela, skoro až k lhostejnosti přesvědčen, že zůstane, řekl: „Nedívám se na tebe, jen na tvé šaty.“

„Proč na mé šaty?“ zeptala se hostinská rozčileně. K. pokrčil rameny.

„Pojď!“ řekla hostinská hostinskému. „Vždyť je opilý, ten lotr. Nech ho zde vyspat svou opici!“ A nařídila ještě Pepi, která se na její zavolání vynořila ze tmy, rozcuchaná, unavená, s koštětem ledabyle v ruce, aby K. hodila nějaký polštář.

Kapitola dvacátá

Když se K. probudil, nejdřív se domníval, že sotva co spal; pokoj byl nezměněně prázdný a teplý, všechny stěny v temnotě, jediná žárovka nad pivními kohouty zhasnutá, i před okny noc. Ale když se protáhl, polštář spadl a postel a sudy zavrzaly, přišla hned Pepi, a nyní se dozvěděl, že je už večer a že spal víc než dvanáct hodin. Hostinská se po něm během dne několikrát ptala, i Gerstäcker, který ráno, když K. mluvil s hostinskou, zde ve tmě čekal u piva, ale pak už K. nerušil, mezitím byl jednou tady, aby se po K. podíval, a nakonec prý přišla i Frieda a chvíli stála u K., sotva však přišla kvůli K., nýbrž proto, že zde měla ledacos připravit, neboť večer měla znovu nastoupit svou starou službu. „Ona už tě asi nemá ráda?“ zeptala se Pepi, zatímco přinášela kávu a koláč. Ale neptala se už zle svým dřívějším způsobem, nýbrž smutně, jako by mezitím poznala zlobu světa, vůči níž veškerá vlastní zloba selhává a stává se nesmyslnou; jako k druhu v utrpení k němu mluvila, a když ochutnal kávu a ona myslela, že vidí, že mu nepřipadá dost sladká, běžela a přinesla mu plnou cukřenku. Její smutek jí ovšem nebránil, aby se dnes snad ještě víc neokrášlila než posledně; mašlí a stuh vpletených do vlasů měla hojnost, podél čela a na spáncích byly vlasy pečlivě natočené, a kolem krku měla řetízek, který splýval do hlubokého výstřihu halenky. Když K. ve spokojenosti, že si konečně vyspal a smí pít dobrou kávu, tajně sáhl po jedné mašli a pokusil se ji rozvázat, Pepi unaveně řekla: „Nech mě přece,“ a posadila se vedle něho na sud. A K. se jí vůbec nemusel ptát na její trápení, hned začala sama vyprávět, pohled strnule upřený do K. konvičky od

kávy, jako by potřebovala rozptýlení i během toho, co vyprávěla, jako by se, i když se zabývala svým trápením, mu nemohla úplně oddat, neboť by to šlo nad její síly. Nejprve se K. dozvěděl, že vlastně on je vinen Pepiným neštěstím, že mu to ovšem nepočítá. A horlivě přitakávala během vyprávění, aby u K. nemohl vzniknout žádný odpor. Nejprve odvedl Friedu z výčepu a tím Pepi umožnil povýšení. Jinak se nedá představit, co by mohlo pohnout Friedu, aby se vzdala svého místa, seděla tam ve výčepu jako pavouk v síti, měla všude své nitky, které znala jen ona; vyvést ji proti její vůli by bylo úplně nemožné, jen láska k někomu nízkému, tedy něco, co se s jejím postavením nesneslo, ji mohla ze svého místa vyhnat. A Pepi? Myslela snad někdy na to, aby si to místo pro sebe získala? Byla pokojská, měla bezvýznamné, málo nadějné místo, sny o veliké budoucnosti měla jako každá dívka, sny si člověk nemůže zakázat, ale vážně nemyslela na to, že by postoupila výše, smířila se s dosaženým. A najednou Frieda zmizela z výčepu, přišlo to tak náhle, že hostinský neměl hned po ruce vhodnou náhradu, hledal a jeho pohled padl na Pepi, která se ovšem patřičně dotlačila do popředí. V té době milovala K., jak nikdy nikoho nemilovala; měsíce seděla dole ve svém drobounkém, tmavém kutlochu a byla připravena tam strávit roky a v nepříznivém případě celý svůj život bez povšimnutí, a najednou se objevil K., hrdina, osvoboditel dívek, a uvolnil jí cestu nahoru. Ovšem nic o ní nevěděl, neudělal to kvůli ní, ale to její vděčnosti nijak neubralo, v noci, která předcházela jejímu nástupu – nástup byl ještě nejistý, ale přece už velmi pravděpodobný –, trávila hodiny tím, že s ním mluvila, do ucha mu šeptala svůj dík. A v jejích očích ještě povyšovala jeho čin, že to byla právě Frieda, jejíž tíhu vzal na sebe; bylo v tom cosi nepochopitelně nezištného, že K., aby Pepi vytáhl, udělal si Friedu za milenku, Friedu, nehezkou, staromilou, hubenou dívku s krátkými, řídkými vlasy, k tomu dívku zákeřnou, která má pořád jakási tajemství, což asi souvisí s jejím vzhledem; je-li na obličeji a těle ubohost nepochybná, musí mít přinejmenším

jiná tajemství, která nikdo nemůže zjistit, například její údajný poměr s Klammem. A dokonce takové myšlenky Pepi tenkrát přicházely: Je možné, že K. Friedu opravdu miluje, neklame sám sebe, nebo neklame snad dokonce jenom Friedu, a nebude snad jediným výsledkem všeho toho přece jen Pepino povýšení, a všimne-li si pak K. omylu, nebo nebude ho už chtít skrývat a uvidí už ne Friedu, nýbrž jen Pepi, což vůbec nemuselo být bláznivé zdání Pepi, neboť s Friedou se mohla jako dívka s dívkou velmi dobře poměřovat, což nikdo nebude popírat, a vždyť to bylo i především Friedino postavení a lesk, který mu Frieda dokázala dát, čím byl K. v tu chvíli oslněn. A tu teď Pepi snila o tom, že K., až to místo dostane, k ní přijde s prosbou, a ona bude mít na výběr buď K. vyslyšet a to místo ztratit, anebo ho odmítnout a stoupat dál. A představovala si, že by se všeho vzdala a sklonila se k němu dolů a naučila ho opravdovou lásku, kterou by u Friedy nikdy nemohl zažít a která je nezávislá na všech čestných místech světa. Ale pak to přišlo jinak. A kdo za to mohl? K. především a pak ovšem Friedina prohnanost. K. především; neboť co chce, co je to za zvláštního člověka? Oč usiluje, jaké to jsou důležité věci, které ho zaměstnávají a které ho nutí zapomínat na to nejbližší, nejlepší, nejkrásnější? Pepi je obětí, a všechno je hloupé, a všechno je ztraceno; a kdo by měl sílu zapálit celý hostinec U pánů a spálit ho, ale úplně, aby po něm nezbyla žádná stopa, spálit jako papír v kamnech, ten by byl dnes Pepin vyvolený. Ano, Pepi přišla tedy do výčepu, dnes to budou čtyři dny, krátce před obědem. Není to zde snadná práce, je to skoro lidi vraždící práce, ale to, čeho tu lze dosáhnout, také není malé. Pepi ostatně ani dříve nežila tak do dne, a i když by si nikdy ani v nejsmělejších myšlenkách tohle místo pro sebe nenárokovala, přece měla hojnost pozorování, věděla, co s tím místem je spojeno, nepřipravena to místo nepřijala. Nepřipraven to vůbec nelze přijmout, jinak to člověk ztratí v prvních hodinách. Zvlášť kdyby se tu někdo chtěl chovat jako pokojská! Jako pokojská si časem připadá úplně ztracená a zapomenutá; je to práce jako

v dole, aspoň v sekretářské chodbě to tak je, celé dny tam vidíš, kromě několika denních stran, které sem a tam zapicují a neodvažují se podívat vzhůru, žádného člověka kromě dvou tří dalších pokojských, a ty jsou podobně zahořklé. Ráno člověk vůbec nesmí z pokoje, tehdy chtějí být sekretáři sami mezi sebou, jídlo jim nosí z kuchyně čeledíni, s čímž pokojské obvykle nemají nic společného, také během jídla se nesmíš ukazovat na chodbě. Jen zatímco páni pracují, smějí pokojské uklízet, ale samozřejmě ne v obydlených, pouze ve zrovna prázdných pokojích, a práce musí probíhat úplně tiše, aby nebyla rušena práce pánů. Ale jak je možné tiše uklízet, když páni v pokojích bydlí několik dní, nadto i čeledíni, ta špinavá cháska, se tam uvnitř oháňují, a pokoj, když je konečně pokojské uvolněn, je v takovém stavu, že by ho ani potopa neočistila. Opravdu, jsou to vysocí páni, ale člověk musí silně překonat svou hnusavost, aby po nich mohl uklízet. Pokojské nemají nadmíru moc práce, ale pořádnou. A nikdy jediné dobré slovo, pořád jen výčitky, zvlášť tahle nejmučivější a nejčastější: že se při uklízení ztratila nějaká akta. Ve skutečnosti se nic neztrácí, každý papírek se odevzdá hostinskému, ale akta se přece ztrácejí, jenže právě ne skrze dívky. A pak přicházejí komise, a dívky musejí opustit svůj pokoj, a komise prohrabuje postele, dívky nemají přece žádné vlastnictví, jejich pár věcí se vejde do nůše, ale komise přesto hledá hodiny. Samozřejmě nic nenajde, jak by se tam akta dostala? Co pokojským po aktech? Ale výsledkem jsou přece zase jen hostinským tlumočená nadávky a hrozby ze strany zklamané komise. A nikdy klid, ne ve dne, ne v noci, hluk půl noci a hluk od časného rána. Kdyby člověk tam aspoň nemusel bydlet, ale musí, neboť v přestávkách přinášet podle objednávky maličkosti z kuchyně, je přece záležitost pokojských, zejména v noci. Pořád náhlý úder pěstí do dveří pokojských, nadiktování objednávky, běh dolů do kuchyně, lomcování spícími kuchyňskými pomocníky, vystavování tácku s objednanými věcmi před dveře pokojských, odkud si to pak čeledíni vyzvedávají, jak smutné je to všechno. Ale to není to nej-

horší. To nejhorší je naopak, když žádná objednávka nepřichází, když totiž v hluboké noci, kdy by všechno už mělo spát a většina konečně i opravdu spí, se někdy před dveřmi pokojských začíná plížit. Tu dívky vystupují ze svých postelí – postele jsou nad sebou, všude je tam přece velmi málo místa, celý pokoj dívek není vlastně nic jiného než veliká skříň se třemi oddíly –, poslouchají u dveří, klekají si, obejímají se v úzkosti. A pořád je slyšet plížitele před dveřmi. Všechny by byly šťastné, kdyby konečně vstoupil, ale nic se neděje, nikdo nevstoupí. A přitom si člověk musí říct, že tady nemusí hrozit nutně nějaké nebezpečí, snad je to jen někdo, kdo chodí sem a tam před dveřmi, uvažuje, zda si má objednat, a pak se k tomu přece nemůže rozhodnout. Snad je to jen tohle, snad ale je to něco úplně jiného. Ty pány vlastně vůbec nikdo nezná, člověk je sotva viděl. V každém případě dívky uvnitř hynou úzkostí, a když je venku konečně ticho, opírají se o zed a nemají dost sil zase vylézt do svých postelí. Tento život čeká zase na Pepi, ještě dnes večer má zase zaujmout své místo v dívčím pokoji. A proč? Kvůli K. a Friedě. Zase zpátky do tohoto života, kterému sotva utekla, kterému sice s pomocí K., ale přece také s největším vlastním vypětím, utekla. Neboť v oné tamní službě se dívky zanedbávají, i ty jinak nejpečlivější. Pro koho se mají krášlit? Nikdo je nevidí, v nejlepším případě personál v kuchyni; komu to stačí, ať se krášlí. Jinak ale pořád v jejich pokojíčku nebo v pokojích pánů, do kterých je už jen vstoupit v čistých šatech lehkomyslnost a plýtvání. A pořád při umělém světle a v dusném vzduchu – pořád se topí – a vlastně pořád unavená. Jedno volné odpoledne v týdnu stráví člověk nejlépe tím, že ho v nějakém kumbálku v kuchyni klidně a bez úzkosti prospí. Nač se tedy krášlit? Ano, člověk se sotva obléká. A nyní byla Pepi náhle přeložena do výčepu, kde – za předpokladu, že se tu chce prosadit – byl nutný právě opak, kde byla pořád pod zraky lidí, a mezi nimi velmi rozmazlených a všímavých pánů, a tak musela proto pořád vypadat co nejjemněji a nejpříjemněji. Nu, to byl obrat. A Pepi může o sobě říct, že nic neza-

nedbala. Jak by se to utvářelo později, to Pepi netrápilo. Že má schopnosti, které jsou pro tohle místo nutné, to věděla, tím si byla úplně jistá, toto přesvědčení má i teď, a nikdo jí ho vzít nemůže, ani dnes, v den její porážky ne. Jen jak se osvědčí v úplně prvním období, to bylo obtížné, protože přece byla chudá pokojská, bez šatů a šperků, a protože páni nemají trpělivost čekat, jak se někdo vyvine, nýbrž chtějí hned bez přechodu takovou výčepní dívku, jaká se sluší, jinak se odvracejí. Člověk by si myslel, že jejich nároky nejsou vůbec veliké, když je přece Frieda mohla uspokojit. To ale není správné. Pepi o tom často uvažovala, také se často s Friedou dávala dohromady a nějakou dobu s ní i spala. Není snadné přijít Friedě na kloub, a kdo si velmi dobře nedává pozor – a kteří páni si velmi dobře dávají pozor? –, toho hned svede z cesty. Nikdo neví lépe než sama Frieda, jak uboze vypadá, když ji například poprvé člověk uvidí, jak si rozpustí vlasy, lomí soucitem rukama, taková dívka by, kdyby to šlo po právu, nesměla být ani pokojská; i ona to ví, a mnohou noc nad tím plakala, tiskla se k Pepi a položila si Pepiny vlasy kolem vlastní hlavy. Ale je-li ve službě, všechny pochybnosti jsou pryč, pokládá se za nejkrásnější ze všech, a každému to umí správným způsobem vsugerovat. Zná lidi, a to je její vlastní umění. A rychle lže a klame, aby lidé neměli čas se na ni přesněji podívat. Samozřejmě to nestačí natrvalo, lidé přece mají oči, a ty by jí nakonec přišly na kobylku. Ale ve chvíli, kdy pozná takové nebezpečí, má už připraven jiný prostředek, v poslední době například svůj poměr s Klammem! Její poměr s Klammem! Nevěříš tomu, můžeš si to přece ověřit; jdi za Klammem a zeptej se ho. Jak chytré, jak chytré. A kdyby ses snad neodvážil kvůli takovému dotazu jít za Klammem a snad bys s nekonečně důležitějšími dotazy nebyl vpuštěn a Klamm je ti dokonce úplně uzavřen – jen tobě a tobě podobným, neboť Frieda si k němu například vhopsa, kdy chce –, je-li to tak, můžeš tu věc přesto ověřit, stačí počkat! Klamm přece nebude moci takovou falešnou pověst dlouho strpět, přece jistě divoce zkoumá, co se o něm vypráví ve

výčepu a v hostinských místnostech, to všechno je pro něho největší důležitosti, a je-li to falešné, hned to uvede na pravou míru.

Ale on to na pravou míru neuvádí; nu, pak není co uvádět, a je to čistá pravda. To, co je vidět, je sice jen to, že Frieda nosí pivo do Klammova pokoje a s placením zase vychází; ale to, co vidět není, vypráví Frieda, a člověk jí musí věřit. A ona to vlastně ani nevypráví, nebude přece takováhle tajemství vyklepávat; ne, kolem ní se tajemství vyklepávají sama od sebe, a protože už jsou vyklepaná, nebojí se sice víc o nich i sama mluvit, ale skromně, aniž by cokoli tvrdila, odvolává se jen na to, co je stejně obecně známo. Ne na všechno, například o tom, že od té doby, co je ve výčepu, Klamm pije méně piva než dřív, ne o moc méně, ale přece znatelně méně, o tom nemluví, může to přece mít i různé důvody, prostě přišla doba, kdy pivo Klammovi méně chutná, nebo zapomíná dokonce kvůli Friedě pít pivo. V každém případě tedy je – ať to je sebeudivující – Frieda Klammova milenka. A to, co Klammovi stačí, jak by to i ostatní neměli obdivovat; a tak se Frieda, než se člověk naděje, stala velkou kráskou, dívkou přesně takovou, jakou výčep potřebuje; ba skoro až příliš krásnou, příliš mocnou, výčep jí už sotva stačí. A opravdu – lidem připadá podivné, že je pořád ještě ve výčepu; být výčepní dívkou je mnoho, od toho vypadá spojení s Klammem velmi věrohodně, ale je-li jednou výčepní dívka Klammovou milenkou, proč ji nechává, a dokonce tak dlouho, ve výčepu? Proč ji nepovede výš? Člověk může lidem tisíckrát říkat, že tu žádný rozpor není, že Klamm má určité důvody, aby takto jednal, nebo že se najednou, snad v nejbližší době, Friedino povýšení dostaví, to vše nemá velký účinek; lidé mají určité představy a žádným uměním se od nich dlouhodobě nedají odvrátit. Nikdo už přece nepochyboval, že Frieda je Klammova milenka, i ti, kteří to zřejmě věděli lépe, byli už příliš unavení na to, aby pochybovali. Buď si pro pána krále Klammova milenka, mysleli si, ale jsi-li jí, pak ať to také poznáme podle tvého vzestupu. Ale nikdo nic nepoznával, a Frieda zůstávala ve výčepu jako do-

sud a tajně byla ještě velmi ráda, že to tak zůstává. U lidí ale ztrácela na vážnosti, to jí samozřejmě nemohlo zůstat nepovšimnuto, všímá si přece obvykle věcí ještě dřív, než existují. Opravdu krásná, roztomilá dívka nemusí, jakmile si ve výčepu zvykne, vynakládat žádná umění; dokud je krásná, bude – nenastane-li nějaká zvláštní, nešťastná náhoda – výčepní dívkou. Dívka jako Frieda si však musí o své místo pořád dělat starosti, samozřejmě to rozumně neukazuje, spíš má ve zvyku si stěžovat a to místo proklínat. Ale tajně nepřetržitě pozoruje náladu. A tak viděla, jak lidé zlhostejněli, Friedino vystoupení už nebylo nic, co by se vyplatilo byť jen zdvihnout oči, ani čeledíni se o ni už nestarali, drželi se rozumně Olgy a podobných dívek, také na chování hostinského pozorovala, že je pořád méně nepostradatelná, nové a nové historky o Klammovi už také nebylo možné vymýšlet, všechno má své meze, a tak se dobrá Frieda rozhodla pro něco nového. Kdyby to byl jen někdo bývalý schopen hned prohlédnout! Pepi to tušila, ale prohlédnout to bohužel nedokázala. Frieda se rozhodla udělat skandál, ona, Klammova milenka, se vrhá nějakému libovolnému, pokud možno úplně poslednímu. To vzbudí rozruch, o tom se bude dlouho mluvit a konečně, konečně si lidé opět vzpomenou, co to znamená být Klammovou milenkou, zahodit tuto čest v opojení nové lásky. Těžké bylo jen najít vhodného muže, s nímž bylo možné sehrát tuto chytrou hru. Nesměl to být Friedin známý, dokonce ani nikdo z čeledínů, ten by na ni pravděpodobně udělal velké oči a šel dál, především by neuchoval dost vážnosti, a nebylo by přes všechnu výmluvnost možné rozšířit, že ji přepadl, že se mu neubránila a v bezvědomé chvíli mu podlehla. A i když to měl být někdo úplně poslední, musel to být přece jen někdo, o kom by bylo věrohodné, že přes svůj tupý, nejemný způsob přece netouží po nikom jiném než zrovna po Friedě a nemá vyšší touhu než – ty milý bože! – oženit se s Friedou. Ale i když to měl být obyčejný člověk, snad ještě nižší než čeledín, mnohem nižší než čeledín, přece jen někdo, kvůli němuž se jim člověk nestane terčem po-

směchu každé dívky, na kterém by snad také jiná soudná dívka mohla někdy najít cosi přitažlivého. Ale kde se najde takový muž? Jiná dívka by ho pravděpodobně hledala celý život marně. Friedino štěstí jí přivádí do výčepu zeměměřiče, snad právě toho večera, kdy jí ten plán poprvé napadne. Zeměměřič! Nu, nač myslí K.? Co má v hlavě za zvláštní věci? Dosáhne něčeho zvláštního? Nějakého dobrého místa, vyznamenání? Chce něco takového? Nu, pak by to byl musel od samého počátku dělat jinak. Vždyť není vůbec nic, je k pláči se na jeho postavení dívat. Je zeměměřič, to je snad něco, naučil se tedy cosi, ale neumí-li si s tím nic počít, je to přece zase nic. A přitom má nároky, aniž má nejmenší oporu, má nároky, ne přímo, ale člověk pozná, že jakési nároky činí, to je přece dráždivé. Ví snad, že se i pokojská čímsi zahazuje, mluví-li s ním déle. A se všemi těmito zvláštními nároky plácne hned prvního večera do té nejhrubší pasti. Nestydí se? Co ho na Friedě tak podplatilo? Mohl by to teď přece přiznat. Mohla se mu opravdu líbit, to hubené, nažloutlé stvoření? Ach ne, vůbec se na ni nepodíval, ona mu jen řekla, že je Klammova milenka, u něho to ještě zabralo jako novinka, a tím byl ztracen! Ona však teď musela odejít, teď samozřejmě pro ni nebylo v hostinci U pánů místo. Pepi ji ještě ráno před odchodem viděla, personál se seběhl, zvědavý na pohled byl přece každý. A tak velká byla ještě její moc, že jí litovali; všichni, i její nepřátelé, jí litovali; tak správně se už od počátku ukázal její výpočet; že se zahodila takovému muži, zdálo se všem nepochopitelné a ránou osudu, malé kuchyňské pomocnice – ty samozřejmě obdivují každou výčepní dívku – byly bez útěchy. Dokonce i Pepi se tím dojala, ani ona se úplně neubránila, i když její pozornost platila vlastně něčemu jinému. Padlo jí do oka, jak málo smutná Frieda vlastně je. Vždyť ji v jádře potkalo strašné neštěstí, dělala přece také, jako by byla velmi nešťastná, ale to nestačilo, tuto hru Pepi nemohla oklamat. Co ji tedy drželo? Snad štěstí nové lásky? Nu, tato úvaha odpadla. Co to bylo tedy jiného? Co jí dávalo sílu i vůči Pepi, která tehdy už byla pokládána za její ná-

stupkyni, být chladně vlídnou jako vždy? Pepi tenkrát neměla dost času o tom přemýšlet, měla příliš mnoho práce s přípravami pro nové místo. Měla ho pravděpodobně za pár hodin nastoupit a neměla ještě žádný krásný účes, žádné elegantní šaty, žádné jemné prádlo, žádné použitelné boty. Všechno to bylo třeba za pár hodin obstarat; nemohl-li se člověk pořádně vystrojit, pak bylo lépe se místa raději vzdát, neboť pak ho zcela jistě ztratí už v první půlhodině. Nu, částečně se to podařilo. Pro česání má zvláštní nadání, jednou si hostinská dokonce ji zavolala, aby jí udělala účes, je to zvláštní lehkost ruky, která je jí dána, ovšem její bohaté vlasy se také hned poddají tak, jak si člověk přeje. I se šaty se dostavila pomoc. Obě kolegyně se jí věrně držely, je také pro ně jistou ctí, stane-li se dívka právě z jejich skupiny výčepní dívkou, a Pepi by jim potom, kdyby získala moc, mohla opatřit různé výhody. Jedna z dívek měla dávno uloženou drahou látku, byla to její chlouba, několikrát ji nechávala obdivovat od ostatních, snad snila o tom, že ji jednou pro sebe velkolepě použije, a to bylo od ní velmi hezké jednání – teď, když ji Pepi potřebovala, ji obětovala. A obě jí ochotně pomáhaly při šití, kdyby byly šily pro sebe, nemohly by být horlivější. To byla dokonce velmi veselá, blažící práce. Seděly, každá na své posteli, jedna nad druhou, šily a zpívaly a podávaly si navzájem hotové díly a doplňky nahoru a dolů. Když na to Pepi pomyslí, padá jí stále tíže na srdce, že všechno bylo marné a že se k svým přítelkyním vrací s prázdnýma rukama! Jaké neštěstí a jak lehkomyslně způsobené, především K.! Jak se tenkrát všechny radovaly nad šaty, zdály se zárukou úspěchu, a když se dodatečně našlo ještě místo pro stužku, zmizela i poslední pochybnost. A nejsou ty šaty opravdu krásné? Ted už jsou zmačkané a trochu zacákané, Pepi prostě neměla druhé šaty, musela dnem i nocí nosit tyhle, ale pořád je ještě vidět, jak jsou krásné, ani ta prokletá Barnabášovic by neudělala lepší. A že se dají podle libosti utáhnout a zase uvolnit, nahoře i dole, že jsou tedy sice jen jedny šaty, ale tak proměnlivé, to je zvláštní přednost a vlastně to byl její

vynález. Není ovšem také obtížné pro ni šít, Pepi se tím nechlubí; mladým, zdravým dívkám sedne všechno. Mnohem obtížnější bylo obstarat prádlo a boty, a tady vlastně začíná neúspěch. I tu pomáhaly přítelkyně, jak jen mohly, ale moc nemohly. Bylo to přece jen hrubé prádlo, které dohromady svedly a slátaly, a místo botek s podpatkem to musely zůstat jen domácí střevíce, které člověk raději skryje, než ukazuje. Pepi utěšovaly: Frieda také nebyla moc hezky oblečena, a občas se takhle flákala v nedbalkách, že se hosté raději nechali obsluhovat sklepními chlapci než jí. Tak to opravdu bylo, ale Frieda si to mohla dovolit, byla už v přízni a vážnosti; ukáže-li se dáma jednou poskvrněná a nedbale oblečená, je to tím lákavější, ale u nováčka jako Pepi? A kromě toho se Frieda ani nedovedla dobře oblékat, vždyť ji opustil všechen vkus; má-li někdo nažloutlou pleť, musí ji ovšem nechat, ale nemusí k ní jako Frieda ještě obléci krémovou halenku s hlubokým výstřihem, až přechází člověku zrak samou žlutí. A i kdyby tohle nebylo, vždyť ona byla i příliš lakomá, aby se dobře oblékala; všechno, co si vydělala, držela pohromadě, nikdo nevěděl, pro co. Ve službě peníze nepotřebovala, vystačila si se lžemi a triky, tenhle příklad Pepi napodobit nechtěla a nemohla, a proto bylo oprávněné, že se tak krášlila, aby se úplně uplatnila, zvláště na začátku. Kdyby to jen byla mohla dělat silnějšími prostředky, zůstala by přes všechnu Friedinu chytrost, přes všechnu K. hloupost vítězkou. Vždyť to i velmi dobře začalo. Těch pár hmatů a znalostí, které byly nutné, předem si zjistila. Sotva byla ve výčepu, byla už zabydlena. Při práci nikdo Friedu nepostrádal. Teprve druhého dne se někteří hosté ptali, kde je vlastně Frieda. Nestala se žádná chyba, hostinský byl spokojený, první den byl ve své úzkosti ustavičně ve výčepu, později přišel už jen občas, nakonec Pepi už přenechal, protože kasa souhlasila – příjmy byly v průměru dokonce o něco větší než v době Friedině –, všechno. Zaváděla novinky. Frieda nad čeledíny, ne z pilnosti, ale z lakoty, z panovačnosti, z úzkosti postoupit někomu něco ze svých práv, aspoň zčásti dohlížela, zvlášť když

se někdo díval, Pepi oproti tomu přidělila tuto práci docela sklepním chlapcům, kteří se k tomu přece hodí mnohem lépe. Získala tím více času pro pokoje pánů, hosté byli obslouženi rychle; přesto s každým mohla ještě promluvit pár slov, ne jako Frieda, která se údajně zcela šetřila pro Klamma a každé slovo, každé přiblížení druhého pokládala za urážku Klammovu. To bylo ovšem také chytré, neboť když přece někoho jednou pustila k sobě, byla to neslýchaná milost. Pepi však taková umění nenávidí, také na začátek se nehodí. Pepi byla ke každému vlídná a každý jí to vlídností splácel. Všichni byli viditelně rádi za tu změnu; mohou-li se opracovaní páni konečně na chvilku posadit k pivu, lze je slovem, pohledem, trhnutím ramen doslova proměnit. Tak horlivě projížděly všechny ruce Pepinými kadeřemi, že si musela snad desetkrát za den obnovovat účes, svádivosti těchto kadeří a mašlí neodolal nikdo, ani jindy tak bezmyšlenkovitý K. Tak uplývaly rozčilující, prací vyplněné, ale úspěšné dny. Kéž by neuplynuly tak rychle, kéž by jich bylo o něco víc! Čtyři dny jsou málo, i když se člověk vypne k vyčerpání, snad by byl stačil už pátý den, ale čtyři dny byly málo. Pepi si sice za čtyři dny získala příznivce a přátele, kdyby byla mohla věřit všem pohledům, plavala přece, když s pivními džbánky přišla, v moři přátelství, jeden písař jménem Bartmeier je do ní blázen, daroval jí tento řetízek i přívěsek a do přívěsku dal svůj obrázek, což byla ovšem drzost; tohle a jiné se stalo, ale byly to přece jen čtyři dny, za čtyři dny lze, zasadí-li se o to Pepi, na Friedu skoro zapomenout, ale přece ne úplně; a byla by přece zapomenuta, snad ještě dřív, kdyby se nebyla prozíravě svým velkým skandálem udržela v ústech lidí, stala se jim tím novou, už ze zvědavosti by ji byli rádi zase viděli; co se jim stalo prázdným až k přesycenosti, mělo pro ně díky zásluze jinak zcela lhostejného K. zase půvab, Pepi by za to ovšem nevyměnili, dokud tam stála a svou přítomností působila, ale jsou to většinou starší páni, těžkopádní ve svých zvycích, než si zvyknou na novou výčepní dívku, trvá to – i když je výměna jakkoli výhodná – přece pár dní, proti vlastní vůli

pánů to trvá pár dní, snad jen pět dní, ale čtyři dny nestačí, Pepi i přes všechno pořád ještě platila jen za tu provizorní. A pak to snad největší neštěstí: V těchto čtyřech dnech Klamm – ačkoli první dva dny byl ve vesnici – nesestoupil do hostinské místnosti. Kdyby byl přišel, byla by to pro Pepi nejrozhodnější zkouška, zkouška, které se mimochodem obávala nejméně, na kterou se spíš těšila. Nebyla by se – takových věcí se ovšem nejlépe vůbec slovy nedotýkat – stala Klammovou milenkou a nebyla by se k ní ani lží vyšvihla, ale aspoň by uměla tak hezky jako Frieda postavit sklenici piva na stůl, bez Friediny dotěrnosti hezky pozdravit a hezky se poroučet, a hledá-li Klamm vůbec v očích dívky něco, byl by to v Pepiných očích našel až k úplnému nasycení. Ale proč nepřišel? Náhodou? Pepi tomu tenkrát také věřila. Oba ty dny ho očekávala každý okamžik, i v noci čekala. Teď přijde Klamm, myslela si pořád a běhala sem a tam bez jiného důvodu než neklidu z očekávání a touhy vidět ho první hned při jeho vstupu. Toto ustavičné zklamávání ji velmi unavovalo; snad proto nestačila odvést tolik, kolik by byla mohla odvést. Vkradla se, měla-li chvilku čas, nahoru do chodby, do níž má personál přísně zakázáno vstoupit, tam se zmáčkla do výklenku a čekala. Kdyby teď přišel Klamm, myslela si, kdybych tak mohla toho pána vzít z jeho pokoje a na svých pažích snést dolů do hostinské místnosti. Pod tím břemenem bych neklesla, ať by bylo jakkoli velké. Ale on nepřišel. V té chodbě nahoře je takové ticho, že si to člověk vůbec nedokáže představit, nebyl-li tam. Je takové ticho, že to tam člověk vůbec dlouho nevydrží, to ticho ho zažene pryč. Ale pořád znovu; desetkrát odehnána, desetkrát zase Pepi vylezla nahoru. Bylo to přece nesmyslné. Kdyby chtěl Klamm přijít, přišel by, nechtěl-li však přijít, Pepi by ho neodvábila, i kdyby se ve výklenku bušením srdce napůl udusila. Bylo to nesmyslné, ale když nepřišel, bylo přece skoro všechno nesmyslné. A on nepřišel. Dnes Pepi ví, proč Klamm nepřišel. Frieda by měla úžasnou podívanou, kdyby mohla vidět Pepi nahoře v chodbě ve výklenku, obě ruce na srdci. Klamm nesestoupil dolů,

protože Frieda to nedovolila. Ne prosbami to způsobila, její prosby ke Klammovi nepronikají. Ale ona má, ten pavouk, spojení, o kterých nikdo nic neví. Když Pepi něco řekne hostovi, řekne to otevřeně, i vedlejší stůl to může slyšet. Frieda nemá co říct, postaví pivo na stůl a jde; jen její hedvábná spodnička, jediné, nač vydává peníze, šelestí. Pokud však něco řekne, ne otevřeně, pak to zašeptá hostovi, sehne se dolů tak, že u sousedního stolu nastraží uši. Co říká, je sice pravděpodobně bezvýznamné, ale ne vždy, má spojení, podpírá jedno druhým, a selže-li většina z nich – kdo by se trvale o Friedu staral? –, tu a tam přece jedno drží pevně. Tato spojení teď začala využívat. K. jí k tomu dal možnost, místo aby u ní seděl a hlídal ji, sotva se zdržuje doma, chodí sem a tam, má porady tu a tam, pro všechno má pozornost, jen ne pro Friedu, a aby jí nakonec dal ještě víc svobody, přestěhuje se z hostince U Mostu do prázdné školy. To všechno je přece pěkný začátek líbánek. Nu, Pepi je určitě poslední, kdo bude dělat K. výčitky, že to u Friedy nevydržel; u ní to nelze vydržet. Ale proč ji tedy úplně neopustil, proč se k ní pořád vracel, proč svými pochůzkami vzbuzoval zdání, že o ni bojuje? Vždyť to vypadalo, jako by teprve při styku s Friedou objevil svou skutečnou nicotnost, chce se stát Friedy hodným, chce se nějak vyškrábat vzhůru, vzdává se proto prozatím společného soužití, aby se mohl později nerušeně odškodnit za strádání. Mezitím Frieda neztrácí čas, sedí ve škole, kam ji přece K. pravděpodobně navedl, a pozoruje hostinec U pánů a pozoruje K. Vzkazy má po ruce vynikající: K. pomocníky, které jí – nelze to pochopit, ani zná-li člověk K., nelze to pochopit – K. úplně přenechává. Posílá je k svým starým přátelům, připomíná se, stěžuje si na to, že ji drží v zajetí muž jako K., štve, proti Pepi, oznamuje svůj brzký příchod, prosí o pomoc, zapřísahá, nic neprozradit Klammovi, dělá, jako by se Klamm musel šetřit a nesměl v žádném případě být připuštěn dolů do výčepu. Co jednomu vydává za šetření Klamma, využívá vůči hostinskému jako svůj úspěch, upozorňuje na to, že Klamm už nepřichází. Jak by přece

mohl přijít, když obsluhuje dole jen Pepi? Hostinský sice nemá vinu, tahle Pepi byla přece ještě nejlepší náhradou, jaká byla k nalezení, jenže nestačí, dokonce ani na pár dní. O veškeré té Friedině činnosti K. nic neví; nechodí-li okolo, leží bez tušení u jejích nohou, zatímco ona počítá hodiny, které ji ještě dělí od výčepu. Ale nejenom tuto vzkazovou službu pomocníci konají, slouží také k tomu, aby K. byl žárlivý, aby ho udrželi v teple! Od dětství zná Frieda pomocníky, tajemství spolu určitě žádné nemají, ale K. k poctě začnou po sobě toužit a vzniká pro K. nebezpečí, že z toho bude velká láska. A K. dělá Friedě vše po chuti, i to nejprotichůdnější, dává si od pomocníků budit žárlivost, trpí však přece, že všichni tři zůstávají pohromadě, zatímco on sám odchází na své pochůzky. Je to skoro, jako by byl Friediným třetím pomocníkem. Tu se Frieda konečně na základě svých pozorování rozhoduje k velkému úderu: Rozhoduje se vrátit. A je opravdu nejvyšší čas, je obdivuhodné, jak Frieda, ta chytračka, toto pozná a využije; tato síla pozorování a rozhodnutí jsou Friedino nenapodobitelné umění; kdyby je měla Pepi, jak jinak by jí život probíhal. Kdyby byla Frieda ještě den dva déle zůstala ve škole, Pepi se už odtamtud nedá vyhnat, je definitivně výčepní dívkou, všemi milována a držena, vydělala si dost peněz, aby skvěle doplnila nouzovou výbavu, ještě den dva, a Klamma už žádné pletichy neudrží od hostinské místnosti, přijde, pije, cítí se příjemně, a všimne-li si Friediny nepřítomnosti vůbec, bude se změnou vysoce spokojen, ještě den dva, a Frieda se svým skandálem, se svými spojeními, s pomocníky, se vším, je úplně a dočista zapomenuta, nikdy se už nevynoří. Pak by se snad mohla o to pevněji držet K. a mohla by, za předpokladu, že je toho schopna, se ho naučit opravdu milovat? Ne, ani to ne. Neboť více než jeden den také K. nepotřebuje, aby se jí přesytil, aby poznal, jak hanebně ho klame, se vším, se svou údajnou krásou, svou údajnou věrností a nejvíce s údajnou Klammovou láskou; jen jeden den ještě, nic víc, potřebuje, aby ji s veškerým špinavým pomocnickým krámem vyhnal z domu; pomysleme, ani K. víc nepotře-

buje. A tu, mezi těmito dvěma nebezpečími, když se už nad ní doslova začíná zavírat hrob – K. ve své prostotě jí ještě drží poslední, úzkou cestu volnou –, tu to vezme nohy na ramena – tohle sotva kdo ještě očekával, jde to proti přirozenosti –, náhle je to ona, kdo vyhání K., který ji pořád ještě miluje, pořád za ní jde, a pod naléhavým tlakem přátel a pomocníků se jeví hostinskému jako zachránkyně, svým skandálem mnohem lákavější než dříve, prokazatelně žádaná od nejnižších i od nejvyšších, nízkému však propadlá jen na okamžik, brzy ho odstrkující, jak se sluší, a jemu a všem opět nedosažitelná jako dříve; jenže dříve o tom všem bylo právem pochybováno, nyní však se znovu nabylo přesvědčení. Tak se vrací, hostinský s úkosným pohledem na Pepi váhá – má obětovat tu, která se tak osvědčila? –, ale brzy je přemluven, mluví toho příliš mnoho pro Friedu, a především, získá přece Klamma zpátky pro hostinské místnosti. Při tom teď jsme, večer. Pepi nebude čekat, až Frieda přijde a z převzetí místa učiní triumf. Kasu už hostinské předala, může jít. Postelový oddíl dole v dívčím pokoji je pro ni připraven, přijde tam, bude uvítána plačícími přítelkyněmi, strhne si z těla šaty, stuhy z vlasů a všechno nacpe do kouta, kde to bude dobře skryto a nebude zbytečně připomínat časy, které mají zůstat zapomenuty. Pak vezme velký kbelík a koště, zatne zuby a půjde za prací. Prozatím však to musela ještě všechno K. vyprávět, aby on, který by bez pomoci ani teď tohle nebyl rozpoznal, jednou zřetelně viděl, jak ohavně vůči Pepi jednal a jak ji učinil nešťastnou. Ovšem i on byl přitom jen zneužit.

Pepi skončila. S úlevou si otřela pár slz z očí a tváří a pak se na K. podívala s kývnutím hlavy, jako by chtěla říct, v jádře nejde přece o její neštěstí, snese to a nepotřebuje k tomu ani pomoc, ani útěchu kohokoli, a K. nejméně, zná navzdor svému mládí život, a její neštěstí je jen potvrzením jejích znalostí, ale jde o K., jemu chtěla nastavit obraz, i po zhroucení všech svých nadějí to pokládala za nutné. „Jakou máš divokou fantazii, Pepi," řekl K. „Vždyť vůbec není pravda, že jsi všechny

tyto věci objevila teprve teď; vždyť to není nic jiného než sny z vašeho tmavého, úzkého dívčího pokoje dole, které tam jsou na svém místě, zde ale, ve volném výčepu, se jeví podivně. S takovými myšlenkami ses tady nemohla prosadit, to je přece samozřejmé. Už tvé šaty a tvůj účes, kterými se tak chlubíš, jsou jen zplozencem oné temnoty a oněch postelí ve vašem pokoji, tam jsou určitě velmi krásné, zde se jim ale každý smál tajně nebo otevřeně. A co jiného vyprávíš? Že jsem byl zneužit a oklamán? Ne, milá Pepi, tak málo jsem byl zneužit a oklamán, jako ty. Je pravda, Frieda mě v současnosti opustila nebo – jak to vyjadřuješ – s pomocníkem utekla, záblesk pravdy vidíš, a je také opravdu velmi nepravděpodobné, že by se ještě stala mou ženou, ale je úplně a dočista nepravdivé, že bych se jí byl přesytil, nebo že bych ji dokonce hned druhý den byl vyhnal, nebo že by mě oklamala, jak jinak snad žena klame muže. Vy pokojské jste zvyklé špehovat klíčovou dírkou, a z toho si uchováváte způsob myšlení, z maličkosti, kterou opravdu uvidíte, stejně velkolepě jako falešně usuzovat na celek. Důsledkem je, že já například v tomhle případě vím mnohem méně než ty. Ani zdaleka nedovedu tak přesně jako ty vysvětlit, proč mě Frieda opustila. Nejpravděpodobnější vysvětlení se mi zdá to, kterého ses ty také dotkla, ale nevyužila, totiž že jsem ji zanedbával. To je bohužel pravda, zanedbával jsem ji, ale mělo to zvláštní důvody, které sem nepatří; byl bych šťastný, kdyby se ke mně vrátila, ale začal bych ji hned zase zanedbávat. Je to tak. Když byla u mne, byl jsem ustavičně na těch pochůzkách, kterým ses vysmívala; teď, když je pryč, jsem skoro bez zaměstnání, jsem unavený, mám touhu po pořád úplnější bezčinnosti. Nemáš pro mne žádnou radu, Pepi?“ „Mám,“ řekla Pepi, náhle oživená, a chytila K. za ramena, „oba jsme oklamaní, zůstaňme spolu. Pojď se mnou dolů k děvčatům!“ „Dokud si stěžuješ na to, že jsi klamána,“ řekl K., „nemohu se s tebou dohodnout. Chceš být ustavičně oklamávána, protože ti to lichotí a protože tě to dojímá. Pravda ale je, že se pro tohle místo nehodíš. Jak jasná ta tvá nehodnost musí být, když to na-

hlédnu i já, podle tvého mínění nejnevědomější. Jsi hodná dívka, Pepi; ale není úplně snadné to poznat, já například jsem tě nejdřív pokládal za ukrutnou a nadutou, taková ale nejsi, je to jen to místo, které tě mate, protože se pro ně nehodíš. Nechci říct, že to místo je pro tebe příliš vysoké; vždyť to není mimořádné místo, snad je, díváme-li se přesně, o něco čestnější než tvé dřívější místo, celkově ale ten rozdíl není velký, obě jsou si spíš až k záměně podobná; ba, dalo by se skoro tvrdit, že být pokojskou by bylo lepší než výčep, neboť tam je člověk pořád mezi sekretáři, zde naproti tomu musí – i když v hostinských pokojích smí obsluhovat nadřízené sekretářů – mít co dělat i s úplně nízkou chátrou, například se mnou; já se přece podle práva vůbec nesmím zdržovat jinde než zrovna zde ve výčepu, a možnost styku se mnou by měla být tak nadmíru čestná? Nu, tobě to tak připadá, a snad pro to máš i důvody. Ale právě proto se nehodíš. Je to místo jako jiné, pro tebe je to ale království nebeské, v důsledku toho se všeho ujímáš s přehnanou horlivostí, zdobíš se, jak jsou podle tvého názoru zdobeni andělé – oni ale ve skutečnosti takoví nejsou –, chvěješ se o to místo, cítíš se ustavičně pronásledována, snažíš se získat všechny, kteří by tě podle tvého názoru mohli podpořit, přehnanou vlídností, rušíš je však tím a odstrkuješ je, neboť oni chtějí v hostinci klid, a ne k svým starostem ještě starosti výčepních dívek. Je jen možné, že po Friedině odchodu si nikdo ze vznešených hostů tu událost vlastně nevšiml, dnes o ní ale vědí a opravdu touží po Friedě, neboť Frieda to vedla přece asi úplně jinak. Ať je jaká chce jinak a ať si svého místa jakkoli vážila, ve službě byla zkušená, chladná a ovládaná, sama to zdůrazňuješ, aniž ovšem z té lekce těžíš. Všimla sis jejího pohledu? To už vůbec nebyl pohled výčepní dívky, to byl už skoro pohled hostinské. Všechno viděla, a přitom i každého jednotlivce, a pohled, který zbyl pro jednotlivce, byl ještě dost silný, aby si ho podrobil. Co na tom, že snad byla trochu hubená, trochu stará, že si člověk dovedl představit čistší vlasy, to jsou maličkosti srovnávány s tím, co opravdu měla, a ten, komu by ty ne-

dostatky vadily, by tím byl jen ukázal, že mu chybí smysl pro něco většího. Klammovi tohle vyčíst určitě nelze, a je to jen falešný úhel pohledu mladé, nezkušené dívky, co ti nedovoluje věřit v Klammovu lásku k Friedě. Klamm ti připadá – a to právem – nedosažitelný, a proto si myslíš, že se také Frieda nemohla ke Klammovi dostat. Mýlíš se. V tomhle bych věřil samotnému Friedinu slovu, i kdybych pro to neměl neomylné důkazy. Jakkoli neuvěřitelně ti to připadá a jakkoli málo to lze sloučit s tvými představami o světě a úřednictvu a vznešenosti a účinku ženské krásy, přesto je to pravda, zrovna tak, jak tu vedle sebe sedíme a já tvoji ruku beru mezi své, tak seděli pravděpodobně, jako by to byla nejsamozřejmější věc na světě, i Klamm a Frieda vedle sebe, a on dobrovolně sestupoval, ba dokonce chvátal dolů, nikdo mu nenastavoval léčku v chodbě a nezanedbával obvyklou práci, Klamm se musel sám namáhat sestoupit, a chyby ve Friedině oblečení, ze kterých bys ty byla zděšena, mu vůbec nevadily. Nechceš jí věřit! A nevíš, jak se tím kompromituješ, jak právě tím ukazuješ svou nezkušenost! I kdo by o tom poměru s Klammem vůbec nic nevěděl, musel by na její bytosti poznat, že ji utvářel někdo, kdo byl víc než ty a já a všechen lid ve vesnici, a že její rozhovory šly nad žerty, jaké jsou mezi hosty a servírkami běžné a jaké se zdají být cílem tvého života. Ale křivdím ti. Vždyť sama Friediny přednosti velmi dobře poznáváš, všímáš si jejího daru pozorování, její rozhodnosti, jejího vlivu na lidi, jen si ovšem všechno vysvětluješ falešně, myslíš si, že všechno sobecky využívá jen ve svůj prospěch a ke zlému, nebo dokonce jako zbraň proti tobě. Ne, Pepi, i kdyby takové šípy měla, na tak malou vzdálenost by je nemohla vystřelit. A sobecky? Spíš by se dalo říct, že obětováním toho, co měla, a toho, co směla očekávat, nám oběma dala příležitost osvědčit se na vyšším postu, že jsme ji však oba zklamali a doslova ji nutíme sem zase vrátit. Nevím, je-li to tak, také mi moje vina není vůbec jasná, jen srovnávám-li se s tebou, vynořuje se mi něco takového, tak, jako bychom se oba příliš, příliš hlučně, příliš dětsky, příliš nezkušeně snažili

něco, co se například Friediným klidem, Friedinou věcností dá získat snadno a nepozorovaně, získat pláčem, škrábáním, trháním – tak, jako dítě škube ubrusem, ale nic nezíská, pouze shodí dolů všechnu nádheru a navždy si ji učiní nedosažitelnou –; nevím, je-li to tak, ale že to je spíš takhle než jak to ty vyprávíš, to vím.“ „Nu ano,“ řekla Pepi, „zamiloval ses do Friedy, protože ti utekla; není těžké se do ní zamilovat, když je pryč. Ale ať je po tvém, a ať máš ve všem pravdu, i v tom, že mě děláš směšnou, co chceš teď dělat? Frieda tě opustila, ani podle mého vysvětlení, ani podle tvého nemáš naději, že se k tobě vrátí, a i kdyby přišla, někde musíš strávit mezitím čas, je zima a nemáš ani práci, ani postel, pojď k nám, moje přítelkyně se ti budou líbit, uděláme ti to útulné, pomůžeš nám při práci, která je opravdu pro dívky samotné příliš těžká, my dívky nebudeme odkázány samy na sebe a v noci se už nebudeme bát. Pojď k nám! Mé přítelkyně také znají Friedu, budeme ti o ní vyprávět historky, až se ti to přesytí. Pojď přece! Taky obrázky Friedy máme a ukážeme ti je. Tenkrát byla Frieda ještě skromnější než dnes, sotva ji poznáš, nanejvýš podle očí, které už tenkrát číhaly. Nu, přijdeš tedy?“ „Je to vůbec dovoleno? Včera byl přece ten velký skandál, protože mě chytili ve vaší chodbě.“ „Protože tě chytili, ale budeš-li u nás, chycen nebudeš. Nikdo o tobě nebude vědět, jen my tři. Ach, bude to veselé. Už se mi zdá život tam mnohem snesitelnější než před chvilkou. Snad teď vůbec tolik neztratím tím, že musím odtud pryč. Ty, nenudili jsme se ani ve třech, člověk si musí osladit trpký život, ten se nám přece už v mládí ztrpčuje, nu, my tři držíme pohromadě, žijeme tak hezky, jak je to tam možné, zvláště Henrieta se ti bude líbit, ale i Emilie, už jsem jim o tobě vyprávěla, člověk tam takovéhle historky poslouchá nedůvěřivě, jako by se vlastně mimo pokoj nemohlo nic dít, teplo a stísněno je tam, a tiskneme se k sobě ještě těsněji; ne, i když jsme na sebe odkázány, nijak jsme se spolu vlastně neotrávily; naopak, pomyslím-li na přítelkyně, je mi skoro milé, že se zase vracím; proč bych to měla dotáhnout dál než

ony? To bylo přece to, co nás drželo pohromadě, že nám všem třem byla budoucnost stejným způsobem uzavřena, a teď jsem přece prorazila a byla jsem od nich oddělena. Ovšem nezapomněla jsem na ně, a bylo mou nejbližší starostí, co bych pro ně mohla udělat; mé vlastní postavení bylo ještě nejisté – jak nejisté bylo, jsem vůbec nevěděla –, a už jsem mluvila s hostinským o Henrietě a Emilii. Co se Henriety týkalo, hostinský nebyl úplně nepoddajný, pro Emilii, která je mnohem starší než my, je zhruba ve věku Friedy, mi však naději nedal. Ale představ si, ony vůbec nechtějí odejít, vědí, že je to bídný život, který tam vedou, ale už se smířily, hodné duše, myslím, že jejich slzy při rozchodu platily nejvíc smutku nad tím, že musím opustit společný pokoj, jít ven do zimy – nám se tam zdá chladné všechno, co je mimo pokoj – a v těch velkých, cizích prostorách s velkými, cizími lidmi se protloukat kvůli ničemu jinému než abych uhájila život, což se mi přece dosud dařilo i ve společné domácnosti. Nebudou se pravděpodobně vůbec divit, přijdu-li teď zpátky, a jen aby mi vyhověly, trochu se poslzí a budou litovat můj osud. Ale pak uvidí tebe a všimnou si, že přece bylo dobré, že jsem byla pryč. Že teď máme muže jako pomocníka a ochránce, je udělá šťastnými, a přímo nadšené budou nad tím, že všechno musí zůstat tajemstvím a že tímto tajemstvím budeme spojeny ještě těsněji než dosud. Pojď, ó prosím, pojď k nám! Nevzniká pro tebe žádný závazek, nebudeš vázán k našemu pokoji navždy jako my. Když pak přijde jaro a najdeš jinde ubytování a nebude se ti u nás už líbit, můžeš odejít; jen ovšem to tajemství musíš zachovávat i potom a ne nás vyzradit, neboť to by pak byla naše poslední chvíle v hostinci U pánů, a i jinak musíš samozřejmě, jsi-li u nás, být opatrný, nikde se neukazovat, kde to pokládáme za nebezpečné, a vůbec následovat naše rady; to je to jediné, co tě poutá, a na tom ti musí stejně záležet jako nám, jinak jsi však úplně volný, práce, kterou ti přidělíme, nebude těžká, toho se neboj. Přijdeš tedy?“ „Kolik máme ještě do jara?“ zeptal se K. „Do jara?“ opakovala Pepi. „Zima je u nás dlouhá, velmi

dlouhá zima a jednotvárná. Na to si ale dole nestěžujeme, proti zimě jsme zajištěny. Nu, jednou přijde i jaro a léto, a to má také svůj čas; ale ve vzpomínce, teď, se zdá jaro a léto tak krátké, jako by to nebylo o mnoho víc než dva dny, a dokonce v těch dnech, i v tom nejkrásnějším dni, pak občas ještě padá sníh."

Tu se otevřely dveře. Pepi sebou škubla, v myšlenkách se z výčepu až příliš vzdálila, ale nebyla to Frieda, byla to hostinská. Předstírala údiv, že K. ještě zde nachází. K. se omluvil tím, že na hostinskou čekal, zároveň jí poděkoval za to, že mu bylo dovoleno zde přenocovat. Hostinská nerozuměla, proč na ni K. čekal. K. řekl, že měl dojem, že s ním hostinská chtěla ještě promluvit, prosí za prominutí, byl-li to omyl, ostatně musí ovšem teď jít, až příliš dlouho ponechal školu, kde je sluhou, sobě samotné, za vše může včerejší povolání, má v těchto věcech ještě málo zkušeností, určitě se už nebude opakovat, že by paní hostinské dělal takové nepříjemnosti jako včera. A uklonil se, aby šel. Hostinská se na něho podívala pohledem, jako by snila. Pohledem byl K. také zdržen déle, než chtěl. Teď se ještě trochu usmála a teprve udiveným K. obličejem byla jaksi probuzena; bylo to, jako by očekávala na svůj úsměv odpověď, a teprve teď, kdy nepřicházela, procitla. „Měl jsi včera, myslím, drzost říct něco o mých šatech." K. si nemohl vzpomenout. „Nemůžeš si vzpomenout? K drzosti patří pak zbabělost." K. se omluvil svou včerejší únavou, je docela možné, že včera cosi vykecal, v každém případě si na nic víc nemůže vzpomenout. Co by také mohl o šatech paní hostinské říci? Že jsou tak krásné, jaké ještě nikdy neviděl. Přinejmenším ještě žádnou hostinskou v takových šatech při práci neviděl. „Nech těchto poznámek!" řekla hostinská rychle. „Nechci od tebe slyšet už ani slovo o šatech. Nemáš se co starat o mé šaty. To ti jednou provždy zakazuji." K. se znovu uklonil a šel ke dveřím. „Co to má znamenat," volala hostinská za ním, „že jsi v takových šatech ještě žádnou hostinskou při práci neviděl? Co mají znamenat takové nesmyslné poznámky? Je to přece úplně nesmyslné. Co tím chceš říct?"

K. se otočil a požádal hostinskou, aby se nerozčilovala. Samozřejmě ta poznámka je nesmyslná. Vždyť se v šatech vůbec nevyzná. V jeho situaci mu připadají už jakékoli nezašívané a čisté šaty vzácné. Byl jen udiven, že viděl paní hostinskou tam, v chodbě, v noci, mezi všemi těmi sotva oblečenými muži v tak krásných večerních šatech, nic víc. „Nu tak," řekla hostinská, „konečně si přece zdá se vzpomínáš na svou včerejší poznámku. A doplňuješ ji dalším nesmyslem. Že se v šatech nevyznáš, je pravda. Pak ale upusť – i proto tě chci vážně požádat – od posuzování, co jsou vzácné šaty nebo nevhodné večerní šaty a podobně… Vůbec" – přitom to vypadalo, jako by jí přejel mráz po zádech – „se ti do mých šatů nic nemá, slyšíš?" A když se K. mlčky chtěl zase otočit, zeptala se: „Odkud máš své vědění o šatech?" K. pokrčil rameny, žádné vědění nemá. „Žádné nemáš," řekla hostinská. „Nemáš si také žádné osobovat. Pojď přes do kontoáru, něco ti ukážu, pak doufám své drzosti navždy upustíš." Šla první dveřmi; Pepi skočila ke K., pod záminkou, že si od K. vezme platbu, dohodli se rychle, bylo to velmi snadné, protože K. znal dvůr, jehož vrata vedla do vedlejší uličky, vedle vrat byla malá branka, za ní chtěla Pepi za hodinu asi stát a na trojí zaklepání otevřít.

Soukromý kontoár ležel naproti výčepu, bylo třeba jen projít předsíní, hostinská už stála v osvětleném kontoáru a netrpělivě hleděla K. vstříc. Nastalo však ještě vyrušení. Gerstäcker čekal v předsíni a chtěl s K. mluvit. Nebylo snadné ho setřást, pomáhala i hostinská a vyčítala Gerstäckerovi jeho dotěrnost. „Kam vlastně? Kam vlastně?" bylo ještě slyšet volat Gerstäckera, když byly dveře už zavřené, a slova se ohyzdně mísila se vzdechy a kašláním.

Byl to malý, přetopený pokoj. U úzkých stěn stál stojací pult a železná pokladna, u delších stěn skříň a otoman. Nejvíc místa zabírala skříň; nejen že vyplňovala celou delší stěnu, ale i svou hloubkou pokoj velmi tísnila, troje posuvné dveře byly nutné, aby ji bylo možno úplně otevřít. Hostinská ukázala na otoman, aby si K. sedl, sama si sedla na

otočné křeslo u pultu. „Neučil ses kdysi krejčovství?“ zeptala se hostinská. „Ne, nikdy,“ řekl K. „Co jsi tedy vlastně?“ „Zeměměřič.“ „Co to je?“ K. to vysvětlil, vysvětlení ji přivedlo k zívání. „Neříkáš pravdu. Proč neříkáš pravdu?“ „Ani ty ji neříkáš.“ „Já? Snad začínáš zase se svými drzostmi? A i kdybych ji neříkala – mám se snad před tebou zodpovídat? A v čem neříkám pravdu?“ „Nejsi jen hostinská, jak předstíráš.“ „Podívejme! Jsi plný objevů! Co ještě jsem? Tvé drzosti ale začínají opravdu přesahovat míru.“ „Nevím, co jiného jsi. Vidím jen, že jsi hostinská a kromě toho nosíš šaty, které se pro hostinskou nehodí a jaké také jinak, pokud vím, nikdo zde ve vesnici nenosí.“ „Nu tak, dostáváme se k podstatě. Nemůžeš to zamlčet, snad nejsi vůbec drzý, jsi jen jako dítě, které zná nějakou hloupost a ničím ho nelze přimět, aby ji zamlčelo. Mluv tedy! Co je zvláštního na těch šatech?“ „Rozhněváš se, když to řeknu.“ „Ne, zasměji se tomu, bude to přece dětské tlachání. Jaké tedy ty šaty jsou?“ „Chceš to vědět. Nu, jsou z dobré látky, docela drahocenné, ale jsou zastaralé, přetížené, často přešívané, obnošené a nehodí se k tvým letům ani k tvé postavě, ani k tvému postavení. Padly mi do oka hned, když jsem tě poprvé viděl, bylo to asi před týdnem, zde, v předsíni.“ „Tak tady to máme! Jsou zastaralé, přetížené, a co ještě? A odkud to všechno chceš vědět?“ „Vidím to, k tomu nikoho není třeba, aby mě to učil.“

„Vidíš to bez dalšího. Nemusíš se nikde ptát a hned víš, co móda žádá. To mi budeš nepostradatelný, neboť pro krásné šaty mám ovšem slabost. A co řekneš tomu, že tahle skříň je plná šatů?“ Odstrčila posuvné dveře, člověk viděl šaty jedny namačkané u druhých, hustě v celé šíři skříně, byly to většinou tmavé, šedé, hnědé, černé šaty, všechny pečlivě pověšené a rozprostřené. „To jsou mé šaty, všechny zastaralé, přetížené, jak si myslíš. Jsou to ale jen šaty, pro které nahoře ve svém pokoji nemám místo, tam mám ještě dvě skříně plné, dvě skříně, každá skoro tak velká jako tahle. Divíš se?“

„Ne, čekal jsem něco podobného; řekl jsem přece, že nejsi jen hostinská, míříš k něčemu jinému.“

„Nemířím k ničemu jinému než k tomu, abych se krásně oblékala, a ty jsi buď blázen, nebo dítě, nebo velmi zlý, nebezpečný člověk. Jdi, teď už jdi!“

K. byl už v předsíni a Gerstäcker ho zase držel za rukáv, když za ním hostinská zavolala: „Zítra dostanu nové šaty, snad tě dám zavolat.“

Franz Kafka: Zámek

Překlad: Audioknihy CZ. Nový český překlad z originálu, který vznikl pro tento projekt a prošel nezávislou korekturou.

Originální text je volné dílo. Překlad a vydání: Audioknihy CZ, licence CC BY 4.0. Můžete jej sdílet a dál používat, pokud uvedete zdroj (Audioknihy CZ, audioknihycz.cz/kniha/zamek-kafka/).

Audioknihu připravujeme. Další knihy a audioknihy zdarma najdete na audioknihycz.cz/kniha/zamek-kafka/.